RAD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI
KNJIGA 303.

ODJEL ZA FILOLOGIJU

KNJIGA VII.

Urednik

Akad. PETAR SKOK

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

R A D

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

A

ZAGREB

1 9 5 5

TOMO MATIĆ

VITEZOVIĆEV »LEXICON LATINO-ILLYRICUM«

I.

U zagrebačkoj Metropolitani čuva se pod sign. MR 112 rukopis »EQ. PAV. RITTER LEXICON LATINO-ILLYRICUM« (autograf autorov, 566 listova u form. 21 × 16 cm, folijacija zapisana kasnije olovkom).

Ispred rječnika su na prvom listu rukopisa »Ventorum nomina, juxta graecam appellationem Croatis tradita«: vjetrovi su prema svome smjeru grafički prikazani na krugu, te je između glavnih vjetrova (siver – istočnjak – poldnevnjak – zapadnjak) zabilježeno po sedam sporednih, tako da je Vitezović u svemu zabilježio 32 imena vjetrova, i to najprije hrvatska imena, a uz njih latinska (najvećim dijelom zapravo grčka imena u latiniziranoj formi).

Latinsko-hrvatski rječnik, raspoređen po abecednom redu latinskih riječi, ide od lista 2 do 527. Pisan je vrlo uredno, a ima u njemu dosta kasnijih dodataka zapisanih od iste ruke.

Od lista 528. dalje dodao je Vitezović rječniku niz dužih ili kraćih popisa riječi svrstanih u skupine po svome značenju (neke od tih skupina imaju pače naslov »Lexicon«): Lexicon nominum propriorum et festorum apud Illyros celebriorum (l. 528–538) – Nominum illyricorum interpretatio (l. 540–542) – Nomina Sacrae scripturae interpretata, ex P. Amando Ejsenberner Benedictino (l. 544–557) – Lexicon verborum et nominum infantilium (l. 558) – Nominum illyricorum interpretatio (l. 559–561) – Nomenclatura planetarum qua poetice et qua astronomice apud Illyrios nuncupantur, item deorum et heroum apud poetas celebratorum (l. 562) – Lexicon interjectionum illyricarum (l. 563–564) – Navium nomenclatura (l. 565) – Fungorum nomenclatura (l. 566).

Sačuvani rječnik je tek jedan dio, i to po svoj prilici manji dio Vitezovićeva leksikografskoga rada. U sporu, što ga je Vitezović kao skrbnik umobolnoga zagrebačkog kanonika grofa Ivana Jonate Ivanovića i za-

kupnik njegova imanja Šćitarjeva imao s njegovim rodom, provalio je Ivanovićev rođak Ljudevit Vagić u svibnju 1709. s oružanom četom u šćitarjevačku kuriju, gdje je Vitezović stanovao, i opljačkao što mu je pod ruku došlo. Turopoljski plemićki mali sudac Martin Mudić, pod kojega je spadalo Šćitarjevo, poslao je dva mjeseca poslije te provale, 27. srpnja 1709., Vitezoviću, koji se ispred nasilja Vagićeva sklonio u Zagreb, nešto stvari i spisa, što je bilo zaostalo u Šćitarjevu, a Vitezović mu je primitak tih stvari potvrdio pismeno, i u toj potvrdi se uz druge stvari spominje »Lexicon illyrico-latinum in duobus, et latino-illyricum in uno, tomis.[1] U to je doba dakle Vitezović, osim latinsko-hrvatskoga rječnika u jednom svesku, imao izrađen još i hrvatsko-latinski rječnik u dva sveska, no ovome se posljednjem zameo trag, i tko zna da li će se još ikada naći. Da su ti rječnici bili tada već dovršeni i sređeni, razabire se iz Vitezovićeva pisma od 23. studenoga 1710., kojim je popratio svoju čestitku poslanu za imendan papi Klementu XI. U tome pismu Vitezović saopćuje papi, da je izradio »lexicon illyrico-latinum et latino-illyricum absolutissimum una cum grammatica illyrica«, i moli, da papa primi pod svoje okrilje to djelo, koje će biti vrlo korisno također za svećenike i vjerovjesnike u našim krajevima, pa ako ga sam papa ne bi bio voljan izdati, neka dopusti, da ga u svijet opremi Collegium de propaganda fide.[2] Te se nade Vitezovićeve nijesu ispunile, no upravo to pismo svjedoči, da su oba dijela njegova rječnika potkraj prvoga decenija osamnaestoga vijeka bila zrela za štampu.

Vitezović se vrlo rano stao zanimati za jezična pitanja i za reformu latinice, kako se u nas u književnosti upotrebljavala. Već u predgovoru *Odiljenja sigetskoga* od g. 1684. (»K čtavcu«) upućuje čitaoca, da u knjizi ne smije zazirati od riječi, što nijesu poznate u užem mu zavičaju, i da se valja priučiti na promjene u latiničkom pismu, kako se do toga doba u nas pisalo: »Zato, prijatelju moj, kada u knjižicah ovih riči morebit nikoje čtal budeš, koje nisi lahko čul, ne reci: ⟩Nî hrvatska ali slovinska rič⟨, kakoti i od pisma gdi najdeš *ſ* misto *ſz*, *c* misto *cz*, *ʒ* misto *sh*, – meni se tako polag stanovitih uzrokov bolje pisati vidilo. Od čega svega, to jest i od načina za dobro pisati i nauka za pravo govoriti u ⟩Početku i temeljih jezika slovinskoga⟨ obilnije naskorom kazati hoću ...« Vitezović se dakle već tada spremao, da svoje misli o jeziku i pismu iznese u cjelini u posebnom spisu, a što je u *Odiljenju* u pisanju latinice počeo mijenjati, bilo je upereno protiv složenica od dva slova za neke glasove hrvatskoga jezika. Karakteristično je, da Vitezović u tome nastojanju oko reforme latinice u *Odiljenju* još nije posizao za dijakritičkim znakovima, nego je samo za glasove *c*, *s* i š, koje su naši stariji pisci pisali kojekako, konsekventno upotrebljavao slova *c*, *ſ* i *s*, a za glas ž je iz t. zv. njemačke gotice uzeo slovo *ʒ*, koje u nas tada nije bilo u običaju u štampanim knjigama. Gdje se nije domislio, kako bi jednim slovom bez dijakritičkih znakova označio pojedine glasove hrvatskoga jezika, upotrebljavao je i dalje

[1] Klaić, Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (Zagreb 1914.), str. 227.
[2] Klaić, o. c. 256.

složenice od dva slova (ly, ny, cs, ch ili ty, dy), tek je za vokal *r* – da istakne razliku u izgovoru riječi kao što su n. pr. *berba* i *brdo* – bilježio iznad *e* dvije točke: obvërsenje i sl.

To su bili Vitezovićevi prvi koraci u nastojanju oko reforme latinice, a kasnije nije na tome putu išao uvijek sigurnim koracima naprijed. Tako je n. pr. u *Kronici aliti spomenu vsega svieta vikov* (1696.) za glas ž napustio ʒ i uzeo složenice *ſh* i *sh*, a za glas *s* je uz *ſ* stao upotrebljavati također *sz*, no uporedo s time se uz *ly* nalazi već i *l̃* s dijakritičkim znakom (*l̃*), što ga je pridržao i u kasnijim svojim djelima. Maretić u *Istoriji hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima* nije bio sretne ruke, kada je za karakteristiku Vitezovićeve grafije uzeo u obzir upravo Kroniku, a posve je pustio s vida druga njegova štampana djela i osobito karakteristične njihove predgovore. Već iz predgovora same *Kronike* se razabire, kako je Vitezović teško osjećao nemilu zbrku, koja je u pisanju bila otela mah u hrvatskim knjigama pisanim latinicom i iz koje on još nije bio našao pravoga izlaza, pa zato je žalio, što su se Hrvati iznevjerili glagoljici: »Što se pisma dostoji, dali su nikoji nauke, kakono med ostalimi Petar Petretić, zagrebački biskup, u Evangeliumskih svojih knjižicah: ali kako i drugih tako i onoga malo gdo, ali skoro nijedan obdržava, neg vsaki po svojoj volji i prez reda piše, poklan ostaviše pravo slovensko pismo, s kim su živeli stari Hrvati, s. Jeronim i ostali, budući dijački aliti latinski abecedar nezadovoljan s 23 svojimi literami aliti slovmi za izreći vsaku reč jezika slovenskoga. Ali od toga u osebujnih knjigah obilnije.«

Neisporedivo su pozitivniji predgovori Vitezovićeva *Priričnika* i latinske pjesme *Plorantis Croatiae saecula duo. Priričnik aliti razlike mudrosti cvitje* štampan je u Zagrebu bez naznake godine, no posveta knjižice grofu Kobenzlu datirana je 18. veljače 1703. U predgovoru ne samo da iznosi rezultate, do kojih je došao razmišljajući o reformi naše latinice i koje je – veli – iznio u posebnom latinskom spisu, nego također kazuje, kada je upravo konačno sam sa sobom izašao na čistac, kako bi se latinica imala udesiti za bilježenje glasova hrvatskoga jezika, no ujedno i žali, što mu štamparija nije imala slova potrebnih za ostvarenje njegovih reformnih osnova. Da se vidi, kako je grafija *Priričnika* bila još daleko, vrlo daleko od reforme latinice, kako ju je zamislio Vitezović, priopćujem ovdje najzanimljiviji odlomak predgovora u originalnoj grafiji:

»Stòſe piſma doſtoi, nenajdoh jos niednoga Píſca ni Knyiſhnika, koi bi ſ mallochóm Diacskih aliti Latinſkih ſlóv obilye Hërvatſkoga nassega jezika dobro ali pravo piſal. I zato pred trimi Letmi iznajdoh jedan kruto dobar, lagak i praviesan nacsim (!) za takovo piſmo, koga i obznanih ù recsenom Diacskom jeziku: ali dòſih dób potribna k' tomu ſlova nemogah csinit napraviti. Záto ù vnogo meſtíh *cs* nameſto ç; *e* namesto ë ali *y*; *ly*, *lj* namesto *l̃*; *ny*, *nj* namesto *n'*; *ſh* namesto *x* ali podreplyenoga *ʒ* postavih; i drugga oſtala ſlova polag obicsaja kakovoga takovoga, na pomonkanju (!) onakovih ſlóv, kakovà biſe bolye priſtojala: doklam i ta zadobavim. Ricsi pak 'vſe Hërvatſke jeſu, ako ne

povſud opchinſke: ar vnoge Hërvatſkoga Orſaga ſtrane 'ſ Diacskim, Ugërſkim i Nimskim jezikom pomutissè ſe: navlaſtito ù Szlovinſkih Varasih, gdiſe 'ſ Diacskim jezikom ù Duhovnih i pravdenih ſtvarjah najvech ſluſhe: i gdi Ugri, Nimci, Latini najvech obujahu: nitti vidim jednoga vech ovo vreme, kîſe tërſi csiſtochu ſlavnoga Domovinſkoga jezika odvetku zahraniti, izvan gornyih Hërvatov, kîſe domovine jezikom i ù Crikvah pojuchim, i ù Pravdah stuchim, i med ſobom opchechim, slave: dà prem druggoga Naroda zapovidnistvu jeſu podvërſheni.«

Još je jasnije i stvarnije Vitezović razložio svoju reformu latinice u predgovoru spomenute latinske pjesme *Plorantis Croatiae saecula duo*, koja je štampana otprilike u isto doba kada i *Priričnik:* »Ita etiam et litteras pro possibili conformavi. Quare ç pro *cs* vel *ts*, *c'* pro *ch* vel *tj*, *c* semper eandem acutam vocem faciente, quam apud Latinos ante *i* et *e* habet, cujus pronuntiationem ante *a*, *o* et *u* *k* nobis usitatum distinguit. *l̃* pro *lj*, *ly*, vel ùt Itali scribunt *gli*, *ñ* pro *nj*, *ny*, vel italo more *gn*, *ʒ* pro *x* vel *ſh*, quasi liquefacto *z*, accepi, dum secus multiplicatis ita litteris nequaquam perfectè possunt exprimi. *Y* quoquè cùm vocalis sit, accepi pro ea, qua indigent perquam frequenter Illyrii ante *r* alteram consonantem praecedens, quae ab aliis malè per *a*, *e* et *o* scribitur, ego hactenus per *ö* et *ë* rectiùs expressum censui, tamen cùm vocalis sit, exmittendam haud existimabam. Quae et plura alia in *Orthographia mea Illyricana*, sive absoluta latinis elementis voces croaticas describendi methodo, clariùs exhibentur.«

Od toga latinskog spisa o reformi hrvatske ortografije, što je Vitezović već u predgovoru *Odiljenja* g. 1684. navijestio da će »naskorom« izaći, a koji je prema kazivanju netom spomenutih predgovora *Priričnika* i pjesme *Plorantis Croatiae* objavljen negdje u osvit osamnaestoga vijeka, nije se do danas našao nijedan primjerak. I tako je upravo Vitezovićev Lexicon *latino-illyricum* jedini najpouzdaniji i najrječitiji svjedok, kako je on provodio svoje misli o reformi ortografije u rukopisu, gdje nije morao računati s tehničkim nedostacima štamparije. Izuzevši konsekventno razlikovanje ranije u nas kojekako upotrebljavanih znakova *ſ* i *s*, što ga je Vitezović proveo već u *Odiljenju (s* za š, a *ſ* za glas, za koji mi danas pišemo *s)* i izuzevši upotrebu složenice *yr* za *r̨*, Vitezovićeva reforma latinice se u rječniku osniva na dijakritičkim znakovima, koji su kod *l̃*, *ń*, *ʒ*, *ç*, *ć*, *ť* (ova dva posljednja znaka promiscue za isti glas ć) sasvim konsekventno provedeni, dok se kod bilježenja glasa, za koji mi danas pišemo *đ*, opaža kolebanje, koje je teško razumjeti: redovno se za taj glas bilježi *dj*, a posve rijetko *ǵ* ili *đ*. Osim toga kolebanja u bilježenju glasa *đ*, Vitezovićeva reforma ortografije ni u čemu nije lošija od Gajeve *Kratke osnove:* pače složenica *yr* za *r̨*, iako nije možebiti osobito zgodna kombinacija, ima ipak spram Gajeva pisanja prednost, da se njome u pismu razlikuje izgovor riječi kao što su na pr. *berba – brdo*, *perjanica – prtiti*. Što više, izuzevši *yr* i kolebanje u bilježenju glasa *đ*, Vitezovićeva reforma latinice ne zaostaje u preciznosti niti za Daničićevom, kako

se upotrebljava u ARj, a niti po samim tehničkim osebinama dijakritičkih znakova nije Vitezovićeva grafija lošija od ARj.

Zabavili smo se potanje Vitezovićevim radom oko udešavanja latinice za bilježenje glasova hrvatskoga jezika, jer rezultati, do kojih je on u rječniku došao, daleko natkriljuju sve, što se na tome polju pokušalo prije Gaja. A osim toga na osnovi poznavanja postepenoga razvitka Vitezovićevih reformnih nastojanja može se s priličnom točnosti odrediti doba postanka konačne redakcije rječnika sačuvane u rukopisu MR 112. Sam Vitezović je u predgovoru *Priričnika* izrijekom kazao, da je on tek oko g. 1700. iznašao »jedan kruto dobar, lagak i pravičan način«, kako bi se »s malloćom dijačkih aliti latinskih slov obilje hrvatskoga našega jezika« moglo »dobro ali pravo pisati«. Prema tome izrađivanje rukopisa MR 112 nije Vitezović počeo prije 1700., a vidjeli smo, da je krajem prvoga decenija osamnaestoga vijeka rječnik bio spremljen za štampu. Time ne mislim dakako reći, da se Vitezović nije već prije 1700. trudio oko rječnika: samo je po sebi prirodno, da je Vitezović prije početka konačne redakcije morao izvršiti opsežne pripravne radove, a vrlo je vjerojatno, da ih je započeo još u mladim danima, jer već u predgovoru *Odiljenja* g. 1684. izbija – kako smo vidjeli – njegov interes za ispravnost jezika u govoru i pismu.

II.

U doba regionalne pocijepanosti hrvatske književnosti, kada su pisci pisali svaki dijalektom svojega rodnog kraja, manje ili više izbrušenim za književne potrebe, posve je prirodno, da su i leksikografi svoj rad osnivali u prvom redu na leksičkom blagu svojega užeg zavičaja, no usto ipak u njihovim redovima, osobito u čakavaca i kajkavaca, već rano izbija nastojanje, da u krug svojega rada koliko toliko privuku i jezično blago iz drugih hrvatskih govora. Najstariji kajkavski rječnik, Habdelićev *Dikcionar* (Gradac 1670.), ostao je još u granicama autorova materinjeg narječja, no već u rječniku Habdelićeva suvremenika Belostenca (*Gazophylacium*, Zagreb 1740.) to su granice proširene, pa iako je bez sumnje utvrđeno,[3] da je i u tome pogledu mnogo učinio nastavljač ili nastavljači Belostenčeva rječnika, koji je ostao u rukopisu nedovršen i ugledao svijet tek šezdeset i pet godina poslije autorove smrti, ipak se s razlogom može prihvatiti mišljenje, da je tome – osobito u latinsko-hrvatskom dijelu rječnika – prve temelje udario već sam Belostenec, koji je kao administrator istarske pavlinske provincije i kasnije kao provincijal proveo u Istri nekoliko godina i imao prilike upoznati čakavštinu.

Iako je prvi čakavski leksikograf, Zadranin Ivan Tanclinger (1651.–1732.), čiji je rječnik sačuvan u rukopisu, sav svoj vijek proveo u

[3] Fancev, O postanju iliričko-latinskoga dijela Belostenčeva rječnika, *Прилози* II, 150–165.

čakavskoj sredini rodnoga mjesta, ipak je izrađujući rječnik svijesno tražio vezâ s hrvatskim govorima izvan granica svoga materinjeg narječja: u predgovoru rječnika spominje on izrijekom, da je u tome radu posizao za hrvatskim crkvenim knjigama i svjetovnim djelima počevši od štokavaca i čakavaca Dubrovnika i mletačke Dalmacije pa do kajkavca Habdelića, pače i za slovenskom protestantskom biblijom Jurja Dalmatina.[4]

Njegov vršnjak Vitezović, rođen u Senju 1652., proveo je djetinjstvo sve do trinaeste godine života u čakavskoj sredini rodnoga mjesta, a zatim je 1665. pošao na nauke u Zagreb, gdje je ostao sve do svršetka retorike i imao prilike dobro se upoznati s kajkavskim govorom. I poslije svršenih nauka Vitezović se najviše zadržavao u Zagrebu, koji je tada već bio centar političkoga i kulturnoga života banske Hrvatske, što je nije bio poplavio Turčin, a svraćao se dakako također u svoj rodni Senj i osobito u Sloveniju, gdje je u mladim danima koju godinu proveo kod Valvasora surađujući kod izrađivanja bakroreza za njegovo djelo *Die Ehre des Herzogtums Krain*, – a da i ne spominjemo dužih ili kraćih boravaka u Beču i u Madžarskoj, kamo je dolazio ili u službi carskoga dvora ili kao zastupnik interesa svoga rodnog grada i hrvatskih staleža na dvoru ili u ugarsko-hrvatskim saborima. U toku svoga nemirnoga života imao je Vitezović obilno prilike da steče poznanstava u odličnim društvenim krugovima i da uopće proširi i produbi svoje poznavanje svijeta i života, a u književnom je radu od čakavštine rodnoga mu Senja po malo skretao u kajkavštinu svoga boravišta Zagreba. To se očito vidi u njegovu *Lexicon latino-illyiricum*. Štokavštinu je manje imao prilike upoznati na živome vrelu narodnoga govora, no nije se ni nje u rječniku odrekao.

U hrvatskim djelima pisanim prije rječnika Vitezović je općenito ostao vjeran svojoj materinjoj čakavštini, izuzevši *Kroniku* (1696.): u predgovoru sam kaže, da je u tome djelu »naslidovao većim delom Vramca popa«, i doista je iz Vramčeve *Kronike* često znao prenositi u svoju čitave odlomke ne mijenjajući niti njihovih kajkavskih osebina, a i osim toga je u Vitezovićevoj *Kronici*, očito pod utjecajem Vramčeve kajkavštine, uopće znatno jače zastupana ekavština nego u njegovim ranijim djelima, gdje je – kako odgovara karakteru južnije čakavštine – ikavski izgovor slabije prošaran ekavskim.

Od upitne zamjenice, koja je radi česte svoje upotrebe dala ime našim dijalektima, bilježi Vitezović u rječniku sva tri njezina oblika: ča, kaj,

[4] Matić, Prva redakcija Tanclingerova rječnika (Rad 293, Zagreb 1953.). – Kad je već bila objavljena ta moja radnja, doznao sam iz bilješke profesora A. Cronie u Ricerche slavistiche II, 118 (Roma 1953.), da se u Padovi u sveučilišnom Istituto di filologia slava čuva »una bella copia« Tanclingerova rječnika. Kako mi je priopćio prof. Cronia, taj rukopis, za koji se do sada u nauci nije znalo, sastoji se od dva sveska i ima svega 1316 strana, a predgovor mu je datiran 22. svibnja 1704., pa je prema tome u njemu sačuvana kasnija, proširena redakcija Tanclingerova rječnika, za koju se do sada znalo samo iz rukopisa, što je nekoć bio u Zadru u obitelji Filippi (po Ferrari-Cupilliju 1252 strane, po Urliću 1281 strana, u dva sveska, s predgovorom datiranim također 22. svibnja 1704.), a danas nije poznato, kamo je rukopis iz Zadra dospio.

što, čto (s. v. quid) – niš, ništar, nikaj, nič (s. v. nihil) – štokoli, čakoli, kajkoli (s. v. quidvis) – zač, zašto, zakaj, česa radi, zavoljčesa. zavoljšta (s. v. quamobrem).

I od refleksa praslavenskoga vokala *ě* zastupana su u Vitezovićevu rječniku sva tri izgovora, i to ponajviše ikavski i ekavski, znatno rjeđe ijekavski: beliti, biliti (s. v. albare) – rika, reka (s. v. amnis) – klit, klet (s. v. cella vinearia) i kliet, klit (s. v. tabernaculum) – pivati, popevati, pjevati (s. v. canere) – cena, cina (s. v. census) – vrime, vreme, vrjeme (s. v. chronos) – krisnica, kresnica, kresavka (s. v. cicendula) – stenica, stinica (s. v. cimex) – svit, sviet, svet (s. v. cosmus) – sediti, siditi, sjediti (s. v. incanescere) – lip, lep, ljep (s. v. pulcher) – stig. stjeg (s. v. signum, vexillum) – vek, vjek (s. v. seculum) – nevestica, verenica, vjerenica (s. v. sponsa itd. Za sve jači utjecaj kajkavske sredine, u kojoj je Vitezović živio, karakteristično je, da je on gdjegdje kasnije na ekavsku okretao riječi, što ih je u prvi kraj bio u rječnik zabilježio po ikavskom izgovoru, a pri tome se znalo također dogoditi, da je poekavio vokal *i*, koji nije nastao od *ě*: pomeriti (s. v. reconciliare) – pomerenje (s. v. reconciliatio).

Kajkavske riječi s vokalom *e*, koji se razvio iz poluglasa i koji karakteriše kajkavštinu i spram čakavštine i spram štokaštine, bilježi Vitezović redovno posve ispravno: čeber, deska, natešće, svetel, teknuti itd. No usto ga je znala također navika njegova materinjega dijalekta zavesti, da kod izrazito kajkavskih riječi mjesto kajkavskoga refleksa poluglasa stavi čakavski refleks *a* i tako načini hibridne forme, koje zapravo ne postoje u narodu ni u kojem našem dijalektu: vugal (s. v. angulus) – vuzak (s. v. arctus) – kušac (s. v. basium) – vujac (s. v. avunculus) i sl., a često se upravo kod takovih riječi po pismu vidi, da ih je Vitezović tek kasnije naknadno zapisao u rukopis svoga rječnika.

III.

Ispred rječnika je Vitezović, kako smo već spomenuli, grafički na krugu prikazao vjetrove prema smjeru, otkale dolaze, pa je na toj vjetrnici zabilježio trideset i dva hrvatska imena vjetrova. Taj interes za nazive vjetrova je u Vitezovića, koji je odrastao uz more, posve razumljiv, a koliko mi je poznato, ni u kojega našeg starijeg pisca nema tako u detalje izrađene nomenklature vjetrova, pa zato ne će biti na odmet, da se s njome upoznamo, prije nego prijeđemo na jezično blago sabrano u samome rječniku.

Idući od sjevera prema istoku i zatim dalje vraćajući se u krugu preko juga i zapada k sjeveru, u Vitezovića su na vjetrnici hrvatska imena vjetrova s latinskim tumačenjem poređana ovako:

siver, *polnoćnjak* – septentrio, aparctias
**nadburac* – hypaquilo
bura – aquilo, boreas
**podburac* – mesaquilo

siver-zdolc – borrhapeliotes
**nadoblačnjak* – hypocaecias
oblačnjak – caecias
**podoblačnjak* – mesocaecias
zdolc, podsunčnjak, iztočnjak – subsolaris
**nadšiljok* – hypeurus
šiljok – eurus
**podšiljok* – meseurus
zdolcpoldanjak – natopeliotes
**nadtirac* – mesophoenix
**tirac* – phoenix
**podtirac* – hypophoenix
**poldnevnjak, *poludanjak* – notus, auster
**podjug* – mesolibonotus
jug – libonotus
**nadjug* – hypolibonotus
**poldnezgorc* – libs
**podmorac* – mesafricus
odmorac – aphricus
**nadmorac* – hypaphricus
zapadnjak, večernjak, zgorc – zephyrus, favon[ius]
**podzimac* – mesocaurus
**zimac* – caurus, corus
**nadzimac* – hypocaurus
zgorcsiver – etesiae
**podsokolc* – mesocircius
**sokolc* – circius
**nadsokolc* – hypocircius

U tome popisu vjetrova, sastavljenom prema Vitezovićevoj vjetrnici, zvjezdicom sam označio imena, kojih nema u ARj niti u građi sabranoj za još neizdani dio toga rječnika, pa kako takvih imena ima neobično mnogo, sama po sebi se rađa sumnja, da li je Vitezović sva ta imena uzeo doista iz živoga govora svojega rodnog kraja. Ta se sumnja, samo da jedno spomenem, već na prvi pogled nameće kod imenica složenih sa *nad-* i *pod-:* koliko god su pomorci Vitezovićeva zavičaja bez svake sumnje imali dobro razvitu terminologiju za označivanje vjetrova, s kojima su u svome svakidašnjem radu – u doba jedrenjača! – računali i morali računati, ipak nije lako vjerovati, da su senjski pomorci onako u tančine razlikovali vjetrove, kako ih bilježi Vitezovićeva vjetrnica, pa je po svoj prilici Vitezović prema tuđicama složenim sa *hypo-* i *meso-* skovao naše složenice sa *nad-* i *pod-* ili barem neke od njih, iako *nad* i *pod* kod njega po značenju ne odgovaraju grčkima *hypo* i *meso* (u Vitezovića je *nad-* uzet za *hypo,* a *pod-* za *meso-*).

Osim toga, nekoja imena Vitezovićeve vjetrnice već po obliku odaju svoje kajkavsko podrijetlo: sokolc, zdolc, zgorc. Za *sokolc* nema potvrde u građi za ARj, a za *zdolc* i *zgorc* zabilježena je samo jedna potvrda, a i to iz kajkavskoga kraja iz našega doba: A v lete puše negda zdolc,

negda zgorc (K. Jajnčerova, Trebarjevo – Zbornik za nar. život i običaje, III, 63). No i Belostenec bilježi također jedno i drugo to ime s. v. veter: »Veter zdolec, koji puše u zime od istoka sunčenoga, levant, eurus, vulturnus« i »Veter zgorec, koji puše med polnočnjakom i izhodom sunčenem, solstitialis, okolu 22. jun. i 22. decemb.«

U značenju tih naziva ne slaže se uvijek Vitezović ni sam sa sobom ni s Belostencem. I u vjetrnici i u rječniku (s. v. subsolanus) *zdolc* je istočnjak, pa je s time u skladu i značenje složenicâ: u vjetrnici *siverzdolc* = sjeveroistočnjak, *zdolcpoldanjak* = jugoistočnjak, a u rječniku *zdolcjug* (s. v. natopeliotes) *i zdolcojug* (s. v. euronotus, euroauster) = jugoistočnjak, zdolcosiver (s. v. euraquilo, caecias) = sjeveroistočnjak. Ali se nikako s time ne slaže, što je Vitezović u rječniku s. v. auster uz druge nazive za južnjak zabilježio također *zdolec* i *zdolc*. Još je gore s nazivom *zgorc:* u vjetrnici je tim imenom označen zapadni vjetar (zephyrus, favonius), dok je u rječniku *zgorc* (s. v. zephyrus) = zapadnjak, a *zgorac* (s. v. septentrio) = sjevernjak. A da bude zbrka potpuna, Belostenec – kako smo već spomenuli – bilježi, da *zgorec* »puše med polnočnjakom i izhodom sunčenem«. Ta Vitezovićeva nesigurnost u određivanju značenja nazivima *zdolc* i *zgorc* – u vezi s njihovim kajkavskim oblikom – jamačno se ima shvatiti tako, da Vitezović tih naziva i njihova značenja nije uopće poznavao iz svojega primorskog zavičaja, nego ih je čuo kasnije u kajkavskim krajevima, gdje im možebiti nije bilo svuda posve isto značenje, a možebiti nijesu niti osobe, od kojih je Vitezović za ta imena doznao, bile dobro upućene u nomenklaturu vjetrova svoga kraja. Da se imenice po postanju srodne sa *zgorcem* upotrebljavaju upravo za oznaku zapadnoga vjetra, za to ima u ARj potvrdâ i iz drugih naših krajeva: *gornjak* iz Stullijeva i Vukova rječnika i *gornjac* iz Kanižlića.

I za imena nekih vjetrova, što su u ARj ili u građi sabranoj za nj zabilježena samo iz kasnijega doba ili iz užega geografskog kruga, donosi Vitezovićeva vjetrnica svjedočanstvo, da su ta imena bila u običaju barem već potkraj sedamnaestoga vijeka u sjevernim krajevima našega primorja: grada za ARj zna n. pr. za *šilok* (u Vitezovića: šiljok) samo iz Mikaljina rječnika, a za *večernjak* tek iz našega doba (A. Ostojić s Brača i J. Grupković iz Sinja).

Još jedna skupina riječi, mislim narodna imena mjeseci, zaslužuje, da se s njome napose upoznamo, jer je i za nju Vitezović u svome rječniku pribilježio zanimljive i djelomice nepoznate građe (imena, kojih nema u ARj niti u građi sabranoj za nj niti u Habdelića, označena su zvjezdicom):

januarius: sičanj, sečko veliki, *ledeni;
februarius: veljača, svećan, unor, *mrazni, sečko mali, *ljuti mraz;
martius: ožujak, sušac, topli;
aprilis: travan, mali travan, *dubanj, *jurjevšćak;
majus: veliki travan, rožanj, rožocvet;
junius: klasan, *mlečan, *kositbar;

julius: srpanj, *žetvar[5];
augustus: kolovoz, *vršanj, *vršar, velikomašnjak;
september: rujan, *bočvar[6];
october: listopad, *pretili, *hladni;
november: grudan, studeni;
december: prosinac, snežni, velikobožićnjak.

U svim slavenskim jezicima, u kojima su se sačuvala narodna imena mjeseci (a to su u prvom redu jezici Slavena zapadne crkve), mjeseci su uz sitne izuzetke dobili imena po poljodjelskim poslovima ili uopće po prirodnim pojavama, što ih ti mjeseci sa sobom donose. To vrijedi i za imena mjeseci, što su u običaju u današnjem hrvatskom književnom jeziku, a takoga su postanja također gotovo sva imena mjeseci, što ih je Vitezović zabilježio u svome rječniku, samo nekoliko mjeseci imade ime po kršćanskim blagdanima, koji se u tim mjesecima slave, a i ta su imena kajkavske provenijencije: svećan (po Sviječnici), jurjevščak, velikomašnjak, velikobožićnjak. No i među onim imenima, što su ih mjeseci dobili po pojavama u prirodi, ima ih u Vitezovića nekoliko, za koja u našim krajevima ima potvrde samo u kajkavaca i Slovenaca, n. pr. sušac, mali travan, veliki travan, rožanj. Amo ide i *grudan*, no neobično je, da je u Vitezovićevu rječniku to narodno ime zabilježeno za novembar, dok se njime ne samo u kajkavaca i Slovenaca nego također u Poljaka i Malorusa označuje decembar (polj. grudzień, malor. грудень). Ne može se pouzdano utvrditi, iz kojega je kraja uzet naziv *sečko*, što ga je Vitezović zabilježio za januar i za februar: *sečko veliki* je u njega januar, a *sečko mali* je februar. U građi za ARj ima za tu riječ potvrda iz druge polovice devetnaestoga vijeka samo iz istočnih krajeva: od rječnika zabilježena je u Popovićevu *Srp.-nem. reč.* kao naziv za februar, a iz djela ekscerpiranih za ARj ima potvrda samo iz Milićevićeva *Života Srba seljaka:* »Prasci, koji se oprase meseca februara, koji seljaci zovu sečko, obično imaju gotove zube te seku sise materi ...« Za tu riječ imamo dakle potvrdâ iz zapadnih i iz istočnih krajeva, a ne znamo, da li se ona sačuvala gdjegod i po sredini našega jezičnog teritorija.

Imena mjeseci *ledeni* (januar), *unor* (februar) i *dubanj* (april) poznata su u Čeha, a i osim njih ima u Vitezovićevu rječniku amo tamo rasutih nekoliko čeških riječi: koberec (s. v. aulaeum); Rakuško (s. v. Austria) i usto: Rakusan, Rakusanin, Rakusanka, rakuski; sedlák (s. v. agricola); hrab (s. v. comes) i hrabinja, hrabenka (s. v. comitissa); obec (s. v. commune, communitas); kostel (s. v. delubrum i s. v. templum); set (s. v. laqueus); pospolitost (s. v. simultaneitas); midlo (s. v. smegma). Od tih riječi mogao je Vitezović riječ *midlo* naći u Mikalje, a otkale mu one druge riječi? Poznato je, da je češki benediktinac

[5] Ta riječ jest doduše zabilježena u građi za ARJ, ali samo u značenju: žetelac.

[6] Možebiti je to griješkom mj. bačvar: kako su imena *kositbar, žetvar* i *vršar* za šesti, sedmi i osmi mjesec načinjena prema gospodarskim poslovima, što su u tim mjesecima na redu, tako bi i ime *bačvar* posve pristajalo za deveti mjesec, u kojemu se spremaju bačve za berbu.

Lodereker proširio Vrančićev *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum* (1595.) dodavši mu češke i poljske riječi i tako prerađen rječnik izdao još za života Vrančićeva: *Dictionarium septem diversarum linguarum* (Pragae 1605.). Za tu preradu Vrančićeva rječnika mogao je Vitezović znati, pa nije li on možebiti odatle pokupio češke riječi, što ih je zabilježio u svoj rječnik? Jedan dio tih riječi mogao je doista ondje naći, no nalazi se u Vitezovića i takvih čeških riječi, kojih nema u Loderekerovoj preradi Vrančićeva rječnika (Rakuško, Rakusan i deriv.; hrab, hrabinja, hrabenka; set; pospolitost). Prema tome, ako je Vitezović uopće i poznavao Loderekerov *Dictionarium*, morao je za posuđivanje čeških riječi imati još i drugo vrelo, a kako čeških riječi u njega i onako nema mnogo, mogao ih je prigodice doznati i usmeno od kojega Čeha ili od inostranca vješta češkom jeziku.

IV.

Pri sabiranju građe za ARJ (isp. do sada izdane knjige I–XII) nije nikako uzet u obzir Vitezovićev *Lexicon latino-illyricum*, iako je već Šafařik znao, da se rukopis nalazi u zagrebačkoj Metropolitani. A to je šteta, jer u Vitezovićevu rječniku ima riječi, koje ili uopće nijesu ušle u ARJ, ili ako su ušle u nj, nije za njih zabilježeno značenje, što ga Vitezović donosi u svome rječniku, pa napokon ima u ARJ i takvih riječi, za koje se našlo potvrdâ tek iz osamnaestoga ili pače iz devetnaestoga vijeka, a Vitezovićev *Lexicon* svjedoči, da su bile poznate svakako već u drugoj polovici sedamnaestoga. U ovoj radnji ne može mi nikako biti svrha donijeti sređenu građu za popunjavanje praznina u ARJ, nego bih samo rado pokazao, kako je Vitezović prije dva i po vijeka, kada se još mogao koristiti samo Mikaljinim i Habdelićevim rječnikom, svoj leksikografski rad ozbiljno shvatio i stvorio djelo, koje niti danas poslije dugoga niza kasnijih hrvatskih leksikografa, među kojima je bilo i spremnih i solidnih radnika, i poslije – da tako rečem – sinteze našega leksikografskoga rada u ARJ još nije izgubilo cijene u proučavanju hrvatskoga jezičnog blaga. Nastojao sam iz Vitezovićeva rječnika pribrati riječi, za koje se može barem s nekom sigurnosti uzeti, da nijesu tek za nevolju skovane, nego da su živjele u govoru ili u pismu. Za neke riječi, što su zabilježene u Vitezovića, a inače im ili uopće nema potvrde ili su poznate u drukčijem obliku ili značenju, upozorio me je prof. Štefanić, da one i danas žive u govoru njegova rodnog kraja (u Drazi Bašćanskoj na Krku), dakle u najbližem susjedstvu Vitezovićeva zavičaja, pa sam ta upozorenja sa zahvalnošću zabilježio na svome mjestu.

Riječi sam poredao alfabetski po današnjemu našem pisanju i u zagradama dodao latinsku riječ, pod kojom se hrvatska nalazi u Vitezovićevu rječniku, a zatim sam, ako je latinska bila protumačena još i drugim hrvatskim riječima, pripisao i te druge riječi. Da se ne mora kod poje-

dinih riječi prečesto ponavljati bilješka, da ih nema u ARj, označio sam takve riječi radi kratkoće zvjezdicom:

**babar* (s. v. pardus): babar, lavoris.

**babarka, *babra* (s. v. pardalis): babra, babarka, lavoriska.

bača (s. v. hortus): vrtal, vrt, bača, bačka, zagrad, – (s. v. possessio): bača, ladanje, vladanje, držanje, baščina, vlast. – ARj ima za tu riječ (< tur. bagča) potvrdu tek iz Ljubiše.

**bačka, *bačkica* (s. v. hortus): isp. bača – (s. v. hortulus): vrtlac, vrtac, bačkica.

**bagatinac* (s. v. teruntius, teruntium): bečić, bagatinac. – Od tal. bagattino.

*bah, *bahata* (s. v. fastus): oholija, gizda, bah, bahata. – ARj ima za *bah* potvrdâ počevši od XVI. i XVII. vijeka, ali samo u značenju: homo superbus i strepitus.

**bahćati* (s. v. concrepare): grohćati, grohtati, bahćati, praskati, razpucati se, razpucavati se. – U ARj je s. v. *bahtati* (strepere, pedibus strepere) rečeno, da je infinitiv *bahćati* u Mikalje (a po njemu također u Dellabelle i Stullija) »griješkom« načinjen prema prez. bahćem. – U Drazi Baščanskoj je glagol poznat u drugom značenju: »srce mi bahće«.

**baraka* (s. v. tempestas adversa): zlo vreme, vihar, baraka.

**baras* (s. v. iugum, propagatio vitium in sublime, ut umbram praebeant sub iis considentibus) – (s. v. pergula in vineis): baras, brajda.

**barbusa* (s. v. mullus): barbusa, brkaš, riba. – Isp. u Tommasea s. v. barbuzza: Di pesce, quelli che voi vedete con due barbuzze sotto la mascella inferiore sono tutti barbj.

**barnica* (s. v. farraceum): gobina pogača, gobinica, barnica. – Za *bar* (milii genus) ima ARj potvrda već počevši od Mikalje, a riječ je zabilježena i u Vitezovića s. v. far: bar, gobino, žito.

bat (s. v. clava): bat, batuka – (s. v. sceptrum): bat, šiba kraljeva, žažaj, palica kraljeva. – ARj ima za tu riječ potvrdâ već od XV. v., ali nema značenja *sceptrum*.

**batar* (s. v. clavarius): batukar, batar.

**batuka, *batukar:* v. bat, batar.

**batura* (s. v. pergula).

**bažd* (connexus): bažd, pribažd, pribod – (s. v. nexus): bažd, vez.

**baždati* (s. v. innectere): splesti, sbaždati, zaplesti; freq. splitati, baždati – (s. v. nectere): plesti, baždati. – U Drazi Baščanskoj se i danas govori *zbaždât* u značenju: heftati.

**bažjan, *bažjanka* (s. v. phasianus, phasiana): fažan, fažanka; bažjan, bažjanka. – Habdelić ima u istome značenju: »bezjan, inače bežjan«, što također nema u ARj.

**bečić* (s. v. sestans): bečić, šesti del peneza – (s. v. teruntius, teruntium): bečić, bagatinac. – ARj ima samo za *beč* potvrdâ od XV. v. i izvodi tu riječ od tal. bezzo, no u novije doba je o postanku te riječi izneseno drukčije mišljenje: *beč* bi bila naša riječ za oznaku sitnoga srebrnog novca, koji se latinski zvao denarius viennensis, a od nas je prešla

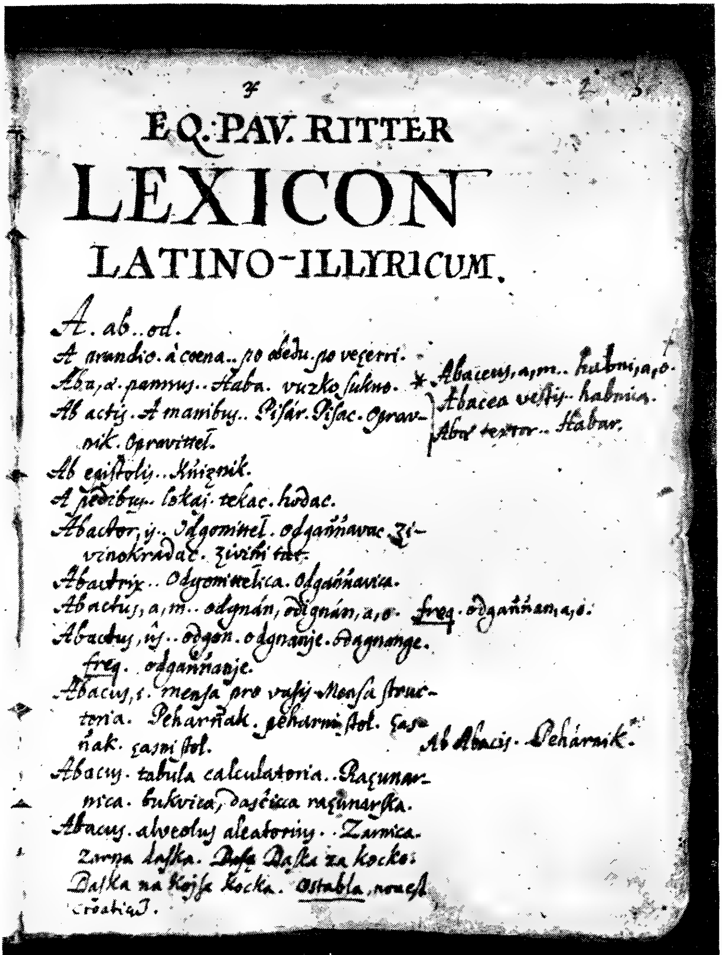

E. Q. PAV. RITTER

LEXICON

LATINO-ILLYRICUM.

A. ab.. od.

A arandio. à coena.. po obedu. po vecerri.

Aba, æ. pannus.. Aaba. vuzko sukno. *

Ab actis. A manibus.. Pisár. Pisac. Opravnik. Opravittel.

Ab epistolis.. Knigznik.

A pedibus.. lokaj. tekac. hodac.

Abactor, is.. Odgonittel. odganñavac zivinokradac. zivini tat.

Abactrix.. Odgonittelica. odganñavica.

Abactus, a, m.. odgnán, odignán, a, o. freq. odganñan, a, o.

Abactus, us.. odgon. odgnanje. odagnanje. freq. odganñanje.

Abacus, i. mensa pro vasis. Mensa structoria. Peharñak. peharni stol. çasañak. çasni stol.

Abacus. tabula calculatoria.. Raçunarnica. bukvica, dasçica raçunarska.

Abacus. alveolus aleatorius. Zarnica. zarna daska. Dosa Daska za kocke. Daska na koju se kocka. Ostabla, nova est croatica.

* Abaceus, a, m.. habni, a, o. Abacea vestis.. habnica. Abaci textor.. Habar.

Ab Abacis. Peharnik.

Prva strana Vitezovićeva rječnika

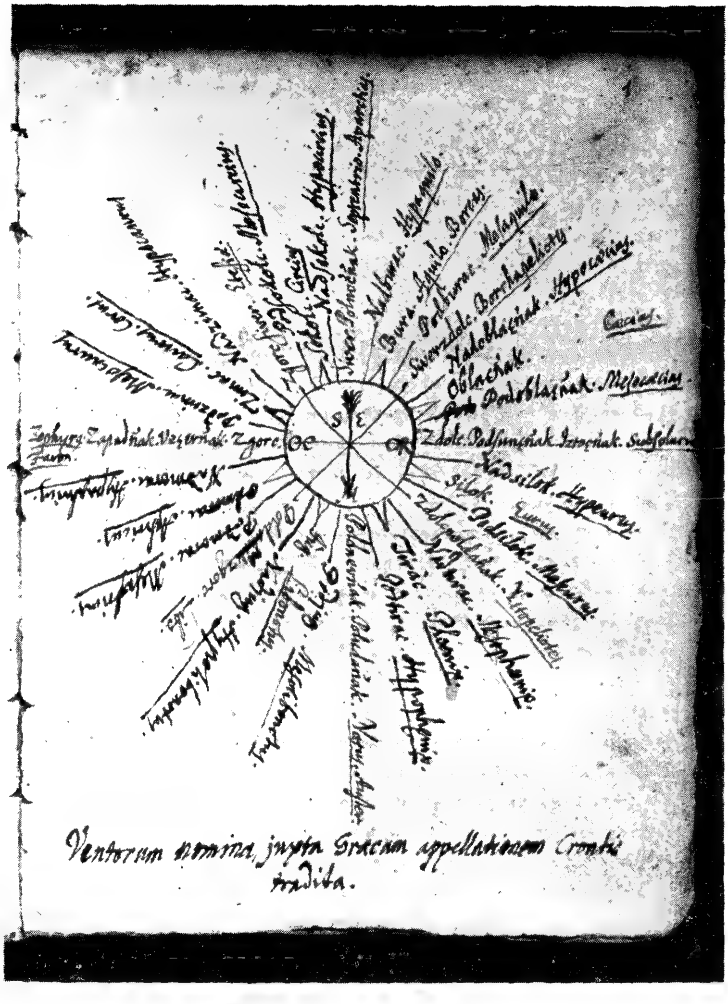

Vjetrnica, iz rukopisa Vitezovićeva rječnika

u Italiju (isp. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, s. v. beč, i Herkov, »Horvacki novac« – hrvatska novčana jedinica XVIII. stoljeća, Starine 44, str. 186).

**bede* (s. v. gerrae): bede, prće, šale. – Za riječ *bedak*, koja je s time u vezi (isp. tur. bed = zao, nevaljao, ružan), ima ARj potvrdâ tek od XVIII. v., a zabilježena je ta riječ i u Vitezovića s. v. gerro: bedák, prćavac, šalac.

**belj* (s. v. simila, similago): cvit pšenične múké, melje, poval, bélj.

**berečac* (s. v. lacula): lokvica, jamica, barica, kalić, mlačica, berečac. – Isp. u Habdelića: berečina, palustris locus. – ARj ima *bereg* i *berek* (palus, od madž. bereg) s najstarijim primjerima upravo iz Vitezovićeva *Odiljenja* i *Kronike*, a ima te riječi dakako i Vitezovićev rječnik s. v. lacuna, palus, stagnum. Amo idu također u Vitezovića (s. v. palustris) adjektivi: **berečast* i **berečljiv*.

**berikata* (s. v. gula jumentorum, pecudum): berikata, požirak govedski, živinski. – ARj ima samo iz Vrčevića *berikat*, jabučica ispod grla (»može biti« iz arban.).

bešljiv (s. v. porosus): – ali također s. v. putridus: gnjil, bešljiv, plisniv. – ARj ima tu riječ samo u značenju porosus (iz Mikalje).

**bešljiviti* (putrere, putrescere): gnjiliti, tuhnjiti, bešljiviti, gnjiti.

bešljivost (s. v. putredo): gnjiloća, struhnjina, bešljivost, tuhnina. – ARj ima tu riječ iz Stullija, no i to samo u značenju: meatuum, pororum abundantia.

**beštran* (s. v. hedera): beštran, brštran, bršljan. – ARj pozna od te riječi oblike: brštran, brstran, brestran, brštan, brstan, bršljan i bršljen, no u Drazi Bašćanskoj govori se i danas *beštran*.

**beštranica* (s. v. corymbus): beštrenice, jagode ali zrnca beštranova.

**biljan* (s. v. iris illyrica): čmin, modri biljan, mačić, mačica cvit, mačin.

**biljarak* (s. v. spatha, gladii latioris genus): biljarak, široka kljinga.

**biljarčac* (s. v. spathula): biljarčac, lopatčica.

**blabosiv* (s. v. babus): bekav, tepav, blabosiv. – I Tanclingerov rukopisni rječnik ima blabošav (s. v. scilinguato). U ARj zabilježen je samo glagol *blabositi* (iz Mikalje i Kavanjina), a za taj glagol znadu također Vitezović (s. v. balbutire) i Tancliger (s. v. scilinguare: blabošiti). Isp. tal. balbo, balbutire, balbotire.

**bobica* (s. v. fabula): pričica, zmišljenica, prikladnica, prća, zmišljena pripovist, šaličica, bobica.

**bobičati se* (s. v. fabulari): pričiti se, šalčice pripovidati, šaliti se, bobičati se, prćati, prćariti.

**bočnik* (s. v. pancratiastes): rvalac, boritelj, bočnik. – Ta je imenica nomen agentis od glagola *bočiti* se, za koji u značenju certare ARj ima potvrdu iz Krmpotića, a i u Vitezovića je zabilježen s. v. luctari. Isp. također u njegovu rječniku s. v. pancratium: rvanje, borenje, bočenje svega života i svih udóv moćú.

**borevitez*, trava (s. v. serpentaria).

**bradilj* (s. v. ascia): bradílj, širóčka, široka sikira, tesla, teslica, tesača, keser – (s. v. dolabra): bradílj, širočka, široka sekira, keser.

**brciti* (s. v. jacere): hititi, baciti, metnuti, brciti, vrći. – ARj ima samo impf. glagol *brcati* (projicere, bacati, hitati), a ima ga i Vitezović s. v. jactare.

**brdovina* (s. v. arduitas): brdovina, visina, strmina.

**brenevečnjak* (s. v. ligamen caligarum): brenevečnjak, hlačnjak. – Isp. u ARj *brenebreke* iz Jakete Palmotića mjesto običnoga oblika *benevreke*.

**bresposliv* (s. v. deses): len, trom, brezposlen, brezposliv.

**bresputišće* (s. v. avium): brezputišće, prezputje.

brgamute (s. v. pyra regia). ARj ima potvrdu za tu riječ tek iz Šuleka: bergamota < tal. bergamotta < tur. beg armudi, gospodska kruška.

**briganjac*, **briganjka* (s. v. ripae incola).

brina (s. v. sollicitatio, angor i s. v. sollicitudo): skrb, brina, zabav, starost. – ARj ima za tu riječ potvrdu samo iz Vitezovićeva *Odiljenja*, no zabilježena je također u Tanclingerovu rječniku s. v. tedio, fastidio. – I u naše dane poznata je u Istri pjesma: Oj divojko, brino materina (Štefanić).

brinja (s. v. juniperus): smrika, brinja, borovica, smrič. – U ARj zabilježena je riječ *brinje*, juniperus oxycedrus, tek iz XIX. v. (Šulek).

**brkavac* (s. v. competitor): prosnik, prosac, uprosac, uprosnik, brkavac.

**brkavica* (competitrix): prosakinja, uprosnica, brkavica, uproskinja.

**brnar* (s. v. figulus): lončár, brnár. – Imenica *brna*, od koje je riječ *brnar* izvedena, zabilježena je u ARj sa značenjem lutum, dok joj je u Vitezovića značenje određenije: ilovač, ilovača, lipovača, prž, gnjila, pržina (s. v. argilla) i brst (s. v. plasma).

**brnja* (s. v. catena): veruga, sinžír, lanc, lanac, brnja.

**brst* (s v. lutum paleatum i s. v. plasma). Od toga izveden adj. **brsten* (s. v. paleatus) i supst. **brstina* (s. v. palearium, brsten pod, slamnik).

**brš*, **bršina*, **bršivost*, **bršivoća* (s. v. tabes – gdje su još kao sinonimi zabilježene imenice: gnjilad, trûh, prhnjenje). Amo ide i pridjev **bršiv* (s. v. cariosus i s. v. tabidus) i glagol **bršiviti* (s. v. tabere, tabescere).

**brt*, **brtkost* (s. v. agilitas): okretnost, obrtnost, brt, brtkost, poskočnost. Amo idu i pridjevi: **brtak*, *brtan* (s. v. agilis).

**brtva*, **brva* (s. v. claustrum): zapor, brva, ključanica, zaklop, brtva.

brzica (catascopium): kaić, brgentin, brzica. – ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika, a i to u posve drugom značenju: locus ubi flumen per silices deproperat.

**brzotek*, **brzotekac* (s. v. hemerodromus): brzac, drkalac, brzohodac, brzotek, brzotekac, ki ù jedan dan mnogo zemljé predrčí.

**bržnja* (s. v. acceleratio): bržnja ... brženje, pospeš.

bubica (s. v. praeco): dvornik, bubica, navkír, ozovnik, kljicavac, kljicavec. – ARj ima tu riječ samo iz našega vremena i u sasvim drugom značenju: demin. od buba, bestiola, insectum.

**bucljavac*, **bucljavica* (s. v. bucco): bucljavac, usták; fem. bucljavica, ustačica. – Amo idu i pridjevi **bucljast* i **bucljav* (s. v. bucculentus).

**bukriva* (s. v. betonica): srpac, bukvica, bukavca, bukriva. – U ARj je samo *bukvica* zabilježena u značenju *betonica*, a *bukavca* je glans *fagina*.

**buna* (s v. torrens): búna, potok, nagli potok, ploha.

**bunka* (s. v. tuber, terrae callus): humka, bunka, buta. – Usto su (s. v. tuberculum) zabilježeni i deminutivi: butica, humčica.

bunja, **bunjavica* (s. v. exundatio): plima, bujica. bunja, bunjavica, izplimenje, ... razlijanje vodé izván brigóv, vodotop. – S time su u vezi glagoli: zbuniti, uzbuniti, razlijati se izván brigóv (s. v. exundare). – ARj ima riječ *bunja* samo u značenju caverna.

**bunja*, **bunjavost* (s v. livor): bunja, bunjavost, bledina, plavetnost, zavid, jal. – Usto (s. v. lividus) pridjevi : bled, *bunjav, plavetan. – U Drazi Bašćanskoj se i danas govori kao *bunjav* za čeljade bljedoliko, slabunjavo u licu: odatle i deriv. *bunjavčić*.

**buričina* (s. v. scaphium, matula aut vas, in quod venter exoneratur): buričina, pitar, sralno vidro, burica.

**buta*, **butica*. Ispor. što je gore rečeno s. v. *bunka*. Osim toga je s. v. tumor ex inflammatione zabilježeno: buta, otoka, oteklina, fuga, guka.

**buzati*, **buznuti* (s. v. labris primoribus attingere). – Ispor arap. būs (poljubac) i tur. busis (ljubljenje), puse (poljubac).

**caganje* (s. v. desperatio): zdvojenje, neufanje, caganje. S time su u vezi (s. v. cleonymus): *cagljivac, *cagljivica, bojobigac, ki od straha šćit ostavivši pobigne. – Ispor. njem. zagen.

**capa* (s. v. orbis, orchis, piscis).

carza (s. v. levidensa tenuior). – Ispor. u Vitezovića: levidensa = darovac. – ARj ima samo iz Vukova rječnika: carza, chlamidis genus, kao fuštan od vune plave u Kotaru u Dalmaciji, od tal. sargia. – I *carza* i *sarza*, kako se ta riječ govori u Drazi Bašćanskoj, potječu upravo iz mletačkoga dijalekta, isp. u Boeria s. v. sarza: sorta di panno lano ordinario per lo più usato da' contadini. – Osim toga je u Vitezovićevu rječniku zabilježen također pridjev levidensus: darovčen, carzen – i od toga imenica: carzenica, vestis ex tenuiori levidensa.

cavarika (s. v. vinum vile, acerbum, non vegetum). – ARj ima tu riječ u istom značenju samo iz Vuka, a niti on ne kaže, gdje se govori.

**cibara*, **cibora* (s. v. prunum praecox). Ispor. također s. v. prunum nanum: drobna sliva, cibora. – ARj ima samo deminutiv ciborica, prunus insititia, od tal. cipero, no potvrdu za tu riječ ima tek iz XIX. v. (Šulek).

**cilnica* (s. v. agon, locus certaminis): medán, cilnica – (s. v. palaestra): cilnica, boriteljnica, rvalnica, mesto gdi se učé mladenci boriti.

**cilničar* (s. v. palaestrita): boriteljac, cilničar.

**cmuk* (s. v. closmus): cmûk, hapkanje, nutkanje konja nà têk, hap. – Ispor. ARj s. v. hap.

**cmukati* (s. v. closmis uti): cmukati, hapkati.

**crfuljica* (s. v. medica, herba): crivca, crfuljica. – Ispor. ARj s. v. crijevca.

čačinjke (s. v. crepundia): čačinjke, igračice, ditinjske igre.

čaditi se (caligare): tminiti se, čaditi se. – ARj ima glagol *čaditi* (iz Stullijeva i Vukova rječnika) u značenju: fuligine induci, postajati čađav. – Čini se, da se i imenica *čad* u Vitezovića (s. v. caligo: tma, tmina, čad) ne slaže posve sa značenjem, što ga za tu riječ bilježi ARj (dim, magla, para). – Amo ide i *čade*, ime za vola pepeljaste boje (Draga Bašćanska).

čakoliti (s. v. garrire): žamoriti, čakoliti. – Ispor. također s. v. garrulitas: žamor, čakoljenje; – To bi bilo svjedočanstvo, da se u sjevernom primorju doista govorilo *čakoliti:* u ARj, gdje za taj glagol ima potvrda samo iz Voltiggia, izrečena je sumnja, da li Voltiggi nije zlo pročitao *cakoliti* (< tal. ciangolare), što je zabilježeno u drugim rječnicima (Vrančić, Mikalja, Belostenec).

**čalnik* (s. v. author): načalnik, iztočnik, čalnik, početnik. – Ispor. ARj s. v. načelnik.

čam (s. v. horror): strah, groza, strahota, zona, zone, drhat, čam, čami. – Prema tome i glagol *čamiti*, horrore pervadi. Toga značenja nema ARj ni za imenicu ni za glagol.

**čanžast*, **čanžav* (s. v. balius). Kasnije je Vitezović usto zabilježio i *čandav*, što ARj ima samo iz Belostenca (subrufus, subflavus). U Drazi Bašćanskoj poznata je imenica *čanža* u značenju *stjenica*, a s time je u vezi riječ *čanževina*, što je ARj ima samo iz Šuleka, koji ju je zabilježio iz hrvatskoga primorja u značenju: neka loza vinova, koja zaudara na stjenicu. U Vitezovića je s. v. cimex zabilježeno *čamža*, a tu riječ pozna i ARj, ali samo iz *Korizmenjaka* (Senj 1508.). – Značenje pridjevâ *čanžast* i *čanžav* posve odgovara boji stjenice.

**čanjak* (s. v. cissibium): čanjak, borovnjak, čaša bršljanova. – ARj ima samo *čanak* (zdjela, iz turskoga), ali ne u značenju čaše od drveta bršljanova; *borovnjak* je u ARj vas juniperum (iz Belostenca).

čaratan (s. v. circulator i circumforaneus): čaratan, svagditržnik. – ARj ima za tu riječ potvrdâ počevši od XV. v., no samo u značenju: praestigiator, tko vara svijet kojekakvim opsjenama. – U Drazi Bašćanskoj se riječ *čaratan* govori u značenju: nemiran, vjetrogonjast dječak. – U Vitezovića je (s. v. circulatrix i circumforanea) zabilježena i ženska imenica *čaratanka*.

**čašnjak* (s. v. abacus, mensa pro vasis, mensa structoria): peharnjak, peharni stol, čašnjak, čašni stol.

čazma (s. v. aquaeductus): vodopelj, čazma. – U ARj nije zabilježeno to značenje, nego je rečeno, da se *Chasma* kao ime rijeke i sela spominje od XIII. vijeka u spomenicima pisanim latinski. Danas narod zove tu rijeku Česma, a kako se flumen Cesma spominje već u XII. vijeku,

teško je to ime dovoditi u vezu s apelativom *česma*, od tur. češme (vrelo, kladenac), za koje ima potvrda od XVII. vijeka.

čemer. Za tu riječ bilježi Vitezović s. v. hippomanes značenje, kojega nema ARj: čemer, ki izmed nog kobiljih kaplje, gdà se najbolje žele mezdriti.

**čenuti*, **čepiti* (s. v. incubare): leći, legnuti, čenuti, čepiti, ležati, sedeti na jajcih. – Amo ide također (s. v. incubatus) imenica: čêp, lêg, lîg, sêd, sîd. – U govoru Drage Bašćanske postoji glagol *počenùt;* kada domaćica hoće da kokoš čučne, kaže joj: »Počeni«. – Ispor. u P. Zrinjskoga (Opsida sigecka XII, 19): kod njega Rupido čepeći. Riječ postoji također u slovenskom jeziku (v. u Pleteršnika: čepeti, hocken, kauern).

čeper (s. v. hirudo): krpelj, čeper. – Zabilježeno također s. v. reduvius minor i ricinus. – Tako i danas zovu u Drazi Bašćanskoj bubicu, što se zavlači u kožu životinjama i siše im krv.

**čer, čera* (s. v. herè, herì): včèra, jučéra, jûčér, čér, čera. – ARj ima potvrde samo za *čera*, a i to tek iz našega doba iz sjevernoga primorja i Istre. – Od toga su izvedeni pridjevi *čeranji* i **čerašnji* (s. v. hesternus) i imenica **čerašnjica* (s. v. hesternum exemplum, hesternum accidens). U ARj je zabilježeno samo *čeranji*, i to iz našega doba iz riječkoga kraja.

*četrtič, *četverič* (s. v. quartàm, quartò): četrtíč, ò četŕtom, četŕti pút, četveríč. – Za *četrtič* ima ARj samo jednu potvrdu iz XVI. v. iz sjevernoga primorja.

**čibrina* (s. v. lageos, uva leporaria).

**čirjav* (s. v. ulceratus): čirjav, mozolast, opríščen, skulav. – Imenicu *čiraj*, od koje je izveden pridjev *čirjav*, ima ARj, a zabilježena je i u Vitezovića s. v. ulcus.

**čišćenac* (s. v. ovum urinum, in incubatione derelictum): šlaprtak, čišćenac.

**čitovatan* (sospitalis).

**čitovatost* (s. v. incolumitas): zdravje, čitovatost – (s. v. integritas): celoćà, punoćà, čitovatost.

čkomcé (s. v. clam): tajno, otajno, podotajno, skrovito, škomcé, čkomcé, mûče, mučéć, podmûče. – ARj ima *čkomce* tek iz druge polovice XIX. vijeka (samo od Bogovića).

čopa (s. v. cypselus): argić, čopa, rora, vodena lastovica. – (s. v. manuconiata, avis, apos): rajska ptica, ptica prez nog, čopa, roraj. U ARj (s. v. čopa), oslanjajući se na dubrovački izgovor *čiopa*, izrečeno je mišljenje, da riječ *čopa* uopće ne postoji, nego da ju je Stulli zabilježio u rječnik zlo pročitavši Mikaljino »ciopa«. Hirc (Rječnik zool. naziva II, 67) donosi oba oblika s potvrdama iz pisaca (Nežić, Torbar, Korlević).

**črfulja* (s. v. racemus): črfulja, štrbalj.

**črpak* (s. v. antlia): palj, črpak.

*čubak, *čubakinja* (s. v. labeo, cui magna sunt labia). – ARj ima za riječ *čubak* potvrde samo iz Belostenca i Jambrešića.

**čuće, *čuj* (s. v. auditus): slûh, čutje, čujenje, čuj. – Isp. u P. Zrinjskoga (Opsida sigecka VI, 12): vsud je, bane, dična čut tvoga imena.

čupa, čupica (s. v. pappus, flos carduorum): čupa, čupica, torica. – U ARj nema toga značenja.

**čvenče* (s. v. affaniae): čvenče, čanče, zmîsli, lâži. – Isp. u Pleteršnika: čvenkati, schwatzen.

**čvič* (s. v. algor): studen, studenina, čvîč, hlap (s. v. frigus ingens, intensum): čvič – (s. v. rigor hiemis): krepen, čvič. – U ARj zabilježen je iz sjevernoga primorja iz druge polovice XIX. v. mlađi oblik *cvič*, a to je po postanju u vezi s riječima *cič* i *čiča* (frigus intensissimum), za koje nema potvrde prije XIX. vijeka.

**čvičan* (algidus): studen, čvîčan – (s. v. rigidus): krepenit, čvičan.

**čvičiti* (s. v. algere): zébsti, studeniti, čvičiti, stinuti.

**ćoka* (s. v. monedula): čavka, ćoka, ćavka, kavka, kusta. – Hirc (Rječnik zool. naziva, II, 66) piše ime te ptice *čoka*. U Belostenca je s. v. kavka zabilježeno i »choka«, ali u njega se dakako ne razlikuje č i ć.

**ćuhati* (s. v. indagare): ćuhati, izvídati ... – Usto i derivata: *ćuhavac (s. v. indagator), *ćuhavica (s. v. indagatrix), *ćuhom (s. v. indaganter).

ćuhnuti (s. v. conticere, conticescere): umuknuti, ćuhnuti, utihnuti, zamučati. – ARj je za *ćuhnuti* zabilježeno samo značenje: flare.

ćulaf (s. v. cucullus): ćuláf, kapa, putna kapa, kalpak. – U ARj ćulaf, ćulak i ćulav (od perz.-tur. kulah), ali s potvrdama tek iz XIX. vijeka.

ćurdija (s. v. latus clavus): ćurdija, kuntuš, starešinska odića. – U ARj nema toga značenja.

**ćurdijaš* (s. v. laticlavii): ćurdijaši, kuntušari, starešine grada.

**danjica* (s v. diarium): dánjica, danja pláća, ob koj more jedan dân živiti; nadanica.

**dardenik*, **dardonos* (s. v. doryphorus): dardenik, dardonos, drabant, zdur.

**debati* (s. v. pedetentim ire); isp. također s. v. pedetentim: polagahno, batajući, debajuć.

**dimjača* (s. v. bubo, inflammatio inguinum): dimnjača, žljezda dimjača. – Riječ je izvedena od imenice *dimnje*, koju je Vitezović zabilježio s. v. inguen i s. v. pubes, lanugo pudendorum (sram, dimje), a ima je i ARj (s. v. dimlje: inguina, slabina). Amo ide u Vitezovića također **dimnjenica* (s. v. panus, tumor sub inguinibus) i kovanica **dimjodlačje*, dlake na dimju (s. v. impubium).

**dinjuh* (s. v. borago): dinjuh, krastavica, trava.

dižela (s v. provincia): država, dižela, žúpa – (s. v. regio): država, vladanje, dižela. – ARj ima samo oblike *dežela* (s potvrdom također iz Vitezovića) i *deželja*.

**dočak* (s v. adusque): dokle, do, dočak, doklam.

dojti se (s. v. exolescere): dojti se, dotrgnuti se – (s. v. obsolere, obsolescere): zastarati, dojti se, zatrti se, dotrgnuti se, dotrći se. – Prema tome su u Vitezovića također *došast* i *dotrgnut* zabilježeni u značenju exoletus.

**dotek*, *doteka* (s v. accursus): pritek, dotek, priteka, doteka, doskočenje, nadospitje.

**dotmar* (s. v. eatenus): dotle, dotlek, dotamo, dotam, dotmar – (s. v. tamdiu): tako dugo, dotmar.

**dotrći se, dotrgnuti se* ispor. gore s. v. dojti se. – ARj ima samo *dotrgnuti se* (svršiti se, prekinuti se, dospjeti), a i to samo iz Vitezovićeve *Kronike*. Od toga je glagola izvedena imenica **dotržak* (s. v. familiae ultimus deficiens).

**draga* (s. v. griphus, rete, sagena): grìp, trata, draga. – Riječ je poznata i Habdeliću: draga ribička, rete piscatorium.

**dragolje* (s. v. lilium convallium): dragolje, dragoljub, bokarić, gumbelija.

**drkalac* v. brzotek.

**drlj* (s. v. luscus): ćor, ćorav, ćorast, šprljav, škiljav, drlj. – Amo idu: **drljȃk* (luscus vir), **drljača* (lusca), **drljaviti* (luscum fieri) i **odrljaviti* (luscum effici). – ARj ima u značenju luscus samo pridjev *drljast*, a u značenju lippus *drljav, drljavac* – i od toga *drljavost* lippitudo.

**drnjula* (s. v. cornum): drnjula, drnjina, drenak voće.

*drusavac *drusljivac* (s. v. equus suffossus): razbitac, razbit konj, drusljivac drusavac. – U ARj je za *drusavac* zabilježeno iz Mikalje samo značenje: konj koji drusa, kasa.

**duman* (s. v. temo navigii): krmán, duman, korman. – ARj ima *dumen* (< tur. dümen < tal. timone).

**dumanar, dumnar* (s. v. temonis rector): krmar, dumanar, dumnar. – ARj ima *dumenar*.

**duncela* (s. v. julia, julis, piscis marinus): vladica, lipica, dunzella. – Ispor. u Boeria: donzèla, pesce che italianamente si dice pure donzella ed anche fanciulla.

dačiti (s v. canere): pivati, popevati, pjevati, djačiti – (s. v. cantare): pivati, popivati, péti, djačiti. – ARj nema toga značenja.

đak (s. v. cantator): pivalac, popivalac, djak, pesmopojac, spevalac, spivalac – (s. v. psaltes): pismar, pisnik, pevalac, popivalac, djȃk. – Niti s. v. đak nema ARj toga značenja.

**đakinja* (s. v. cantatrix): pivalica, popivalica, djakinja, pesnopojka, spevalica – (s. v. psaltria): pismarka, pivalica, popivalica, pivalka, djakinja.

**đeđer* (s. v. alacer): vesel, srčen, batriv, đeđer.

**farfara* (s. v. tussilago, herba): tutun, lopun, podbel, farfara.

**fezir* (s. v. frontale): načelak, fezir, počelica. – U ARj je zabilježena riječ *fizer* (< njem. visier) iz Belostenca i Jambrešića (nakit, što ga žene na čelu nose), no ima je već i Habdelić.

**filjariti* (s. v. furnariam exercere): pekovati, filjariti. – ARj ima samo imenicu *filjarka* (pekarica, preprodavačica uopće); no ispor. također *piljariti*.

filjuga (s. v. dicrotum): fušta, filjuga. – ARj ima i *filjuga* (iz Dubrovnika) i *filuga* (iz Boke kotorske), ali i jedno i drugo samo iz našega vremena.

frajar (s. v. amasius): ljûb, vojan, vojno, frajar – (s. v. procus): frajar. – ARj bilježi tu riječ samo iz našega doba iz sjevernoga primorja i Istre u značenju: mladić, koji prosi djevojku (< njem. freier).

**frajarka* (s. v. amasia): ljúba, vojna, frajarka.

frajati i *frajati se* (s. v. procari). U tome značenju bilježi ARj glagol *frajati* (< njem. freien) samo iz našega vremena s otokâ i iz sjevernoga primorja, a za *frajati se* (veselo, raspušteno živjeti), od mlet. frajar, ima samo jednu potvrdu iz XVI. vijeka, no riječ je u tome značenju do danas poznata i u Dalmaciji.

**frapa* (s. v. lacinia): čipka, nabor, mirlić, frapa, frape. – Od tal. frappa, a od toga su dalje izvedene imenice **frapnica* (s. v. laciniata vestis), **frapanica* (s. v. segmentata vestis) i pridjev **frapast* (s. v. laciniosus, laciniatus). – ARj ima samo: *frapan* (»part. praet. pass. od nepotvrđenoga glagola frapati« < tal. frappare).

fratrić (s. v. vesicaria herba, halicacabus): mihurica, fratrić, klokoč, klokočikovina, klokočevina. – Toga značenja nema u ARj.

**frc* (s. v. sternutamentum): kih, kihavica, kihac, frc. – Od toga su glagoli *frcati* i *frcnuti* (s. v. sternutare cum exactione). U ARj je zabilježen samo glagol *frcati*, ali u nešto drukčijem, širem značenju (prosilire, emicare, kad što žitko na silu udara kroz tijesno te kao na mlazove baca se).

**frčulj* (s. v. crithe i s. v. lithiasis, tuberculum candicans in palpebris): jačmenac, jarčac, frčulj, frčug. – ARj zna samo za *frčug* (iz Mikalje). – V. furčulj.

**frga* (s. v. nodus in arbore): hrga, frga, sûk – i od toga (s. v. nodulus in arbore) dem. **frgica*.

**frk*, frljuk (s. v. trochus): frk, frljúk, vrtaljka, kotŕlj – (s v. turbo, instrumentum lusorium puerorum quod vel loro vel funiculo circumagitur): praščić, frk, prask. Od toga (s. v. trochulus) dem. **frčak*, **frljúčac*.

**fuka* (»fukka«) i dem. **fučica* (s. v. panis supracinericeus). – U Drazi Bašćanskoj govori se i danas *fûka* u značenju: štruca.

fukati (s. v. objectare): v oči vtikati, »fukati«, pričiti, pačiti. – Amo ide imenica **fuk* (s. v. objectaculum): fûk, prička, pačka. – U ARj je zabilježen iz našega doba glagol *fúkati*, ali u sasvim drugom značenju (jesti).

**fuljati se* (s. v. clam ire); isp. također s. v. erepere: izplaziti, izlisti, izfuljati se, ufuknuti se, zfuknuti se. – ARj ima u tome značenju (repere, vući se) glagol *fulati se*, ali tek iz našega vremena.

**funtigar* (s. v. macellarius): funtigár, profuntár, tržac ki hranu prodáje. – S time je u vezi (s. v. macellum): **funtigarnica*, profuntarnica, trg, hiža gdi se hrana prodaje. – Ispor. tal. fondachiere, mlet. fontegher, izvedeno od fondaco, mlet. fontego (< arap. fondak).

**f[u]rfura* (s. v. ostracum): klapunjka, f[u]rfura, porcelana. – Od toga (s. v. ostracium) dem. klapunjčica, **furfurica*. U Vitezovića je zabilježeno »fyrfura« (= frfura), no dem. je »furfurica«.

**furčulj* (s. v. chrita): jačmenac, furčúlj, puhvica na trepavici. – V. frčulj.

**fuz* (s. v. lubricitas, lubricum): fûz, škalj, gljisk, pûz, spûz.

**fuzati* (lubricare): fuzati, puzeti, poškaljiti. – U Drazi Bašćanskoj se govori u istom značenju: pofuznût, pohuznût, huzat. – Ispor. u Tanclingerovu rječniku: huz (s. v. scappuccio), huziti (s. v. scappucciare) i huznutje (sdrucciolamento).

**fuzljiv* (s. v. lubricus): spuzav, škaljak, gljizak, puzljiv, fuzljiv.

**gačati* (s. v. gingrire).

**garje* (s. v. scabies): srab, garje, žuža. – Od toga (s. v. scabiosus) pridjev **garjav*.

**gipka* (s. v. operculum ollae): čripulja, riglja, gibka, lončeni pokrovac.

**gladunja* (s. v. gula): požirak, gladunja.

**gletvo* (s. v. coelum, scalpellum): dléto. gletvo. – ARj ima samo *glijeto*, a i to tek iz našega vremena.

**gliho* (s. v. obliquè): liho, gliho, krivo, krivuljato, zavijato.

**glišan* (s. v. obliquatus): skrivljen, zvit, lih, slíšen, glišan.

**glišiti* (s. v. obliquare): lišiti, glišiti, skriviti, zavijati.

**glonda* (s. v. struma): kehlja, vole (!), gliva, glonda.

**glid* (s. v. acies castrorum): šereg, glid, perût. – ARj zna samo za žensku imenicu *glida* (< njem. glied).

**gljin* (s. v. mucor vini, aqua): gljin, bljuta, kljesen, kljesan.

**gljisk* (s. v. lubricitas) i **gljizak* (s. v. lubricus) – v. fuz i fuzljiv.

gmaz (s. v. psecas, pluvia tenuis): romizg, romizgavica, gmaz, mažd. – ARj s. v. *gmaz* nema toga značenja.

**gmazoliti* (s. v. psecadem pluere): romizgati, gmaziti, gmazoliti. – U ARj uz glagol *gmazjeti* nema toga značenja.

**gnjača* (s. v. hira, jejunum intestinum): gnjača, lakomo črivo.

**gobinica* (s. v. farraceum): gobina pogača, gobinica, barnica. – Isp. barnica. – Amo ide i **gobinjak*, hlib od barne múke (s. v. farreum) i pridjev **gobinji* (s. v. farreus).

godiniti (s. v. pluere): godiniti, daždìti. – U ARj je taj glagol zabilježen samo u značenju: prebivati gdje godinu dana, a za značenje *pluere* isp. u ARj s. v. godina: tempestas, po zapadnim krajevima uopće o oluji, žestokoj kiši, gradu. – Amo ide i pridjev **godinji* u Vitezovića s. v. cisterna: »bunar, ù koga se spravlja voda godinja«, a s time je u vezi također **godinjača* (s. v. diopetes): »žaba, ka s daždem iz zraka pade«.

**golac* (s. v. scomber minor).

goljak (s. v. scopulus): školj, školjić, sika, skala, goljak, kolgoj, ostriv. – U ARj je riječ *goljak* zabilježena sa značenjem: vrsta pšenice, vrsta grožđa, ime mjestima.

**goljcat* (s. v. meraculus): zgoljcat, čistahan, goljcat. – Usto kao primjer: meraculum vinum, zgolj vino, zgoljcato vino, čisto, čistjahno vino.

gor (s. v. incendium): gór, požár, pogor.

gorup (s. v. rancidus). – ARj ima iz Belostenca značenje: gorak (kao u slovenskom).

**gorup*, *gorupina (s. v. rancor): gorupína, gorùp.

**gospodinjiti* (s. v. dominari – muliebre) – i s time u vezi (s. v. dominatus – mulieb.) *gospodinjstvo*. Vitezović ima dakako i s. v. domina: gospa, gospoja, gospodinja.

**grancipor* (s. v. pagurus): morski ràk, grancipor. – Tal. granciporro.

**grankoća*, **grankost* (s. v. austeritas): od pridjeva *granak* (s. v. austerus): trpak, granak, – koji je u istom značenju zabilježen i u ARj iz Belostenca i Kavanjina.

grdašati (s. v. pectine lanam carminare) – *grdaše* (s. v. pecten, quo lana carminatur) – *grdašar* (s. v. carminator lanae). Te su riječi u ARj zabilježene: gardašati, gardaše, gardašar (samo iz Dubašnice na Krku ima u ARj iz našega vremena potvrda za izgovor *grdaša*, vuna iskosmana), dok po pisanju Vitezovićevu nema sumnje, da je on u tim riječima čuo r sonans. – Ispor. tal. cardare, cardeggiare.

**grdunar* (s. v. carminator lanae): grdašar, grdunár.

**grdunati* (s. v. carminare): grebenati, češljati, grdunati, jahlati.

**greštenjak* (s. v. mellígo, succus uvae immaturae): greštni sôk, sôk iz nezrelog grozdja, greštenjak. – ARj ima *greš* i *grešta* (< tal. agresto), nezrelo grožde.

**grmača* (s. v. rubeta): škornjača, škornjata žaba, krastava žaba, čemerna žaba, grmača.

groh (s. v. concrepitus): groh, grohtanje. – ARj bilježi tu riječ samo iz Stullija kao nepouzdanu.

**grohćati*, **grohtati* (s. v. concrepare): grohćati, grohtati, bahćati, praskati, razpucati se, razpucavati se. – ARj ima samo glagol *grohtjeti* u nešto drukčijem značenju (iz Kanavelovića: režati? hrkati?).

gruh (s. v. rudus vetus): gruh, obor, stari grûh – (s. v. rudus novum): grûh, kus kamena, okršak. – ARj ima za tu riječ potvrdu samo iz našega vremena iz Dubašnice na Krku i iz Šuleka, a govori se i u Drazi Bašćanskoj u kolektivnom značenju: maleno kamenje veličine kao šaka. – Pridjevâ **gruhovit* i **grušan* ARj nema, a Vitezović ih je zabilježio s. v. ager ruderatus: gruhovito polje, grušno polje.

grušiti (s. v. ruderare): grušiti, gruhom nasipavati. – ARj ima potvrdu samo iz Vuka u značenju: okrupno stucati sô, ječam.

**gub* (s. v. damnum): škoda, kvâr, gub.

**gunjac* (s. v. tessera: lusus puerilis, quo ligni frustellum baccillo percussum ad saltum pellitur). – Igra je i danas poznata na Krku (isp. Zbornik za nar. život i običaje, knj.

**gunjčati se* (s. v. tessera ludere): gunjčati se, igrati se na gunjce.

**guvanji*, **guvnen* pridjevi od imenice guvno (s. v. area trituratoria).

guzan (s. v. rugosus): zguzan, fraskav, grbav, guzan. – U ARj je *guzan* pridjev od imenice *guz*, nates.

**guzinja* (s. v. ruga): zguza, fraska, grba, guzinja.

**gvrlok* (s. v. paetus): gvrlok, vrlok, hiljok, krivogljed. – U značenju *razrok* zabilježen je u ARj pridjev *gverok*, a i Vitezović ima s. v. strabus: križogljed, gverok.

hal (s. v. impetus): skòs, vâl, naval, navaljenje, hâl, mâh, navala. – ARj pozna tu imenicu (od arap.-tur. hâl) samo u značenju: bijeda, napast, nevolja.

**halupa* (s. v. tugurium): sebarica, kućer, lopa, priprosto stanje, halupa.

**hap* i **hapkati* isp. cmuk i cmukati.

**hatež* (s.v. valetudo infirma i s. v. invalentia, invaletudo): nemoć, nemoćenje, nemoćnost, slabost, hatež. – S time su u vezi pridjevi **hatežan* i **hatežljiv* i od njih izvedene imenice **hatežnik*, **hatežnica*, **hatežljivac*, **hatežljivica*, **hatežljivče* (s. v. causarius, s. v. morbidus, s. v. valetudini infirmae obnoxius) – i napokon glagol **hatežiti* (s. v. valetudine infirma laborare).

herkati (s. v. conciere): pozivati, hérkati, pozavati – (s. v. concitare): uzbuditi, pobučiti, poherkati, zaherkati, uzbučiti, zatikati, zaticati; freq. pozavati, herkati, zaherkavati. – Od toga su glagola izvedene imenice: **herkavac* (concitator, concitor) i **herkavica* (s. v. concitatrix). – U ARj zabilježen je u značenju »hrabriti, sokoliti« glagol *hrkati*, i to samo s potvrdama iz Vitezovića i Kuhačevića, no u primjerima, što su ondje zabilježeni iz *Odiljenja sigetskoga* i iz *Sejnčice*, nema sumnje da se ima čitati *herkati:* taj se glagol u obadva ta djela piše »herkati«, a vokalno *r* se u *Odiljenju* piše *ër*, a u *Sejnčici yr* (sasvim kao i u Vitezovićevu *Lexiconu).* Citati iz Kuhačevića nemaju u pitanju izgovora toga glagola dokazne snage: iz Magdićeva izdanja Kuhačevićevih pjesama se ne vidi, da li je Kuhačević u pismu uopće razlikovao *er* i vokalno *r*, a rukopisi, što su se do danas sačuvali, odreda su prijepisi iz kasnijega doba.

**heuz* (s. v. lynx, lupus cervarius i s. v. rhaphius, chaus). – ARj nema te riječi, no Habdelić je ima.

**hil*, **hilost* (s. v. fallacia): himba, varba, hil, hilost. – ARj ima u tome značenju samo imenicu *hîla* (< arap.-tur. hîle). S time u vezi je u Vitezovića još zabilježeno: **hilan* (fallax), **hiliti* (fallere), **hilo* (falsum). – Naprotiv *hiliti*, što ga je Vitezović zabilježio s. v. propendere (naprid visiti, hiliti, nahiliti, nagibati) i što ga donosi i ARj iz čakavskih pisaca sedamnaestoga i osamnaestoga vijeka u značenju *progoniti, tlačiti, mučiti*, ne će ići po svome postanju amo (ispor. ruski хилить, češki chýliti, polj. chylić). Što je u ARj rečeno, da je starije značenje toga glagola *nagibati, sagibati*, koje je sačuvano u ruskom, češkom i poljskom, Stulli u svome rječniku zabilježio po ruskom (inclinare), bit će da nije ispravno, možebiti je to i u nas ostatak starine: na to bi upućivalo značenje glagola *hiliti, nahilìti* zabilježeno u Vitezovića s. v. propendere.

**himbarija* (s. v. dolus): himba, himbarija, lâst, lastivost – i (s. v. dolosè) prilog: himbeno, **himbarno*, lastîvo. – ARj ima samo glagol *himbariti*, koji je zabilježen i u Vitezovića s. v. dolosè agere: himbariti, lastiviti.

**hitavica* (s. v. aconitas): striljača, zmija kâ se ù človika hita kako strel, hitavica.

**hljevati* (s. v. vorare): žréti, ždréti, hljevati.

homut (s. v. thomax): – Vitezovićev »thomax« bit će da je ista riječ što i *thomix*, zabilježen u Forcellinijevu *Lexicon totius latinitatis* u značenju »funiculus ex cannabe, junco ...« U ARj je zabilježeno značenje: jugum, manipulus.

**hrebav* (s. v. raucus): mukâl, mûkli, hrebav, hrapav.

**hrebaviti* (s. v. raucescere): múkliti, hrebaviti, hrapaviti.

**hrebavost* (s. v. raucedo): muklost, hrebavost, hrapavost.

**hrest*, **hrestavac* (s. v. diaphragma).

**hrhanj* (s. v. rhoncus): hrhanj, hrk. – ARj zna samo za glagol *hrhnjati* (hrkati), a i to ima potvrdâ tek iz našega vremena iz sjeverne čakavštine.

**hudolika* (s. v. crustuminum pyrum).

**husta* (s. v. sylva caedua): šikara, husta.

**huš* (s. v. volucra): čmólj, robak, huš, črv ki mlade rozgve podjéda. robac.

igravica (s. v. arteria): igravica, igrava žila. – ARj ima tu riječ samo iz Stulija i Šuleka u značenju *želja igranja*, a u Tanclingerovu je rječniku igravica = ballarina, danzatrice.

**isvidrati* (s. v. exterebrare): izvrtati, izsvidrati.

**izbacnuti* (s. v. expungere tenui stylo vel acicula). – ARj ima glagol *bacnuti*, semel pungere leniter.

**izbrcati* (s. v. exonerare navim): izkrcati brôd, izbrcati brod.

**izbrcnuti*, **izbrcknuti* (s. v. elidere): izpahnuti, izbrcnuti, izbrcknuti.

izbuhati (s. v. verberibus graviter pulsare): búhati, izbúhati. – ARj ima *bûhati* i *izbuhati* u značenju *ispudati od buha*, i to iz našega vremena iz Like, a u značenju *pulsare* ima samo *búhati* (iz Belostenca i *Jačaka).*

**izlag* (s. v. extra): izván, izvanà, ván, nàdvor, izlag, osvem – i kao primjer: extra unam aniculam, izlag same starice.

**izlag da* (praeterquam quod): osvin dà, izvan dà, izlag dà, neg samo, tuliko dà.

**izrička* (s. v. axioma): izrička, prirička.

**jadrenica* (s. v. antenna): lantina, prečnica, jadrenica.

jaglen (s. v. pulmentaris): kašni, jagleni. – ARj ima pridjev *jaglen* samo u značenju *iglen* (prema: jagla = igla).

**jaglo* (s. v. milium purgatum, nucleus milii): jaglo, jagli. – ARj ima *jàgli* (m. plur.) u značenju prosene kaše, a u istome značenju ima tu riječ i Vitezović s. v. pulmentum i s. v. puls.

**jagulac* (s. v. primula veris flava): iskrica, jagulac, jagulec.

**jagulja* (s. v. pyramis): gulja, jagulja, kameni stup ù višak zaoštren. – Tal. guglia, aguglia.

**jahljar* (s. v. carminarius, carminator lini).

jarbolac (s. v. erysipele, erysipelas): jarbolac, vrbanac. – ARj bilježi tu riječ samo kao deminutiv od imenice *jarbol* (katarka).

**jedro* (s. v. nucleus): jaklo, jedro.

jelito (s. v. colon): belo črivo, belo jelito. – U ARj je zabilježeno samo značenje: djevenica.

**jerz* (s. v. zelotes).

**jerziti se* (s. v. zelare).

**jerziv* (s. v. zelotypus).

**ješkerice* (s. v. comminus): sejdom, ješkerice, vadlje.

**jid* – vidi s. v. addephagia: lakomost, velika želja k jidi.

**kačur*, **kačurac* (s. v. bellis, herba).

kadin (s. v. discus, magna scutela): kadin, velika zdela, žmúr, zdelina. – ARj ima tu riječ samo iz Dubrovnika u naše vrijeme: umivaonica (< tal. catino). Za mletački *cadin* zabilježeno je u Boeria drukčije značenje: canale murato che si fa a traverso de' campi a fine di raccorre le acque piovane.

**kadnjic* (s. v. chus, choa i s. v. congius): kadnjíc, pint, kond. – Isp. i *trikadnjic* (s. v. elephas, mensurae genus): trikadnjic, trikadnjíca. – ARj ima samo *kadnjić* iz našega doba s Brača u značenju: badnjić, kroz koji prolaze kotlene cijevi, kad se peče rakija.

**kafrka*, **kafrčica* (s. v. culullus): čašica, kafrka, kafrčica. – U Habdelića je također zabilježena riječ *kafrka* u značenju: pocillum testaceum, urcus, urceolus.

**kajac* (s. v. fortex, unguis, hoc est infima pars rosae albida): ružični nohat, dolnji kajac ružičinoga perà belkast.

kalamir (s. v. formula, forma, secundum quam aliquid fit): kalamir; secundum formulam facere: **kalamiriti*. – Ispor. i s. v. norma: kalamir, način – dem. normula: **kalamirac*, **kalamirić*. – Prema tome je načinjen pridjev **kalamirni* (s. v. formalis i s. v. normalis): spodobni, kalamirni. – ARj ima kalàmîr u mnogo užem značenju: komad olova obješen o koncu, kojim se gleda, stoji li što okomce prema zemlji.

kalić (s. v. cisterna): studenac, bunar, kapničnjak, bunar ù koga se spravlja voda godinja, kalić. – (s. v. compluvium): kalić, kapnišće, mesto ù koje kapnica natiče, natok daždevine, dvorišće ù kom se kâp stiče od vsih krovov. – ARj ima *kalić* samo iz našega doba iz Rijeke: kišna kaljuža.

kalimar (s. v. loligo): ligna, kalimár – i s. v. loliguncula deminutiv: lignica, kalimarić. – ARj ima s potvrdama od XV. v. *kalamar*, vjernije po tal. calamaro.

**kambar* (s. v. calantica, tela subtilis): kambar, šlar, flor. – To je ista riječ što i *kambra*, koja je zabilježena u ARj s potvrdama počevši od Mikalje (< tal. cambra), a ima je i Vitezović s. v. byssus: kambra, veleiš, šlar, tanjačno platno, tumban.

**kanj* (s. v. perca, piscis marinus). Jamačno je to ista riba, što je u ARj zabilježena s. v. kanjac, no ARj. nema riječi **kanjevnik*, koja je izvedena od imenice kanj, a Vitezović ju je zapisao i s. v. perca (»funiculus cum hamo pro capiendis percis ex pilis equinae caudae contortus«) i s. v. funiculus (»pro capiendis dentalibus«).

**kapinik*, trava (s. v. eringium) – u ARj *kapinika* s potvrdama počevši od XVII. vijeka.

kapnica (s. v. aqua pluvia, aqua coelestis): kapnenica, kapnica. – Za riječ *kapnica* ima ARj potvrdu samo iz našega vremena iz Like. – Za tu riječ i za riječi **kapnenica, *kapničnjak, *kapnišće* vidi što je rečeno s. v. kalić.

**ker* (s. v. frutex): trišljad, dubac, drivce rodovito, kér. – Ispor. u češkom *keř* i u poljskom *kierz* (grm). – Od riječi *ker* je izvedena kolektivna imenica (s. v. frutetum, fruticetum): šumica, šumica trišljadi, *kérje, – a s time će biti u vezi i glagol **kerliti se* (s. v. fruticare, fruticari): cvasti, kļičiti se, kļice pušćati, kérliti se.

**klaj* (s. v. maltha): goruči klaj, goruće ilo.

**klapunjača* (s. v. ostrea, ostreum): oštriga, klapunjača, auštriga.

**klapunjka* (s. v. calix cochleae i s. v. concha): školjka, čaška, klapunjka. – Ta se riječ u istom značenju spominje u Vitezovića također s. v. conchyle, conchylium – myscae – myites – ostracum. Deminutiv **klapunjčica* zabilježen je u Vitezovića s. v. caliculus cochleae i s. v. ostracium. – Ispor. što je ovdje spomenuto uz riječ *furfura.*

**klatežica* (s. v. ambubaja): klatežica, lajharica, potepúška. – ARj ima samo mušku imenicu klatež. U Vitezovića se (s. v. noctivagus, a, um) uz mušku i žensku imenicu spominje također deminutiv srednjega roda: noćoblud, a, o; noćni klatež, noćna klatežica, noćno **klatežče.*

klitar (s. v. promus): klitár, ključár, sopražija. – ARj ima s. v. kljètâr tu riječ u posve drugom značenju, i to iz našega doba iz Dalmacije (Pavlinović): pregradica u kući, tal. camarino.

klokoč, klokočevina, klokočikovina (s. v. vesicaria herba, halicacabus). ARj ima za te riječi potvrdâ samo iz novijega doba za Crnu Goru. U Vitezovića se za tu biljku spominju još imena: mihurica, fratrić.

**kljesan, *kljesen* (s. v. mucor vini): gljin, bljuta, kljesen, kljesan.

**kljukonog* (s. v. varus): krivonog, slukonog, kljukonog. – Također s. v. varicosus.

**knjastac* (s. v. cyllo): knjastac, krnják.

**knjižnjak* (s. v. echinus, pars ventris boum et aliarum pecudum ruminantium, vulgo multiplex) – (s. v. pantices): knjižnjak,volovski želudac.

**kobilka* (s. v. artelabus): prug, kobilka, skakavac. – U ARj u istom značenju *kobilica.*

kocen (s. v. caulis): bûs, kocen, nât – (s. v. stirps, origo): poklad, koren, kocen, pašmina. – Od značenjâ, što se u ARj spominju s. v. kocen i s. v. kočanj, najbliže je Vitezoviću ono, što je zabilježeno u hrv.-lat. dijelu Belostenčeva rječnika: caulis, ipsum robur seu stipes unde se producunt folia aut ramusculi.

**koceniti* se (s. v. caulescere): busiti se, koceniti se, natiti se.

**kočur* (s. v. crista): vahúlj, kukma, oper, kočúr, huhor.

koleda (s. v. ignis festivus, vestalis): krês, krîs, koleda. – Ispor. s *time* u rkp. Tanclingerova rječnika s. v. pira, rogo, montone di legne accese: koleda, naložotina.

**kolgoj* (s. v. scopulus): školj, školjić, sika, skala, colgoj (!), goljak. kolgoj, ostriv.

**kolijar* (s. v. carpenti rector): kočiš, kočijaš, kolijar. – U ARj s. v. *kolija* je rečeno, da značenje te riječi u primjerima uzetim iz Vitezovićeve *Kronike* nije dosta jasno; isp. k tome u njegovu rječniku s. v. carpentum: kočije, hintov, kolije.

**koljban* (s. v. tonsus): brijan, šiškan, koljban.

*kop, *kopnost* (s. v. ariditas): súša, kôp, kopnost – (s. v. arida terra): kopno, kop, kopna zemlja, suha zemlja. – ARj nema imenice *kop* u tome značenju.

**kor[a]c* (s. v. situla, vasculum quo aqua hauritur): korc, zaimač. – Sudeći po obliku, bit će da je Vitezović čuo tu riječ od kajkavaca.

korhelj (s. v. halophanta, holophanta): korhelj, lažljivac, zločest i lažljiv človik. – U ARj je ta imenica zabilježena iz južne Ugarske iz XIX. vijeka tek općenito kao »pogrdna riječ«.

**koruba* (s. v. siliqua graeca; ceration, fructus): koruba, rožićak.

**kosidbar* (s. v. junius mensis): klâsan, mlečan, kositbar.

kosirić (s. v. halcyon): kosirić, morska ptica kâ se po najvećoj zimi léže. – Toga značenja nema u ARj niti s. v. kosirić niti s. v. kosjerić.

**kosnika* (s. v. oxyacantha): glog, glogovina, kosnika, kostrika.

kotariti (s. v. terminare, terminos vel fines constituere): kotariti, međiti, kraje postaviti. – ARj ima glagol *kotariti se* samo u značenju: graničiti, biti najbliži susjed.

kotiga (s. v. diphtèra): kožuh, kožna halja, kotiga – (s. v. rheno masculinus): kožuh – (s. v. rheno femininus): kotiga. – Za primorske krajeve ima ARj potvrdâ samo iz našega vremena i ne zna pouzdano, da li je kotiga bila svagda upravo od kože.

**kraćinjak, *kratinjak* (s. v. breviarium): kùp, ù kratko spravljenje, skùp, kraćinjak, kratinjak – (s. v. compendium): kratkoća, pričac, kraćinjak – (s. v. epitome): kratkozbranje, skupnopisje, kraćinjak.

**kraljičica* (s. v. trochilus): kraljičica, kraljić, kraljíc, striš, ptica.

**krapac, *krapčić, *krapić* (s. v. carpio parvus): krapac, krapčić, šaranjac, šaranjić – (s. v. cyprinus parvus): krapac, krapić, krapčić. – ARj ima samo riječ *krap*, od koje su izvedeni deminutivi zabilježeni u Vitezovića. Ispor. tal. carpio(ne), stnjem. karpfo.

**krdela, *krdelica* (taena, taenia, fascia capitis): krdela, povezača – (taeniola, fasciola): krdelica.

**krepen* (s. v. rigor hyemis): krepen, čvič.

**krepenit* (s. v. rigidus): krepenit, čvičan.

**krija* (s. v. glaciei crusta).

krina (s. v. labellum, labiolum, balneariolum): badnjić, krina (»krinna«), maštelac, maštel, čabrić kod dice – (s. v. labrum balneatorium): badanj, krina, kupelni badanj, kupelnica, parilnica. – ARj poznaje tu riječ samo u značenjima: mjera za žito i okovana čaša s poklopcem.

krkavac (s. v. corvus): gavran, karvan, krop, krampač, krkavac. – U ARj je za riječ krkavac zabilježeno samo značenje: barovito mjesto, osobito u livadama.

*krkuč (s. v. collum): vrât, krk, krkuč – (s. v. dorsum): hrbat, krkúč, pleća.

**krminiti* (s. v. parentare): krminiti, krmine obslužavati.

krop ispor. krkavac. – U ARj zabilježena su za *krop* samo značenja: vrela voda i kmin.

**krtal* (s. v. species): prilika, sposob, slika, krtal, vrsta.

**krup* (s. v. mannus): kljuse, krup konj, krup parìp.

**krž* (s. v. spasmus, spasma): krž, grč.

**krželj* (s. v. pumilio): magáš, malčac, krželj.

**kubus* (s. v. testudo, lyra): kubus, tambura, lutanj.

**kućak* (s. v. genuini, dentes posteriores): kućni zubi, kućáki, kućnjaki. – Bit će da je Vitezović tu riječ čuo od kajkavaca. Za *kućnjak* i za *kutnjak* ima ARj potvrda tek iz XIX. vijeka.

kućer (s. v. mapale): lopa, kućer – (s. v. tugurium): sebarica, kućer, lopa, priprosto stanje, halupa. – ARj ima za tu riječ potvrdâ tek iz Vukova rječnika.

**kulinić* (s. v. dasypus): kulinić, kunilić, mali zêc, tekunica. – Za riječ *kunilić* ima ARj potvrdu tek iz Vuka.

**kuntušar* (s. v. laticlavii): ćurdijaši, kuntušari, starešine grada. – Vitezoviću je prema tome *kuntuš* (latus clavus) starešinska odića, a toga značenja ARj ne pozna.

kup isp. kraćinjak. – Toga značenja riječ *kup* u ARj nema, a tako niti njezin deminutiv *kupac* – isp. u Vitezovića s. v. breviariolum: kupac (»kuppac«), skupac.

**kuželjci* (s. v. pyramidum lusus): kuželjki, kuželjkanje.

**kuželjkati se* (s. v. pyramidibus ludere): na kuželjke igrati, kuželjkati se.

kvičelj (s. v. turdus viscivorus): priskavic, kvičelj, branjug. – ARj ima u tome značenju riječ *kvičela*, i to samo iz Mikalje.

**kvisiti* (s. v. imminére): kvisiti, nadkvisiti – (s. v. impendeře): nadvisiti, zgora visiti, kvisiti. – Amo ide i part. pas. **nadkvisen*, zabilježen s. v. cernuus (strmogljed, nadkvisen), s. v. imminens i s. v. impendens, a tako i glagolska imenica **nadkvisenje* s. v. impensio. – Ako i ne će biti istoga postanja, no i po obliku i po značenju je vrlo blizu part. pas. *natkvičen*, što je u ARj zabilježen samo s potvrdom iz Vrančićeva rječnika (s. v. cernuus, inchinato), a za koji je u ARj izrečena sumnja, da li nije u Vrančića griješkom mj. *natkučen*. Ta sumnja ne će biti opravdana: u samom ARj je po Pavlinovićevu svjedočanstvu zabilježen glagol *nakvičiti se*, *nakičiti se* (nagnuti se odozgo) i s njime srodan glagol *nakvečiti* se s potvrdama iz Vrčevića i iz današnjega govora riječke nahije. A da je glagol *na[t]kvičiti* (i deriv.) postojao i u starijem jeziku, tome ima obilno potvrde u Taclingerovu rječniku: eminente, vrhoviti, *nakvični* – eminenza, *nakvičstvo*, vrhovitost – soprapendere, *nakvičiti* – balco, poggiolo, *nadkvičnik*, nahižje – pendente, che pende in aere, *nadkvičje*, viseći.

**labdati se* (s. v. pila ludere): na labdu igrati, lopte se igrati, loptati se, labdati se. – Imenica *labda* (< madž. labda) zabilježena je i u Vitezovića i u ARj (iz Belostenca i Voltiggija), a Vitezović ima usto i labdadanje i *lobdanje* (s. v. sphaeromachia).

**lajharica* (s. v. ambubaja): klatežica, lajharica, potepúška. – Uz *lajhar* (< srvnjem. leichaere) u ARj je zabilježeno samo značenje fraudator.

**lajnar* (s. v. lyricen, lyristes): laptar, lajnar, guslar, strunjeničar.

**lajne* (s. v. barbitos, barbiton): leut, lajne.

**lajni* (s. v. lyra): lapt, lajni, gusle, gusli, strunjenica.

**lakornica* (s. v. infundibulum): točak, vlivak, točnik, lívak, lakornica.

**landanac* (s. v. buccelatum): landanac, kruh prepečen, kruh dvakrat pečen, kruh landan. – ARj ima glagol *landati* samo u značenju: rezati na lande, na kriške.

**laptar* isp. lajnar.

**lastivac* (s. v. dolosus vir), **lastivica* (s. v. dolosa mulier), **lastiviti* (s. v. dolosè agere), **lastivost* (s. v. dolus) – sve izvedeno od pridjeva *lastiv* (laživ), koji je (kao i imenica *last*, prijevara) zabilježen u ARj, a također u Vitezovića i Tanclingera.

**lastor* (s. v. graphaeus): lastor, rak veliki morski. – U Boeria je imenica astòr zabilježena samo u značenju: uccello di rapina ... falco palumbarius.

**ledopadi* (s. v. nefritis, morbus).

**ledopadni* (s. v. nefriticus).

lesnica (s. v. gingiva). – U ARj, koji ima tu riječ samo iz jednoga pisca s Krka iz XVIII. vijeka, i to u značenju *usnica*, izrečena je sumnja, da li je to svjedočanstvo pouzdano, da li *le-* ne stoji štamparskom grješkom mjesto *u-*. U Vitezovića je još osim toga zabilježena imenica **lesničica* (s. v. gingivula) i pridjev **lesnički* (s. v. gingivarum putrilago: zuberinja, lesničja gnjilad). Time je svakako u Vitezovića potvrđeno postojanje riječi *lesnica*, iako u nešto drukčijem značenju.

ličice (s. v. resupinè): ličice, potrbušice. – U ARj je ta riječ zabilježena iz našega doba iz Istre samo kao deminutiv od *lice*.

lih, liho, lišiti: radi drukčijega značenja, kojega nema u ARj, ispor. gliho, glišan, glišiti. – Tumačeći citat iz Zoraničevih *Planina:* »Najde zlat prstenak ... na lihi prst live ruke postavi ga«, veli se u ARj, da to može biti mali prst (peti i najslabiji), ali jer je na njemu prsten, mogao bi biti i četvrti. U Vitezovića je *lihi prst* zabilježen s. v. *annularis* digitus i s. v. medicinalis digitus, pa će prema tome i u Zoranića biti lihi prst = prstenjak.

**lihsud* (s. v. par impar, ludi genus): lihsúd – i k tome glagol **lihsúdati se*, ludere par impar. – Ispor. u Vitezovića s. v. par (supst.): dvojica, bokor, priklad, súd.

lihva. U ARj je ta riječ zabilježena samo u značenju dobiti, što je vjerovnik prima od dužnika za posuđeni novac, dok je u Vitezovića *lihva* i mjera težine i mjera dužine. Kao mjera težine lihva = unca, ispor. s. v. drachma, octava unciae pars, osmi del lihve; a kao mjera dužine lihva = palac, ispor. s. v. deunx, jedanajst lihav – dextans, deset lihav – dodrans, devet lihav, pedanj, dvanajst prstov, – prema tome se u Vitezovića lihva = palac razlikuje od nešto manje mjere, koja se zove

prst (da je dodrans ispravno protumačen kao *devet* lihav, vidi se i po talijanskome, gdje dodrante »nove oncie ... o nove digiti«).

**lim* (s. v. gluten, glutinum): klij, líp, klija, kelje, klej, lim. – Njem. leim od starijega lim.

**lipica* (s. v. julia, julis, piscis marinus): vladica, lipica.

**lipovača* (s. v. argilla): ilovač, ilovača, lipovača, prž, brna, gnjila, pržina. – Od toga pridjev **lipovačan* (s. v. argillosus).

lopa (s. v. mapale): lopa, kućer – (s. v. taberna institorum): trgovački stačún, lopa – (s. v. tugurium): sebarica, kućer, lopa, priprosto stanje, halupa. – ARj ima potvrdâ samo iz našega vremena (njem. laube < louba).

lopica (s. v. tabernaculum, tectum castrense): uta, šator, čerga, stajnica, konàk, kliet, klit, lopica. – ARj ima tu riječ samo iz našega doba iz Istre u značenju: trijem.

**lopun* (s. v. tussilago, herba): tutun, lopun, podbel, farfara.

**lostura* (s. v. nerita): lostura, velika klapunjka.

luba (s. v. suppuratio): ognojenje, luba. – U ARj samo iz našega vremena iz Istre i Rijeke: otok na vratu (žlijezda) u djece.

**lubav* (s. v. suppuratus): ognojen, lubav.

**lubaviti* (s. v. suppurare): ognojiti se, gnojiti se, lubaviti.

**lutanj* (s. v. testudo, lyra): kubus, tambura, lutanj. – I za imenicu *lutnja* ima u ARj potvrdâ samo iz našega doba.

**lužanjak* (s. v. nemus parvum): lužanjak, lužić, dubravica, lozica.

**lužast* (s. v. palustris): barni, lokven, mlakast, lužast; berečast, berečljiv. – Za imenicu *luža* ima ARj potvrdâ već od Mikalje, a i Vitezoviću je ta riječ poznata (s. v. palus).

**macati* (s. v. tingere): strojiti, močiti, macati.

macko (s. v. equus mannus, equus pumillus): miško, macko, konjić, konjic. – U ARj je ta riječ zabilježena u nešto drukčijem značenju: konj macaste (mačje) boje.

**mačić* (s. v. xiphias piscis, gladius, galeotes).

**mačuka* (s. v. catalepsis): zaspanica, zaspanstvo, nemoć koja čini mnogo spati, mačuka.

**mađerica* (s. v. villica, villici uzor): selska španica, dvorska, dvoršćica, mađerica. – Ispor. u Boeria: massèra, massara, fantesca, serva.

**mađeriti* (s. v. villicare): selariti, srebrariti, na selù živeti, mađeriti.

**mađernik* (s. v. villicus, villo): selski špan, selski župàn, dvorski, mađernik.

makovica (s. v. pinna piscium): makovica, plavutica. – U ARj zabilježeno je samo značenje: rod u maka.

**malčac* (s. v. nanus): malčac, magáš.

**malčica* (s. v. nana): malčica, magašica.

**mandrača*, **mandrak* (s. v. mandragora): veliko zelje, mandrak, mandrača.

**manetan* (s. v. depositus): položen, doli vržen, manetan. – Pridjev je načinjen prema imenici *manet* (amanet, < arap. emanet), koju u značenju *depositum* ima i ARj i Vitezović.

**manetnik* (s. v. depositor): manetnik, ki stavlja na manèt.

**manetiti* (s. v. sequestrare): manetiti, staviti na manet, zastaviti.

**manja* (s. v. fulgur): múnja, mánja, munjava, munjavica.

**manjgovati*, **manjikovati* (s. v. otiari): plandovati, planduvati, manjgovati, manjikovati. – Na carskome divanu u *Opsidi sigeckoj* P. Zrinjskoga (VIII, 85) veli Petraf, da Turci valja da se pod Sigetom bore: Nit velim, da sid'mo tu ludo mangovat.

**manjukva* (s. v. ficus callistrsthia): manjukva, tečna smokva. – Bit će ista riječ što i *manjuga*, koja je u ARj zabilježena iz našega vremena u značenju: suvrst smokve iznutra crljene.

**mašva* (s. v. mundus, cultus et ornatus muliebris): ureha, ženska ureha, kinč, šmùk, našva, mašva. – U ARj su za riječ *našva* (iz Belostenca) zabilježena značenja: sutura i perinaeum; još je bliže Vitezovićevu značenju Habdelić: našvi, clenodia. Ispor. i *našvica* (galun. šerit) u ARj. – Da nijesu obje riječi -mašva i našva- u Vitezovića uporedo zabilježene, lako bi se posumnjalo, da li *mašva* nije griješkom zabilježeno mj. *našva*.

**materinac* (s. v. frater uterinus): polubrat, po materi brat, materin sin, materinac. – Vidi: očinac.

**mažd* (s. v. psecas, pluvia tenuis): romizg, romizgavica, gmaz, mažđ.

**medopir* (s. v. vespertilio): medopir, šišmiš, pirčac. – Ispor. u ARj netopir i metopir.

**melac* (s. v. glareola): mulac, melac, pešćac. – Deminutiv od imenice *mel*, zabilježene i u ARj i u Vitezovića (s. v. glarea: múl, mel, pešće, prut).

mendula (s. v. mena i s. v. moena): mendula, riba morská. – U ARj zabilježeno je za tu riječ samo značenje: mandula, badem, amygdalum.

mernik (s. v. diameter): mernik, pravomernik, ravan rêz – (s. v. modius): vagan, kupnenik, mernik, polovník, polovnják. – ARj za riječ *mjernik* nema tog ni jednoga ni drugoga značenja.

mezdriti se. Iz Vitezovićeva tumačenja riječi *hippomanes* (Brunstschleim der Stuten): »čemer, ki izmed nog kobiljih kaplje, gdà se najbolje žele mezdriti« – proizlazi, da *mezdriti se* znači: tjerati se, spolno općiti. – ARj bilježi za riječ *mezdriti* značenje: strugati meso s nutarnje strane kože (mezdre).

**mežđ*, **mežđa*, **meždina* (s. v. liquor): i od toga pridjevi (s. v. liquidus): **meždèn*, **meždiv*.

**mirlić* (s. v. lacinia: čipka, nabor, mirlić, frapa, frape. – U ARj je zabilježena imenica *merlići* (< tal. merlo) samo iz našega vremena.

miško (s. v. equus mannus, equus pumillus): miško, macko, konjić, konjic. – ARj ima za tu riječ potvrdu tek iz Kurelca, a i to u drukčijem značenju: konj mišje boje.

mladovac, **mladovičac* (s. v. adolescens masc.): mladić, ditić, mladovičac, mladovac, mladenac. – ARj ima za *mladovac* potvrdu samo iz Kavanjina.

**mlečan* (junius mensis): klâsan, mlečan, kositbar.

**močad* (s. v. humiditas): vlažnost, močad, vuhkost.

**močenac*, **mohot* (s. v. tyrotaricus): močenac, močeni sir, muhot, mohot.

**morota* (s. v. muria): morota, slana osoka, slana voda, razsol. – Ispor. i tal. muria (rasol).

moskalj, moškovita (s. v. hamaxobitae): moskalji, moškovite, ljustvo kô je na kolijah prebivalo.

**muđa* (s. v. operae pretium): plaćena muđa, truda vridno, muđe vridno, prudno, koristno, korisno.

**muhot* – vidi: močenac, mohot.

**muhut* (s. v. mucor): plisan, plesnina, plesnivost, plisnivoća, muhut, mufa.

**muhutan*, **muhut* (s. v. marcidus): gnjil, plisniv, uvenut, uvenjen, muhut, muhutan.

**muhutiti* (s. v. marcere, putere): gnjíti, tuhnjiti, plisniviti, muhutiti.

mul, mulac – vidi: melac.

**muntaf* (s. v. gausape): biljac, muntáf, guber, gunj. – Isp. madž. mente (kaput od krzna).

**munjava*, **munjavica* – vidi: manja.

**muždov, moždov* (s. v. guttus, gutturnium): moždov, muždov, pehar s kim se vodá na ruke uliva. – U ARj je iz Belostenca zabilježeno *moždor* (< madž. mosdó) s malom razlikom u značenju: sud za umivanje, umivaonica.

nabijati (s. v. contraliceri): namićati cénu, nabijati cénu, već obitati. – ARj nema toga značenja, koje je i danas posve u običaju.

**nabrcati* (s. v. onerare navem): nabrcati, nakrcati brod.

**nadanci*, **nadanast*, **nadančast*, **nadančiv* (s. v. suffraginosus): nadančiv, nadančast, ki ima nadance kakò konj, ključobol. – *Nadanci* su prema tome bolest na gornjem zglavku stražnje noge u četveronožaca (isp. ARj s. v. ključ).

**nadanica* (s. v. diarium): dánjica, danja pláća ob koj more jedan dân živeti, nadanica.

**nadostavljavac*, **nadostavljavica* (s. v. aemulus, aemula): nadostavljavac, nadostavljavica, nozdrac, nozdrica, nastavljavac, nastavljača. – U ARj je za glagol *nadostavljati se* samo iz Mikalje zabilježeno značenje: natjecati se, nadmetati se, a i to je označeno kao nepouzdano.

**nadušljivac* (s. v. equus suspiriosus, anhelus): nadušljivac, valah.

**nahiliti* (s. v. propendere): naprid visiti, hiliti, nahiliti, nagibati. – Vidi: hil, hilost.

**nahilan* (s. v. propensus): nagnut, nahilni.

nakazan (s. v. omen): kob, slut, slućenje, nakàzan. – U ARj je ta riječ zabilježena samo u značenju *monstrum* u pravom i u prenesenom smislu.

namor (s. v. rheuma): namor, huhnjavica, – i od toga pridjev **namoran* (s. v. rheumaticus): hropotiv, namoran. – U ARj ima za *namor* (nahlada, nazeba) potvrdâ iz sjevernoga primorja i s otokâ samo iz našega vremena.

**narazan* (s. v. distare): narazan biti, narazan státi. – ARj ima prilog *narazance* (odjelito) s potvrdom samo iz Martića. Isp. u Vitezovića (s. v. distruere): razrpiti, narazan rpiti, zoseb rpé napravljati.

**naraznost* (s. v. distantia): dalekoća, naraznost.

**narba* (s. v. pessulus): kračun, zapornica, narba, kvaka, škljenac.

**narezgetnuti* (s. v. adhinnire): narezgetnuti, zarezgetati, zahrzati, zahrznuti.

**nasrna* (s. v. incursus): sreć, zatoka, navala, nasrna, nasrnjenje.

nastavljati se, **nastavljavac*, **nastavljača* – vidi: nadostavljavac, no za razliku od glagola *nadostavljati se* nema kod *nastavljati se* u ARj potvrde za značenje aemulari.

našva – vidi: mašva.

**natiti se* (s. v. caulescere): busiti se, koceniti se, natiti se. – Vidi: kocen i koceniti se.

**natkvisiti*, **natkvisen* – vidi: kvisiti.

**naudati se* (s. v. complacere): naudati se, ugoditi. – Od toga glagolska imenica **naudanje* (s. v. complacentia): naudanje, ugoda, ugođenje.

**nausiti*, **naustiti* (s. v. instigare canem): nauckati, nausiti, naustiti; impf. uckati, usati, usiti. – U ARj je *hustiti* (podbadati), s potvrdom samo iz Stullija, označeno kao nepouzdano.

navar (s. v. cautela): varnost, navar. – Ispor. i s. v. incautus: prez navara, nečedan, nevarljiv, nenavaran. – ARj ima riječ *navar* samo iz našega vremena iz Dubašnice na Krku i iz Boke kotorske s napomenom, da se ne razabire, da li je masc. ili fem.: iz Vitezovićeva »prez navara« se vidi, da je ta imenica muškoga roda. – I u Drazi Bašćanskoj se govori: držat navar, imit navar = paziti se, čuvati se.

navkir (s. v. praeco): dvornik, bubica, navkír, ozovnik, kljicavac, kljicavec. – U ARj je riječ *navkir* zabilježena samo u značenju: upravitelj lađe.

**navlaška* (s. v. caliga): hlača, nogavica, bičva, breneveka, navlaška.

naznak (s. v. supinus): nice, ničice, naznak, značice. – ARj (s.v. nauznak ima za *naznak* potvrdu samo iz našega vremena iz Rijeke.

**nedarovenit* (s. v. irremunerabilis): nedarovenit, kî se ne more nadáriti. – U ARj je značenje irremunerabilis za *nedarovit*, uzeto iz Jambrešićeva rječnika, označeno kao sasvim nepouzdano.

nedotrisk (s. v. sedum, sempervivum): netresk, nedotrisk – (s. v. vinca): netrisk, nedotrisk. – ARj ima za tu riječ (s. v. nedotresak) potvrdu samo iz našega doba s Raba, a za *netresak* je zabilježeno potvrdā od Mikalje do danas.

**nehati* (s. v. desinere): jenjati, prestati, pristati, pustiti, nehati, henjati – (s. v. parcere, abstinere): nehati. – U ARj taj glagol nije zabilježen, no nekoć je i u nas postojao: kako je poznato, od njegova imperativa (2. l. sing.) postao je *neka* i kajk. *naj*, kojim se opisuje 3. l. sing. i plur. imperativa, a sačuvao se taj glagol do sada u slovenskom, češkom i poljskom. Kako u nas za nj – barem za sada – nema druge potvrde osim Vitezovićeva rječnika, možebiti je Vitezović čuo tu riječ u Sloveniji, gdje je poduže boravio.

**nenace* (s. v. improviso): nenadcé, iz nenađe.

**nenavaran* – vidi: navar.

**neperat*, **neperut* (s. v. implumis): prez pérja, neperut, neperutast, neperat. – Za *neperutast* ima ARj potvrdu samo iz Jambrešića.

nerač (s. v. urinator): neráč, nurec. – Ta je riječ u ARj zabilježena samo kao »muško ime tamna postanja«.

nerati (s. v. urinare, urinari, sub aqua ire): nerati, pod vodom hoditi, nuriti. – U ARj ima potvrda samo iz Kavanjina.

nesličnost, *neslika* (s. v. chimaera): neslika, nesličnost, zkazan zmišljena od pisnikov ... – Toga značenja nema u ARj.

**nozdrav*, **nozdrica* (s. v. aemulus, aemula).

nozdriti se (aemulari). – ARj ima za taj glagol iz Belostenca značenje contrarior, adversor, opponor, a iz Dalmacije je Pavlinović zabilježio za *nozdriti* (bez riječce se) značenje: srditi se, imati zlu volju na koga.

nuriti, **nurec* – vidi: nerati, nerač. – U ARj je za glagol *nuriti* zabilježeno značenje: gurati, turati, rivati.

njad (s. v. conchyliatus): njad, ljubične farbe – (s. v. violaceus:) njad, ljubičan – i s time u vezi glagol **njaditi* s. v. conchyliorum succo tingere (conchyle, conchylium je u Vitezovića zabilježeno u značenju: klapunjka, kamena riba). Prema potvrdama iznesenim u ARj *njad* se u raznim krajevima upotrebljava za oznaku posve različnih boja: sinj – ružicast – tamnozelen – crnkast, zagasit.

**njarati se* (s. v. gestire): ráditi, raduvati se, njarati se – (s. v. jactare se): hvastati, hvaliti se, oholiti se, njarati se, hvastati se (k tome i nom. agentis **njaravac*, **njaravica*) – (s. v. ostentatio): skazivanje, njaranje, skazuvanje.

**njust* (*s. v. martes scythica, mustela scythica*): njùst, samura. – Od madž. nyuszt. – U *Opsidi sigetskoj* Petra Zrinjskoga (pjev. V, strofa 71) spominje se *njustna kapa*, a u bečkom rukopisu Opside (V, 60) *njustovija kapa*.

**obik* (s. v. consuetudo): običaj, obik.

**obis*, **obisak* (s. v. appendix): privisak, obisak, obìs.

**obličanje* (s. v. ludus pilae): obličanje, igrà na oblicu – (s. v. sphaeromachia, certatio quae fit pila vel globo): lobdanje, labdanje, obličanje. – Za riječ *oblica* u značenju *lopta* ima ARj potvrdâ počevši od Mikalje do našega vremena.

obrast (s. v. obstructio lepatis): obrast, nerast. – ARj ima za tu riječ potvrdâ samo iz kasnijega vremena.

**obrcnuti* (s. v. illidere leviter).

**obruk* (s. v. margo): kraj, konac, kotar, obruk.

obrvka (s. v. aurata): zlatnica. zlatoglavica, podlanica, lovrata, obrvka. – Toga značenja nema u ARj.

**obutelar* (s. v. calceolarius): obutelar, postolár, čevljar, črevljar – (s. v. solearius): obutelar, postolar, čevljokrpar, podšavac, ki obutel krpa. – Za obuću ima ARj riječ *obutelj* (prema Belostenčevu i Jambrešićevu *obutel*, a tako pišu tu riječ također Habdelić i Vitezović s. v. calceamen).

**obuz* (s. v. libamen): okùs, obùz. – Ispor. buzati, buznuti.

**obuzavati*, **obuzivati*, **obuznuti* (s. v. libare): okusiti, okusnuti, obuznuti – (s. v. praelibare): obuznuti, prekusiti; freq. obuzavati, obuzivati.

ocirati se (s. v. hiulcare, hiulcè loqui). – U ARj zabilježeno je samo značenje: kesiti (zube, čeljust).

**ocirljivo* (s. v. hiulcè): ocirljivo, ocireno, zijasto.

ocučiti se, *okujiti se*, *opsičiti se* (s. v. caniculos parere). – ARj ima potvrdu tek iz Kurelca, i to za prvi glagol samo *ocuciti se*.

**očinac* (s. v. frater germanus): pravi brat, otčin sin, očinac. – Za polubrata po ocu čini se da Vitezović nije poznavao posebnoga naziva: isp. s. v. frater carnalis: polubrat, po otcu brat. – Vidi: materinac.

očiniti (s. v. denigrare): počrniti, očiniti, omrčiti. – ARj nema toga značenja.

odbosti (s. v. repellere): odbosti, odšáliti. – ARj ima *odbosti* iz našega vremena, ali u drugom značenju: odbodi mu još malo više zemlje (Pavlinović) – odbodi ti meni moj dijel (iz Like, Bogdanović). Mislim, da razvitak značenja odbosti > odmjeriti (u ARj) nije nejasan: kod diobe zemljišta su se odmjerene granice označivale zabadanjem kolaca u zemlju. – Vidi: odšaliti.

**odnevid*, **odnevidnost* (s. v. despicatus): odnevid, odnevidnost, pohùda.

**odněviđati se* (s. v. despectare): odneviđati se, huditi, za nemar metati. – Od toga glagolska imenica: hudenje, *odneviđanje.

**odorje* (s. v. exuviae hostium): odora, odorje.

**odšalac*, **odšastnik* (s. v. decessor).

odšaliti (s. v. repellere): odbosti, odšáliti. – ARj ima za tu riječ značenje: odvratiti šalu šalom. – Vidi: odbosti.

**ofuka* (s. v. subterfugium): obuka, ofuknjenje.

**ofuknuti* (s. v. surripere): ofúknuti, muče uzeti, ukrasti.

**ofuknuti se* (s. v. subterfugere): ofúknuti se, pobegnuti.

**ohrebaviti* (s. v. irraucire, irraucescere): zamukliti, ohrebaviti, zahrepiti. – Vidi: hrebav i deriv.

**okleštriti* (s. v. amputare): obrezati, okleštriti. – ARj s. v. *okleštrivati* veli, da je taj glagol »impf. prema pf. okleštriti, kojemu nema potvrde«. – Vitezović ima također *okleštrati* s. v. averuncare.

**okljic* (s. v. edictum): okljic, okljicanje, gospodska očita zapovid, zapovid.

**okljicati* (s. v. edicere).

**okniti* (s. v. fenestrare): okniti, okna, obloke odpríti.

**okoljbati* (s. v. circumtondere): ošiškati, okoljbati, ostrići. – U ARj zabilježeno je u istom značenju *okolbati*, a tako ima i Vitezović s. v. desecare crines forfice: okolbati, ošiškati. – Vidi također: koljban.

**okračić* (s. v. petasunculus): okračeć (bez sumnje lapsus calami mj. okračić). – Ispor. s. v. petasis, petaso: svinski okrak, – a ima tu riječ i ARj s potvrdama od Belostenca do našega doba.

oližnica (s. v. agonus, piscis): oliga, mendula; rete pro capiendis agonis, oližnica. – ARj ima riječ *oližnica* tek iz našega vremena iz Vrbnika na Krku.

**omeganje* (s. v. mania): mahnitost, ludost, omeganje.

**omencan*, **omencanje* – vidi: omuliti.

omuliti (s. v. deterere): omuliti; manibus deterere frumentum, s rukami žito omuliti. – Od toga part. pas. s. v. detritus: *omuljen*, *omencan* – glagolska imenica s. v. detritio: *omuljenje*, *omencanje* – i nomen agentis s. v. detritor: **omulitelj*. – ARj ima samo glagol *omuliti se* iz našega vremena, ali u posve drugom značenju (pokunjiti se; okopiliti se; otkinuti se).

**oper* (s. v. crista): vahúlj, kukma, oper, kočúr, huhor. – Ista riječ što i *ober* i *hober*, koje riječi ARj ima samo iz Vukova rječnika.

opčiniti, *ophati* (s. v. evannare): občiniti, obhati; freq. občínjati. – Glagol *opčiniti* u značenju *očistiti žito* ima ARj samo iz Belostenca, a glagol *ophati* tek iz našega vremena iz Vrbnika na Krku.

**opkati* (s. v. obtexere): obkati, osnovati; freq. obkivati, obkavati, osnavati.

**oponosan*, **oponosit* (s. v. jactanter): oponosno, oponosito, hvastavo.

**oponositost* (s. v. jactantia): oponositost, oponostvo, hvasta, hvastavost, hvast.

**opovidavac* (s. v. vaticinator): opovestnik, opovidavac. – ARj nema te imenice, a niti kod glagola *opovijedati* nema potvrde za značenje vaticinari.

opovist (s. v. vaticinium): proročanstvo, opovist. – Za »opovist dati« ima ARj potvrda iz XVI. vijeka samo u značenju: obavijestiti, prijaviti.

**opovistiti* (s. v. vaticinari): proročiti, prorokovati, opovistiti, – a prema tome i nomen agentis s. v. vates: prorok, *opovistnik.

**opsočeno* (s. v. inexploratè): neizviđeno, neuhođeno, neobsočeno. – ARj ima potvrdâ za glagol *opsočiti* (pretražiti, izvidjeti) samo iz narodnih pjesama našega vremena, a za imenicu *opsok* (indagatio) iz Belostenca, Jambrešića i Voltiggija (zabilježena je ta riječ i u Habdelića).

**opstora* (s. v. conopeum): obstora posteljna, zastor posteljni.

**opsupniti* (s. v. exanimare): zasupnuti, obsupniti, zamrtviti. – ARj ima glagol *osupniti*, ali u značenju: zapanjiti se, prepasti se.

**orud*, **oruda* (s. v. instrumentum): orùda, oruđe, alat, irud (!).

**oslukaviti* (s. v. curvum fieri).

**osmerič* (s. v. octavùm): osmíč, osmeríč, osmi pút.

**osojiti* (s. v. opacare): osojiti, siniti, sinu činiti. – ARj ima *osoj* (locus opacus) i deriv., no među njima nema glagola *osojiti*.

ostrgati (s. v. deradere): obriti, obrijati, ostrgati. – ARj ima taj glagol u širem značenju: ostrugati.

ostrviti (s. v. opponere): ostrviti, uprîti, protîviti, opríti. – Potvrde donesene u ARj daju tome glagolu posve drugo značenje: okaljati, – (refleks.) namečiti se.

**ošćapiti* (s. v. digiti rapaces): šćapci, – digitis rapacibus eripere: ošćapiti, ušćapiti.

oteži (s. v. sufflamen): zavor na rudu od kolij da konji jednako potežu, oteži.

otročivati (s. v. laborat è dolore puerpera): otročuje, v otročnoj postelji leží.

ovada (s. v. insimulatio): potvor, potvorenje, ovada. – ARj ima samo glagol *ovaditi*.

ovakmen (s. v. hujuscemodi): ovakov, ovakmen, ovaki.

ozovnik (s. v. praeco): dvornik, bubica, navkír, ozovnik, kljicavac, kljicavec.

ožljeva (s. v. crapula): prepitje, glavobolja od vina preveć pîtoga, ožŕstvo, ožljèva.

ožljeviti se (s. v. crapulari): ožljeviti se, ožriti se, zopiti se; freq. ožirati se, zopijati se, pijan čuvati.

ožornik (s. v. crapulator): ožornik, pijanac.

ožornica (s. v. crapulatrix): ožornica, pijanica, pijanka.

ožrstvo – vidi: ožljeva. – Za *ožriti se* isp. u ARj *oždrijeti se:* značenje *napiti se* potvrđeno je iz Slavonije iz XVIII. vijeka i iz našega vremena.

panel (s. v. funiculus pro capiendis scombris). – ARj ima tu riječ samo iz našega vremena iz Vrbnika na Krku u općenitijem značenju: dretva na kojoj visi udica (< tal. pannello).

paprič (s. v. serpyllum): popona, poponac, poponak, papríč. – U ARj je riječ *popona* zabilježena u značenju grma uopće, a *poponac* i *poponak* za oznaku biljke thymus serpillum.

parprut (s. v. filix): paprut, parprut, praprut. – ARj ima potvrdâ za *paprut* i *praprut* (= paprat), ali ne zna pouzdano, da li su to muške ili ženske imenice. U Vitezovića je s. v. dryopteris zabilježeno: »paprut, kâ se na hrastih ali na hrastovih žilah nahája«.

pardag (s. v. polygonatum, sigillum Salamonis, herba).

pastirići (s. v. hyades): pastirići, sedam zvezd na vratu Bika nebeskoga.

pečkemet (s. v. panis nauticus): brašno, brodarski kruh, dvojpekac. pečkemet. – Ispor. u ARj s. v. peksimet (dvopek, beškot) < tur. péksimat.

peharnjak (s. v. abacus, mensa pro vasis, mensa structoria): peharnjak, peharni stol, čašnjak, čašni stol.

perut (s. v. acrostolia): peruti na brodu, krma perutasta – (s. v. acies castrorum): šereg, glȉd, perût. – Tih značenja nema ARj.

piljak (s. v. epistomium): čèp, tapún, piljak. – U ARj nije za piljak zabilježeno to značenje.

piljčac (s. v. epistomiolum): čepić, tapunić, piljčac.

pineziti (s. v. aeruscare): pineziti, pineze dobivati s kakvim goder načinom. – Prema tome je i imenica *pineznik* (s. v. aeruscator), za koju su u ARj zabilježena značenja: koji trguje novcima, koji kuje novce, blagajnik.

pinig (s. v. palma, arbor).

**pišmolj* (s. v. hippocampus): konic riba, pišmolj. – U tome je značenju riječ *pišmolj, pišmoj* i danas poznata u primorju (Štefanić). U ARj je zabilježena samo riječ *pišmoljak*, a i to u značenju: vrlo sitan krumpir (s potvrdom iz našega vremena iz Like).

**plepelić* (s. v. orthygometra): plepelić, plepelićski vojvoda.

plitvica (s. v. catinus, catinum): pladanj, plitvica, tanjír. Usto s. v. catillus dem. plitvičica. – Jedina potvrda, što je ARj ima za tu riječ u istome značenju iz Martićevih *Osvetnika*, označena je kao nepouzdana.

početi (s. v. auspicari): počéti, čestititi, sričnokobiti, dobrokobiti. – U ARj nema toga značenja.

**podešav* (s. v. solea, suber, crepida): podplat. podplat obuteli, podšav, podašva, podešav. – Za riječi *podašva* i *podšav* ima i drugih značenja: u ARj iz našega doba s Raba *podšav* = obrub na dnu suknje; ispor. u Tanclingera (s. v. pelliccia): kadmen, kožuh, podašva.

**podgana* (s. v. mus): miš, podgana. – Za tu riječ nema potvrde u ARj; možebiti ju je Vitezović čuo u Sloveniji.

podojnica (s. v. nutrix): dojka, mamka, dojiteljica, krmiteljica, podojnica. – ARj ima, i to iz našega vremena, samo značenja: ovca, koja je ostala bez jagnjeta, i ženska sisa.

**podstranje* (s. v. clima): stran svita ali države, stran neba, podstranje, podstranje neba.

**podzglavje* (s. v. pulvinar): perina, zglavnica, podzglavje.

**podzglavnik* (s. v. pulvinus): podzglavnik, zglavnik.

pohuda (s. v. despicatus): odnevid, odnevidnost, pohùda. – ARj ima za tu riječ potvrdu samo iz Tomikovića, a i to u značenju: požuda, što se uredniku ne čini pouzdano. Značenje despicatus u Vitezovića dobro odgovara značenju vituperare, zabilježenom u ARj za glagol *pohudati*.

pokazan (s. v. Argus): stoòk, pokàzan od sto ók – (s. v. spectrum): zkâzan, pokazan, pošast. – ARj ima za tu riječ potvrdu samo iz Barakovića, i to u drukčijem značenju: primjer, opomena. – Ispor. što je ovdje dalje rečeno s. v. pošast.

poklad (s. v. stirps, origo): poklad, koren, kocen, pašmìna. – ARj nema toga značenja.

**pokrklica* (s. v. lactes): čríva, tanka čriva, pokrklica, črivca – (s. v. lactes agninae): janjetja čriva, janjetja pokrklica. – ARj ima iz Vukova rječnika (iz Risna) riječ *pokrklja* sa značenjem: jelo od bravljih crijeva.

**polaj*, **polajac* (s. v. pulegium, pulejum): polaj, polajac, pasja metica.

**poldanjak*, **poldnevnik*, **poludanjak* (notus, auster) – i usto još: jùg, jugo. – U ARj je zabilježena iz našega vremena riječ *podnevnik* no samo u značenju: meridijan.

polivka, polivčica (s. v. acratismus): polivka, ručak, ručevanje – (s. v. offa): polivka, juha s kusom mesa, stúčka od mesa – (s. v. offula, offella): polivčica. – Za riječ *polivka* ima u ARj (s. v. polijevka = juha, čorba) potvrda iz XIX. vijeka iz kraja oko Gline i Sunje, no izrijekom je rečeno, da ta riječ pomalo već iščezava.

polutnik (s. v. colonus partiarius): polutnik, ki polje teží na del dobitka – (s. v. partiarius): napolnik, ki polje na polovicu dobitka dela, polutnik, spolovnjak. – U ARj je *polutnik* zabilježen iz našega vremena za ekvator.

**poljaštin* (s. v. agricola): oráč, poljotežnik, poljaštin, sedlák.

**pomijnjak* (s. v. aquarium). – ARj ima potvrda samo iz našega vremena iz Like.

**pomivalnjak* (s. v. aquariolum).

pop (s. v. uranoscopus). – ARj nema toga imena ribe.

**popirnica*, **popirno* (s. v. repotia): »Kada dopeljaju mladu nevestu mladoženji za pirnim štovom ter sopet pijú«.

popret (s. v. favilla): popret, prhávka – (s. v. ignitabulum): popret. – ARj ima za obje riječi – *popret* i *prhavka* – potvrdu za značenje favilla, no za *popret* nema potvrde za značenje ignitabulum (kresivo).

poreći se (s. v. contendere alterum): poreći se, povaditi se, karati se. – U ARj nema toga značenja.

poriti se (s. v. obsistere): protiviti se, poriti se ... – Toga značenja u ARj nema.

**poručica*, **porukinja* (s. v. appromissor): porùk, fem. poručica, porukinja.

**poscati se* (s. v. lotium emittere): poscati se, popišati se; freq. »scatti«, »scâti«, pišati. – U ARj je s. v. *poscavati se* izrijekom rečeno, da za perfektivni glagol *poscati se* nema potvrde.

**posed* (s. v. brionia, vitis alba, herba): metlika, metlikovina, posed.

**posedlina* (s. v. phalera): caprag, posedlina, konjska sprava, konjska ureha. – Ispor. u ARj s. v. posedlica.

**posijstvo*, **posit* (s. v. consitum): posit, posijstvo, sitva.

poskočan (s. v. impiger): nelen, obrtan, marljiv, poskočan. – Za *poskočan* ima potvrde i u Tanclingerovu rječniku (s. v. alternatione): poskočno dilovanje, prominjevanje. U ARj je samo iz Kanižlića zabilježen pridjev *poskočnji* (brz, hitar, koji je spreman poskočiti na posao).

**poskočnost* (s. v. impigritas): nelenost, obrtnost, marljivost, poskočnost.

**poslužavkinja* (s. v. administra): prislužavkinja, poslužavkinja, dvoranka, dvorankinja.

poslužavnik (s. v. administer): prislužavnik, poslužavnik, dvoranin. – ARj ima riječ *poslužavnik* samo u značenju: podnos t. j. tanjur, na kojem se donosi kava, čaša vode.

pospešnica (s. v. concubina): priložnica, hotnica, pospešnica. – Vitezović je (s. v. concubinarius) zabilježio i muške imenice: priložnik, hotnik, pospešnik. – U ARj ima potvrda i za *pospiješnik* i za *pospiješnica*, ali samo u značenju: vir alacer, mulier alacris, prompta.

**posrče* (s. v. phrenes): posrče, drob.

**postolovka* (s. v. nisus): kragulj, postolovka, vitruša. – Ime *postolovka* je zabilježeno iz našega vremena u Hirčevu *Rječniku nar. zoolog. naziva.*

pošast (s. v. spectrum): zkâzan, pokazan, pošast. – *Za pošast u tom* značenju nema potvrda u ARj, no isp. u Pleteršnika s. v. pošast: das Gespenst, das Ungeheur, das Scheusal.

**pošjan* (s. v. smilax): tetivika trava, turski pošjan.

**potajkan* (s. v. segmentatus): nastrižen, franžat, potajkan, nafrapan – (s. v. succinctus): podpasan, podpet, potajkan. – Amo ide također s. v. segmentata vestis: nastrižena suknja, franžatnica, tajkanica, frapanica, – i s. v. succingere vestem muliebrem: potajkati, podtajkati.

**potepuška* – vidi: klatežica.

**potpuden* (s. v. upupa): dab, dedek, podpuden, božji petešić, božji pívac, dêb.

**potpuhvinja* (s. v. postilena): pohve, puhve, podpuhvinja, podrepinja.

**potratnik*, (s. v. asotus) i potratstvo (s. v. asotia).

**potuhnuti* (s. v. contabere, contabescere): sgnjíti, sagnjíti, potuhnuti, utuhnuti. – ARj ima samo refleksivni glagol *potuhnuti se*, a i to u posve drukčijem značenju: ugasiti se.

**potuljati* (s. v. deprimere): pritisnuti ... gnaviti, potuljati. – ARj ima samo perf. glagol potuliti.

**poudirka* (s. v. cithara): tambura, poudirka. – Ta je riječ zabilježena i u Tanclingerovu rječniku: cetera, stromento musico – tambura, gusla, poudirka – cythara. – Ispor. u Vitezovića s. v. recutere: poudriti, drugoč udriti. – U ARj je s time po postanju srodna *poudrica*, no značenje joj je nešto drukčije: cimbal, »polububanj«.

povez, **povezan* (s. v. convexitas): veža, povèzan, povez – i k tome s. v. convexus pridjev: **poveznut*, *vêžast*. – U ARj za imenicu *povez* nije zabilježeno značenje convexitas.

**povna* (s. v. cucuma): zemljena povna, brneni tiganj, vodogrijnik, lonac ù kom se voda grije, lopiž – (s. v. testus, testum): pogačna, presnačka povna, gibanička povna, gibanički tiganj, tepsija. – To je i po značenju i po postanju ista riječ, što je u ARj zabilježena s. v. *ponjva*.

**pozezulja* (s. v. codatremula): pastirčica, pozezulja, zezulja, pastiričica ptica – (s. v. motacilla): pozezulja, pastiričica, zezulja. – Ime je zabilježeno u Hirčevu *Rječniku nar. zoolog. naziva*.

**pozluditi* (s. v. dilapidare): potratiti, pozluditi, spačati.

**prask*, **praščić* (s. v. turbo, instrumentum lusorium puerorum, quod vel loro vel funiculo circumagitur): praščić, frk, prask.

**prća* je u Vitezovića zabilježena u dva značenja posve različna: 1 (s. v. dos): **prća*, demin. **prćica*. – To su dakako stegnuti oblici poznatih tuđica *prćija* i *prćijica*. K tome je s. v. dotalis zabilježen pridjev: **prćeni*, **prćni*, a s. v. dotare glagol: **oprćiti*. 2. (s. v. fabula): pričica, zmišljenica, prikladnica, **prća*, zmišljena, pripovist, šalčica, bobica – (s. v. gerrae): bêde, **prće*, šále. – Prema imenici načinjeni su s. v. fabulari glagoli: **prćati*, **prćariti* – i prema *prćati* nomina agentis **prćavac*, **prćún* (s. v. fabulator i s. v. gerro) i **prćavica* (s. v. fabulatrix). 3. Po značenju svome stoji posve po strani imenica **prćavac*, što je u Vitezovića zabilježena s. v. *ingluvies:* putača, volje, prćavac, požiralo. Para-

lela je tome imenica *prćúnac* (želudac u ptica), što ju je prof. Ivšić čuo u Bribiru (isp. tu riječ u ARj).

prdija (s. v. amussis): prdija, ošpit. – U ARj je ta riječ zabilježena iz Mikalje *perdija*, a to odgovara njegovu pisanju, jer za *r* sonans on piše redovno *rri*, a posve rijetko *ar* ili *er*. S time se slaže i Tanclingerovo pisanje »perdia« s. v. livellare i »perdia« s. v. squadro (u njega se za *r* piše redovno *ar*), no po Vitezovićevu pisanju »pyrdia« valjalo bi čitati *prdija*.

prebaba (s. v. atavia i s. v. proavia). – ARj ima za tu riječ potvrdâ sa zapada iz *Naručnika plebanuševa* (Senj 1507.) i sa istoka iz današnjega zaplanjsko-svrljiškoga narječja. – Ispor. preded, prestric, prevnuk.

**precek* (s. v. derepentè): sejdom, precek, taki, onhíp. – (s. v. simulac, quamprimum): onhíp, sejdom, precek. – ARj bilježi riječ *prece* s potvrdama od XVII. vijeka i iz našega vremena.

preded, predid (s. v. atavus i s. v. proavus): preded, predid, pradid, pridid. – U ARj potvrde od XVIII. vijeka do danas. – Ispor. prebaba, prestric, prevnuk.

**predsiničje*, **predtinje* (s. v. proscenium): predtinje, pritinj, pridtinje, predsiničje.

predšasnik (s. v. antecessor). – ARj ima potvrdâ samo iz našega vremena.

**prekosan* (s. v. lac coagulatum): žetica, strgljača, prekosano mliko.

**prem* (s. v. limbus): prim, prém, perem, obtoka, žinjica. – Ispor. također (s. v. fimbriatus): *preman*, obtočen, opereman, napereman, frapast. – U ARj ima potvrdâ za *perem* i *peremati* iz nekoliko rječnika, a za *premati* samo iz Kurelčevih *Jačaka*.

**premitavac* (s. v. negotiator): tŕžac, trgovac, premitavac.

**prestric* (s. v. patruus magnus, avi patruus). – Ispor. prebaba, preded.

prevnuk (pronepos). – ARj ima potvrdâ od XIV. vijeka do danas.

**prevnuka* (proneptis). – Ispor. prebaba, preded, prestric.

**prezmertučan* (s. v. immodicus): nemal, nemaljahan, nemajucak, prezmertučan. – Ispor. u ARj *mertuk;* tu riječ ima i Vitezović s. v. mensura: mertuk, mera, mira.

prežiti (s. v. anhelare): zdihavati, dihati, sopsti, prêžiti. – Amo idu i imenice s. v. anhelator: zdihavac, sopac, prežac, preživac – i s. v. anhelatrix: zdihavica, sopica, prežavica. – Glagoli *prežati* i *prežiti u* ARj imaju posve drugo značenje (motriti, vrebati, uhoditi).

**pribažd* – vidi: bažd.

**pribaždati* (s. v. connectere): pribaždati, freq. pribaždevati.

pričac (s. v. compendium): kratkoća, pričac, kraćinjak. – ARj nema toga značenja (isp. s. v. prečac).

**priči*, **pričnі* (s. v. praesens): priki, prični, priči, na priču, nazočni.

**pričin* (s. v. excessus): pričinjanje, príčin. – K tome s. v. excedere modum glagol *pričinjati*.

**pridajan* (s. v. collactaneus, collacteus): pridojak, pridojka, pridojče, pridajan.

pridavak (s. v. auctarium): pridavak, privržak, munta. – Ispor. s. v. auctionari: muntati, pustiti na muntu, prodavati na pridavak. – U ARj nema toga značenja niti za *pridavak* niti za *privržak*.

**pridojak*, **pridojka*, **pridojče* – vidi: pridajan.

**prikanjac*, **prikanjka* (s. v. alterius ripae incola).

**priki* – vidi: priči.

priklad (s. v. par): dvojica, bokor, priklad, súd. – U ARj nema toga značenja.

**priksijanac* (s. v. panis secundarius, cibarius): priksijanac, prošćák, škričnják, domaći kruh.

prileżno (s. v. commodè): prileżno, prilično, uzurno, naručno, odobro, – i k tome imenica s. v. commoditas: *prileżnost*, prilika uzúr, pokoj. – Toga značenja nema u ARj niti za taj prilog niti za tu imenicu. Ispor. u Vitezovića (s. v. accomodus): priložan, naručan, naredan.

**prim* – vidi: prem.

**primak* (s. v. gluma): lat, primak.

**primar* (s. v. impulsus): nagon, ugon, primar, nator, naarnanje.

**primarac* (s. v. impulsor): nagonitelj, naganjavac, primarac.

pripik (s. v. apricatio, apricitas): suncopeka, pripik. – U ARj: pripek.

**prirička* (s. v. apophthegma): pririč, prirička – (s. v. axioma): izrička, prirička. – Ispor. u ARj piriječ, piriječak, pirječje.

**prisluživkinja* (s. v. administra): prisluživkinja, poslužavkinja, dvoranka, dvorankinja.

**prisluživnik* (s. v. administer): prisluživnik, poslužavnik, dvoranin.

pristrošak (s. v. cavaedium): predhižje, pristrošak. – Za ARj našla se za tu riječ potvrda samo na jednom mjestu u Jambrešića.

**prišalka* (s. v. advena): prihodnik, prišalac, prišalka.

**priteka* (s. v. accursus): pritek, dotek, priteka, doteka, doskočenje, nadospítje.

**pritinj*, **pridtinje* – vidi: predsiničje.

**privržak* (s. v. auctarium) – vidi: pridavak.

**prizdan* (s. v. pridie): prizdan, uvečer, prvo dan, navečer.

**prizdanji* (s. v. pridianus): prizdanji, navečernji, prvodanji.

**prizmen* (s. v. despectus, despectioni expositus). Odmah usto zabilježio je Vitezović za imenicu despectus značenje *przmo* (»pyrzmo«). U jednoj od te dvije riječi bit će jamačno lapsus calami.

**priždrebnik* (s. v. consors): drug, tovaruš, pajdáš, priždrebnik. – ARj ima tu riječ samo iz Stullijeva rječnika (particeps, consors), i zato se uredniku činila nepouzdanom, no Vitezovićevim se svjedočanstvom to mišljenje pobija.

**prkoč, prkos* (s. v. despectus): – U ARj ima samo iz Stullija za *prkos* potvrda za značenje despectus, contemptus.

**proskrban* (s. v. industrius): obrtan, marljiv, proskrban.

**proskrbnost* (industria): obrtnost, trúd, marljivost, proskrbnost.

**prosnica*, **prostnica* (s. v. planca).

prošćak (s. v. autopyros): prošćák, célé múké krùh, od sé muke krùh – (s. v. panis secundarius): priksijanac, prošćák, škričnják, domaći kruh. – ARj ima riječ *prošćak* u posve drugom značenju (plot od prošća), i to tek iz Šulekova *Rječnika znanstv. nazivlja.*

protak (s. v. vannus magnus, quo trituratum frumentum à paleis primùm secernitur). – ARj nema za tu riječ potvrde starije od Vukova rječnika.

**prper* (s. v. piper): papar, prper. – ARj nema riječi *prper*, no ima je Habdelić.

prstac (s. v. dactylus, fructus palmae). – U ARj nema toga značenja.

**prstačac* (s. v. caryota, cariotis, fructus palmae).

prstenak (s. v. viticulum, capreolus vitis, flagellum, claviculus): prsténak, trsni prstenak. – ARj pozna tu riječ tek iz XIX. vijeka kao ime za neke biljke.

pruga (s. v. iris): dúga, huga, pruga (»prugga«), pasac nebeski, puga. – U ARj nema za riječ *pruga* toga značenja.

prut (s. v. dorsum in mari, crassior arena compulsa et densata fluctibus): prût, prûd. – Da nijesu obje riječi uporedo zabilježene, moglo bi se pomisliti, da je »prut« lapsus calami mj. »prud«, jer što se zna, za nj nema potvrde u tome značenju.

**pr̀ž* (s. v. arena): pesak, pisak, pržina, pr̀ž – (s. v. argilla): ilovač, ilovača, lipovača, pr̀ž, brna, gnjila, pržina.

**pšanac* (s. v. convitiator): psostnik, pšanac. – K tome s. v. convitiatrix ženski nomen agentis: psostnica, **pšanica.* – Ispor. u ARj glagol *pšaniti* (= psovati, grditi).

**pštros* (s. v. struthiocamelus): pštròs, štrùc. – Ispor. tal. struzzo, njem. strauß < struz.

**ptuj* (s. v. alienus): tuj, ptuj, tuđ. – Ispor. u Pleteršnika ptuj, fremd.

**puhve* (s. v. postilena): pohve. puhve, podpuhvinja, podrepinja. – ARj ima: pohve, pohvi, pohvina, puhvine.

putača (s. v. ingluvies): putača, volje, prćavac, požiralo. – ARj donosi za tu riječ obilje potvrdâ, ali nema starijih od druge polovice XIX. vijeka.

putalj (s. v. fibula): kopča, kopka, petlja, zapinac, putalj. – ARj pozna riječ *putalj* samo kao ime za neke životinje (konja, jarca, neki rod kukaca.

**pužven* (s. v. lapis bibulus): plovućac; pužveni, plovúći kamen; tùh, tuhanj.[7]

[7] Iznoseći riječi iz Vitezovićeva rječnika išao sam samo do granica, do kojih ide XII. knjiga ARJ, jer je u najnovije vrijeme i Vitezovićev rječnik ekscerpiran za ARJ, te će se prema tome njegovo leksičko blago iznositi u daljim knjigama ARJ.

V.

Pokušao sam unijeti nešto svjetlosti u Vitezovićev rad namijenjen leksičkom blagu hrvatskoga jezika i reformi latinice, koja je u to doba već bila istisnula iz svjetovne hrvatske književnosti i glagoljicu i ćirilicu, no sama još nije bila niti iz daleka sređena. Pocijepanost naše knjige i u jeziku i u pismu Vitezović je živo osjećao već u početku svoga književnog rada: svjedok su tome, kako smo vidjeli, predgovori njegovih djela, počevši već od *Odiljenja sigetskoga.*

U njegovo doba su se u Hrvatskoj i u političkom životu odigrali događaji, koji su naviještali nova vremena, no vremena puna opasnosti za naš narodni život. Propašću Zrinjskih i Frankopana bio je zadan težak udarac političkom značenju hrvatskoga plemstva, koje je u tadašnjemu državnom uređenju bilo jedini politički reprezentant Hrvatske u borbi protiv apsolutizma Habsburške dinastije, koji je sve jače izbijao. Poraz Turaka pod Bečom i s time u vezi oslobođenje hrvatskih zemalja od turske vlasti činilo se da bi imalo donijeti oslobođenim krajevima političko ujedinjenje s hrvatskim zemljama Habsburške monarhije. I Vitezović je u to povjerovao: u štampanim i neštampanim spisima se borio, da se Hrvatskoj pridruži također Dalmacija i t. zv. Turska Hrvatska. Sve su to ostale puste nade: Dalmaciju su dobili Mlečani, Turska Hrvatska je ostala pod sultanom, a Vitezoviću, borcu za ujedinjenje hrvatskih zemalja, dali su kao za ironiju prazni naslov ličkoga podžupana, no vlasti nikakove nije ondje vršio niti je mogao vršiti, jer ne samo da Lika nije bila vraćena banskoj vlasti, nego je duž cijele nove granice prema Turskoj široki pas zemlje bio na vojničku uređen i izravno podređen Beču.

U tim tmurnim danima, kada su se za stoljeća udarale smjernice hrvatskom političkom životu u Habsburškoj monarhiji (vladarski apsolutizam zašao je i u drugu polovicu devetnaestoga vijeka, a politička raskidanost hrvatskih zemalja trajala je još duže), Vitezović je razvio snažan književni i uopće kulturni rad, koji je bio povezan s narodnim životom njegova doba. Čovjek opsežnoga znanja i neobične radinosti, pisao je o našoj prošlosti, da u previranju presudnih događaja svoga vremena historijskim dokazima utvrdi zahtjev, da se raskidane hrvatske zemlje saberu u cjelinu. Nije u njega bilo dara pjesničkoga, no pjevao je pjesme latinske i hrvatske, da mogućnike onoga doba predobije za svoje osnove, a u svojim zemljacima da probudi narodnu svijest. Znao je, da narod, koji hoće da kao jedna cjelina živi svojim životom, mora također u jeziku i u knjizi stresti uske regionalne spone, pa zato se trudio, da sabere jezično blago svojega naroda i da latinsko pismo sredi prema potrebama hrvatskoga jezika i tako dokrajči nemilu zbrku, što je u njegovo doba u latinici postojala u hrvatskoj knjizi.

Sva energija, kojom je Vitezović nastojao oko ostvarenja svojih osnova, nije u njegovo doba donijela ploda: mogućnici, koji su vedrili i oblačili u Habsburškoj monarhiji, imali su svoje, posve drukčije političke račune, a niti u domovini nije Vitezović našao razumijevanja te je život

sasvim bijedno završio u tuđini, u Beču. Njegovo vrijeme još nije bilo zrelo, da prihvati i ostvari njegove ideje, trebalo je sto i više godina, da misao kulturnoga i političkoga ujedinjenja hrvatskih zemalja zahvati šire redove naroda.

U svome rječniku je Vitezović i po obilju jezičnoga blaga i po reformiranoj latinici, u kojoj je to blago želio iznijeti pred suvremene ljude od knjige, natkrilio sve, što su do njegova doba na tome polju u nas uradili književni radnici stariji od njega i njegovi vršnjaci – Mikalja, Habdelić, Belostenec, Tanclinger – a i kasnije, sve do polovice devetnaestoga vijeka, nema ih mnogo, koji mogu njemu o bok stati. Ali niti Vitezovićev rječnik nije izmakao sudbini, što je stigla i druge njegove zamisli, kojima se ne može poreći za njegovo doba ni veličina ni originalnost: veći i jamačno zanimljiviji njegov dio, hrvatsko-latinski rječnik u dva sveska, izgubio se netragom, a rječnik latinsko-hrvatski u jednom svesku ostao je zakopan u rukopisu i tek po imenu poznat u našoj nauci, iako se još i danas krije u njemu obilje blaga za proučavanje prošlosti hrvatskoga jezika.

(Primljeno na 2. sjednici V. odjela od 2. II. 1954. za »Rad«)

MIRKO DEANOVIĆ

ISTROROMANSKE STUDIJE

I

Iz vodnjanskog etimološkog rječnika

1

Važnost proučavanja složenih prilika među romanskim govorima u Istri od srednjeg vijeka naovamo prvi je istakao Graziadio Isaia Ascoli pred osamdeset godina (»Saggi ladini«, AGI 1, 1873, 433 i d.). Dva decenija prije toga lingvist Bernardino Biondelli ima veoma netočne pojmove o govorima s ove strane Jadrana; on u svojim *Studi linguistici* (Milano 1856, 182), u raspravi »Ordinamenti degli idiomi e dei dialetti italici«, drugo poglavlje »Famiglia veneta«, piše ovako: »Il gruppo *orientale*, che si potrebbe denominare anche *marittimo*, estendesi lungo le sponde della Istria e della Dalmazia, ed è rappresentato dal dialetto *triestino*. Sue principali varietà sono i dialetti di Parenzo, Rovigno, Dignano, Fiume, Veglia, Zara e Ragusi«.

Ascoli je prvi uočio posebne romanske govore u Istri i u Dalmaciji, koji se razlikuju i od mletačkog i od furlanskog. Srednjovjekovni je jezik dalmatinskih gradova i njegov odnos prema poznije unesenom mletačkom narječju donekle poznat osobito zaslugom K. Jirečeka, M. Bartolija i P. Skoka. Ali historički razvoj i glavna obilježja starog romanskog govora u Istri nije sve do danas dovoljno osvijetljen (v. Skok, Slavenstvo, 14, 16).

Ni u staro doba nije bila jasna slika ondašnjih jezičnih prilika u Istri. Na pr. učeni Dante, koji je prvi pokušao grupirati romanske jezike i talijanske dijalekte, nije siguran kad u *De vulgari eloquentia* (oko 1303) piše o govoru toga kraja, ma da je on prvi opazio, da su furlanski i istroromanski dva posebna govora, različita od mletačkog, a treći onda živi

govor na sjeveroistočnim obalama Jadrana, dalmatski, nikako ne spominje (valjda nije znao za nj ili ga nije smatrao »latinskim« govorom. Dalm. I, 6). Ali ni sam Dante nije pritom siguran. Jer istroromanski i furlanski govor jednom odvaja neodlučno kao dva krajnja talijanska narječja i kaže: »Forum Iulii vero et Ystria non nisi leve Ytalie esse possunt ... Lingue hominum variantur, ut lingua ... Lombardorum cum Trivisianis et Venetis, horum cum Aquilegiensibus, et istorum cum Ystrianis. De quo Latinorum neminem nobiscum dissentire putamus« (*Opere di Dante*, VI, a c. di A. Marigo, 1938, lib. I, cap. 10. – Furlanija doista i Istra mogu pripadati samo lijevoj Italiji ... Ljudski se govori razlikuju: tako se između sebe razlikuju i govori Lombarda, Trevizanaca, Mlečića i Istrana. Mislim da nema Talijana, koji se u tome ne će složiti sa mnom). Kad Dante nema pouzdanih vijesti, on oprezno zaključuje po analogijama kao ovdje, služeći se litotom *non nisi* (o. c. 85). Na drugom mjestu u istom djelu Dante grupira zajedno ta dva govora osuđujući – sa svoga akustičko-estetskog stajališta – njihov grozan izgovor, koji njemu Toskancu para uši: »... Aquilegienses et Ystrianos qui *Ce fas-tu?* crudeliter accentuando eructant« (I, 11. – Oglejci i Istrani, koji grozno naglašujući izbacuju iz usta: Što činiš?).

Taj je govor nastao u Istri u srednjem vijeku prije mletačke periode i, vidjet ćemo, nije još sasvim izumro; onog dalmatskog nestalo je u Dubrovniku u 15. v., a na Krku (veljotski) u drugoj polovini 19. v. Ascoli je ovom istarskom govoru dao poseban naziv »l'istrioto« (prema »veglioto«, također učenog porijekla, od Impastarija 1861). U novije ga doba talijanski lingvisti zovu »l'istriano«, što nije dovoljno precizno, jer se tim imenom ne označuje ovaj posebni govor (tako bi se naime mogli zvati i mletački i hrvatski i slovenski govori Istre). Zato je Ascoli dalmatski jezik nazvao »il dalmatico« nasuprot običnom etnikonu »dalmata« = dalmatinski (upor. i u francuskom razliku između »istrique« [Bourciez] i »istrien«, u njemačkom »dalmatisch« i »dalmatinisch«). Prema »veljotski« mogli bismo ga zvati »istriotski«. Ali najtočniji mu je naziv dao P. Skok: istroromanski (1936. g. zvao ga je »istriote prévénetien«), koje ime ima paralela u nazivima drugih romanskih jezika, na pr. istrorumunjski, retoromanski, galoromanski, balkanoromanski, iliroromanski i sl. Zato je taj naziv bolji negoli je »istrijanski«, kako ga zove Ribarić (6 i d.).

Usprkos spomenutom Ascolijevu otkriću romanisti sve do danas u razdiobi romanskih jezika ne odvajaju posebno ovaj govor jamačno stoga, što je on još uvijek nedovoljno poznat. Na pr. jedanaest godina nakon Ascolijeve konstatacije ovako misli H. Schuchardt: »Das Altdalmatische war mit dem Friaulischen durch das Istrische verknüpft« (*Slawo-Deutsches und Slawo-Italienisches*, 1884, 29), G. Gröber petnaest godina kasnije: »... auf der istrischen Halbinsel, der Insel Veglia und in den dalmatinischen Städten ist ein jetzt italianisiertes Romanisch heimisch, das aus dem Lateinischen direkt entwickelt war« (*Grundriss der romanischen Philologie*, I, 1888 i 1904², 541), ali ga ne navodi u svom pregledu romanskih jezika (ib. 543). Ne spominju istroromanski govor u svojim

pregledima ni dugo vremena kasnije, na pr. W. Meyer-Lübke *(Grammatik der romanischen Sprachen*, I–III, 1890–99; *Einführung in das Studium der romanischen Sprachen*, 1901, 1909[2], 1920[3]; *Die roman. Literaturen und Sprachen*, 1909), E. Gorra *(Lingue neolatine*, 1894, 95 i d.), A. Zauner *(Romanische Sprachwissenschaft*, I–III, 1902, ni 1921[4]), E. Bourciez *(Éléments de linguistique romane*, u sva 4 izdanja 1910–46), G. Bertoni *(Italia dialettale*, 1916, 106 i d.; *Enciclopedia italiana*, 19. 1933, 925), E. Guarnerio *(Fonologia romanza*, 1918, 14), P. Savj-Lopez *(Le origini neolatine*, 1920, 218 i d.), C. Merlo (It Di, 1, 1924, 16 i d.), G. Rohlfs *(La struttura linguistica dell'Italia*, Leipzig 1937; *Historische Grammatik der italienischen Sprache*, I–II, 1949; *Romanische Philologie*, I–II, 1950–52), W. Wartburg (»Die Ausgliederung der romanischen Sprachräume«, ZRPh 51, 1936; *Die Entstehung der romanischen Völker*, 1939; *Les origines des peuples romans*, 1941), S. Pop *(La dialectologie*, I, 1950, 468, netočno).[1]

Ipak je 1929. g. N. Maccarone s pravom istaknuo potrebu, da se Ascolijeva podjela dijalekata donekle revidira osobito s obzirom na istroromanski i susjedne mu govore (»... che vi si aggiungano o vi si ampliino o modifichino od illustrino meglio ... ad es. quelle [parti] concernenti l'istriano, il veglioto o, con parola più comprensiva, il dalmatico, il ladino«. AGI, 22–23, 1929, 318–19). A. Kuhn u svom najnovijem pregledu *Romanische Philologie* (I, Die romanischen Sprachen, 1951, 7, 154–56) prikazuje ukratko sadašnje stanje istraživanja bez iscrpnog osvrta na cio dosadašnji rad o predmetu; oprezan je u sintetičkom izlaganju pitanja, koja nijesu još pročišćena, te ne zna ni sam, gdje bi svrstao istroromanski govor: »Stossen wir ... nach Istrien vor, so werden wir auf verstärkten westlichen Einstrom und entsprechende Schwächung der altdalmatischen Charakteristika rechnen können. Dabei gibt es besonders Vorsicht zu machen«.

Za nauku o jeziku najvažnije je utvrditi karakter toga govora i njegov odnos prema susjednim govorima, prema dalmatskom (s veljotskim), furlanskom (ladinskom) i mletačkom (starom i novom). Sâm Ascoli, koji je prvi naučno grupirao talijanske dijalekte (»L'Italia dialettale«, AGI, 8, 1880, 98–128), sedam godina nakon one prve fundamentalne studije »Saggi ladini«, ne spominje više »l'istrioto« jamačno zbog preglednosti i kratkoće članka pisanoga za *Encyclopaedia Britannica* (1880). (Za drugo izdanje 1911, 888 i d., pošto je Ascoli umro 1907., taj je članak dopunio C. Salvioni, dodavši dalmatski jezik, 889 n., između kojega i mletačkog narječja meće istroromanski govor, 892 n.; u najnovijem pak izdanju 1927. ispao je taj članak). Ascoli je ipak u vezi s istroromanskim dijalektima već u »Saggi ladini« bio oštroumno opazio, da »la loro stratificazione dialettale, od etnografica, è sicuramente complicata, e se lo scernere con sicurezza le vene che vi s'intrecciano, riesce in parte ben

[1] »Le vénitien est employé à Trieste, en Istrie (à Rovigno et Dignano) et par les Italiens qui habitent les villes situées sur la côte dalmate. Dans ces dernières régions, on retrouve cependant, même de nos jours, des traces de l'ancien parler dont les caractères rappellent à la fois le frioulan (parler ladin), le dalmate et le roumain«.

difficile per la stessa loro natura, la difficoltà a noi si aumenta per la scarsa copia delle notizie« (l. c. 435). I ma da na osnovu veoma oskudne građe, osnivač je talijanske glotologije ipak uočio, da taj starinski govor Istre, iako se odvaja od susjednih, od mletačkog i furlanskog, uza sve to ima i nekih specifičnih crta, koje ga djelomično povezuju s veljotskim, zamišljajući istarsko-ladinsku zonu [t. j. u Trstu i Milju] kao prelaznu zonu između »Italia alpina« i rumunjske jezične oblasti: »Nell' Istria il linguaggio ladino, nella sua varietà friulana, venne a toccarsi [u Trstu i Milju], e in parte a fondersi, con un linguaggio che si rannoda al veneto di terra ferma ed ha quindi in sé medesimo delle somiglianze ingenite coi parlari ladini. Ma qualche *altra* elaborazione del latino, che si avrà forse a riconoscere *propria e indigena* dell' Istria, qui ancora deve entrarci; e più a levante, nel Quarnero [t. .j. Krk], si può legittimanente sospettare di aver le reliquie di qualche dialetto [t. j. veljotski], che formasse come anello di transizione fra i parlari dell' Italia alpina e quell' estrema latinità orientale che si stese dall' Illirico [t. j. veljotsko-dalmatski] al Ponto [t. j. rumunjski]« (l. c. 435). Uza sve te distinkcije Ascoli se nije usudio odgovoriti, kako je želio, na ta pitanja i morao se na koncu zadovoljiti konstatacijom: »Confortiamoci almeno col pensiero, che son tutte esplorazioni non mai prima d'ora tentate« (l. c.) Ostao je na toj genijalnoj intuiciji, koje će ispravnost tek tri decenija kasnije potvrditi M. Bartoli *(Anzeiger der Wien. Akad. der Wissensch.*, 25, 1899, i Dalm. 1906).

Tako je dakle mislio Ascoli pred punih 80 godina i nažalost mogla bi se još i danas ponoviti ta njegova rezignirana tvrdnja. Jer nakon te studije ni sâm Ascoli, a ni drugi osim Ivea nijesu obratili mnogo pažnje tom zamršenom i još uvijek nejasnom pitanju. Ponekad se čak i zastranilo u tom pogledu zbog nelingvističkih kriterija u rasuđivanju.

A ipak je poznavanje toga govora važno ne samo za romanistiku. Time se može koristiti i naša dijalektologija, toponomastika i onomastika zbog vjekovnih dodira između istarskih Romana, Hrvata i Slovenaca, kako je to na primjerima pokazao P. Skok.

Iza Ascolija bavi se u toku dva i po decenija (1875–1900) istroromanskim dijalektima *Antonio Ive*, rodom iz Rovinja; na to ga je uputio njegov učitelj A. Mussafia *(Saggi del dialetto rovignese* 1888, 7). On ih je prvi prikazao i objavio je nešto jezične građe i tekstova (u knjizi *I dialetti ladino-eveneti dell'Istria*, Strasburgo 1900, XIX–XX, daje i popis svojih radova o predmetu). Ali Ive nije dobro shvatio Ascolijevu misao i drži, da je veljotski krajnje ladinsko narječje: »due dialetti che segnano, per così dire, i limiti estremi del territorio ladino dell' Istria, cioè del muggese da un lato, e del veglioto dall' altro« (o. c. XXIII); upor. Bartolijev osvrt na to Iveovo gledanje (Dalm. I, 59–74). Ive je ta arhaička istarska narječja smatrao zapravo ladinsko-mletačkom mješavinom i prelaznom grupom između ta dva susjedna govora, pa ih je prema tome i nazvao krivo »dialetti ladino-veneti«. Pošao je u tome čak tako daleko, da mu je narječje Pule i susjednog Šišana »quisi estremo lembo della 'Ladinia orientale'« (o. c. XVII.). Jer je zamišljao, da je cijela Istra jednoć pripa-

dala jedinstvenoj ladinskoj oblasti, koju je pak u sredini poluotoka razdvojio pridošli mletački govor, tako da je na sjeveru do Milja (Muggia) ostao furlanski, a na jugu se sačuvao ovaj govor *ladineggiante*.

Zatim u toku posljednjih decenija osvrću se, ali samo usput, na istroromanski govor poneki lingvisti, osobito talijanski, Matteo Bartoli, Carlo Battisti, Clemente Merlo, Giuseppe Vidossi, a kod nas se njime dosad bavio samo Petar Skok u dvjema raspravama. Kako će se vidjeti, pogledi se lingvista ne slažu, te oni ne dolaze do neprijepornih rezultata.

Matteo Bartoli, također Istranin (†1947), odmah se opro Iveovu shvaćanju (popis njegovih radova vidi u *Saggi di linguistica spaziale*, Torino, 1945, XXI–XXXI, i u članku G. Vidossija u *Atti e Memor. della Soc. Istr.* 53, N. S. I, 1949, 19–26). Zbog same srodnosti između mletačkog i ladinskog govora u njihovoj najstarijoj fazi (kako je Ascoli utvrdio) ne može se istroromanski smatrati ladinsko-mletačkim govorom. Bartoli 1903. g. u polemičnom tonu ovako formulira svoje gledanje: »Nel passato: Sopra un substrato che non si può ancora precisare ... il verbo di Roma seminato nelle terre giuliane fe' germogliare due idiomi profondamente distinti: nel Nord, un dialetto ladino (friulano) ... nel Sud, un dialetto italiano: l'istriano ... Nel presente: Sparito in parte il ladino ... è sostituito dal veneto. Sotto il quale resta quasi soffocato e circostritto in piccola cerchia (Rovigno-Dignano) l' istriano ... L' istriano è un dialetto non solo non ladino, ma anzi l' opposto del ladino: è un italiano che si trova, col veneto, a disagio nell' Alta Italia (ladineggiante e ladina); tutti e due i dialetti di Rovigno e Dignano gravitano in vece verso l' Italia subappenninica ...« *(Lettere giuliane*, Capodistria 1903, 23–26).

Studirajući dalmatski jezik Bartoli se zanima i za njegov odnos prema susjednom istroromanskom: »Gibt es Spracherscheinungen, die dem Istrianischen (Rovigno und Dignano) und dem Vegliotischen eigen sind und in den nahen romanischen Idiomen nicht auftreten? Keine einzige. Alle die dem Vegliotischen und dem Istrianischen gemeisamen Erscheinungen finden sich auch in anderen, nahen und fernen romanischen Idiomen« (Dalm. I, 268). On nahodi zajedničkih obilježja između istroromanskog, veljotskog i južnotalijanskih govora, te istroromanski smatra talijanskim narječjem: »Das Friaulische reichte im Mittealter ... bis zum Formiotale, südlich von Triest ... Das *Venetische* Istriens umfasst sodann das übrige, breitere Küstenland Istrien, ausgenommen Rovigno (mit Fasana) und Dignano, wo das Volk noch das einheimische Romanische Istriens, *Istrianisch* und von anderen Istriotisch genannt, spricht. Diese italianische, nicht ladinische, Mundart grenzte einst an das Ladinische (Friulanische) und vielleicht auch an das *Rumänische* Istriens, das heute um den Monte Maggiore gesprochen wird. Doch sind heute in den davon weit gelegenen Rovigno (mit Fasana) und Dignano gar keine Elemente aus dem Ladinischen und aus dem Rumänischen Istriens zu treffen. Auch sind umgekehrt keine aus dem Istrianischen entlehnten Elemente im Ladinischen .. bisher bekannt. Sehr zahlreich sind dagegen die venetischen Elemente des Istrianischen ... Auch kann man noch heute das Venetische der Bourgeoisie von der Mundart des Volkes ... in Rovigno und

Dignano (Istrianisch) ... unterscheiden ... Doch darf man immerhin sagen, das die genannten Städte Venetiens je zwei Mundarten haben« (Dalm., I, 273–4).

Pri rasudivanju o položaju našeg govora Bartoli – a i neki drugi talijanski lingvisti – daje važnosti jednom pitanju, koje za nauku nije od odlučnog značenja, naime da li taj govor ide u red talijanskih narječja. Na pr. on ovako razlaže (1910. g.): »Il parlare di Rovigno e Dignano e quello, testè spento, di Veglia sono, si è detto, ladini, o ladineggianti, ... e perciò non sono punto italiani o solo in parte ... – Quali sono le prove o gl' indizi addotti a provare o rendere probabile la tesi che il parlare di Rovigno e Dignano e quello di Veglia sono ladini o ladineggianti? – Sono elementi, per lo più lessicali, raccolti senza nessun riguardo alla storia o alla geografia delle aree, senza nessuna distinzione tra aree appaiate e disparate, tra forme antiche e nuove« (»Alle fonti del neolatino«, *Miscellanea Hortis*, II, Trieste 1910, 905–7). U svom pregledu razgraničenja romanskih jezika Bartoli također ističe, kako »l' istriano è l' italiano preveneto dell' Istria«, a na istom mjestu malo dalje promatra drukčije susjedne govore: »Al ladino e al sardo e al dalmatico si può assegnare un posto a parte nell' Italia dialettale o sui confini di essa, nel senso che le tre aree laterali ladina, sarda e dalmatica costituiscono una 'zona grigia', ma più interna che esterna, della unità linguistica e geografica d' Italia« (Meyer-Lübke, *Grammatica storica della lingua italiana*, 1927, Introduzione, 3). I ostao je do kraja vjeran toj koncepciji. U jednom od posljednjih radova, dvije godine prije svoje smrti, pravi čak ovakva poređenja: »il veneto e l'istriano sono più italiani del piemontese, del lombardo, dell' emiliano e, s' intende, del friulano« i zbog toga polemizira sa Skokom (Dialetti, 1945, 21). Kad u drugim radovima govori o talijanskom karakteru ladinskog i dalmatskog govora, on ni ne spominje istroromanski, jer to za nj ne dolazi u pitanje (»L' italianità del dalmatico, del sardo e del ladino«, *Archivio storico per la Dalmazia*, 20, 1936; *Atti del IV Congresso nazionale di studi romani*, Roma 1938; Dalmatico, 1942, 167–85). Taj je stav velikog lingviste prema ovom govoru to čudnovatiji, što on inače sasvim točno prikazuje položaj romanskih jezika u neposrednoj blizini istroromanskog (t. j. položaj dalmatskog i ladinskog), s kojima on ima zajedničkih karakteristika kao što su na pr. ove: »hanno un' importanza particolare nella storia della *tradizione* latina e neolatina ... conservano fasi antiche, che in altre regioni della romanità sono state sopraffatte da diverse *rivoluzioni*« (»Tradizione e rivoluzione nella storia del latino e dell' italiano«, Romana 5, 1941, 628); ne spominje dakle istroromanski, ma da bez sumnje i on ide u red tih jezika.

U pogledu diftongacije Bartoli meće istroromanski govor u t. zv. jadransku grupu: »l' area *adriatica* comprende diversi parlari degli Abruzzi e della Puglia settentrionale e di qualche altra area dell' Italia meridionale; inoltre il dalmatico e l' istriano, cioè l' italiano preveneto dell' Istria«, i toj grupi suprotstavlja sjevernu, t. zv. helvetsku, »l' area *elvetica*« (AGI 20, 1926, 132–33).

Pa ipak posljednji je rezultat glavnog lingvističkog problema Bartoli na koncu s rezignacijom – kao ono i Ascoli pred tri četvrtine vijeka – ovako formulirao: »È addirittura impossibile decidere se l'istriano concordi più col veglioto che col friulano, o viceversa: è certo soltanto che esso discorda profondamente da ambedue questi suoi vicini. E sono vicini solo per modo di dire ... I consensi fra l'istriano di Rovigno e Dignano e il ladino sono per la maggior parte negativi e soltanto in piccola parte positivi ... Quanto ai dissensi, si tratta, in massima parte, di innovazioni dell'istriano, di fronte a fasi anteriori conservate nel ladino e talune anche nel veglioto. E sono innovazioni fonetiche, morfologiche, lessicali. Molto meno frequenti sono i casi in cui l'istriano innova col veglioto o con l'italiano meridionale, di fronte alla conservazione nel ladino« (Dialetti, 21–22, 24–25). Od šest karakteristika ladinskog Bartoli četiri ne nahodi u istroromanskom govoru, a ako su nekoć oba ta govora imala zajedničkih crta (na pr. *-s, au, l* iza suglasnika), to je bilo, kaže, još u doba kad nije bilo toliko razlika među romanskim govorima kao danas. U odnosu pak sa dalmatskim ističe: »l'istriano discorda più profondamente dal dalmatico di Veglia che per es. dal veneto« (ib).

Bartolijevo gledište, ali sa rezervom, prihvaća *Pier G. Goidanich (L'origine e le forme della dittongazione romanza*, Bh. 5 ZRPh. Halle 1907, 144). Mjesto Bartolijeva naziva »iliro-romanska« grupa on upotrebljava termin »iliro-italska« grupa, u koju misli da možda ide i istroromanski govor: »sotto questo nome (Illiro-Italici) andranno compresi anche il dalmatino, il veglioto e forse anche l'istrioto«.

Više ili manje jednako kao Ive, a, vidjet ćemo, donekle i kao Skok, misli *Clemente Merlo*. On se protivi Bartolijevoj tezi, da je istroromanski, zajedno s dalmatskim, povezan s južnotalijanskim narječjima (»Dalmatico e latino«, *Rivista di filologia e d'istruzione classica* 35, 472–84; »Degli esiti di lat. -gn-«, *Memorie dell'Academia di Torino*, S. II, t. 58, 1908, 149 i d.; *Revue de dialectologie romane* 2, 1910, 450 i d.). Merlu je istroromanski prelazan govor između ladinskog i dalmatskog. U uvodnom članku svoga časopisa *L'Italia dialettale* (I, 1924, 16 i d.) među talijanskim narječjima on ne spominje istroromanski, ali ga jamačno podrazumijeva pod nazivom »le parlate venete« (o. c. 21), koje svrstava u grupu »dialetti che si distaccano dal sistema italiano vero e proprio, ma pur non entrano a far parte di alcun sistema neo-latino estraneo all'Italia«. U pregledu »Lingue e dialetti d'Italia« *(Terra e Nazioni, Italia*, Milano 1937, 18) kaže, da u ono šest mjesta na jugu Istre »vive pur sempre un dialetto diverso dal veneziano, indigeno, un tempo certo esteso a tutta l'Istria meridionale. Lo si suol chiamare istriano ed è qualcosa d'intermedio tra il ladino e il neo-latino dell'Illiria o dalmatico«.

Ladinsku teoriju o istroromanskom govoru prihvaća i *Alberto Trauzzi (Aree e limiti linguistici nella dialettologia italiana*, Rocca S. Casciano, 1916, 10) i vraća se na staro Iveovo mišljenje, ali bez ikakve nove motivacije: »alcuni punti della costa sud-ovest (dell'Istria), quali Pola, Rovigno, appartengono a dialetti friulani«. Bartoli u svom prikazu Trauz-

zijeve knjige nastoji opravdati te njegove riječi (»ma questa è una distrazione«, *Giornale storico della letteratura italiana*, 69, 1917, 389 n).

Éduard Bourciez (Éléments cit., § 154 b) približuje se tom gledanju naslućujući, da se diftongacija iz Recije širila na jugoistok: »La Rhétie paraît avoir pris part à la diphtongaison initiale en *ie, uo*, qui de là, par le Frioul et Istrie, s'est propagée le long de la côte de Dalmatie, même dans le cas d'entrave (istr. *mierlo, kuorno, puorta*, vegl. *fiasta, puarta)*«.

P. E. Guarnerio (Fonologia romanza, 1918, 14, 18) ide i još dalje u tom pravcu, ma da ni on ne donosi novih potvrda u prilog toga mišljenja: »I territori ladini erano un tempo ben più estesi ... Dalle Alpi, scendendo al piano, raggiungevano il litorale adriatico lungo l'Istria e lungo la Dalmazia ... Propaggini friulane si protendevano sui limiti orientali dell'Adriatico, fino ad incontrarsi con le reliquie del ... dalmatico«.

Također bez ličnih istraživanja i *N. Maccarone* traži neko kompromisno rješenje između Bartolijeve i Merlove teorije. Jednom kaže, da je »l'istriano di Rovigno e di Dignano, nonostante che questo si allontani dal veneto per il vocalismo accentuato, affine a quello ladino e dalmatico«, drugi put ga zove »istriano ladino«, a treći put usvaja protivno, Bartolijevo mišljenje: »Tra l'Istriano e i dialetti meridionali ... sta il dalmatico ... a cui il Bartoli dette un posto a sé coordinato più che subordinato al sistema dei dialetti meridionali e formante un anello di congiunzione tra questi e il sistema linguistico valacco-romeno, da una parte, e istriano-ladino, dall'altra« (AGI 22–23, 1929, 323).

Carlo Battisti više se puta osvrće na istroromanski govor. Slaže se s Bartolijevim pogledom (»Le dentali ... nei dialetti italiani«, Bh 28a ZRPh, 1912, 66) i dva rovinjska teksta unosi u svoju krestomaciju *Testi dialettali italiani* (Bh. 49 ZRPh, 1914, 17–20). Zatim odlučno osporava ladinsku teoriju o istroromanskom govoru *(Popoli e lingue nell'Alto Adige*, Firenze 1931, c. VI), a i njegove veze s dalmatskim: »Questi dialetti (Rovigno-Dignano) meglio si prestano a farci comprendere gli antichi strati istriani, nettamente distinti dai dialetti friulani (le cui ultime propaggini s'arrestano a Nord dell'Istria, a Muggia) e dai dalmatico-veglioti« *(Enciclopedia ital.*, 19, 1933, 684). U pozitivnom pravcu Battisti smatra te istarske govore staromletačkim: »Le loro caratteristiche rientrano, secondo le premesse storico-geografiche, nel veneto comune di terraferma, quale è documentato dal Quattrocento in poi« (ib.). Ali on pritom navodi samo jednu crtu, u kojoj naslućuje, da se mogao sačuvati trag autohtonog predmletačkog govora, ako to ipak nije inovacija (»fatta eccezione per i dittonghi *éi* e *óu* da *ī, ū* latini che, se non sono innovazioni, rappresentano quanto rimane, in questi dialetti, di realmente 'preveneto', coiè di una fase romanica indigena«, ib.). Ustvari se za Battistija istroromanski govor izdvaja od općemletačkog zbog svoje usamljenosti, koju je prouzrokovao dolazak Morlaka 16. v.: »Il veneto di Parenzo è separato da quello del gruppo polesano, e, siccome sappiamo che la deduzione di colonie morlacche data in genere dal sec. XVI, non sarà azzardato di attribuire a questo isolamento del veneto di Pola, Dignano, Valle, Sissano e Rovigno le speciali caratteristiche di tale

complesso dialettale di fronte al comune veneto-istriano (»Istria alloglotta«, It Di 9, 1935, 9–10). Drugi put naš govor smatra samoniklim narječjem Istre i ne svrstava ga ni u koju grupu: »un dialetto indigeno, l'istriano, che non può essere identificato con il solito veneziano giuliano e dalmatico« *(Enciclopedia ital.*, 35, 1937, 103).

Giulio Bertoni, kako smo vidjeli, u svom pregledu talijanskih narječja 1916. g. *(Italia dialettale*, cit.) ne spominje nikako istroromanski govor jamačno stoga, što ga tada nije još poznavao ili nije smatrao talijanskim. Sedamnaest godina kasnije *(Enciclopedia Italiana*, XIX, 1933, 925) odvaja ga kao donekle poseban dijalekat smatrajući ga već izumrlim i prelaznim govorom između mletačkog i dalmatskog: »L'istriano, che è pur sempre un dialetto alquanto diverso dal veneto, era esteso una volta nell'Istria e dimezzava fra il veneto e il dalmatico oggi scomparso«. Posljednji put prije svoje smrti (1942) Bertoni spominje naš govor u svom *Profilo linguistico d'Italia* (Modena 1940, 44, 53), ali mu još uvijek nije jasan njegov položaj; jednom ga kao posebno (ne mletačko) narječje ubraja u sjevernotalijansku grupu, drugi put mu je to osobita verzija mletačkog, a na koncu ga proglašuje već nestalim (»veneta è anche l'Istria, che conserva in qualche parlata, come a Rovigno e Dignano, tracce di un dialetto indigeno, istriano ... il vecchio e ormai scomparso istriano«).

U posljednje vrijeme istroromanskim se govorom bavio *Petar Skok*, koji mu je, kako smo vidjeli, dao taj naziv. U svojoj knjizi *Dolazak Slovena na Mediteran* (Split 1934, 135–8) na osnovu toponima zaključuje, da su se glavne osobine istro-romanskog i furlanskog govora razvile nakon doseljenja Slovena u ove krajeve, dakle poslije VI. i VII. vijeka«, da je istro-romanski govor geografski nastavak starog dalmatinskog govora i da čini prijelaz k reto-romanskom (ili furlanskom ili ladinskom) govoru«, «da se istro-romanski govor morao prostirati u srednjem vijeku do sredine Istre, gdje mu danas nema traga«. Također na osnovu nekoliko toponima izvodi zatim na drugom mjestu ove zaključke: »Ce sont les noms de lieu slaves qui prouvent péremptoirement que le roman de deux thèmes byzantins, de la Dalmatie et de l'Istrie, était phonétiquement le même dans ses origines« (Contrib., 1936, 311). U svojim *Osnovima romanske lingvistike* (I, 1940, 42) ovako formulira svoje mišljenje, koje je uglavnom zadržao i kasnije: »Lingvistički su nekada spajale obje Romanije (istočnu i zapadnu) romanski dijalekti, koji su se govorili u srednjovjekovnim dalmatinskim i istarskim gradovima. Oni su činili vezu sa dijalektima u Furlaniji i Mlecima. Razvitak mletačke republike u Istri i Dalmaciji prekinuo je tu vezu na taj način, što je u gradovima mletačko narječje istislo posvema stariji romanski jezik ovih pokrajina, koji se razvio u njima još u vizantinsko doba. Južnoslovensko (srpsko, hrvatsko i slovenačko) selo ovo je kidanje samo pojačalo time, što je u ove gradove i njihovu okolinu dolazilo iz njega novo neromansko pučanstvo.« Istroromanske elemente iz starije periode u historičkim spomenicima Istre Skok poređuje s istromanskim reliktima u hrvatskim narječjima toga poluotoka i tako osvjetljuje hronologiju i geografsku

raširenost nekih pojava u tom jeziku. U svojoj posljednjoj raspravi o istroromanskom govoru (Considér, 1943, 472–85) proširuje svoje zaključke u ove tri točke: 1. u svojoj pretfurlanskoj fazi istroromanski govor pripada istoj istočno-latinskoj oblasti kao i dalmatinski jezik, 2. stari je romanski govor Cresa i Lošinja bio posrednik između veljotskog i istroromanskog govora, 3. zapadnoromanske fonetske karakteristike sonorizacije intervokalnih konsonanata, monoftong *o* za *au*, redukcija *ü* za *gn*, zahvataju i Istru, gdje su ih zatekli Slaveni za svog prvog doseljenja. Prema tome moglo bi se ovako sintetizirati Skokovo mišljenje: u prošlosti taj je govor bio veoma sličan veljotskom, a kasnije je mnogo izmijenjen pod utjecajem jednog ladinskog dijalekta (t. j. furlanskog), a još kasnije i pod utjecajem mletačkog.

Giuseppe Vidossi, također Istranin, isprva usvaja negdašnje Bartolijevo mišljenje, da istroromanski dijalekti pripadaju t. zv. ilirsko-romanskoj grupi povezujući se s veljotskim i južnotalijanskim govorima (»Studi sul dialetto triestino«, ArTr., N. S. 23, 1900, 248). Još 1900 g. postavlja ispravno pitanje stratifikacije govora Istre, da se vidi, kada počinje venecijaniziranje tog indigenog govora i koji su se starinski elementi sačuvali u današnjem govoru (o. c. 251, 298–303). U najnovije vrijeme napušta spomenutu Bartolijevu teoriju (Stratificazione, 1945), kao i sâm njen začetnik (Dalmatico, 1942, 178 i d.). Vidossi smatra, da su se istroromanski dijalekti razvili samostalno u sredini i na jugu poluotoka nezavisno od furlanskog na sjeverozapadu i dalmatskog na jugoistoku. On te susjedne jezike na istočnim granicama Italije dijeli u dvije grupe: u prvu – »varietà appartenenti al sistema italiano« – meće mletački, istroromanski i furlanski, a u drugu – »varietà appartenenti ad altri sistemi neolatini« – ubraja samo istrorumunjski (o. c. 60–61). Osporava ladinsku teoriju Ivea i Skoka, a i srodnost istroromanskog govora s dalmatinskim (ib. 66). Zbog nekih zajedničkih fonetskih crta u najstarijoj fazi između ladinskog, staromletačkog i dalmatinskog kaže »non è lecito trarre conclusioni eccessive« (ib. 65). Ali ipak ni Vidossi, pobijajući tuđa mišljenja, nije dao svoj siguran i pozitivan sud te i on, opet s rezignacijom, zaključuje: »Il velo che ricopre le fasi più antiche del romanico d'Istria non è stato finora squarciato, e quelle fasi rimarranno forse ancora a lungo – ma confidiamo non per sempre – un mistero« (ib. 74).

F. Schürr pretpostavlja furlanski, dapače predretski supstrat u istroromanskom govoru (*Romanische Forschungen* 50, 1933, 297 i n. 116). Ne misli mnogo drukčije ni *E. Kranzmayer* (»Frühromanische Mundarten zwischen Donau und Adria ...«, *Zeitschrift für Namenforschung*, 15, 1939, 193 i d.). On ističe furlanske tragove u nekim istarskim toponimima i ličnim imenima zabilježenim u latinskim spomenicima Istre 14. v. (o. c. 214) i drži, da je oblast furlanskog jezika dopirala daleko na istok i u Istru, ali ne precizira dovoljno svoje mišljenje (»Das Vordringen zuerst des Friaulischen nach Osten und Süden, ins illyroromanische Gebiet bis zu Rijeka, und bald darauf das neuerliche Vordringen des Venetianischen darüber ...«, ib. 216–17). Kranzmayer dolazi do za-

ključka, slično kao Ive i Skok: »... in Istrien kam eine eigenartige Überschichtung romanischer Mundarten zustande. Auf illyroromanischen Untergrund setzte sich zunächst das Alpenromanische-Friaulische, später darüber das Venetianische« (ib. 214–15).

Na koncu *Carlo Tagliavini* u svom najnovijem pregledu *Le origini delle lingue neolatine* (Bologna 1952²) ne zaustavlja se na istroromanskom govoru. Jednom ga odvaja kao poseban sjevernotalijanski dijalekat (str. 346), a drugi put ubraja ga među julijsko-mletačka narječja (venetogiuliani). Odbija i on Iveovu ladinsku teoriju i kaže, da istroromanski dijalekti »presentano delle caratteristiche prevenete arcaiche (come le dittongazioni ī > *ei*, ū > *ou)* ma che non possono dirsi ladine ... perché le concordanze fra l'istriano e il ladino sono, per la massima parte, concordanze nella conservazione di fenomeni latini e non innovazioni in comune, e dei caratteri peculiari del ladino, nessuno è comune all'istriano« (ib. 351).

I Angelo Monteverdi u klasifikaciji romanskih dijalekata u svom *Manuale di Avviamento agli studi romanzi, Le lingue romanze* (Milano 1952, 84) uklapa istroromanski govor u posebnu grupu sjevernotalijanskih narječja, u koju grupu meće također mletački, padovanski i veroneški.

2

Iz ovog, makar sumarnog, pregleda dosadašnjih istraživanja može se uočiti višestruka važnost i problematika istroromanskog govora. Vidjeli smo, srž je problema u tome, da se utvrde njegove karakteristične crte, njegov odnos prema neposrednim susjednim govorima, – prema dalmatskom (s veljotskim), furlanskom, mletačkom – i uopće njegov položaj među ostalim romanskim jezicima. Zato treba proučiti što više njegova materijala, kako bi se saznalo, koliko je on sačuvao latinsku starinu, kakve su njegove romanske inovacije, kakav je njegov sistem i struktura. To će biti predmet ovih studija, koje počinju s istraživanjem leksičke građe, jer se u rječniku najbolje očituje povijest jezika, a nastavit će se s prikazom fonetike, morfologije i sintakse. Već se u ovom prvom prilogu mogu opaziti neke posebne, konzervativne crte i neke posebne inovacije ovog govora u njegovu rječniku, fonetici i tvorbi riječi, koje su crte posljedica njegova perifernog položaja.

Iz više razloga razmimoilaze se dosadašnja mišljenja lingvista o položaju ovoga idioma. Dosad se raspolagalo oskudnim, a i donekle ne baš pouzdanim materijalom. Nakon Ivea u prošlom vijeku malo je tko objavio nove građe, a specifične se crte istroromanske pomalo sve više gube pod naslagom mletačkog narječja, tako da ih je sve teže utvrditi. Nema starih spomenika pisanih tim jezikom prije 19 v., pa je slabo poznata njegova najstarija, čisto indigena faza. Radi se o neuglednom, nepisanom govoru (kao što je i dalmatski), koji je nastao već u srednjem vijeku direktno od provincijalnog, pučkog latinskog, što se govorio u

Istri prije importiranog mletačkog. Taj autohtoni jezik živi tu neko tisuću godina, ali je osobito od 14. v. izložen utjecaju i prestižu državnog i uopće poslovnog jezika Republike sv. Marka. S druge strane, zbog geografskih i historijskih razloga ne mogu se isključiti ni eventualni rani utjecaji furlanskih narječja, koja su do pred neko stotinu godina dopirala do Milja (Muggia) i Kopra. Zato je teško utvrditi tako dugu i složenu povijest jezika, kada se raspolaže s građom samo iz njegove posljednje, venecijanizirane faze.

Ovaj se govor sačuvao do danas u šest mjesta na skrajnjem jugozapadnom kraju poluotoka, u Rovinju, Balama, Vodnjanu, Fažani, Galežanu, Šišanu, a prošlog se vijeka govorio još i u Puli, u Piranu, Vrsaru a možda i drugdje (v. kartu).[2] Veoma je malobrojno njihovo stanovništvo i u posljednje se vrijeme sve više smanjuje. Demografske promjene od 1880. do 1945. mogu se pratiti po šest popisa pučanstva u tom razdoblju (v. *Cadastre national de l'Istrie*, Sušak 1946, i C. Battisti, »Istria alloglotta«, It Di 9, 1933, 35 p. o.). Od ukupno 26.011 stanovnika u tim mjestima u 1910. g. bilo ih je u 1945. g. tek 20.532, a zatim zbog seljenja sve manje. U samom Vodnjanu njihov se broj nije mnogo mijenjao: 1835. g. bile su tu 3.933 duše (P. Stanković, Ar Tr 36, 1919, 10), a u spomenutom razmaku vremena od 65 godina: 1880. g. – 5.315, 1910. g. – 6.017, 1945. g. – 5.451 (od kojih 437 Hrvata, o. c. 121). U spomenutom *Cadastre* skupa s Talijanima navode se 1945. g. i Furlanci u tim mjestima, ali to je samo formula za sva mjesta na poluotoku u toj knjizi i odnosi se samo na sporadično i kasno naseljene poneke Furlance, a ne na starosjedioce. Danas tim jezikom govore samo starije generacije, ali ga znaju i mlađi, a i djeca, ma da ga ona među sobom ne upotrebljavaju. I ovom je nepisanom govoru najsudbonosniji neprijatelj bila škola.

To šest mjesta ne čine geografsku cjelinu, nijesu međusobno uže povezana, usamljena su i okružena naseljima, gdje se govori što mletačkim što »slovinskim« (t. j. hrvatskim štokavsko-čakavskim) narječjima (Ribarić 6). Kako među njima nije bilo jednog jačeg centra, koji bi ih povezivao, nastala su njihova lokalna narječja s nekim osobinama, koje su se razvile u toku vremena. Ipak svi ti istroromanski dijalekti potječu od nekoć jedinstvenog govora i oni su ostaci jezika, koji se nekada govorio i u drugim krajevima poluotoka, kako na to upućuje njegova toponomastika. Koliko se ovaj govor po svojim specifičnim crtama u starijoj fazi odvaja od svih ostalih kao poseban romanski jezik, vidi se i u drugim mojim radovima (»Remarques sur le systhème phonologique de l'istro-roman«, *Bull. Soc. Ling. Paris*, 48, 1952, 79–83; *Avviamento allo studio del dialeto di Rovigno*, Zagreb 1954.

[2] T. Luciani 1876. kaže, da se i u Vrsaru govori istro-romanski: »il dialetto di Rovigno ... ha una varietà in Orsera«, *Archivio veneto* 6, 239–40. J. Ribarić (6) među tim mjestima, ne spominje Šišan, a pozivajući se na Iveove *Saggi di dialetto rovignese* (Trieste 1888) tvrdi, da se tragovi tog govora nahode još i u Vrsaru. Ali Ive u svojoj *monografiji o ovim narječjima 1900. g. ne spominje* Vrsar.

Susjedi Hrvati nazivaju stanovnike tih mjesta Latini i dali su im nadimak Bumbari, a njihov jezik zovu latinski (P. Stanković 1835, l. c.; Ribarić 6).

Za bolje poznavanje istroromanskog govora nužna je dakle najprije obilnija, pouzdana i što starija građa.

3

Još od doba rinašimenta Talijani se bave pitanjima narodnog jezika (»il volgare«) i svojih dijalekata. Spomenuto je Danteovo djelo *De vulgari eloquentia* privuklo na se veću pažnju tek nakon prvog izdanja njegova talijanskog prijevoda 1529. (Vicenza, G. G. Trissino) i latinskog originala 1577. (Pariz, J. Corbelli). U 16. v. drže javne diskusije o jeziku (Bembo, Castiglione, Varchi, Salviati i dr.), objavljuju prve gramatike (Fortunio 1516, Bembo 1525), osnivaju 1582. g. Accademia della Crusca i t. d. Tada je fiorentinskom književniku *Leonardiju Salviatiju*, jednom od osnivača spomenute akademije, palo na pamet da objavi prijevode jedne novele iz Boccacciova *Decamerona* (giornata I, nov. 9) u dvanaest talijanskih dijalekata *(Degli avvertimenti della lingua sopra il Decamerone*, I–II, Venezia-Firenze, 1584–86; preštampano u Napulju 1712). Između tih dvanaest verzija ima i jedna »in lingua istriana« (I, 341). Ali taj tekst nije dovoljno pouzdan, potječe iz Kopra i pisan je u mletačkom narječju s mnogim furlanskim elementima. Ascoli ga je ponovo izdao (AGI 3, 1878, 470) i ne nalazi u njemu istroromanskih crta te kaže: »... tutto fa credere che gli (t. j. Salviatiju) venisse dalla regione settentrionale, da quella zona, cioè, cui appartengono la varietà *tergestina* e la *muggese*« (v. i Bartoli, *Festgabe Mussafia*, 1905, 304, i Dalm. I, 221). Prema tome u ovom se tekstu ne odražava vjerno ondašnja faza istroromanskog govora, a i uopće ne zna se, da li se na tom skrajnjem sjeverozapadu poluotoka ikada govorilo tim jezikom.

Nakon toga tek je u prvoj polovini 19. v. privukao pažnju na istarske govore *Giovenale Vegezzi-Ruscalla*, književnik iz Piemonta, koji se zanimao ne samo za talijanska narječja na Apeninu, nego i za sve jezike u Istri. Kao naš prijatelj naučio je hrvatski jezik i pisao je u prilog ilirskog pokreta. Sakuplja verzije Parabole o rasipnom sinu u svim talijanskim dijalektima, pa 1835. g. preko P. Stankovića dobija tekstove te parabole i iz Rovinja, Vodnjana i Bala, a također i hrvatske i albanske prijevode iz Istre (M. Bartoli, *Studi Albanesi* 1, 1931, 7–9; T. D. Onciulencu, *Rendiconti dell' Accademia di Archeologia, Lettere ed Arti*, Napoli 1937, 10–12). Tu je svoju zbirku Vegezzi ustupio spomenutom lingvisti Biondelliju, koji je tek 1853. u svom *Saggio sui dialetti gallo-italici* objavio neke, ali ne one istarske verzije parabole; njih će publicirati 1919. C. Salvioni i G. Vidossi (Ar Tr 36, 7–60).

250 godina nakon izlaska Salviatijeve zbirke *Giovanni Papanti* u knjizi *I parlari italiani in Certaldo alla festa del V centenario di G. Boccaccio* (Livorno 1875), između sedam stotina verzija iste Boccacciove

novele ponovo objavljuje sve tekstove Salviatija, među kojima i spomenutu »versione istriana« s napomenama prof. Giovannija Moisea (str. 24–26); ostale je, nove tekstove dobavio od različitih prevodilaca. U poglavlju »Parlari italiani di popolazioni non facenti parte del Regno« Papanti donosi također drugih sedam verzija iz Istre: iz Vodnjana od Felice Verla (str. 613–14), iz Rovinja od Antonija Ivea s bilješkama (str. 617–19), a i tekstove iz Labina, Kopra, Cresa, Milja, Peroja, Pazina, Pule, pa Rijeke i Trsta, od drugih prevodilaca, koji su posljednji prijevodi gotovo potpuno venecijanski, a prva su dva istroromanska, kako će se vidjeti na drugom mjestu (tekst prijevoda iz Rovinja preštampan je sada u citiranom mome *Avviamento).*

Osim dijalekatskih tekstova, što je, vidjeli smo, publicirao Ive, objavljeno ih je nekoliko i u časopisima *L'Istria* (1846–52), *La Provincia dell'Istria, Archeografo Triestino,* i u publikacijama *L'Aurora* (1861–2), A. Ive *Saggi di dialetto rovignese* (Trieste 1888), P. Angellini *I lementi de Fimjta incontro Pjero su murùs* (Rovigno 1890, II. izd. 1898), R. Devescovi *Vita Rovignese* (Rovigno 1894), E. Rosman *Esercizi di traduzione: Trieste ed Istria* (1924), P. Sansa *Villotte per l'Istria* (1932) i *Traduzioni in istriano (1936),* D. Rismondo *Dignano nei ricordi* (1937). U najnovije doba neki Rovinjci pišu u svom starom narječju priče, legende, pjesme i za predstave domaćih diletanata razne scene, a i kraće članke u mjesnim novinama *Piassa Granda* (1951–2), na pr. Tommaso Quarantotto senior i Giovanni Santin.

Nema istroromanskih elemenata u *Vocabolarietto veneto giuliano* od E. Rosmana (Roma 1922).

U posljednje je vrijeme nauka dobila dragocjen leksički materijal iz Rovinja i Vodnjana u *Sprach- und Sachatlas Italiens und Südschweiz* od K. Jaberga i J. Juda (I–VIII, 1928–40). Ali njegov savjesni sakupljač P. Scheuermeier nije uvijek dobio domaću riječ na sva pitanja u kvestionaru. I on je dakako 1922. g. zatekao te govore u njihovoj posljednjoj venecijaniziranoj fazi. U Rovinju mu je bio ispitanik seljak od 67 godina; tu je opazio, da »In der jungen Generation ist die alteinheimische Mundart in starkem Rückgang« (Jaberg und Jud, *Der Sprachatlas als Forschungsinstrument,* Halle 1928, 6, 92). U Vodnjanu je dobio građu također od seljaka, koji je imao 46 godina i koji je »lexikologisch und sachlich gut, aber phonetisch durch die Schriftsprache beeinflusst« (l. c.). Scheuermeier nalazi i u Vodnjanu istu jezičnu pojavu kao i u Rovinju: »Die jüngere Generation gibt die Mundart zugunsten des Venetianischen auf« (l. c.).

Nažalost nije još objavljen od Bartolija zasnovani *Atlante linguistico italiano,* za koji je Ugo Pellis sakupio građu u Rovinju, Vodnjanu i Šišanu *(Bollettino dell'ALI,* 2, 1935; ALI, Torino 1936, probni otisak; G. Vidossi, »Per il compimento dell'ALI«, *Cultura neolatina* VI–VII, 1946–7, 168 i d.).

Ima još nešto neobjavljene građe. Ostao je u rukopisu materijal sabran za neke rječnike, za *Vocabolario rovignese* započet od neznanog 1836. (prema Iveu), za *Lessico comparativo dei dialetti istriani* od Ivea

(o. c., XXI), od kojeg je sačuvana građa samo za prva slova u Gradskoj biblioteci u Rovinju, dalje za *Dizionario rovignese* od G. Barsan i za *Vocabolario rovignese-veneto-italiano*, za koji je petnaest godina sakupljao riječi još živi rovinjski brijač Antonio Segariol; bio mi je pristupačan samo ovaj posljednji rukopis u Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Osim toga, po saopćenju C. Tagliavinija na Filozofskom fakultetu u Padovi prikazana je pred nekoliko godina doktorska radnja o rovinjskom leksiku od A. Sponze. Napokon E. Rosamani spremio je za štampu veliki *Vocabolario Giuliano*, u kojem zahvaća i nešto istroromanskog materijala (v. zasad njegov »Saggio del Vocabolario Giuliano« u Ar Tr, 67–68, 1953, 133–94).

Treba još istražiti istroromanske elemente u starim historijskim spomenicima Istre, od kojih su mnogi i objavljeni u posljednjih sto godina. U tom pogledu nije dovoljno izučena ni toponomastika Istre, a ni hrvatske ni slovenske posudenice istroromanskog porijekla; već je P. Skok u navedenim radovima pokazao, od kolike je to važnosti.

4

Dosad poznata građa istroromanskoga govora, kako smo vidjeli, sabrana je najviše u posljednjoj četvrti prošlog vijeka. Samo njegovo leksičko blago nije još sistematski kupljeno.

Međutim, sačuvao se obilan i stariji materijal vodnjanskog narječja u neobjavljenim rukopisima Vodnjanca *Giovanni Andrea Dalla Zonca*. Danas se nahode u Naučnoj biblioteci u Puli, na što me upozorio bibliotekar Šime Jurić; stavila mi ih je na raspoloženje upraviteljica te biblioteke Vera Bendiš. Ta je građa ostala dosad neiskorišćena; samo je Ascoli imao u rukama jedan Dalla Zonchin prijevod (AGI 1, 434; T. Luciani, o. c. 235). (Bartoli je poznavao drugog čovjeka slična imena, apotekara Adolfa Pacifica De Zonca iz Krka, Dalm. I, 55 i d.). Dragocjen je ovaj materijal u mnogom pogledu i može poslužiti kao osnova za rječnik istroromanskih govora, na koji je već pred pola vijeka mislio Ive (»Lessico comparato dei dialetti istriani«, o. c. XXI). Trebalo bi ga objaviti što prije i stoga, što je dobar dio tih riječi danas već nepoznat i najstarijim mještanima. Istina ni ovo nije vrlo star materijal, ali je ipak bar za nekoliko generacija stariji od već objavljenog. Osim toga u dosad poznatim izvorima upravo je leksičko blago najoskudnije, a Dalla Zonca je sabrao obilje vodnjanskih riječi i izraza. Ostavio je u rukopisu:

1. Koncept *Talijansko-vodnjanskog rječnika* od 1066 strana kancelarijskog formata 30×20 cm, gusto ispisanih u više ispremiješanih stupaca, gdje riječi nijesu poređane alfabetskim ni ikojim drugim redom, a obilježene su brojevima, kojih je 26.752; uzimao je talijanske riječi i izraze iz raznih rječnika, koje navodi u predgovoru. Dovršio ga je uglavnom 1842. g. Na kraju je popis 200 ličnih imena i posebno dva popisa flore i faune, ali s malim brojem vodnjanskih sinonima.

2. *Vocabolario dignanese-italiano* u konceptu od 876 strana veličine 21×15 cm. Riječi i izrazi nijesu ni ovdje poređani po alfabetskom redu, nego samo po početnim slovima. Tu je i za folklor interesantno blago i opisi običaja, praznovjerja, svečanosti, igara, nošnje i sl.

3. *Le fimmene giluse*, prijevod u prozi Goldonijeve mletačke komedije *Le donne gelose.* Objavljene su samo prve dvije i sedma scena I. čina u *La Provincia dell'Istria* 1884 i u Iveovoj brošuri *La famiglia Dalla Zonca* (Milano 1877, 20–1).

4. Prijevode kraćih sastavaka u prozi i nekih pjesama, djelomično štampanih u časopisu *L'Istria* 1846.

5. Prijepis *Talijansko-vodnjanskog rječnika* od riječi *abaco – ábico* do *borsellino – burséin*, poređanih po alfabetskom redu na 392 strane veličine 24×17 cm.

6. Pregled konjugacija glagola *essere – sei* ili *essi*, *andare – zei*, *dovere – begnà* ili *besognà*, *scognà* (ib.).

Giovanni Andrea Dalla Zonca, sin Benedetta, rodio se 1792. g. u Vodnjanu, gdje je i umro 1857. g. (T. Luciani, o. c. 234–41, 247–8; Rismondo 115–17, 257). Potomak je plemićke vodnjanske obitelji, koja potječe iz Milana, gdje se zvala Aliprandi. Neki njeni članovi, zamijenivši prezime nazivom svoga posjeda Zonca, presele se u Bergamo, a odatle u 18. v. u Vodnjan (Dalla Zonca, *Vocabolario*, Prefazione; Ive, *La famiglia Dalla Zonca*, Milano 1877, 7–19). Ne zna se, koje je škole izučio naš Giovanni. Živio je uvijek u svom rodnom mjestu kao posjednik. Pošto ga je 1854. g. udarila kap, napušta javne dužnosti (bio je triput gradski načelnik) i posvećuje se sav svom najmilijem zanimanju, izradi rječnika, jer je volio starinu i govor svoga zavičaja. G. 1835. onaj poziv Vegezzija, da na vodnjanski prevede parabolu o rasipnom sinu, a i ondašnje romantično shvaćanje živog narodnog govora, potakli su ga na prevođenje i drugih sastavaka. Štoviše, vođen tim idejama daje se na sastavljanje dvaju velikih rječnika, talijansko-vodnjanskog i obratno, ali ne s praktičnim ciljem čistunaca u borbi protiv jezičnog regionalizma. Pred očima mu je, kaže sâm, misao Vegezzi-Ruscalle o važnosti poznavanja dijalekata i o sakupljanju njihova blaga »a fine d'offrire nuova strada a curiose indagini scientifiche e filosofiche«. U *Gazzetti di Milano* 1842. vidio je, kako se ističe značenje regionalnih govora za povijest (»quando sulle origini o affinità d'un popolo sono muti od incerti la storia ed i monumenti, l'oracolo da consultare meno fallace è il dialetto«). To je doba živog zanimanja Talijana za jezik. Izlaze tada u Italiji mnogi dijalekatski rječnici, u sama tri decenija (1821–50) preko pedeset (upor. A. Prati, *I vocabolari delle parlate ital.*, Roma 1931, passim), od kojih je Dalla Zonca upotrebljavao Boeriov mletački (1829), a jamačno je znao i za još koji kao na pr. za Cherubinijev milanski (do 1843. četiri izdanja) ili za piemonteški od Ponze (do 1847. devet izdanja). I on sâm ističe to u predgovoru svog rječnika i poziva se na slične primjere, da se opravda, zašto je sastavio rječnike tako neuglednog lokalnog narječja: »... nè credo di meritarmi biasimo, se il mio [Vo-

cabolario] lo sia del dialetto di un piccolo luogo soltanto e non d'una città o provincia ... E se vi sono tali Vocabolari di dialetti (fuorchè il veneto) se non più, almeno barbari come quello della mia patria, perchè non potrà essere anch'egli?« Upućen je u jezične polemike i u poglede čistunaca (V. Monti, G. Perticari, A. Cesari i dr.), ali on voli svoj govor usprkos svim prigovorima, jer vjeruje »che nel dialetto di questi luoghi dell'Istria siasi conservata una parte di quel volgare discorso plebeo, tanto riprovato da Dante ...«. S tim ciljevima radio je na rječniku neko 15 godina, počeo ga je u svojoj 49. godini života (1841.) i nije ga ostavio sve do smrti, ma da je sumnjao, da li će ga moći objaviti. Ipak svoj predgovor završava prijedlozima, kako bi se ovo djelo moglo štampati. Vjerovao je da će to netko makar i kasnije učiniti, kako bi jednom moglo poslužiti svojoj svrsi: » ... servirà almeno ad appagare la curiosità di alcuno in qualche parte nel tempo avvenire ed a conservare un dialetto, che col progresso della secolare civilizzazione va perdendo la sua originalità«. I nije se prevario. Premda je njegov rukopis čekao zakopan više od jednog vijeka, moći će još da dobro posluži nauci. Nije se dakle zaludu naradio ni ovaj strpljivi i ustrajni leksikograf.

Pri izradi rječnika poslužili su mu: *Vocabolario della Crusca* (edizione veneta 1741), *Vocabolario Torinese*[3] (2ª edizione, Venezia 1803), V. Monti, *Proposta di alcune correzioni ed aggiunte al Vocabolario della Crusca* (1817–31), Facciolatijevo izdanje *Calepinus septem linguarum* (1752), Boeriov *Dizionario del dialetto veneziano* (1829). Odatle uzima talijanske riječi i njihove definicije. U svoje rječnike, kaže, ne unosi talijanske riječi, kojih sinonime ne nahodi u vodnjanskom narječju, a ni one, koje se u tom dijalektu po obliku i značenju ne razlikuju od toskanskih i mletačkih. Stoga treba imati na umu, da je u ovom govoru bilo tada još više mletačkih elemenata, kojih ne ćemo naći u njegovim rječnicima. Osim leksičkih Dalla Zonca je opazio i drugih, morfoloških osobina vodnjanskih (»una molteplice diversità nelli casi dei nomi e nei tempi dei verbi«). Sabrao je i bogatu frazeologiju. Po vlastitom priznanju unosi hotimice i arha'izme iz 18. v., tako da je zbog toga još dragocjenija njegova građa. Interesantno je i njegovo opažanje, kako se taj govor naglo venecijanizira pred njegovim očima: »va perdendo la sua originalità nei vocaboli e nell'accentuazione, come me ne accorgo nella confezione stessa del lavoro«.

Koliko je dragocjen Dalla Zonchin materijal, ima da pokaže ovaj prvi prilog, koji je samo ogled, kako bi trebalo obraditi cio njegov rječnik. Ovdje je s leksikografskog i kulturno-historijskog gledišta obrađeno oko stotinjak riječi i izraza iz njegova vodnjansko-talijanskog rječnika. Data je ujedno i etimološka obrada, kako bi se bolje upoznale neke karakteristike ovog narječja i tako osvijetlilo poneko pitanje u vezi s istroromanskim govorima. Izabrane su ponajviše dosad nepoznate ili nedovoljno objašnjene riječi i oblici, kojima se nastoje naći nove ili revidi-

[3] To je talijansko-latinski rječnik, kojim se šest decenija ranije služio i Petar Bašić u Dubrovniku za svoju priredbu dubrovačkog izdanja *Dizionaria* od Della Belle 1785. V. Dukat, *Rad*, 237, 1929, 236–61.

radi stare etimologije. Osobita je pažnja pritom obraćena tvorbi riječi i specifično istarskom značenju nekih sufiksa.

Interesantna je ta grada ne samo u lingvističkom nego i u kulturnohistorijskom pogledu, na pr. nazivi i potanki opisi u vezi s folklorom, običajima, nošnjom, poljoprivredom, društvenim odnosima i sl.; vidi dalje primjere *buréičo, káligo, kupíto, péirulo, skéiba, sóka, spalaréina, tása.* U istroromanskom rječniku ima prilično i slavenskih elemenata, koji mogu osvijetliti vjekovne odnose između Hrvata, Slovenaca i Romana u Istri, pa zaslužuju da se i njima obrati pažnja; vidi na pr. s. v. *ribéba* shr. posuđenicu *brunkaléitsa*, zatim *krakóña, sóka, tsérne* (v. moj prilog »Voci slave nell'istrioto«, Ricerche slavistiche, III, Roma 1954.). Ima tu i kasnijih kulturnih nanosa s Apeninskog poluotoka, na pr. *grogán, páčóto* (v. dalje). Neke riječi pokazuju specifične, često osamljene, morfološke i semantične pojave, kao na pr. *béina, dúmo, karéga, káta, kazalído, kotésto, laudaréin, mitarísa, souréina, stranséi* (v. niže). Česta podudaranja u arhaičnosti s Pirenejskim poluotokom mogu se samo donekle objasniti perifernim geografskim položajem Istre, jer će se valjda u leksičkoj građi i ostalih romanskih područja naći sličnih primjera.

5

Grafija Dalla Zonche nije uvijek pouzdana. Služi se talijanskom grafijom, prema kojoj bilježi i palatale *č ǧ ñ ļ š* i piše dvostruke suglasnike iza kratkih samoglasnika, ma da u istroromanskom govoru nema dugih konsonanata. Ne označuje posebno zvučne i bezvučne *s z;* samo kad su dvostruki *ss zz*, sigurni smo da su bezvučni. Grupu *sč* piše *sci* (rijetko *s'ci).* Ne označuje nikako poluvokale, ne upotrebljava slovo *j.* Reflekse predakcenatskih latinskih *i u* označuje diftozima *éi óu* isto kao i reflekse naglašenih dugih latinskih *ī ū;* v. dalje *inseiniti, kreiǧél, leinséini, pesteigá; bouréičo, souréina, suorión, spourǧá.* Čini se da je diftonge osjećao kao specifičnu crtu svoga govora (kao i Bartolijev Udina u veljotskom), pa ih je metao i ondje, gdje se jamačno nijesu izgovarali; da je to njegov hiperistrijanizam, vidi se i po tome, što se ti oblici Dalla Zonche razlikuju od ostalih potvrđenih oblika u Ivea, u AIS i u današnjem izgovoru, jer nije vjerojatno, da su ti diftonzi nestali kasnije pod utjecajem mletačkog izgovora. Dalla Zonca piše *ae* za otvoreno *ę*, a u predgovoru nastoji sâm objasniti svoj način pisanja osobitih vodnjanskih samoglasnika: »Le vocali emettono [t. j. Vodnjanci] aperte, larghe, prolungate; *a e o* in bocca dei Dignanesi hanno suono composto: l' *a* esce in *e*, l' *e* in *i*, e l' *o* in *u*. Perciò l'autore le convertì in tre dittonghi *ae ei ou*«. O fonetskom karakteru istroromanskih diftonga bit će govora u drugoj prigodi.

Stoga se često ni pomoću provjeravanja današnjeg izgovora ne može točno odrediti glasovna vrijednost nekih Dalla Zonchinih slova; danas su starinski leksik i oblici bolje sačuvani negoli izgovor (upor. dalje *fónzo, gerátso, kastradéizo, spónza, súltsa, tsérni).* Tom se nestalnošću

izgovora donekle objašnjava, zašto je neke oblike Dalla Zonca u prvoj polovini 19. v. zabilježio na jedan način, a Ive 50 godina kasnije na drugi, Scheuermeier 1922. na treći način, a ja sam ih 1951. često čuo opet drukčije izgovarati. Da je objavljena građa, koju je 1932. sakupio Ugo Pellis za *Atlante linguistico italiano* (Bollettino dell'ALI, II, 44), imala bi se valjda još koja varijanta. Interesantno je u tom pogledu, da su se do danas sačuvale neke fonetske crte, koje su starije od Dalla Zonchinih (na pr. oblici sa *j* mjesto mletačkog ğ, v. dalje na pr. *inğerbádo, mağól. spurğá).*

Ovdje se riječi iz Dalla Zonchina rječnika daju u fonetskoj transkripciji prema REW (XII) uz dvije promjene: afrikata ʒ mjesto *dz* i palatal *ʃ* mjesto *l'*.

Sve riječi, o kojima se dalje govori, provjerene su u Vodnjanu (1951–52). Konsultirani su ponajviše: Giuseppe Moscheni (rođ. 1891), Antonio Debeljuh, Albina Gortan. Pri kontroli pomogla mi je i studentica Silvana Mihovilović. Gdje se izričito ne spominje današnji oblik, znači, da je on identičan Dalla Zonchinu. Iza fonetski transkribiranog oblika daje se on u zagradama također i u grafiji Dalla Zonche.

Radi poređenja uz vodnjanski dodajem i današnji rovinjski oblik riječi, koje sam dobio ponajviše od starosjedilačke obitelji seljaka Pietro Malusà u Rovinju.

Samo kao primjer donosi se ovdje od riječi do riječi i alfabetskim redom poređano nekoliko interesantnih riječi onako kako ih je Dalla Zonca opširno obradio u svom talijansko-vodnjanskom rječniku. Na kraju ovog priloga obrađeni su pak drugi primjeri iz njegova drugog, vodnjansko-talijanskog rječnika.

attizzatoio – forchetto, strumento a lungo manico di legno per maneggiare facilmente i tizzoni e le brace nel forno – *càghera.*

angue – serpicello, piccola serpe come vipera che sta sotterra, e specialmente nei luoghi umidi della campagna (in venez. *anza) – cagarèin.*

carne del basso ventre – cioé la parte carnosa di tutta la pancia degli animali macellati – *peicadùr.*

doccia – strumento di ferro di cui si servono i bottai per fare il davanti delle botti e fermarvi il buco della fecciaia in cui si mette la spina – *cogonèr.*

erpicare – spianare e trittare la terra coll'erpice dopo aver seminato – *grappà.*

gamella – è quel recipiente fatto a guisa di piccolissimo mastello addogato ... – *mochèra,* che qui non serve altro che in campagna, dove portasi la minestra, od altro, alla gente dell'abitato.

lazzezza o lazzità – il sapore delle nespole, cioè aspro e astringente – *spagountìda.*

letargia – malattia del cavallo e del bue, che fa loro tenere la testa bassa, per lo più appoggiata alla gripia [mletački, a talij. *greppia]* e li rende insensibili agli stimoli del pungolo e della frusta – *mal mazòuco.*

madonna – nome d'onore che qui si dà alle donne – *sa;* per es. madonna Maria – *sa Marèia,* m. Giovanna – *sa Zuànna,* m. Lucia – *sa Louzèia* ... Alla madre però: *na maro.* Alla Santissima Vergine – *Madònna.*

messere – nome di onore che qui si dà agli uomini ammogliati, se anche giovani, e di rado agli attempati o vecchi, se sono nubili – *bàra;* per es. messer Antonio – *bàra Antògnio, Tòni, Tunèin, Tòtto* ... Al padre però: *ser pàro.*

mezzaiuolo o colono – *culòno, suzzàl.*

mietere – tagliare colla falce le biade mature – *sisulà.*

ribeba o ribeca – strumentino d'acciaio a guisa d'arpa quanto al contorno, spartito per lungo da una linguetta o laminetta elastica e mobile, attaccata all'uno dei capi e staccata dall'altro col suo finimento a foggia di manico. Adattando esso strumentino trasversalmente alla bocca, ritraendo il fiato e stuzzicando col dito il predetto manichino, dà allora in tremore la linguella e rende non ingrato, tuttocchè sordino ed ottuso, suono. Alcuni esperti ne suonano anche due in una volta – *bruncalèizza,* voce di origine slava dal verbo *brencat* 'ronzare', corrispondendo appunto il suono di questo istrumentino ad un ronzio [danas je nepoznata riječ].

rubiglia o robiglia o pisello minore – pianta leguminosa salvatica, le cui silique sono simili a quelle del pisello comune ma minori. Ella si semina per pastura al bestiame. Dai botanici è detta Vicia pisiformis. I suoi granelli placiono molto ai colombi – *sezarèla.*

scagliola – seme noto da una specie di gramigna che fa la spiga onde si nutriscono le passere di Canarie – *grandògna.*

sperone – dicesi a quell'unghione che ha il cavallo alquanto di sopra del piè – *zonfitto.*

terra cretosa – argilosa, tegnente, o terra creta – *terra pizzolìda.*

tinaia – *bugidùr,* se è separato dalla cantina dove si tiene il vino, ciò che qui è assai raro, non essendovi grandi tenute che diano uva in copia.

vino adacquato – da non confondersi però con quello che si adacqua in qualunque tempo, dopo la sua bollitura – *scavizzo,* che si fa mettendo la quantità di acqua, che si crede nell'uva subito dopo vendemmiata, e nel tino in cui deve bollire, e in questa acqua bollendo insieme col mosto per il tempo conveniente dà un vino più leggiero, ma sano e che resiste alla varietà della stagione almeno per l'anno successivo.

6

Vodnjan je danas gradić na otvorenoj visoravni 12 km sjeverno od Pule i 26 km jugoistočno od Rovinja. Povezan je direktnim putovima s ostalim mjestima, gdje se još govore istroromanska narječja; samo put između njega i Šišana vodi preko Pule. Imao je, kako smo vidjeli, donedavno oko 5.000 stanovnika, kojih se broj smanjuje u posljednje doba iseljavanjem. Gotovo svi su zemljoradnici. Nema nikakve industrije.

Potječe jamačno od naselja kolonista Pule na istočnoj granici rimske provincije Istre, koja je dopirala do obližnje Raše. Ime mu je latinskog porijekla. Godine 1194. potvrđen je naziv *Adignano*, koje je postalo od *(praedium) Atinianum* (Rismondo 2–5), t. j. dobro, koje je pripadalo nekom posjedniku *Atiniusu* ili *Attinianusu* (Thesaurus). Ima mjesto *Dignán* (Pirona) i u Furlaniji na Tagliamentu zapadno od Vidma. Aferezom *a-* i palatalizacijom *nį* u *ñ* od *Atinianum* postalo je vodnj. *Diñán*, talij. *Dignano*. Hrvatski je naziv istog porijekla i veoma je star. Početno *a-* pretvorili su Hrvati u *o*, kao u svojim najstarijim posuđenicama iz balkanskog latinskog i dalmatskog jezika (upor. *kolende, komin, obrum, orsan, ostura)*, i dodali su mu prostetično *v-* kao u *valiga, voga* < *alga* (Skok, ZRPh 54, 192 i d., koji me na to upozorio). Prema tome u ovom toponimu imamo potvrdu, da su Hrvati veoma rano upoznali ovo mjesto i napravili svoj oblik *Vodnjan*, prije nego što je došlo do afereze *a-* u njegovu latinskom imenu, t. j. još za vrijeme prvog naseljavanja Hrvata u Istri u srednjem vijeku.

Kraj, u kojem je Vodnjan, imao je dugo vremena jednaku povijest kao i ostali dijelovi poluotoka Istre osim sjeveroistočnog (Liburnije). Najstariji poznati stanovnici tog poluotoka bili su ilirsko pleme Istri. Oko 400. g. prije naše ere osvajaju ga Kelti a 177. Rimljani. Otad počinje njegova latinizacija osobito useljavanjem kolona s Apeninskog poluotoka i držanjem jakih vojničkih posada radi čuvanja puta za Italiju. Doseljenici latiniziraju i starosjedioce. Ni pohodi Gota i Avara, ni vladavine Bizanta, Langobarda, Franaka i Nijemaca od 6. do 10. vijeka ne prekidaju romanske tradicije, a potom ni romanski govor stanovništva u ovom jugozapadnom dijelu poluotoka. Naseljavanja Slavena, Slovenaca i Hrvata, u sjeverne, središnje i istočne krajeve počinju u 7. vijeku. To potvrđuju i naši oblici nekih imena mjesta, koja su mogla nastati najkasnije do 10. v., kako je pokazao P. Skok (Brtonigla, Milje, Motovun, Nugla, Pićan, Sočerga i dr.). Od sredine 12. v. spominju se Slaveni i u Puli (M. Rojnić, *Istrie*, 1945, 19). Po svoj prilici Slaveni svojim prvim dolaskom u kraj između Milja i Kopra, Rižane i Sočerge, razdvajaju romansko stanovništvo Istre u dva dijela. Na jednoj, sjeverozapadnoj strani toga slavenskog klina ostala je furlanska (ladinska) grupa do Milja, a na drugoj, južnoj strani rijeke Rižane istroromanska grupa, kako ću nastojati pokazati na drugom mjestu. Na taj se način na jugu i u sredini poluotoka rano, mnogo prije mletačkog osvajanja, razvio poseban autohton govor, koji se može smatrati jezikom, jer se toliko razlikuje od svih ostalih romanskih govora. Zatekli su ga u njegovoj najstarijoj fazi Slaveni, kako se vidi opet po nekim toponimima, kojih se oblici razlikuju od talijanskih (mletačkih). U 13. i 14. vijeku bore se za posjed ovoga kraja oglejski patrijarh i Mletačka republika, koja 1421. g. uspije zagospodariti većim dijelom Istre, a njen središnji i sjeveroistočni dio potpao je pod austrijske Habsburgovce. Takvo je stanje bilo sve do kraja 18. v. i do Napoleona, a od 1814. cio poluotok potpada pod Austriju do

1918. Od sredine 15. v. počinje novo useljavanje Hrvata, koji bježe ispred najezde Turaka u ispražnjene predjele Istre, sve do juga i dalje od Vodnjana.

Od 1283. g. Vodnjan je pod mletačkom upravom, a 1331. dobija svoju općinsku autonomiju. Mleci također drže u njemu posadu od tisuću vojnika *(cernida)* i odio konjice (B. Benussi, *Storia di Rovigno*, 1888, 65). Godine 1492. stvara svoj statut. Kako mjesto nije dovoljno napučeno, providur 1583. poziva Hrvate, da se nasele na neobrađena polja (Rismondo, 9). Zbog mnogih ratova i epidemija u toku vjekova mijenjaju se demografske prilike tako, da je u mjestu ostalo malo starosjedilačkih obitelji od davnine. Zato starinski govor i iz toga razloga gubi sve više svoja obilježja pod naslagom mletačkog.

Kao zemljoradničko naselje od svog postanja Vodnjan je konzervativan u načinu života. Usprkos spomenutim promjenama u njegovu stanovništvu sačuvao je ipak svoju patrijarhalnost, tradicije, nošnju i govor. Tome je jamačno pridonio i običaj, da Vodnjanci uzimaju za žene same mještanke; još je i danas živa u mjestu rečenica: *Povaro quil ke va a katá la pígura fóra del so tegúr, póvara quila pígura ke va fora del so čápo* (Rismondo, 286), (Jadan ti je onaj, koji uzima ovcu izvan svoga tora, jadna ti je ovca, koja napušta svoje stado).

Vodnjan, Bale, Galežan i Šišan nijesu primorska mjesta kao Rovinj i Fažana. Stoga je govor prvih bogat arhaičkim poljoprivrednim nazivima, a govor dvaju drugih mjesta obiluje starinskom pomorskom i ribarskom terminologijom. U Vodnjanu na pr. ne razlikuju dobro ni morske ribe (ni sam Dalla Zonca u svojim rječnicima, kako će se vidjeti). Kako Vodnjan nije u primorju, njegovo je narječje bilo manje izloženo mletačkom utjecaju negoli rovinjsko, jer su osobito luke bile u intenzivnom saobraćaju s Mlecima, a zaleđe je s lošim i nesigurnim komunikacijama bilo teže pristupačno. Nasuprot dalmatskom, koji je bio gradski jezik, istroromanski govor ima seoska obilježja i u vezi je sa zanimanjima radnog svijeta, a po tome još dragocjeniji u svojoj arhaičnosti.

7

U Vodnjanu žive od davnine uz Bumbare i Hrvati. To je od važnosti ne samo za povijest tamošnjeg stanovništva, nego i u jezičnom pogledu.

Po vodnjanskoj matici krštenih upoznajemo imena i prezimena tih Hrvata, a ponekad i njihovo porijeklo i zanimanje. Tu bi sliku jamačno upotpunili podaci iz najstarijih matica vjenčanih i umrlih u mjestu, ali do njih nijesam mogao doći. U Historijskom institutu Jugoslavenske akademije nalazi se latinički prijepis hrvatskih zapisa glagoljicom u najstarijoj vodnjanskoj matici krštenih, koja je pisana na talijanskom jeziku; to je prepisao 1929. dr. Ivan Pavić, kanonik u Poreču. U njenu prvom dijelu, od 1559. do 1588. g., uz talijanske ima 174 glagoljska zapisa krštenja; nastavak do 1641. nedostaje, a od 1642. do 1772. g. nema više hrvatskih zapisa. U razmaku dakle od nepunih 29 godina dva vodnjanska

kapelana glagoljaša, Mate Sladić, a zatim Mate Sinošić, bilježe tu našim narodnim jezikom i pismom, da su u Vodnjanu krstili 174-oro hrvatske djece. Crkva je postavljala te kapelane glagoljaše jamačno zbog ne malog broja Hrvata u mjestu i najbližoj okolici. Ta su dva svećenika dakle zabilježila imena i prezimena odnosne djece, njihovih roditelja, kumova i kuma, a i u talijanskim će zapisima te iste matice biti jamačno također naših imena. Kako ta onomastička građa nije objavljena, iznosi se ovdje ne ulazeći u pitanje točnosti spomenutog prijepisa. Navode se ovdje posebno prezimena i imena po alfabetskom redu bez obzira na njihovo slavensko ili romansko porijeklo i na njihove oblike, koji su katkad nejasno, a jamačno i netočno zabilježeni. Među tim imenima ima ih, koja su se sačuvala u samom Vodnjanu, a i drugdje u Istri sve do naših dana; upor. popis stanovnika 1945. g. u *Cadastre national de l'Istrie* i u *Index patronymique de l'Istrie* Jadranskog instituta (Sušak 1946); ta su do 1945. sačuvana prezimena ovdje štampana kurzivnim slovima.

Prezimena

Bajanovac, Baković (ARj), Bcere (?), Bevijakv (Bevilacqua), Betiga, *Bičić*, Bižene (?), *Bijažol* (mlet. Biasio), *Blažević*, Blažio, Blažolić, Blijažolić, *Bonašin*, Brajnovac (danas Brajnović), Braković, *Branković* (ARj), *Bravarić*, *Brđarić* (ARj), Brešanin (danas Brešan), *Brščić*, Brtinić, Brtinović, Brtuci, *Bubičić* (ARj), *Bubić* (ARj), *Bučić* (ARj), *Bursić*,

Cetinić (ARj), Cetinović, *Cezarić*, Cineja, Citarić (danas Citar), Citiko, *Civitik*, Cvitigo, Cvitiko (jamačno za Cvitko), *Cukrić*,

Čatun,

Ćevirić (ARj), Ćirjak (? ARj),

Damark (danas Demark, Demarchi), Decabijaže (?), Degujermo (?), *Dejak* (ARj), Delarota (Della Rota), Delviže (De Alvise), Dešago, Dežuto, Dežužti (De Zusti), Devrnic (De Vrbnik?), *Dijanić*, Djanić, Dišić, *Divšić*, *Dobrinić* (ARj), *Dokić* (ARj), *Duimović*,

Fijaković, Fijurante, *Fjuranti* (danas Fioranti), Fušketić (danas Foškić, Fosković),

Gabaleta, Gabaletić, Gabaletin, *Gabelić*, Gabrovac (ARj; danas Gabrović), Gašpar (ARj), Gašparović (ARj), Golubić (ARj), Gomolica, *Gorlato*, *Gortan*, Grdalić, Grdijakov, Grinta, *Grošo*, *Gržan* (ARj, Grgur), Gulić (ARj), Gjačić (ARj, Dijak),

Hirić, *Hrvatin* (ARj),

Ičić (toponim Ičići kod Opatije), Ičinović, Ijači, Iljačić, Ivšev, Izbić.

Jačić, Jagin, Jatrbić, Jegalin (?), *Juršić* (toponim kod Vodnjana Juršići, ARj),

Karnel, Karnil, Karnjelen (talij. Carniolo?), Kiličar (iz Barbane), Kisice (ili Gisice?), Kisinski, Kiski, *Klarić* (ARj), Kleževac (ARj Kležić), Kodušić, Kotušić, *Kovačić* (ARj), Kožlanin (danas Kožlan), Kožljan (toponim Kožljani kod Vodnjana), Kožulinin (ARj Kožulj), Krancić, *Krančić* (ARj), *Kršin* (toponim u Novigradu), *Krtalić*, Kudaković (ili Hudaković?), Kurlavić, Kutević (ili Hutević?), *Kužinić*, Kužugić,

Laničvić, Livović, *Lukačić* (ARj), Lunardinić (danas Lunardis),
Maglinić (danas Maglić), Malfakun (?), Maluža (danas Malusà), Manzin, Matajuci, Matašić (danas Matasić), *Mavrović* (ARj), Mekuca, Mekulin, *Meštrić* (ARj), *Miletić*, (ARj) *Momić* (ARj), Mučajev, *Mušković* (ARj),
Nadihnić (ARj), Namura, Nigrinov,
Orban,
Pacić (ARj), Parcan (ARj s. v. Parcanov; upor. *parzogna* 'dioba' 1355., Monum. Ragus. II, 358, sttalij. *parzoniere* 'dionik'), Peharić, Peingov, Perhić, Peružin (talij. Perugino), *Peteršić*, Pilišan, Pinešić (danas Pinezić, Pinežić), Pleteničić, Ponav, Poropatić (danas Poropat), Premuževica (žensko, danas Premuž), Pretroliž, Pulčić (ARj Pulčević), *Pustijanac*,
Radešić (ARj), *Roković*, Rokulić, *Rota*, Rubičić (danas Rupčić), Rušeto (danas Rossetto),
Sići (?), Sikirić, Sista, *Skočaj*, Sladić, *Smilović*, Sota, Srdarić, Srinac (Srimac, staro ime otoka Murter), Srsete, Srseto, *Stanišić*, Staverović (danas Staver), *Stojišić*, Stefinić,
Šajinović (toponim Šajini kod Vodnjana i drugdje u Istri), Šimuvić (danas Šimović), *Šolić*, *Šošić*, Štrkovac, Šuškal (danas Šušklan),
Tihorić, Tobrčinić (ili Dobrčinić?), Trliš, Tudorović, Tumović (ili Dumović ?), Tutrović,
Vatasi, Velanović (danas Vellan), *Veliko*, Venir (mlet. Venier), Vercia (?), Vičinović, Virnuca, *Vitasović*, *Vitić*, Vlagimić (valjda Vlahinić), Vradin, Vraduk, Vrčić, Vrtač, Vrtača, *Vrtačić*, *Vukušić*,
Zabtinić, Zavro, Zkol (?),
Žus (mlet. Zusto).

Imena

Agata (ARj), Agnija (ARj Ἀγνή), Alviž (ARj, mlet. Alvise), Andrija, Anica, Antica, Anton, Antunel, Asjulo (mlet. Anzolo ?),
Bare, Barić (ARj), Bastijan (ARj, Sebastijan), Baštijan, Batišta (talij. Battista), Bene gen. Beneta (ARj, Benedikt), Božo, Brna (ARj, Bernard),
Ćara (mlet. Ciara, talij. Chiara),
Danijel, Dominik, Domjan (ARj, Damianus), Dorotija (ARj), Duminig (ARj), Dunat (ARj),
Frančisko (ARj),
Gašpar, Gašpara, Gile, Grga, Grgo, Grgur, Grgurica (ARj), Guštin (Augustin),
Ivan, Ivka, Ižepo (mlet. Izepo, v. dalje Žepo), Ižip,
Jadre (ARj, Andre), Jadrij (ARj), Jagnija (Agnija), Jakometo (talij.), Jakov, Janka (ARj, ispor. Janko), Janton (Anton), Jasu (?), Jelena, Jelina, Jerolim, Julijana, Juraj, Jurica,
Kaja, Kata, Katarina, Kirina (žensko prema Quirinus), Kvalo (valjda Hval ?), Krištofor (ARj), Kusma,

Lorenco (ARj), Lovrenac (ARj), Lovrencu, Lucija, Luka, Lunardo (ARj), Luvre,

Ljuba (žensko),

Madalena (talij.), Magdalena, Mara, Margarita, Marica, Marija, Marin, Marko, Martin, Mate, Matej, Mati(j) (ARj), Mego (ARj, mlet. Menego), Megu, Mengo (ARj), Meniga (mlet., Domenica), Menigo, Miho, Mihol (ARj), Mihovil, Mikel (talij. Michele), Mikela (talij.), Miko (ARj, Nikola), Minin (ARj samo prezime), Mrtin,

Neža (ARj Agneža),

Nježa (ARj v. Neža),

Paško, Paškvin (talij. Pasquino), Pava (žensko, ARj), Pave (žensko, ARj), Petar, Petrin (ARj, talij. Pietrino), Pjero (talij. ARj Piero), Pujan (ARj Puja ili Buljan ?),

Stana, Staniša, Stipan,

Šimun,

Toma, Toman (istrorom. Tumán), Tomas, Tomaš, Tone, Tonin (mlet.), Tunin,

Ursa,

Vicenc, Vid,

Zabun, Zahar, Zane (mlet.), Zaneto (mlet.), Zorica, Zovan (mlet. Zuan), Zuja(n), Zuvan, Zuvana, Zvane (mlet. Zuáne),

Žane (mlet. Zane), Žepo (v. gore Ižepo).

Izmedu prvih Morlaka doseljenih iz Dalmacije u Istru u 16. v. spominje se 1526. g. nekoliko obitelji baš na vodnjanskim poljima, ali im imena nijesu pobilježena (E. Nicolich, »Colonie di Slavi di Dalmazia nell'Istria«, *Biblioteka za povijest dalmatinsku*, IV, Dubrovnik 1882-3. 135).

Prednja imena osvjetljuju simbiozu stanovnika dviju narodnosti. Navedeni su Hrvati ikavci, na pr. Cvitko, Sikirić, Stipan. Neki od njih potječu iz drugih mjesta u Istri, iz susjednih otoka, a iz ostalih naših krajeva, gdje također nahodimo od davnine ta ista imena i prezimena. Koji put zabilježeno je i odakle su pojedina lica, na pr. iz Barbane. Labina, Raba *(Arbežan)*, Furlanije *(Frlan)*. Dobar dio tih obitelji registriran je 1945. g. u samom Vodnjanu i u njegovu kotaru, na pr. u naseljima Šajinima, Juršićima, Marčani, Krnici.

Po nekim oznakama njihovih zanimanja vidi se, da ti Hrvati nijesu svi samo zemljoradnici. Samo je uz jedno ime zabilježeno, da je odnosno lice *pastir*. Neki su označeni kao zanatlije, na pr. *kovač* (a i *fabro*), krojač (*šertur;* upor. mlet. *sartór*), mastilac ili valjar sukna (*fula*, ako potječe od fullo, sttalij. *follone*, REW 3562, Prati), poslastičar *(pašticar;* upor. mlet. *pastiziér*), postolar (*kaligar;* upor. mlet. *calighér*), preprodavač (*barater;* upor. sttalij. *barattiere*), *tesar*, vozar ili kolar (*karater;* upor. talij. *carrettiere* 'vozar' i mlet. *caradór* 'kolar'), zvonar (*kampaner;* upor. mlet. *campanér*). Uz neka je imena naslov *meštro*, što se odnosi također na neki zanat (kao i u mlet. *maestro*). Među njima ima i javnih službenika, kao što su pisar *(kancelir)*, općinski podvornik

(*kumandur;* upor. mlet. *comandadór;* a i *pijacar*, jamačno prema sredlat. *plazarius*, u Splitu 1312, Gl La It, Gl La Em), vojnik *(sodat).* Ima i uglednih građana, kojima se daje naslov gospodin *(miser, mišer;* upor. sttalij. *messèr, missèr).*

Ta je građa važna, jer su imena zabilježena u ovom obliku pred četiri stotine godina i jer pokazuju, kako su tamošnji Hrvati u simbiozi s Romanima asimilirali njihovu onomastiku. O tome bit će govora na drugom mjestu.

8

anurá 'ne znati' 'ignorare'. Danas *añurá*, rovinj. *iñurá*. – Od *ĭgnōrāre* 'id.', koji se glagol nije sačuvao kao narodna riječ ni u jednom romanskom jeziku (v. REW 4258; FEW s. v.). Zato ovdje promjena *gn* > *n* ne će biti istroromanska pojava, kao u vodnj. *linarói* i *póuno* (v. dalje), nego arhaiziranje, kako misli P. Skok. Tako je nesiguran refleks grupe *gn*, da u jednom istom govoru on može biti dvojak, i *ñ* i *n* (Rohlfs I. § 259). Zamjena početnog *i-* u *a-* može se objasniti čestom zamjenom predakcenatskog *i* u *a* u rovinjskom, upor. *bazáse* '*bisage*' < *bisaccium*. *mazaná* 'mljeti' < *machinari*, *daskúri* 'govoriti' < *discurrere*, *vadiél* 'tele' < *vitellus* (Ive 19).

árbo s. m. 'crni jasen' 'orniello' Fraxinus ornus, »somiglia al frassino. Fraxinus excelsior [bijeli jasen], ma è più piccolo; albero notissimo nelle campagne«; vidi dalje sinonim *frášeno*. AIS 533 *árbo* 'stablo'. 1255 *árbu* 'id'. Danas rovinj. *árbo* 'stablo' i 'crni jasen'. – Od nominativa *arbor* s. f. 'stablo', koje je značenje također sačuvalo, kao i u Rovinju, s pluralom *árburi* (Ive 50, 189; Sansa). Do promjene ženskog u muški rod došlo je kao i u ostalim romanskim jezicima (osim u portugalskom i logudoreškom) zbog dočetnog *-o*, kojim obično svršavaju imenice muškog roda. U Vodnjanu je riječ mogla postati i specifičan naziv za jednu vrstu stoga, što su tu veoma brojna ta stabla; do slične je promjene značenja došlo i u drugim romanskim jezicima, na pr. lombar. *arbol* 'kestenj', Bas-Maine *abr* 'jabuka' (REW 606; FEW).

ársena s. f. biljka 'veliki muhar, konopljena trava' (Šulek) 'panicastrella', Echinochloa crus-galli, Panicum crus-galli. Danas rovinj. *ársana*. – Od **alsinus* < *alnus* 'joha, jalša' s neobjašnjenom promjenom značenja. Ista promjena *al* > *ar* nastala je i u sinonimima u kalabr. *árzanu* od **alsinus* (Di Tr Ca), i u monferr. *arnú* 'Erlengehölz' i možda u provans. *arn* od *alnus* (REW 376), kao i inače u istroromanskim narječjima, na pr. vodnj. *farkuníto* 'sokolić' < *falco* (Ive 112). U kalabreškom ima i *arzaneja* 'specie di erba che mangiano gli animali' (Di Tr Ca bez etimologije).

béina s. f. u izrazu *piantáda de béine lárge* 'vinograd s razdaleko zasađenim lozama' 'campo seminato a grano, che oltre alle viti nelle prode ha ancora altri filari di viti'. Ive (189) 'brazda'. AIS 1306 *béyna*

'filare di viti' 1420 *béna* 'brazda', samo u Vodnjanu. Rismondo (119) i Vidossi (AGI 30, 106) *in béina* 'a coppia'. Ive (59, 156) daje još galež. *béịna*, fažan. *bína* 'tratto di terreno tra un solco e l'altro', a puls. 'tratto doppio di terreno fra due solchi', šišan. 'striscia di terra rovesciata dall' aratro'; ali Ive ne objašnjava porijeklo riječi. Danas znači 'vigna a filari larghi'. – Poimeničen brojni pridjev *bīni* 'po dva' u pluralnom obliku srednjeg roda *bina* 'par' u izrazima kao *bina castra, dona* i sl. Najstarije se značenje sačuvalo u navedenom primjeru iz Pule. U talijanskom jeziku i u nekim narječjima *bina* s. f. znači 'par' i 'više komada kruha prilijepljenih jedan na drugi' (Boerio; Mazzucchi; AIS 985; Vidossi, o. c. 77–8; DEI), a u veron. 'red čokota'. Od glagola **bīnāre* 'prekopavati zemlju' izvedeno je u Kalabriji *arrabbiná* 'id.', u južnoj Francuskoj *biner*, u Galiciji *binhar* 'prekopavati vinograd', a u Poitiersu deverbalna imenica *bine* '2e labour' (REW 1108, 1111; FEW; Di Tr Ca). U vodnjanskom se obliku sačuvao stari istarski diftong *éi* < *ī*, kao i u *buréičo, kréibio, kurtéina* (v. dalje), a u puls., fažan., šišan. obliku *bína* on je promijenjen u *i* jamačno prema mletačkom izgovoru.

biká *(biccà)* 'svrbjeti' 'pizzicare' u izrazu *k' a ge bíka o péitsega le man* 'koga svrbi dlan, koji će lako udariti' 'manesco, pronto a menar le mani per percuotere'; sinonime vidi dalje s. v. *menestrá*. Danas rovinj. *beká*. – Denominalni glagol izveden od *beccus* 'kljun' kao i u drugim romanskim jezicima u značenju 'kljuvati' i 'ujesti, pecati', upor. talij. *beccare*, stfranc. *bechier*, španj. *becar* (REW 1013; FEW; DEI), ali ovdje u osobitom značenju 'svrbjeti'. Po svom postanku i semantičkom razvoju naliči na talij. *bezzicare* 'kljuvati', koji je nastao križanjem *beccare* 'kljuvati' i *pizzicare* 'svrbjeti' od osnove *pīts-* 'vršak' (REW 6545; DEI).

bonáse *(bonàsse)* 'zaći (o Suncu, Mjesecu)' 'nascondersi, del sole, della luna, delle stelle, sotto l'orizzonte'; particip prošli i pridjev *boná* 'zašao' i izrazi *k' a se bonía, sul boná* 'na zalazu', *lúna bonáda* 'zašao Mjesec'. Ive bilježi vodnj. *bunáse, inbunáse*, galež., bales. *bunáse*, bales. *da sol boná* 'a sole tramontato, quasi abbonacciato, abbonato', fažan. *a sol buná* 'ad occidente' (93, 99, 103, 110, 128). AIS 360 vodnj. *ze súl buná* 'il sole tramonta'. Danas *a sul boná* 'appena tramontato il sole'. – Refleksivni oblik glagola **bonare*, izvedenog od *bŏnus* 'dobar', što uz 'učiniti dobrim' znači i 'smiriti', kao s prefiksima i s promjenom konjugacije u talij. *abbonire, imbonire, rabbonire*, franc. *abonnir* i t. d. (FEW). Prijelaz značenja od 'smiriti se' na 'zaći' ne ograničuje se samo na istroromanski govor, upor. furl. *a (soréli) bonât* 'a ponente' (Pirona), puljiški *imbénni o iyo* 'il sole tramonta' (AIS 360). Za identičan semantički pojav ima primjera i u slikovitim srphrv. izrazima kao što su *smirilo se sunce* (Vuk), *od rođaja do smiraja sunca* (Ristić i Kangrga, *Rečnik srphrv.-nem. jez.*), a i u njem. *die Sonne geht zur Ruhe, zur Rüste* (Grimm, *Deutsches Wörtb.*).

brokolá *(broccolà)* 'pupiti' 'germogliare, pullulare'. Sinonimi *butá, dá fòra, gatá fòra*, koje vidi dalje. – Pridjev *brŏccus* 'sa stršećim zubima' pa 'zašiljen' poimeničen je u sttalij. *brocco* 'klica', od čega je deminutivnim nastavkom *-olo* < *-ulus* izvedeno talij. *broccolo* 'prokula, mladica u kupusa', mlet. *bròcolo* (REW 1319; DEI). Od *broccolo* pak napravljen je ovaj glagol, kome ne nahodim drugdje potvrde; u istom značenju postojao je u sttalij. glagol *broccare* (FEW; DEI; VEI).

buréičo *(bourèiccio)* s. m. 'vrsta seljačke kabanice' 'mantello di contadino del luogo'. Ive (8, 130, 140, 194) vodnj., rovinj. *buréičo* 'sorta di mantello', fažan. *buréiču*, galež. *buríčo, buríko*. Rismondo (231, 265) *bureicio* 'mantello talare, fatto a sacco'. AIS 1570 rovinj. *buríči* plur. 'mantello largo'. Danas *buréičo*, ali se više ne nosi. – Ive izvodi riječ od **burric 'lo* i upućuje na rovinj. i piran. *buréiko, buríko* u značenju 'magarac'. Navedeni oblici sa *č* (< c l) označuju kabanicu i potječu zapravo od **bŭrr - īclus*, za koje nema potvrda u drugim romanskim jezicima, gdje su sačuvani refleksi sa sufiksom *-icus*, kao u furl. *burìc* 'panciotto', regg. *boricca* 'abito da contadino', sttalij. *buricco, boricco* 'cappotto di velli di lana', sicil. *birricu* 'veste che usano i villici', *birlicu* 'panciotto', upor. i poznolat. *birrica* 'vestis ex lana caprarum'. DEI te riječi dovodi u vezu sa sttalij. pridjevom *birro* 'ružičast' i s poznolat. *bĭrrus, bŭrrus* < *πυρρός* 'crven'. Taj je pridjev za oznaku boje mogao poimeničen označiti kabanicu te iste boje, upor. na pr. *burranica* i *burranicum* (DEL s. v. burrus). Ive (8) krivo sve te riječi identifikuje s *bŭr(r)īcus* 'kljuse', jer odatle potječu samo one sa *k*, kao rovinj. i piran. *buréi̯ko, buríko* 'magarac' i mnogi nazivi iste životinje u drugim romanskim jezicima, na pr. talij. *buricco*, franc. *bourrique* i t. d. (REW 1413; FEW; DEI). O predakcenatskom *ou* u grafiji Dalla Zonche, *bourèiccio*, vidi naprijed u uvodu).

dúmo s. m. 'zemlja crnica' i 'ustajao, strunuli gnoj' 'terriccio, letame macero e mescolato con terra; 'anche letame smaltito o ben consumato'. – Poimeničen skraćeni oblik partic. prošlog *dŏmĭtus* ukroćen, obrađen, konsumiran, u eliptičnom izrazu kao *(terrenum, solum) domitum* od glagola *dŏmāre* u značenju 'obraditi (zemlju)', na pr. u izrazu *domare terram aratro, rastris* (Ciceron). Isti je sinkopirani oblik i u sttalij. nazivu *terreno domo* 'obrađeno zemljište' (Tommaseo-Bellini; DEI) prema punom obliku u portug. *terra dómita* 'id.' (REW 2744). Slična je promjena značenja u srednjefranc. *dompter* 'améliorer (du terrain)' od *dŏmĭtāre* 'krotiti' (FEW). Prema tome je vodnjanska imenica na sličan način mogla dobiti svoja nova, metaforička značenja u odnosu na zemlju i gnoj; za takav prijenos značenja ne nahodim potvrda u drugim romanskim jezicima.

éra s. f. 'logorište' 'accampamento, campo di combattimento', »si dice per relazione od udito, ma non per aver veduto in questi luoghi tal cosa«. Riječ je danas nepoznata u tom značenju, jer se izgubila uspomena na stvar, koju je označavala; naprotiv sačuvala je do danas jedno od svojih

prvotnih značenja 'gumno' (AIS 1468; Rismondo 279), kao i u mnogim drugim romanskim jezicima, upor. i rovinj. *iéra* (Ive 3), *yéra* (AIS 1468). – Od *ārea* 'ravnina, slobodan prostor' s istroromanskom metafonijom *a – ị* > *e – ị*, kao u sufiksu – *arius* > rovinj. *-èr*, *facio* > bales. *fégi* (Ive 2,89) i u vodnj. *ǧerátso* i *greiñól*, koje vidi dalje. Identičan je piran. toponim *Lèra* (Ive 71) sa stopljenim članom *l'*.

fonʒéra *(fonzèra)* s. f. 'meko, mokro tlo' 'malafitta, terreno che si sfonda e non regge al piede; terra frigida dove scaturiscono polle d'acqua che stagnano'. – Izvedenica od *fŭndus* 'tlo' pomoću sufiksa *-iéra* od *-aria*. U obliku *fundiaria* došlo je do grupe *di*, koja u istroromanskim narječjima, kao i u sjevernotalijanskim, može prijeći u ʒ, upor. rovinj. i fažan. *virʒa* (Ive 27, 142) 'zelje' mlet. *verʒa*, od *vĭrdia*, rovinj. *tarmúʒa* 'mlinski koš' (Ive 27), mlet. *tramoʒa* od *trĭmŏdia* (Rohlfs I § 276–7). Slična je promjena značenja u franc. *terre fondriere* 'terre où l'on enfonce«, srednjefranc. *fonciere* 'creux dans un terrain', u franc. glagolu *s'enfoncer* 'upadati (u zemlju)', provans. *founsalho* 'bas-fond humide' (FEW s. v. fundus I, 2 a).

fónʒo *(fònzo)* s. m. 'gljiva' i 'smrčak' (vrsta jestive gljive) 'spugnolo, specie di fungo', u množini *fónʒi* (Ive 189), deminutiv *fonʒéte* plur. 'funghetti; prugnoli'. Ive (10) daje također vodnj. *fónzo*, ali bez objašnjenja. AIS 621 ima vodnj. i rovinj. *sfónzo*, cres. i piran. *fònzo*. Danas vodnj. *sfónʒo*, rovinj. *fónʒo*. – Od *fŭngus* 'gljiva'. Ovdje se nije sačuvalo lat. *ŭ* kao obično (upor. dalje *kúpa*, *núčo*, *zúgo*, *ʒúra)* jamačno pod utjecajem mlet. *fongo* (Boerio) ili furl. *fónghe*, *fóngie* (Porena). To je analoški oblik prema češće upotrebljavanom pluralnom *fónʒi*, kao i u mnogim narječjima s frikativnim ili palatalnim refleksom, na pr. pučkotoskan. *fungio*, lombar. *fonž*, genov. *funzu*, piemon. *fons*, emil. *fonz*, furl. *fongie*, engad. *funš*, franc. dijal. *fonge* (Rom. Gr. II, § 54; Salvioni, Rom. 29, 549, 551; Penzig II, 240–2; FEW; Rohlfs, § 358, 374); upor. dalje vodnj. *súltsa*, a i pučkotoskan. *sparagio* 'špargla' < *asparăgus)* prema množini *sparagi*. Današnji vodnjanski oblik s početnim *s-* čini se da je osamljen; Penzig ne navodi nijedan takav primjer iz talijanskih narječja. – Dalla Zonca je zabilježio i slikovit izraz *ʒéi a fá fónʒi* 'andar sotterra, morire'. Deminutiv *fonʒéta* izveden je neposredno od *fónzo* kao i talij. *funghetto* od *fungo*, promijenivši pritom rod, kao u talij. *corame – coramella*, *corno – cornetta*, *velo – veletta* (Rohlfs, § 387).

frášeno i frášene *(fràsceno, fràscene)* s. m. 'crni jasen' 'orniello'; vidi sprijeda sinonim *árbo*. AIS 588 *frázino*. Današnji izgovor *fráseno*. – Od *fraxĭnus* 'jasen'. Zamjena latinskog *x* glasom *š* pretpostavlja stariju prelaznu fazu *is*, isto kao u nekim talijanskim narječjima (Rohlfs, § 225), upor. ligur., kalabr. *frašu* (REW 3489; Di Tr Ča), emil. *frašan*, puljiš. *frášana*, sicil. *fráššu* (AIS 588). Drugi se oblik *frášene* s dočetnim *-e* može objasniti neobičnom promjenom deklinacije (obična je naime obratna promjena *-e* u *-o*, na pr. *árto*, *párto*, *sórto*, *prezénto* (Ive 117). Današnji je izgovor venecijanizam, upor. mlet. *frássene* (Boerio). Ako

je u AIS 588 točno zabilježen vodnjanski oblik *frázino*, teško je objasniti taj osamljen prijelaz lat. *x* u frikativno *ʒ* (Rom. Gr. I, § 463–4; Rohlfs, l. c.).

galópo *(galòppo)* s. m. 'crni trn, trnovina' 'prugnolo, susino selvatico'. Rovinj. *galuópo* i *galúpo* 'pruno' (Ive 33). Danas rovinj. *galuópo*. – Ive rovinjske oblike izvodi od **viluppo* ili od *faluppa*, od kojeg posljednjeg na drugom mjestu (137) izvodi također i istrorom. *falòpa*, *faluópa* 'faloppa', što iz fonetskih i semantičkih razloga nije moguće. Ova je riječ identična sardin., logud. *galoppo*, *goloppo*, *goloppe*, *goloppu* 'variazione di vite a frutto bianco', marchig. *gajope*, *gajopa* 'specie di uva nera', sicil. *galoffu* 'specie di pera' (REW 4688; Wagner, Ländl. Leb. Sard. 82, a u Lin. sar. ne govori o toj riječi). Navedeni se oblici svode na grč. κέλυφος 'mohuna' (REW 4688), gdje je aspiratu *φ* (ph) zamijenilo *p* (a u drugim romanskim jezicima *f*), kao i u pučkolatinskim posuđenicama iz grčkog, na pr. *pŭrpŭra*, *colapus* (Sommer, Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre, 1948[3], § 117; Grandgent, Latino volgare, § 332; Richter, Beitrag zur Gesch. der Romanismen, 1934, I § 20). Trebalo bi još vidjeti, da li je ta riječ samo u Istri dobila posebno značenje 'trnovina'.

ğaréin *(giarèin)* s. m. 'zemlja pomiješana s pijeskom' 'tufo arenoso, terreno arido misto con l' arena'. Danas *ğiréin* u značenju 'pijesak i mulj u kanalima putova'. Vidi dalje *ğerátso* slična značenja. Rovinj. *ğaréina*. – Od *glarea* 'pijesak' pomoću pridjevnog sufiksa *-inus*, koji je izvedenici mogao dati značenja samog materijala i elipsom postati imenica, kao na pr. u talij. *calce* – *calcina* od *calx* – *calcīna (petra)*, *bronzo* – *bronzino* od **brundium* – *bronzinus* (DEI). U ostalim romanskim jezicima izvedenice od *glarea* napravljene su drugim sufiksima (v. Rom. Gr. II § 452; REW 3779; FEW). Prijelaz *gl* – *gj* – *ğ* običan je u istroromanskim narječjima kao i u sjevernotalijanskim, upor. neke reflekse *glarea:* rovinj., lombar., piemon. *ğera*, mlet., emilij. *ğara*, ligur. *ğea*, ili *glīs*, *glīris* 'puh': vodnj. *ğéira* (Ive 2, 3, 30, 113; FEW; Rohlfs § 250, 285). Glede *i* za *a* u današnjem vodnj. obliku vidi dalje s. v. *ğerátso*.

garnél i **greiñól** *(greignòl)* s. m. 'koščica u zrnu grožđa' 'vinacciolo'. AIS 1313 rovinj. *garnyél* 'zrno grožđa', *garñól*, *grañól* 'koščica u zrnu grožđa'. Danas vodnj. *garnél* 'zrno grožđa', a *greiñól* 'koščica u zrnu grožđa'. – Prvi je oblik izveden od *granum* 'zrno' pomoću deminutivnog sufiksa *-ellus*, kao i talij. *granello*, sttalij. *granella*, stprovans. *granela* 'zrnce', franc. dijalekt. *graîneau* 'grain de haricot encore demi-vert', *gronel* 'tige de chou monté en fleur' (FEW s. v. granum I, 1, str. 230). Prvi je vodnj. oblik s metatezom *gra* – *gar*, kao i talij. *carabattole* 'trice' od *grabatulus* od *grabatus* 'loš krevet', odakle i lombar. *garovat* 'kola za smeće' (Valtellina), pa cremon. *garnera* 'metla' od *granum*, ladin. *garmandi* 'bezobraznik' od *grammaticus* (REW 3827, 3838, 3846; FEW s. v. granum I, 1, 2 c). Drugi se vodnj. oblik *greiñól* svodi na deminutiv iste latinske riječi napravljen pomoću sufiksa *-eolus*, **graneolum*, isto

kao i **gran(d)eŏla* 'zrno grãda' od *grando -ine* 'grãd', talij. *gragnola*, talij. dijalekt. *gragnolo* (Nizza) 'zrno grãda' (REW 3840, 3843, 3843; FEW s. v. *graneola). Promjena *a* > *e* u *greiñól* nastala je zbog istroromanske metafomije, kao i u vodnj. *éra* i *ğerátso*, koje vidi ovdje, a i u drugim istrorom. narječjima, na pr. rovinj., bales. *sekristán* od *sacristanus* 'crkvenjak', *karetilútso* 'bačvica' od *carratum* (DEI s. v. caratello), galež. *lezáñe* 'rezanci' od **lasania* (Ive 23, 30; REW nema tih istrorom. refleksa). Vokal *i* u *greiñól* objašnjava se anticipacijom idućeg u grupi *nį* kao i u sttalij. *straino* (uz *stragno*) prema *extraneus*, gdje je zbog toga talij. *strano* izgubilo palàtalni elemenat u *ñ* (Rohlfs § 282).

gatá *(gattà)* i **gatá fòra** 'pupiti' 'germogliare, pullulare'. Sinonime vidi gore s. v. *brokolá*. Dalla Zonca daje i izraze: *gatá ʒúta* 'preorati polje tako, da se zemljom prekrije zasijana trava u svrhu gnojenja' 'sciovesciare, sotterrare piante coltivate per render fertile il suolo', pa *gatá sóun* 'zagrnuti biljku zemljom' 'rimettere coll' aratro la terra alle piante' (vidi dalje *sóun*). Ive (190, 193) bilježi vodnj. *gatá ʒú* 'baciti dolje, srušiti' i *gatá ʒúra* 'zakopati' (vidi dalje *ʒú, ʒúra*). – Vodnj. *gáti* (1. lice sing. prez.) Ive izvodi od *ejecto*, ali treba zapravo poći od **jĕcto*, odakle potječu refleksi i u ostalim romanskim jezicima (Meyer-Lübke, *Einführ.* § 138; REW 4568; FEW; Rohlfs, I, § 129). Ive pritom nije objasnio osnovno pitanje promjene *j-* > *g-*. U istroromanskim je narječjima *j-* preko ğ- postalo postdentalno *ź* (upor. fažan. i puls. *źáźi* < *jacēre*, Ive 142, 158), pa zatim zvučno *s* (= *z*) kao u sjeverotalijanskim narječjima (Rohlfs, I, § 158). Velarno *g* u *gatá* nahodi se još i u istarskom toponimu *Gheticio* 'luogo dove approdava il traghetto' (Gravisi. »Toponomastica del Canal di Leme«, Atti e Mem. Soc. Istr. 51–52, 1939–40, 215). u *Osùorski gĕt* na Lošinju (Skok, Slavenstvo 51, 54), u prvobitno mlet *tra-ghetto*, gdje se velarno *g* sačuvalo pod utjecajem *trag-* prema tipu mletačkih gerundija *fagando, stagando*, a po kojima i *tragando* (Rom. Gr. II, § 129, 223; Bartoli, Ar Tr 29, 1903, 146–7; REW 8843). Na taj je način s asimilacijom *e – a* > *a – a* napravljeno i vodnj. *gatá*, upor. i neasimilirano furl. *ghetá(r)* (VEI s. v. traghettare < *tra – jĕctāre*).

gavíje i **gavíğe** *(gavìie, gavìgie)* s. f. plur. 'naplaci u kola, komadi obuće ili drvenog kruga u točka' 'quarti della ruota, segmenti del cerchio di legno stretti insieme dal cerchione di ferro'. I danas žive oba oblika. Rismondo (272) *gravíie*, valjda griješkom. AIS 1230 daje rovinj. *li gavíe, i ráği* za 'i razzi della ruota' 'paoci, žbice u točka', vodnj. *un ráyo, i ráyi*, što je vjerojatno lapsus, jer 'naplaci' i 'paoci' nijesu sinonimi. – Rovinj. *gavía*, galež. *gavéja*, puls. *gavéa* 'naplatak', faž. *kavéa* 'ordigno di barca' Ive (40, 138) izvodi od **gavello* od stvisnjem. *gabal-a*. Ali u mnogim se romanskim jezicima na mediteranski korijen **gabĭlo-* 'palac u točka' svode nazivi negdje za 'paoci' a negdje za 'naplaci', na pr. emilij. *gável, gávi*, odakle i sttalij. *gávio*, zatim lombar. i piemon. *gavèl*, furl. *ğavéi* (Pirona), engad. *ğavail'*, soprasilv. *ğiavi* (Ascoli AGI 7, 547; DEI), franc. dijalekt. *gabil'o, gabillo* i dr. (REW 3029; FEW s. v. *gabilo-). Običniji su oblici u pluralu, kako ih daje Dalla Zonca, jer su

na kolu barem četiri naplatka, a i više paoca (Meyer-Lübke, ZRPh 39, 1919, 364). Kako se srphrv. 'naplatak' zove *gòbela*, u Lici *gòbelja* (u ARj »nepoznata postanja«), a sloven. *gombéla* 'lûk na zipci' i lûk na kralješku' (Pleteršnik), Štrekelj je tu riječ (Slav. Lehnw., 20) doveo u vezu s istrorom. *gavéja*. Naprotiv Skok (ZRPh 54, 482) misli obratno, da istroromanski naziv potječe od našega, koji je kao i grč. kalabr. *kambéddi* 'gebogenes Holzstück, an dem das geschlachtete Schwein aufgehängt wird' (Bova) deminutivna grčka izvedenica *καμπέλιον od κοπίζω 'zavijutak' (EWUIG 879). Skok pritom upućuje i na parm. *gamböl* 'naplatak' (od gals. *camb* 'savijen', REW 1542) i na druge slične posuđenice kao na pr. u mletačkom narječju Krka *conábula* 'pastoia di legno' od srphrv. *konäblja* od **cannabula* ili istrorom. *kataráča* od srphrv. *kotàrača* od **cataracta* (ZRPh 54, 425, Consider., 480; Vidossi, Stratif, 90). Gubitak *m* u riječi Skok uspoređuje s pojavom u srphrv. dubleti *dubok* i *dumbok*. Svi istroromanski oblici pokazuju prenošenje naglaska kao i u nekim sjeverotalijanskim narječjima (na pr. bolonj. *gavél)*, a i u furl. *ğavéi* i soprasilv. *giavi*. Drugi je vodnjanski oblik *gavíğe* venecijaniziran, kako pokazuje zamjena *j* > *ğ*; upor. dalje *krejolá* uz *kreiğolá*, *majól* uz *mağól*, *uriól* uz *orğól*.

ğerátso *(geràzzo)* s. m. 'pjeskovita zemlja' 'terra ghiaiosa, renaccio'; danas *ğirátso*, rovinj. *ğaráso*. – Kao i vodnj. *ğaréin* slična značenja (vidi naprijed) i ovo je izvedenica od *glarea* 'pijesak', ali pomoću drugog sufiksa *-aceus*, kojim se često označuje sličnost na stvar označenu izvornom riječju, a i u pejorativnom smislu, kao na pr. *arēna* 'pijesak' – *arenaceus*, talij. *arenaceo* 'pjeskovit' i *renaccio* 'pjeskovita zemlja', provans. *arenas* 'lieu plein de sable' *arenasso* 'gros sable' (Rom. Gr. II, § 414, 535; FEW). Prijelaz od *a* u *e* u ovom vodnjanskom obliku objašnjava se istroromanskom metafonijom kao i u vodnj. *éra*, *ğiréin* i *greiñól*, koje vidi ovdje. Do prijelaza pak od *e* u *i* u današnjem vodnj. *ğirátso* došlo je zbog njegova predakcenatskog položaja, za što upor. vodnj. *trimúja* uz *tremúja* 'mlinski koš', rovinj. *liménto* uz *leménto* 'tuženje' (Ive 13. 91), trščan. *ğirál* (uz *ğeral, ğerao*, 'riba gavun', Atherina hepsetus, Kosovitz), koje Vidossi s pravom izvodi od lat. **glareatu* »quasi 'punteggiato'« (ZRPh 27, 754). Za promjenu lat. *c* (u *-aceus*) pred palatalnim vokalom u *ts* vidi dalje *martséi, súltsa, tsirká* i *tsiél* 'nebo' < *caelum*, kao i u bales. i piran. (Ive 80, 96, 113) a i u nekim zapadnim roman. govorima (Rom. Gr. I, § 403, 406, 441; Rohlfs, I, § 214, n. 1).

ğiróuko *(giròuco)* adj. u nazivu *vistéido ğiróuko* 'sukno od miješane vune' 'pezza di lana mista, dal color naturale della lana'; sinonim *vistéido gréizo*. Danas nepoznata riječ. – Pridjev izveden od *glīs gliris* 'puh', koji se u vodnjanskom zove *ğéira* i što Ive (113) ispravno izvodi od iste riječi *glis*. Ovaj je oblik pridjeva proširen sufiksom *-ūcus*, prema tipu *cadūcus*, koji sufiks nije običan u romanskim jezicima i nahodi mu se potvrda samo u zapadnoj Romaniji, na pr. provans. *astruc*, stšpanj. *astrugo* < **astrūcus* 'rođen pod sretnom zvijezdom' (obratno od *astrōsus)* < *astrum* 'zvijezda', te u složenicama stfranc. *benastru* 'sretan',

malastru 'nesretan', novofranc. *malotru* (odakle i sjeverotalij. *benastruo, malastruo)*, ili stprovans. *frejuluc* i franc. dijal. *fredeluc* 'zimomoran' < *frigidu* + *-ucus*, novoprovans. *paurũk* 'strašljiv' < *pavor* + *-ucus*. (Rom. Gr. II, § 412; REW 747; FEW s. v. *astrucus i frigidus). Po značenju sufiks *-ucus* odgovara sufiksu *-osus*, upor. navedene provans. primjere *frejuluc*, *paurũk* i talij. *pauroso*, *freddoloso*. Semantični se odnos između 'puh' *ğéira* i 'sivkast' *ğiróuko* objašnjava sličnošću boje između sukna od sive, miješane, neoprane vune i sivkastog puhova krzna, analogno talij. *color topino* 'boja miša', *mantello sorcino* 'siva dlaka (u konja)'. Neobično je značenje, koje je deverbalna imenica *vĕstītus* 'odijelo' dobila u vodnj. *vistéido* 'sukno', a njeni su refleksi u drugim romanskim jezicima sačuvali latinsko značenje.

grogán s. m. 'vrsta naborane crne suknje' 'gonna di lana colorita in nero e con molte pieghe'. Danas *gurgán*. Također puls. *gurgán* 'sottana che portano, oltre le polesane, anche le donne del popolo di Valle, Dignano, Gallesano, Sissano e Fasana; era per lo più di color nero', bales. *grungál* 'sorta di vestito di panno greggio', koje primjere daje Ive (93, 161) ne ulazeći u pitanje njihova porijekla. Rismondo bilježi dva oblika, *gurgan* i *gorgan* (73, 233, 235, 264) i to sa značenjem 'domaća tkanina za hlače i suknju', koje se od osamdesetih godina 19. v. više ne nose. – Od fran. *gros-grain* 'espèce d'étoffe à gros grain' od *grŏssum granum* (FEW s. v. granum I, 2 d, II 6), odakle i sttalij. *grossagrana*, izveden je engleski naziv *grogoram* za neku vrstu tkanine. Iz engleskog se jezika pak riječ vratila u francuski u obliku *gourgouran* (Thomas, Rom. 26, 428–9, ni REW 3878 ne bilježe reflekse u drugim romanskim jezicima) i prešla je u sttalij. *grograno*, *grograna*, *grogano* (DEI), pa i u istroromanski govor. Do vodnj. *grogán* došlo je disimilacijom *gr – gr* > *gr – g*, kao u sttalij. *grogano*, a do *gurgán* metatezom *gro* > *gur*, kao u franc. *gourgouran*. Bales. *grungál* nastalo je možda disimilacijom dentala *r – n* > *r – l*, kako misli Skok, upor. niže *marsán* – rovinj. *malsán* i *paledána* od **parietana*, sttalij. i portug. *astrolomia* od *astronomia*, talij. *Girolamo* i portug. *Jerolmo* od *Jeronimo* (upor. i srphrv. *Jerolim*), lucc. *stralomare* od *stranomare* 'dati nadimak', franc. *orphelin* od *orphaninu*, španj. *Barcelona* od *Barcenona* (ali ni u jednom od tih primjera *l* nije na kraju riječi); upor. M. Grammont, Traité de phonétique, 1950[4], 308–9. Svakako taj je manufakturni naziv kasno importiran i u Istru zajedno s odnosnom pomodnom robom.

gróste s. f. plur. u slikovitom izrazu *dá le gróste* 'grepsti svrab (kome)' u značenju 'povrijediti koga' 'grattar la rogna o la tigna; cioè: offendere, far male, per lo più con percosse'. AIS 689, 990 vodnj. i rovinj. *grósta* 'crosta'. – Od *crŭsta* 'kora, ljuska' i 'krasta', gdje se *c* sonoriziralo zbog utjecaja bliskog pridjeva *grossus* 'debeo', kao i u nekim talij. narječjima, na pr. parm. i pistoj. *grosta* (Rom. Gr. I, § 427; REW 2345). Slično su značenje dobili refleksi te latinske riječi i u drugim romanskim jezicima, na pr. talij. *crosta lattea*, franc. *croûtes de lait* 'mliječni perušac (kod dojenčadi)' i t. d. (Petrocchi; FEW). Vodnjanski slikoviti izraz odgovara sttalij. *dar le groste*, talij. *dar le croste* 'izmlatiti (koga)'.

gróuo s. m. 'čičak' 'lappola'. Ive 116 *gróuvo*. – Od *crūdus* 'sirov' s istroromanskom zamjenom *ū* > *óu* i s gubitkom *-d-*, kao i u vodnj. *grávia* od *gravida* 'bređa', *grúvio* od *ruvidus* 'hrapav', *tívio* od *tepidus* 'mlak' (Ive 116). U drugom obliku *gróuvo* umetnuto je *v* da se izbjegne zijev. Za prijelaz značenja 'sirov' – 'čičak' i za poimeničenje latinskog pridjeva uporedi puls. *(èrba) grúva* 'sorta di erba ruvida' (Ive 156), srednjefranc. *herbe du cru* 'kukurijek' 'helleborus', poit. *herbe-do-creux* 'id.', flandr. *cruaud* 'travurina', flaman. *krûo* 'id.' (RED 2342; FEW s. v. crudus 1). U monografiji o čičku Gamillschega i Spitzera (Die Bezeichnungen der »Klette« im Galloromanischen, Halle 1915) nema galsko-romanskih paralela za naziv 'čičak' od *crudus*, a ni u ostaloj Romaniji.

ílara (illara) 'grančica u bršljana puna zrnja' 'grappolo di coccole d' ellera'. AIS 619 vodnj. *lílera*, rovinj. *írula*. Danas *lílera*. Ive (113) *lílera* 'bršljan'. – Od *hĕdĕra* 'bršljan' s neznatnom promjenom značenja. U latinskim proparoksitonama *-er* zamijenilo je *-ar* kao i u nekim drugim romanskim jezicima, upor. rovinj. *léibaro* 'slobodan' od *līber*, *lítara* 'pismo' od *lĭttĕra*, *tínaro* 'mek' od *tĕner* (Ive 17), a i furl. *númar* 'broj' od *nŭmĕrus*, *púlvar* 'prah' od *pŭlvis -ĕris* (Rom. Gr. I, § 327–8; It. Gr., § 121, 129; Rohlfs, § 139). Uporedi jednaku fonetsku promjenu *-er* > *-ar* u toj istoj riječi u kalabr. *édara*, *dédara* (Di Tr Ca) i u korsik. *léllara*, *éddara* (FEW; ALC 154). Današnje vodnj. *lílera* nastalo je, kako je već Ive opazio, stapanjem određenog člana s imenicom kao i u mnogim refleksima u drugim romanskim jezicima, na pr. sttalij. i tosk. dijal. *lellera*, genov. *lélwa* (REW 4092; FEW).

indéigulo s. m. 'izlika' 'scusa, pretesto'; sinonime *kotésto* i *portésto* vidi dalje. – Od *indĭcŭlum* deminutiv od *ĭndex*, *-ice* 'kazalo' u značenju 'kratak navod, iskaz', pa u sudbenim spisima 'popis isprava ili priloga' a odatle i 'cavillo curialesco, rampino giuridico', kao i stmlet. *indégolo*, novomlet. *endégolo*, *(en)dégola* 'izlika' (Salvioni, *Bausteine* 309–10), bergam. *andégola* 'id.' (REW 4376). Za *e* (< lat. ĭ) očekivalo bi se u vodnj. narječju *i (*indígulo)*, kao u *bívi* < *bĭbĕre*, *marevíja* < *mīrabĭlia*, *sía* i *síña* < *cĭlium* (Ive 108–9). Nije vjerojatno, da se u diftongu *éi* sačuvala starija faza, od koje bi nastao današnji monoftong *i*; vjerojatnije je, da je do toga došlo po analogiji prema etimološkom diftongu od latinskog dugog *ī*, kao u *béine*, *bouréičo*, *kréibio*, *péitulo* i t. d. Uporedi paralelnu pojavu za diftong *óu* dalje s. v. *póuno*.

inĝerbádo adj. u nazivu *tópa inĝerbáda* 'travna gruda zemlje' 'piota, zolla erbosa'. Danas *tópa inijerbáda*, a rovinj. *suópa inĝarbáda*. Za *topa* vidi dalje. – Prefiksom *in-* denominalnom se glagolu daje značenje dovođenja u neko stanje, na pr. sttalij. *in-cespare* 'obrasti busenjem' od *in* + *caespes* 'busen' ili talij. *in-fiorare* i franc. *en-fleurir* 'prekriti cvijećem' (Rom. Gr., II, § 607); tako je i od *hĕrba* 'trava' napravljen glagol **in-herbare*, odakle sttalij. *inerbare*, *inerbarsi* 'obrasti travom' i franc. *s'enherber* 'id.' a i mlet. *inerbar* 'mandar gli animali a pascer l'erba'

(Boerio). U mletačkom (Belluno) *inerbar*, trent. *inerbá*, franc. *enherber* otrovati otrovnom travom' (FEW s. v. herba, I) došlo je do iste semantične promjene kao i u srphrv. *o-trovati* prema *trava*. Od participa prošlog i pridjeva **in-herbatus* izveden je gornji vodnjanski oblik, kao i stfranc. *enherbi*, provans. *enherbá* u istom značenju 'obrastao travom'.

Od *hĕrba* u vodnjanskom je dijalektu diftongiranjem *ĕ* u zatvorenom slogu postalo *jerba* (Rismondo 269); Ive (112, 193) misli da je to *j-* protetično kao i u šišan. *jérba* 'trava', *jerbéte* 'vrsta jestivih trava' i bales. *jerbámi* (ib. 63, 163, 167). Oblik *inĕrbádo* s palatalnim ğ pozniji je od danas potvrđenog *inijerbádo* i nastao je jamačno prema mletačkom izgovoru (upor. Rohlfs, I, § 220) kao i rovinj. *ğiérba* 'trava', *ğarbíte* 'jestive trave', *ğarbámo* i *ğarbulámo* 'sve vrste zeleni', galež. *ğerbuláme* 'id.', fažan. *ğerbáme* 'id.' (Ive 6, 41, 49, 63).

inigréi 'crnjeti, šarati, sazrijevati (o plodovima)' 'invaiare, cominciare a colorarsi o a nereggiare; dicesi di uva, di olive e di altri frutti quando cominciano a maturare'. Danas 'pocrnjeti' i za osobe. U vodnj. i rovinj. za 'crn' kaže se *nigro* (AIS 1574). – Od **in-nigrire* 'pocrnjeti'; upor. potvrđeni, prelazni i neprelazni, oblik *nigrare* (DEL) i poznolat. složeni *innigrisco* neprelazan (Arnaldi). U romanskim jezicima za 'pocrnjeti' nahode se refleksi *nĭgrēscĕre* i *nĭgrĭcāre*, na pr. talij. dijal. *nervecare* (Lecce), španj. *negrecer*, a s prefiksom *in-* portug. *ennegrecer* (REW 5919, 5920). Na **in-*, **ad- nigrare*, **nigrire* svode se sttalij. *innegrire*, *annegrare* i talij. *annerire*, *annerare*. U vodnjanskom ima i refleks *nigrescere* u refleksivnom *s' inigréiso* 3. l. sing. indik. prez. 'zrije' < **innigrescit* (u izrazima kao *l' uli s' inigréiso*). Prema tome je prvom vodnjanskom obliku najbliži sttalij. *innegrire*, a drugome portug. *ennegrecer*. Za gubitak dočetka *-re* vidi dalje s. v. *méti*.

insinití *(inseinitì)* adj. 'zakržljao (o biljci)' 'intristito, detto di pianta'. Danas *insinitéi* 'zakržljati'. Rovinj. *insiniki*. – Od **insenectitus*, koje je izvedeno od *sĕnĕcta (aetas)* 'starost', sačuvanom u stlombar. *senechia*, genov. *seneta* 'sušica' (REW 7818). U mletačkom također u istom značenju *insenetir*, particip prošli *insenétio* (Boerio, valjda pogrešan naglasak), i u tršć. *insenitír* 'propadati' (Kosovitz), u julij. mlet. *inseniti*, *insinití* u prenesenom značenju 'podjetinjio, oronuo' (Rosman). Trent. *insenegir* 'uvenuti' i logudor. *assenegare* 'ostarjeti (o drveću)' izvedeni su od **sĕnĭcus* 'star' (REW 7819, 2). U vodnjanskom i drugim istarskim narječjima sačuvali su se refleksi i lat. sinonima *veternus*, vidi dalje s. v. *vedurno*. Piranski sinonim *dezviriğá* 'zakržljati (o biljkama)' koje Ive (73) ne objašnjava, izvedeno je od *vĭrĭdis*, a ostali poznati refleksi te riječi u romanskim jezicima potječu od **virdis* (REW 9368 a, 2). O predakcenatskom diftongu *ei* u grafiji Dalla Zonche *inseinitì* vidi naprijed u uvodu.

káligo s. m., plur. *káligi (càligo, càlighi)* 'klepetuša, mjedenica, zvono za stoku' 'campanaccio, rozzo campanello che si sospende al collo di alcune bestie nelle mandre'. Ive 19 rovinj. *kálago* 'sonaglio' 'praporac'. AIS 1190 rovinj. *káligo, kálago*. – Ive misli da je riječ mogla nastati po-

moću metateze od **cagalo* u vezi sa **cloca, *cocula, coc(h)lea*, ali to nije moguće iz fonetskih i semantičkih razloga. Vodnj. *káligo* stariji je od rovinj. *kálago*, gdje je nenaglašeno *a* asimilirano naglašenom u početnom slogu. Jer se *káligo* svodi na **calicus* od *calĭcŭlus*, deminutiv imenice *calix -ĭce* 'čaša' (REW 1513, 1519). Prijelaz značenja 'čaša' – 'praporac' sličan je semantičnoj promjeni **caccabellus* 'zvonce', deminutiv riječi *caccabus* 'lonac' (FEW) i franc. dijalekt. *poté* 'klepetuša' od **pottus* 'lonac' (REW 6705) i *pela* 'id.' od *patĕlla* 'tava' (REW 6286). Ova se riječ u Vodnjanu upotrebljava i u slikovitom izrazu *sonáda de káligi* za 'scampanata, il sonare di diversi strumenti in occasione dello sposalizio di vecchi o vedovi, perché il maggior numero si fa con káligi'; taj je običaj raširen po svoj Italiji kao i na našim obalama, na pr. mlet. *batarèla d'un matrimonio* (Boerio), furl. *batarele* (Pirona), polesano *batelá* (Mazzucchi), tosk. i umbr. *scampanata*, romanesco *scampanaccia* (Chiappini), napulj. *scampaniata* (Enciclopedia ital. XX 692 i XXXIV 664); mletački je naziv prešao i k nama u čakavskom *batarèla*, štokavskom *batàrela*.

karéga (carèga) 'bok; bubreg' 'lombo; rene'; ima i glagol i particip prošli *deskaregá*, sinonim *dezlombá*, 'sakat u kukovima' 'animale od uomo nei lombi offeso che trascina le parti deretane o ne ha perduto l'uso. Danas znači 'bok', a pod utjecajem mlet. *carega* također i 'stolica'. – Od *cathĕdra*, grč. καθέδρα 'stolica', što je u romanskim jezicima sačuvalo svoje prvotno značenje (REW 1768; FEW). Analogna se promjena značenja 'bubreg' – 'bok' može naći i u refleksima na Pirenejskom poluotoku, na pr. španj. *cadera*, katal. *caera*, portug. *cadeira* (ib.); ne može se kazati, da li je to podudaranje na dva skrajnja područja Romanije samo slučajno, jer nedostaju eventualne slične potvrde iz središnje oblasti (v. naprijed u uvodu). Glagol *deskaregá* 'osakatiti' izveden je od *cathĕdra* pomoću prefiksa *dĭs-*, srphrv. *raz-*, kao u **dĭs-rēnāre* 'iščašiti kukove' i odatle u istom značenju provans. *desrenar*, portug. *derear* (REW 2685) od *rēn, rēne*, što uz 'bubreg' u romanskim jezicima znači i 'krsta' (ib. 7206), ili kao u franc. *ereiner* 'slomiti krsta' (ib.) i sttalij. *srenirsi* 'ohromiti', koji su napravljeni pomoću prefiksa *ex-*. Tako je i vodnjanski sinonim *dezlombá* sastavljen od *dĭs-* i imenice *lŭmbus* 'bok', upor. talij. *dilombare*, franc. dijal. *se delombé* od *de-lumbare* (FEW). Za raširenost refleksa *cathedra* 'stolica' u srphrv. narječjima vidi Skok ZRPh 36, 1912, 646.

karpíta (carpìtta) u izrazu *sóka karpíta* 'vrsta suknje' 'gonna con frangia di falso oro od argento'. Danas *karpíta* samo u značenju 'vrsta tkanine', koja se više ne upotrebljava; vidi dalje s. v. *sóka*. Mlet. *carpeta* 'suknja' (Boerio). Galež. *karpiéta* 'coperta greggia da coprire il pane per farlo lievitare e sorta di gonna', a u ostalim istroromanskim narječjima samo 'suknja'. – Ive (136) izvodi riječ od poznolat. *carpita* prema Du Cangeu 'panni villosi vel crassioris genus, et vestis ex eo panno'. Upor. srednjelat. *carpeta, carpita* 'coperta e specie di giacca' (Gl La Em; Gl La It). Sttalij. *carpetta* i melt. *carpeta* u DEI izvode se od stfranc. *car-*

pette 'debelo sukno', a sttalij. *carpita* 'dlakavo sukno' od poznolat. *carpita (vestis)*, koje potječe možda od *carpĕre* 'čupati (vunu)' (v. i FEW s. v. carpere i VEI; drukčije EWFS i DEF). Prema tome riječ je ženske mode i donesena je u Istru preko Mletaka zajedno sa samim predmetom, koji označuje.

kastradéizo *(castradèizo)* s. m. 'položnica, povaljenica' 'margotta, ramo circondato di terra affinchè possa mettere radici e vien poi trapiantato'. Danas *kastradéiso*. – Imenica izvedena od pridjeva **castraticius*, koji je napravljen od participa prošlog *castratum* od glagola *castrāre*, 'obrezati stabljike'. Pridjev *castra-t-icius* proširen je sufiksom *-ĭcius*, kao *adven-t-icius* > talij. *avventiccio*, *fac-t-icius* > *talij. fatticcio*, ili u pomeničenom obliku kao talij. *avanzaticcio* 'ostatak' (Rom. Gr. II, § 415). Ova vodnjanska izvedenica dakle ne potječe od potvrđenog oblika *castricius* kao njegovi poznati refleksi u ostalim romanskim jezicima (FEW s. v. castrare). Od više značenja *castrare* u romanskim je jezicima sačuvalo značenje 'škopiti' (i rovinj. *kastrá* AIS 1089), a samo u nekima i sporadično *'obrezati drveće'* (Tommaseo-Bellini; Petrocchi; DEI; FEW); tako i kod nas u dubrovačkom narječju još i danas afektivno *kāštrat koga* ima samo preneseno značenje 'udesiti koga' prema mletačkom *castràr qualcùn* (Boerio).

káta *(càtta)* s. f. 'drvena štipaljka, zakvačka' 'legno inciso che serve a tener ferma qualche cosa'. Danas se ne govori. Sinonim *kávria* nepoznata postanja. – Od *catta* 'mačka' u prenesenom značenju stoga, što se tim predmetom nešto hvata. Identična je semantična promjena u franc. dijal. (Dauphiné) *tsáto* 'morceau de bois fendu pour retenir le linge de lessive sur le cordeau' (FEW II, 519). Slična prenošenja značenja riječi *catta* odnose se i na druge predmete, koji naliče na mačje šape, na pr. španj. *gatillo* 'kokot na pušci' (REW 1770; FEW l. c.). I u srphrv. 'sidro' zove se također *mačka* zbog »nokata« na njemu (Belostenec, Vuk, ARj, rukopisni *Dizionario italiano-illirico-latino* od I. Tanzlinger-Zanotttija, 1670). Paralelno s tim objašnjava se i naš naziv *kotva* za 'sidro', stslov. *kotъka*, poljs. *kot* 'mačka' i 'sidro' (ARj; EWSS; SEW). U analognom su odnosu i talij. dijal. (Imola) *louf* 'kliješta', bolonj. *louf* 'kvačilo' od *lŭpus* 'vuk', te monfer. *luva* 'rogulje' od *lŭpa* 'vučica' zbog oštrih zuba te zvijeri (FEW s. v. lupus). Ako je točna ta etimologija vodnj. *káta*, bio bi to osamljen primjer očuvanog *k-* u ovom govoru; naprotiv u današnjem vodnj. i rovinj. nazivu za 'mačka' *gáta* (AIS 1115) sonorizirano je *k-* prema mletačkom izgovoru.

kazalído *(casalìdo)* adj. u izrazu *téra kazalída* 'zemlja prikladna za rano povrće' 'terreno sottile e caldo, che giova alle produzioni primaticce'. – Postoji i imenica *kazalí* 'polje'. – Participski oblik s dočetkom *-ītus* u ovom pridjevu pretpostavlja glagol, koji završava na *-īre*, a koji bi u istroromanskom glasio **kazalí* izveden od poznolatinskog pridjeva *casālis*, 'koji pripada poljskom imanju', upor. bearn. *acasalí*, Aire *encasalí* 'mettre un terrain en jardin, acclimater une plante au jardin' (FEW s. v.

casalis l. c.) Takva je tvorba riječi obična u glagola složenih s prefiksom kao u navedenim primjerima iz francuskih dijalekata. Vodnjanski oblik s aferezom odgovara tipu Agen *cazalejá* 'mettre un terrain en jardin' (FEW) ili talij. *rugginito* prema *arrugginito, irrugginito* (od *ruggine* 'rđa') ili mlet. *rostío (-ído)* prema talij. *arrostito* 'pečen' (od sttalij. i mlet. *rostire* 'peći'). Ta je vrsta zemlje dakle dobila ovaj naziv stoga, što je kao okućnica dotjerana za rano povrće. Slično je istim sufiksom *-ītus* napravljen i vodnjanski naziv za drugu vrstu zemlje *téra pitsolída* 'terra cretosa, argillosa'. Osamljeni primjer imenice *kazalí* 'polje' jamačno je skraćeni oblik iste izvedenice; upor. u drugim jezicima i s drugim nastavcima kao stprovans. *cazal*, bearn. *casalère*, *casalaa*, gask. *kazan* 'vrt', katal., španj., portug. *casal* 'poljsko imanje' (FEW).

kotésto *(cotèsto)* s. m. 'izgovor, izlika' 'pretesto, scusa. sotterfugio'. Danas samo *skóuza*. Sinonimi *indéigulo* (vidi gore) i *portésto*. – Tvorba je riječi *kotésto* analogna tvorbi njena sinonima vodnj. *portésto* < *praetextum* 'id.', samo je ona napravljena pomoću prefiksa *con-* s gubitkom *n*, da se izbjegne konsonantska grupa *nt* u **contextu*, upor. emilij. *det* < *dente* 'zub', bergam. *cotra* < *contra* 'protiv', piemont. *sait* < *sancti* 'sveci' (Rohlfs, I, § 271). Književkog su porijekla romanski refleksi *contexere* 'splesti' i *contextus* 'sveza, sklop' u kojima se ta grupa konsonanata sačuvala, na pr. talij. *contessere, contesto,* franc. *contexte, contexture* (FEW). Gubitak *n* u toj vodnj. riječi razumljiv je i stoga, što se u jezičnoj svijesti izgubila etimološka veza s lat. *cum;* upor. na pr. stmlet. *cognèr* < *convenire*, (REW 2149). Metaforička se upotreba glagola *texere* 'plesti' nahodi već i u latinskom (na pr. *texere sermones, epistulas*, DEL), a i u drugim romanskim jezicima (na pr. talij. *tessere un discorso, lodi, inganni, insidie*, franc. *tisser des mensonges*, rumunj. *a ţese intrigi*), isto kao i u srpskohrvatskom (na pr. »gdje su remete od života sveta, tuj gnijezdo ne plete oholas prokleta«, Vetranović; »plest nevire svak nauči«, Zanotti; »jezik tvoj plete prijevare«, Daničić, ARj; a i danas u familijarnom govoru kažemo: »što mi tu pleteš«). P. Skok misli drukčije i drži, da je vodnj. *kotésto* nastalo vjerojatnije od **contrastus* 'opreka, prepirka' (od **contrastare*) prema vodnjanskom sinonimu *portésto* < *praetextum*.

krakóña *(cracògna)* s. f. 'korice za kosir' 'arnese appeso dinnanzi in cui i potatori inseriscono i potatoi'. Danas nepoznata riječ. Ive (113) daje i vodnjansku dubletu *karkóña* 'astuccio di legno, tavola a cui si attacca il coltellaccio'. – Prema Iveu od *carchēsium* 'čaša' < καρχήσιον, koje poredi s talij. *carcasso* 'tulac', španj. *carcaj* 'fodera in cui, nelle occasioni solenni, si porta attorno il crocefisso'. Čini se, da je *kark-óña* i s metatezom *krak-óña* uistinu u vezi sa sttalij. *carc-asso* < srednjelat. *tarc-asius* < srednjegrč. ταρκάσιον < persij. *tīrkāš* (REW 8571; DEI); prema tome bi u ovoj riječi stranog porijekla završetak *-asius* bio zamijenjen pejorativnim sjeverotalijanskim sufiksom *-asso* < *-āceus*, a u vodnjanskom također pejorativnim *-ōnia*. Ali u romanskim jezicima riječi izvedene sufiksom *-onia* imaju apstraktno ili pejorativno značenje,

upor. na pr. izvedenice **carōnia* 'strvina', **ebrōnia* 'pijanstvo', **mentiōnia* 'laž' (Rom. Gr. II, § 462; REW 1707, 2819, 5509; FEW), a za oznaku alata ne nahodim nijednog primjera s tim nastavkom. Možda bi se završetak *-ña* u *karkóña* dao objasniti utjecajem završetka u srphrv. *křnja* s. f. i *křnje* pl. nožnice, korice za nož i sl. (u Hrvatskoj, ARj), ako se govori u Istri, jer je riječ i po značenju veoma bliska vodnjanskoj, a *ar* je talijanski refleks srphrv. sonantnog *r*, pogotovu ako postoji njen čakavski oblik **kàrnja*.

kréibio i kriğél *(crèibio, creigièl)* s. m. 'rešeto' 'vaglio' i tri deminutiva: *kribíito, kribióutso, kriğolíto*. Ima i glagol *krijolá, kriğolá*, 'rešetati' (v. dalje sinonime *tsérni, tsernéi*) i deverbalne imenice *krijoladóura* 'rešetanje' i *kriğoladúra* 'žena koja rešeta'. AIS 1482 vodnj. *kríbiu*, rovinj. *krébio* i (Malusà) *kréibio*. Danas vodnj. *krijél* s. m. i glagol *krijolá*. – Prvi oblik *kréibio* od poznolat. *crīblum*, t. j. *crībrum* s disimilacijom (REW 2324, 4) kao i u Comelico *kríbyu*, Como *cribio*, piem. *kríbi* (FEW s. v. cribrum), valses. *críbbiu*, milan. *cribi*, franc. *crible* (DEI). Drugi je vodnj. oblik *krijél*, i venecijanizirani *kriğél* (*j* > ğ), refleks deminutiva *crībĕllum* kao i stsjeverotalij. *criello*, bergam. *krüél* (FEW s. v. cribellum). Odatle i denominalni glagol *krijolá, kriğolá*. Napravljene su i navedene dvije deverbalne imenice, jedna sufiksom *-ātūra* za oznaku radnje *krijoladóura* (upor. dalje *spurğadóura, tsernidóura*) kao i talij. *crivellatura*, a druga imenica *krijoladúra*, nomen agentis ženskog roda, pomoću sufiksa *-atōra*, kao i talij. *crivellatore* (upor. talij. slične nazive za radnice s ovim nastavkom: *cucitora* 'švelja', *stiratora* 'glačalka', *tessitora* 'tkalja' (Rom. Gr. II, §§ 365, 492). U zemljoradničkom mjestu nije čudo, da imaju čak tri deminutivna oblika za taj alat, od kojih su dva oblika izvedena sufiksom *-ĭttus, kribíito, kriğolíto*, a treći, *kribióutso*, sufiksom *-uceus*. U dvostrukim oblicima ovih riječi vidi se također konservativnost vodnjanskog narječja, u kojem noviji oblici nijesu mogli posve istisnuti starije. U istroromanskom govoru dakle sačuvala su se dva refleksa: *criblum*, kao i u »pobočnoj« oblasti, u Daciji i Iberiji, te *cribellum*, kao i u »središnjoj« (Bartoli, Saggi, 39). O predakcenatskom *ei* u grafiji Dalla Zonche, *creigièl* i izvedenice, vidi naprijed u uvodu.

kuladúr *(culadùr)* s. m. 'močvarna zemlja' 'terra acquitrinosa, che ha sortita d'acqua'; sinonim *reitsadúr*. AIS 1526 *koladúr* u značenju 'krpa za luženje' 'ceneracciolo' samo u Vodnjanu. – To je refleks srednjelat. **colator*, izvedenog od glagola *cōlāre* 'cijediti, teći' (< *cōlum* 'cjedilo') pomoću sufiksa *-tore*, kojim se u latinskom i u romanskim jezicima deverbalnim imenicama označuje ne samo agens i oruđe, nego gdjekad i mjesto, gdje se radnja događa (kao i sličnim sufiksom *-toriu*), na pr. stfranc. *ovreor*, provans., španj. *obrador* 'radna soba'. stlucch. *dormentore*, stfranc. *dormeour* 'spavaća soba', stfranc. *parleour* 'soba za razgovor' (Rom. Gr. II, § 489–91, 525–7; upor. slične franc. dijalekt. izvedenice u FEW s. v. colare 3 a).

kúpa i **kupadéla** *(cùpa, cupadèlla)* s. f. 'zatiljak' 'callottola, cuticagna'. AIS 119 vodnj. *kupadéla*, rovinj. *kúpa*. Danas samo *kupáčo*. – Prvi je oblik od *cŭppa* 'pehar', koji je sačuvao to svoje osnovno značenje u vodnj. *kupíta* 'vrč' (Rismondo 72, 238), a napravljeno je deminutivnim sufiksom *-itta*, običnim u sjevernoj Italiji (Rom. Gr. II, §§ 505, 507). Oblik *kupadéla* nastao je možda od *cŭppa* proširenog dvjema sufiksima *-ata* i *-ella* (Rom. Gr. II, §§ 476, 500) kao i talij. *barbatella* 'talea', *bracciatella* 'ciambella' (DEI). Današnje je *kupáčo* također od *cŭppa* proširenog nastavkom *-aclum* (upor. rovinj. *spiéčo* < **speclum*, *padúčo* < **peduclus*, Ive 29, a i mlet. *specio*, *peocio*). Promjena značenja 'pehar' – 'zatiljak' nahodi se i u sjeverotalij. *kopa*, mlet. i furl. *copín* (Boerio, Pirona), ancon. *kupítsa*, versil. *coppetta*, piem. *küpis* (REW 2409; FEW s. v. cuppa, I, 2 b). – Dalla Zonca i Ive (109, 121) bilježe vodnj. i galež. *kupíto (cuppìto)*, Rismondo (73, 231) *kopíto* u značenju 'ženska frizura' i 'ukras za kosu'. Ive nesigurno svodi ovu riječ na deminutiv **capetto* od *caput* 'glava', ali to nije moguće iz fonetskih razloga. Jer u istroromanskom govoru: 1. nema zamjene *u* za lat. *á*, 2. latinsko intervokalno *-p-* nije se sačuvalo (Vidossi, Stratif. 66–68) osim u slavenskim posuđenicama u doba prvog dolaska Hrvata u Istru (na pr. *Kopar*, *Kopra* < *Caprae* ili *Capris*, Skok, Considér. 477). Kako se *-p-* poslije dolaska Slavena pretvorilo u *v*, za etimološko objašnjenje vodnj. *kúpa* i njenih izvedenica treba poći od latinskog oblika s dvostrukim *-pp-*, a to je *cŭppa*. Morat će se još objasniti, kako je *kupíto* dobilo navedena značenja u vezi sa ženskom kosom.

kurtéina *(curtèina)* s. f. 'obor' 'ovile'. Ive (114, 121, 192) daje značenje 'casetta di campagna, tugurio' a i dubletu *kurtéigo* 'corte, cortivo', te nabraja oblike i drugih istarskih dijalekata, piran., puls. *kurtina*, fažan. *kurtéina*, a izvan Istre, ladin. *curtgin* 'vrt', grdn. *kurtína* 'groblje', comel. *cort* 'cascina d'un pascolo'. Danas ta riječ znači 'corte delle stalle per pecore'. – Pozivajući se na Körtinga i Salvionija Ive sve te riječi izvodi od **curtina*. Ali one potječu od *cŏhōrtīle* 'dvor' s promjenom sufiksa *-ile* u *-inus* (Skok, Contrib. 315), kao u ladin. *kurt'in* 'vrt', sicil. *kurtoina* 'piccolo piazzale innanzi a fabbricati di campagna', Annecy *cortná* 'petite cour', Semine *cortena* 'cour et place', Salamanca *cortina* 'tierra pequeña, cercada', i t. d. (REW 2032–3; FEW s. v. cohors i cohortīle). Ive (114) vodnj. *kurtéigo* navodi kao primjer za promjenu *v* > *g*, jamačno misleći na mlet. *cortivo* (Boerio), ali to ne će biti točno; upor. i kalabr. *cortigghiu* (Vidossi, ZRPh 27, 757; Di Tr Ca). Promjena značenja u Vodnjanu od 'dvorište' u 'obor' ista je kao i u engad. *kuort* 'mjesto ispred staje', comel. *kort* 'das Stück Wiese neben der Sennhütte' (Tagliavini, Ar Ro 10, 129), rumunj. *curte*, novogrč. κούρτη (EWRS).

kúska *(cùsca)* s. f. običnije u množini *kúske* 'osip (na stoci)' 'eruzione cutanea dei bovini, maiali, croste spesse come la lepra'; danas *grosta;* vidi naprijed *groste*. – Od oblika **cusca*, koji je romanska dekompozicija lat. *cŭscŏlium*, *cŭscŭlium* 'vinoboja' 'Scharlachbeere' 'graine de kermès', mediteranskog porijekla; na **cusca* svode se isto tako i sicil. *koska* 'kora

kruha' i 'žila u lista' i španj. *cuesco* 'koščica (od voća)' (REW 2424; FEW s. v. cuscolium). Semantični odnos između latinske i vodnjanske riječi isti je kao i između lat. *cŏccum* (grč. κόκκος) 'koščica, bobica, zrno, grimiz', sinonim od *cusculium*, i talij. dijal. (Belluno) *kòkola* 'puhvica na koži' (REW 2009), ili između lat. *lente* 'leća, sočivo' i *lentigo* 'pjega na koži', talij. *lentiggine*, engad. *lantiña* (REW 4981).

laudaréin adj. 'uobražen' 'presuntuoso'. Danas također *lodaréin* 'id.', *lavudá* 'hvaliti', *lavuđáse* 'hvaliti se' (tako i Sansa). – Osamljen primjer izvedenice od *laudāre* 'hvaliti', napravljen pomoću sufiksa *-īnus* za nomen agentis kao talijanske deverbalne imenice *ballerino* (Rom. Gr. II, § 452), tršćan. *sbisigín* (< *sbisigár* 'rovistare'), *sparañín*, *stutsigín* (Vidossi, ZRPh 27, 754). Pravilan je diftong *éi* < *ī* u nastavku, upor. na pr. *féila* 'red' < *fīla*, *néil* 'gnijezdo' < *nīdu*, *zéi* 'ići' < *īre*. Osnovna je riječ stara, jer je sačuvala latinski diftong *au*, ili u drugom obliku *(lavudá)* s umetnutim labijalnim suglasnikom *v* u hijatusu kao u rovinj. *avula* 'coperta leggiera' od *aula* i *aulea* 'tapisserie, rideau' (DEL; a Ive, 13, krivo izvodi tu riječ od **avola habilis*); upor. i bales. *Pávulo*, šišan. *Pávula* (Ive 91, 163). P. Skok misli, da će to biti prije učena negoli stara riječ.

linarói *(linnaròi)* s. m. pl. 'drvonoše (u pekarnici)' 'portatori del frascame al forno'. Danas *liñarói*. – Izvedenica od *lĭgnarius* 'šumski radnik, drvar' pomoću deminutivnog sufiksa *-olus*, koji dodan sufiksu *-arius* označuje radno lice; na pr. talij. *legnaiolo*, izvedeno isto kao i vodnjanski oblik, a upor. i talij. *acquaiolo* 'vodonoša', sttalij. *ferraiolo* 'kovač', *farinaiolo* 'brašnar' (Rom. Gr. II, § 431). Osnovna je riječ u vodnj. *líno* 'drvo', plur. *líne* (Ive 115, 189) sa starom asimilacijom *gn* > *nn* > *n*, koja je jamačno istroromanska, jer se taj isti oblik nahodi i u drugim istroromanskim narječjima: bales. *léno*, galež. i šišan. *léno* uz *léñe*, puls. u plur. *léni* uz *léñe* (Ive 90, 131, 155, 166). Sudeći po toj asimilaciji, kao i u vodnj. *póuno*, koje vidi dalje, čini se, da se ovaj govor u toj pojavi povezuje s dalmatskim i južnotalijanskim (Dalm. II, § 398; Skok, Considér. 484; Di Tr Ca; Rohlfs, I, § 259), upor. veljot. *lano*, umbr. *leno*, abruz. i campan. *lena*, kalabr. *linnu*, *linna* (Blasi, It Di 14, 66). U istroromanskim dubletama opaža se kolebanje između *ñ* i *n*, a danas je prevladao mletački i talijanski izgovor s palataliziranim *ñ*. Riječ *linarói* interesantna je i zbog njena specifičnog značenja u vodnjanskom narječju. – Druga vodnjanska riječ *liñíto* 'drvce, kojim djeca prate slova pri čitanju' knjiška je talij. *legnetto*, unesena preko škole s talij. promjenom *ñ* < lat. *gn*.

linséini *(leinsèini)* s. m. pl. '(četiri) kuke na samaru' 'quattro legni fatti ad arco spezzato che si mettono sul basto, quando si caricano legna e sim.'. Danas *linséini*, isto kao i u Ivea 'uncini del basto', koji na drugom mjestu i u jednini daje drugi vodnj. oblik *linzéin*, (78, 113). I u ostalim narječjima, fažan. *linséini*, galežan. *linsínni*, bales. *linsíni*, piran. *renzím*, (ib.

92, 123). – Od *ŭncīnus* 'kuka', s kojim se stopio član kao i u romanj. *linzen*, genov. *lensin*, korsik. *lenčinu* (REW 9055). U toj je riječi došlo do asimilacije *u – i* > *i – i*, kao i u vodnj. i rovinj. *linguento* < *unguentum* (Ive 23, 111), puls., bales., piran. *teribolo* < *turibulum* (ib. 75, 153), bales. *fermentón* < *frumentum* (93), puls. *molimento*, šišan. *munimento* < *monumentum* (153, 164). O predakcenatskom diftongu *ei* u grafiji Dalla Zonche, 'leinsèini', vidi naprijed u uvodu.

mâgo *(màgio)* adv. 'više' i 'bolje' 'più' i 'meglio' u rečenici *mâgo póko e bęn (màgio pòco e baèn)* 'bolje malo a dobro', 'è meglio contentarsi del desiderio del bene, che posseder ciò che nuoce o dispiace'. Danas je nepoznat taj prilog, koji je zamijenio *pióun* < *plus*. U vodnjanskom i rovinjskom ima i stariji oblik *májo* za 'više' i 'bolje' i u pojačanom komparativu *pióun májo* 'još više' (Ive 7,50). – Preko navedenog oblika *májo* od adverbijalnog komparativa *majus* 'više', koji je u perifrastičkom komparativu mogao zamijeniti obični *magis*, upor. na pr. *majus malum* (Horacije), *majus celebriorem obitum* (Fulgencius; Stolz-Schmalz, 464, § 74). Refleks *majus* potvrđen je i u sttalij. (na pr. u Guittone d' Arezzo, Tommaseo-Bellini). U vodnj. i u drugim istroromanskim narječjima sačuvali su se također refleksi *magis:* vodnj. *mái* u značenju 'ne', rovinj. i galežan. *mái* za 'da', piran. *máde (de no)*, puls. *máde sí, máde no* (Ive 138). U tim narječjima postoje refleksi i trećeg latinskog sinonima *plus* u navedenom obliku *pióun*. Prema tome treba voditi računa i o pomenutim istarskim primjerima pri određivanju raširenosti tih adverba u romanskim jezicima. I u Istri su se dakle uz latinsku inovaciju *plus* sačuvali također i stariji *magis*, *majus*, kao i u »pobočnim« oblastima (aree laterali) Romanije, na Pirenejskom poluotoku, u Provansi i na Balkanu (za hronologiju njihovih odnosa v. Stolz-Schmalz, l. c., a za njihovu geografsku raširenost: Rom. Gr. II, § 66; Bartoli, Introd. 7, 20, 51–3; id., Saggi 40, 81, 98, 105–6, 117). U vodnjanskom je narječju sačuvan refleks *majus* još i kao pridjev ženskog roda, na pr. u izrazu *la májo kòsa de stu mòndo* 'najveća stvar na ovom svijetu' (Ive 193), slično kao i u logudor. *maius* za muški i ženski rod, a valjda i u sttalij. *maggio* (REW 5247, 2), na pr. *che mattessa maggio* (Monaci, Crestomazia 179), *la maggio follia* (Tommaseo-Bellini), toponim *Via Maggio* (Petrocchi). Do ukrštavanja *major* i *melior* došlo je u rovinj. *majúr* u značenju 'veći' i 'bolji', a i u dubleti *mijuréin* i *mağuréin* 'punoljetan' (Ive 7, 50).

mağól *(magiòl)* s. m. 'položnica vinove loze' 'barbatella, talea di vite piantata per poi trapiantarla quando abbia fatto radici'. Danas *majól*, kao i u Rovinju. – Od *malleŏlus* 'mladica od trsa' (REW 5267, 2). Latinska grupa *lj* u istroromanskom se govoru pretvorila u *j*, kao i u nekim sjeverotalijanskim narječjima, i zato je pravilno današnje vodnj. i rovinj. *majól*, koje Ive (24) krivo izvodi od **mariolo*. Drugi oblik *mağól* mladi je i venecijaniziran, jer je u mletačkom govoru *j* postalo ğ, upor. mlet. *magio* < *malleus*, *megio* < *mĕlius* (Rohlfs, I, § 280), a u vodnj. *tağá* 'rezati' < *tăliāre;* upor. naprijed *mâgo*.

martsán *(marzân)* i **marsán** s. m. 'kosir' 'potatoio, coltello adunco da potare viti o scapezzare alberi'. Rismondo (259) *marzan* 'id.'. Danas samo *marsán* 'vrsta oruđa za sječenje, slično sjekiri'. Rovinj. *marsán, malsán* 'coltello da tagliar marze' (Ive 27; AIS 542). – Od *Mārtius (mēnsis)* 'mjesec mart' izvedena su oba vodnjanska oblika pridjevnim sufiksom *-anus*, **martianus* 'martovski' (Rom. Gr. II, § 449–50), jer se tim oruđem radi najviše u martu mjesecu. Tako su nastale i druge izvedenice u romanskim jezicima za oznaku pojava i radnja u proljeću, na pr. talij. *marza* 'cijep, kalem', španj. *marcear* 'podstrizati ovce', katal. *marcejar* 'mijenjati se (o vremenu)' i t. d. (REW 5383). U hrvatskom narječju u Klani (Volosko) kaže se *maršân* za 'veliki nož za sječenje drva' i u Vrbniku na Krku (ARj), u Trogiru *marsân, -ana*, u Segetu *miršan, -ana* 'vrsta kosira (s oštricom i na jednom dijelu hrbata' po saopćenju M. Barade). Talijanske izvedenice od *marzo* odnose se sve na druge stvari u vezi s tim mjesecom, a nijedna na oruđe. Promjene *rtį* > *rts* > *rs* obične su u istroromanskom govoru, isto kao i u sjeverotalijanskim narječjima, upor. vodnj. toponim *Ka Marsán* (Ive 112; danas prema mlet. *Marzana*, službeno toskanizirana *Marciana)*, mlet. *marso* 'mart', lombar., piemon. *mars* (Rohlfs, I, § 291). U rovinj. *malsán*, koje Ive (31) neodlučno dovodi u vezu s *marzano*, došlo je do zamjene likvida *l* za *r* valjda zbog disimilacije dentala *r* – *n* > *l* – *n*, kao u vodnj. *paledána* < **parietana* (vidi dalje s. v.).

martséi i **inmartséi** *(inmarzèi)* 'namočiti, umekšati' 'macerare, tenere in macero (canape, lino, qui a Dignano la ginestra, per farne tela)'; sinonimi: *indultséi, infruléi, męti* (v. dalje), *muleifeiká, fa stá in móuğo* (v. dalje). Danas *marséi* u značenju 'truliti' jamačno zbog homonimije s mlet. *marzir*, talij. *marcire*. – Od *macĕrāre* 'namočiti', s prijelazom u *-īre* konjugaciju kao i u genov. *mažei*, a i s metatezom *tser* > *rtse* kao u bolonj. *marzä* 'id.' (REW 5203). Za promjenu pred palatalnim vokalom lat. *c* > vodnj. *ts* upor. ovdje *ğerátso, súltsa, tsirká*. Sačuvan je diftong *éi* < lat. *ĭ* kao i u primjerima *béina, buréičo, guluvéina, kréibio* i t. d. P. Skok misli, da je ovo *marcēre* 'truliti' s promjenom konjugacije (REW 5345) a i značenja.

masčiér *(mascièr)* adj. 'nerodan (o mladici vinove loze)' 'tralcio pampinario, di quei tralci che nascono attorno al duro e in sommo della vite e fanno poco frutto'.Vodnj. i rovinj. *masčér* 'vrsta grožđa' i 'nerodno stablo', šišan. *masčéri* 'sorta di vite maschio' Ive (35, 114, 164–5) izvodi od **masc'lario* (?) »'cynthia microcosmus' quasi 'maschio'«. Danas *masčiér* znači 'vite che non fa uva'. – Od *mascŭlus* 'muški', koje je prošireno sufiksom *-árius* > *-iér*, isto kao i talij. *pampinario*, sinonim vodnjanskog pridjeva, od *pampĭnus* 'vinov list'. Pretpostavljaju se ove fonetske promjene u toj riječi: *scul* > *scl* > *skj* > *sč*, upor. mlet. *masčo* 'muški'. Tako otpada pretpostavka Ivea (l. c.), da je *sč* postalo od *stj*, za što ne daje ni etimološko objašnjenje ni potvrde. Vodnjanski dvostruki oblik *masčiér* i *masčér* obična je pojava u istroromanskim narječjima, gdje su različiti refleksi sufiksa *-arius: iér* i *-ér*, a sporadično i *-ár*

(Ive 2, 89, 126, 139, 151); upor. ovdje *fondzéra, nočár, somedér, spalári.* Promjena značenja 'muški' – 'nerodan' sačuvala se i u drugim romanskim jezicima, na pr. kalabr. *mašku* 'che ha perduto la floridezza' (Di Tr Ca), portug. *machio* 'prazan (o klasju)', *machiar* 'postati neplodan (o poljima)', španj. *macho* 'mazgov', *machorra* 'neplodna žena i životinja' (REW 5392); Rohlfs, ZRPh 47, 1927, 403), rumunj. *mascur* 'uškopljena svinja' (EWRS).

menestrá u izrazu *menestrá le man* 'udariti (rukom)' 'percuotere, menar le mani'; sinonimi: *menā, treská kule man.* Danas nepoznat glagol. – Od *mĭnĭstrāre* 'poslužiti, pružiti, dati' s istom promjenom značenja kao u talij. složenici *amministrare* 'pružiti, dati' u sttalij. frazi šaljivo *amministrare un calcio, un pugno* 'udariti nogom, šakom' za *'dare un calcio, un pugno'* (Petrocchi), što je u dubrovačkom govoru točno prevedeno *dati komu nogu, pes* (ARj s. v. dati, str. 291 a). Odatle i deverbalni pridjev *manestrón* 'koji će lako udariti', koji se danas ne govori, a napravljen je pomoću sufiksa *-one* za oznaku osobe, koja nešto često radi, kao u mlet. sinonim *manescón* (Boerio); upor. i talij. *burlone* 'šaljivac', *ciarlone* 'brbljavac', *imbroglione* 'varalica' (Rom. Gr. II, § 456). Ima i vodnjanski sinonim *manísko,* kao mlet. i talij. *manesco,* izvedeno od *manus.* Tako se zamjena vokala *a* za *e* u vodnj. *manestrón* može objasniti utjecajem tog sinonima *manísko,* koji ima *a* u prvom slogu. Drugi su vodnjanski sinonimi: *k' a ğo le man lónge* (kao i u mlet. *che ha le man longhe,* talij. *che ha le mani lunghe),* i *k' a ge peiiáz zlongá le man* (zapravo 'kome je drago pružati ruke') i *k' a ge bíka o péitsega le man,* koje vidi naprijed s. v. *biká.*

mèti *(maètti)* 'namočiti' 'macerare'; vidi sinonime naprijed s, v. *martséi.* Danas samo u značenju 'staviti'. – Od *mĭttĕre* 'staviti' (REW 5616, 2) s karakterističnim istarskim gubitkom *-re* u infinitivu (upor. ovdje *tsérni,* rovinj. *spéndi, krídi)* kao u furlanskom i rumunjskom i u mnogim talijanskim narječjima, ali ne u mletačkom (Rom. Gr. I, §§ 555–6, II, § 128; Rohlfs II, § 612). U Šišanu je taj glagol promijenio konjugaciju u obliku *metí* od *-īre* (Ive 168). Do prijelaza značenja 'staviti' – 'namočiti' došlo je u izrazu tipa mlet. *meter a mogie* (Boerio), u Dalmaciji *meter in moio,* talij. *mettere in macero o in molle* 'namočiti', genov. *mete a mažei* 'mettere a maturare, le frutta' (Parodi AGI 16, 139; REW 5203). I u korsikanskom narječju samo *(m)mette, mett* znači isto što *mmett a mmol'u, mette a mol'u* (At Li Co 938).

misúr *(missùr)* s. m. 'drvena zdjela za juhu' 'gamella, catino di legno in cui si pone la minestra ecc. per ogni pasto dell' equipaggio sul mare e anche scodella grande di legno o di terra per la gente di servizio od operai'. Danas nepoznata riječ. Upor. vodnj. sinonime *mokéra* i *vernegál* (mlet. *vernicale* i t. d.; REW 1048) nejasna porijekla. – Od *(vas) mĭssōrium* 'zdjela'. (< poznolat. *mittere* 'staviti na stol'), koje se sačuvalo u milan. *mesó* 'zdjela' i stfran. *messoir* s promijenjenim značenjem

'satara, veliki nož, (REW 5611). Ive (109) daje vodnj. *mesúr* 'specie di scodella', koje je mlađe od prvoga zbog *e*˘mjesto *i*˘; upor. dalje *mitarísa*. Riječ *missorium* ostavila je tragova i u srphrv. govoru u Dalmaciji. U Marulića ima *masur* vjerojatno za 'kuhinjsko posuđe' (ARj), gdje je *a* Skok objasnio prijelazom u *ĭ* preko *ŏ*, tako da ne treba misliti na kontaminaciju s **massarium* (ZRPh 36, 1912, 650–51). Drugi je naš refleks *missorium măšūr* 'korito za prenošenje kamenja' (ARj; Skok, l. c.) još živ u Dalmaciji i mlađa je posuđenica, kako pokazuje njegovo *š* prema *s* u *masur*.

mitarísa *(mitarìssa)* s. f. '(u pekarnici) žena koja loži peć i peče kruh' 'donna che rischalda il forno con frascume fresco e inforna e cuoce il pane', dok je *portarísa* (Dalla Zonca), puls. *portarésa* (Ive 151) 'žena koja iz pekarnice raznosi kruh po kućama', a *mandarísa* 'žena koja, vičući *suváin*, sakuplja po kućama umiješen kruh i nosi ga u pekarnicu' (Dalla Zonca; Ive 110, 112, 123). Danas *metarísa* (kao i Ive l. c.). – Ive pomišlja, da riječ potječe od **mittitrissa* 'mettitrice'. To je uistinu deverbalna imenica izvedena od poznolat. *mĭttĕre* 'stavljati' pomoću sufiksa *-trix, -trice*, koji je u furlansko-mletačkim govorima zamijenio *-trissa* > *-dresa* > *-resa* (Ascoli AGI 10, 256; Rom. Gr. II, § 367). Tako se objašnjava i promjena *er* > *ar*, koja je redovita u spomenutim jezičnim oblastima. Zamjenu je sufiksa omogućila promjena *c* > *s* u navedenim govorima, tako i u *portarísa* od *portare* 'nositi', *mandarísa* od *mandare* 'poslati'. Uporedi izvedenice s istim sufiksom na pr. u mlet. *filaressa* 'prelja', *menaressa* 'motačica, žena koja namotava svilu', furl. *fornadrésse* 'pećarica' (It. Gr. §§ 175, 496; Rom. Gr. II, § 367). Drugi je vodnjanski oblik *metarísa* mlađi zbog *e* pred naglaskom mjesto *i*, upor. naprijed *misúr*. Vodnj. *mandarísa*, fažan. *mandrísa* znače također 'ralla, una pertica con cui si stacca la terra dal vomere' (Rismondo 277), koje Ive izvodi od **mandatrissa*.

mizóko *(misòcco)* s. m. u izrazu *fa al mizóko* 'praviti se bijednikom i prositi milostinju' 'finger miseria e chieder la limosina'. – Od *mĭser* 'jadan' prošireno sufiksom *-occo* < *-occus* prema talij. sinonimu *pitocco* 'prosjak' < grč. πτωχός 'id.' (REW 6803), a ne od osnove *pĕt-* u glagolu *pĕtĕre*, kako misli Salvioni (It Di 12, 34). Upor. mlet. *far el pitoco*, talij. *far il pitocco*.

múre s. f. pl. u izrazu *múre zúta i óuči (múre zútta i óucci)* 'podočnjaci' 'occhiaie, lividore sotto l' occhio'. – Od *mōrum* s. n. 'dud, murva' i 'kupina' s promjenom srednjeg u ženski rod preko plurala *mura*, koje je kao kolektivna imenica zbog dočetnog *-a* postalo singular ženskog roda za oznaku plodova. Prijelaz značenja u vodnjanskoj riječi objašnjava se sličnošću boje između tih plodova i podočnjaka; upor. slične pojave i u drugim izvedenicama te riječi u ostalim romanskim jezicima, na pr. talij. *morato* 'crn kao kupina ili dud', logudor. *muradu* 'crn, taman', provans. *morat* 'smeđ', katalan. *morat* 'tamnoljubičast'. Zbog istog razloga podočnjaci se nazivaju sličnim slikovitim nazivima,

na pr. i u talij. *pesche (agli occhi)* od singulara *pesca* 'breskva' ili *calamai* od *calamaio* 'tintarnica' kao i mlet. i piemon. *caramali*, lombar. *karimá*, piazz. (Sicilija) *caramái* i t. d. (REW 1485).

nočár *(nocciàr)* s. m. 'tele od jedne do tri godine' 'vitello da uno a tre anni'. Vidi dalje *vidión*. – Od *(vĭtŭlus) annuc(u)lus* 'jednogodišnji', na natpisima u Dalmaciji *annuclo* (Skok, Pojave 15, 29), s aferezom *a-* i prošireno sufiksom *-arius*, kao i u francuskim narječjima izvedenice iste riječi nastavkom *-aria* u vezi s kravom: *anouillère*, *noguière*, *nollière* i t. d. (REW 481; FEW). Latinska grupa *cl* između vokala sačuvala se, čini se, samo u starijoj fazi istroromanskog govora (jedini primjer *Kršikla* < *Carsic(u)la*, Skok, Considér. 478), kao i u staromletačkom i starofurlanskom (Rohlfs I, § 248; Vidossi, Stratif. 72, 91), a kasniji je refleks č, opet kao u mletačkom, upor. ovdje *bouréičo*, *kupáčo*, *masčiér*, *núčo*. Ovdje je refleks sufiksa *-arius* > *-ár* arhaičan, a danas je obični mletački *-(i)er*, upor. ovdje *masčiér* i *somedèr*. Dalmatska je paralela u latiniziranom obliku *anuclus* '(animale) d'un anno' (Dalm. I, 295, II, 241), čemu odgovaraju srphrv. posuđenice *onukle*, *-eta* 'janje ili jare od godine dana' i s aferezom (kao i u vodnj. obliku) na Krku *nùkle*, *-eta*, *nùklica*, *nùklić* (ARj; Skok, Arkiv za arbanasku starinu, 2, 345), na Cresu također *nùkle*, *nùklić*, (Colombis, Ar Ro 21, 254, 264, daje *nuklet*, što ne će biti nominativ proširen nastavkom *-ittus*, kako on kaže). Oblik *annuc(u)lus* povezuje Istru na istoku s Dalmacijom, a na zapadu preko ladinskog i francuskog područja s Pirenejskim poluotokom, ali nije potvrđen u srednjoj i južnoj Italiji, na Sardiniji i Korsici (REW 481, 2; Bartoli, Dalmatico 133, 152, kojemu je nepoznat ovaj vodnj. oblik). I mi imamo paralelu u narodnoj riječi *godišnjak* 'životinja, kojoj je godina' (ARj).

nonéla *(nonélla)* s. f. 'resica na mekom nepcu', 'ugola'. Danas samo *óugula*. – Od *lūna* 'mjesec' i 'resica' prošireno deminutivnim sufiksom *-ella*, kao i sttalij. *lunella* 'zjenica' i s asimilacijom *l* – *n* > *n* – *n*, upor. dalje *noníta* i rovinj. *ninsiól*, ankon. *nenzolo* 'ponjava' < *linteŏlum* (Spotti); upor. i korsik. *lunetta* (At Li Co), franc. *lune* 'resica' (FEW s. v. luna I, 1). Ovo je vjerojatno arhaičan oblik s refleksom *o* < *ū* u nenaglašenom slogu (vidi ovdje i *noníta*), a naglašeno je *ū* diftongiralo, *lūna* > vodnj. *lóuna;* a upor. dalje *suréina*, *surión*. – Slične izvedenice od potvrđenog latinskog deminutiva *lūnŭla*, s istim ili i s drugim sufiksom, označuju u romanskim jezicima razne predmete srpastog oblika slične mladom mjesecu, na pr. spomenuto vodnj. *noníta* 'kosirić', zatim sttalij. *lulla* 'krajnja dūga oblika polumjeseca na dnu bačve' (REW 5167), talij. *lunula* 'bijeli korijen nokata' i razni arhitektonski oblici, franc. *lunule* 'polumjesec' i 'predmet oblika mjeseca' (FEW l. c.). – Današnje je vodnj. *óugula* refleks *ūvŭla* 'resica', odakle potječu obični nazivi tog dijela mekog nepca i u drugim romanskim jezicima (REW 5163, 9105; tu se sinonimi bergam. *lönela*, bresc., parm. *lünela*, genov. *lüneta* izvode griješkom, kao i u prvom izdanju, na dva načina, i od *luna* i od *uvula*, a u registru se upućuje samo na prvu riječ br. 5163).

noníta *(nonìtta)* s. f. 'kosirić, nožić za obrezivanje loze' 'piccolo potatoio'; vidi ovdje sinonim *marsán*. U bales. *nonéta* 'sorte di coltello ricurvo, quasi a mezza luna' (Ive 94). – Od *lūna* 'mjesec' pomoću deminutivnog sufiksa *-itta* i s asimilacijom *l – n* > *n – n*, kao i u vodnj. *nonéla* (vidi naprijed). Za promjenu značenja u vezi s oblikom predmeta uporedi primjere navedene pod *nonéla*, zatim talij. *lunetta*, franc. *lunette* za oznaku raznih okruglih predmeta, a i njem. *Mondsichel* 'mjesečev srp, mlad mjesec'. Za promjenu *o* < *ū* pred naglaskom upor. naprijed *nonéla*.

núčo *(nùccio)* s. m. 'koščica od masline', 'komine', 'nocciolo di oliva', 'pastone, olive macinate e ridotte come in pasta'. Rovinj. *núčo* samo 'komine'. – Od *nŭcleus* 'jezgra', 'koščica (u voća)' < *nŭx*, *nŭce* 'orah', 'voće s koščicom' s promjenom *cl* > *č* (v. gore s. v. nočar); upor. abruz. *noče*, napulj. *nuttse* 'koščica' (REW 5983) i talij. *nòcciolo* 'id.', za koje Schuchardt drži da je ovako izvedeno u romanskoj periodi: *nucleus* > **nukilo* > **nucilo* > *nòcciolo* (ZRPh 23, 1899, 333).

pačóto *(paciòtto)* adj. 'bucmast, puna lica' 'paffuto, grassotto', sinonim *bęn míso (baen mísso)*. – Od grč. παχύς 'debeo', kojoj su po obliku i po značenju najbliži ovi talijanski dijalekatski refleksi: kalabr. *pacchiarottu* 'grassotto', *pacchiune* 'paffuto, grassotto', sicil. *pakkyu* 'debeo', *pakkyana* 'debelo čeljade', reatin. *pakkutu* (REW 6134; Di Tr Ca). U navedenim južnotalijanskim primjerima mora se pretpostaviti oblik s grupom *-kį-* i prema tome osnova vodnjanske riječi nije istroromanska (gdje *kį* postaje *s* ili *ts* ili ʒ, kao i u mletačkom), nego je talijanska zbog promjene *kį* > *č*, obične u govorima srednje Italije. Stoga vodnj. *pačóto* može biti »kulturna posuđenica«, kao što je na pr. prema književno-talijanskom *faccia* < *facies* 'lice' u sicil. *faccia*, kalabr. *facce*, *faccia*, lukan. *fačé* (Rohlfs, I, § 275). Osnovna je riječ u Vodnjanu proširena deminutivnim i hipokorističkim sufiksom *-ottus* > *óto* nasuprot navedenim talijanskim izvedenicama (osim kalabr. *pacchiarottu*), a u toskanskom sinonimu istog porijekla *paffuto* (REW 6134) pomoću sufiksa *-utus*.

paladéina *s. f.* 'žuljave izrasline na usnama od konja' 'escrescenze callose entro le labbra cui va soggetto il cavallo'. Isto i u Rovinju. Mletački je sinonim *rizzi*. – Od *palātum* 'nepce' izveden je sufiksom *-īnus* pridjev, koji je poimeničen u eliptičkim izrazima kao *(excrescentia) palatina;* upor. furl. *paladine* s. f. 'lampasso, infiammazione della membrana palatina nei cavalli e nei buoi' (Pirona), sttalij. *palatina* 'id.', talij. pridjev *palatino* 'nepčani' (na pr. *arco palatino, ossa palatine)*. – Od *palātum* izveden je pomoću sufiksa *-aru* rovinj. oblik *palár* (Ive 42 bez oznake značenja) kao i sicil. *palataru*, provans., katal., španj. *paladar*, portug. *padar* (REW 6160); ali Ive (l. c.) pretpostavlja imenicu **palatare* 'nepce' i čini mu se neobičan gubitak *-d-*, za što v. ovdje *gróuo* < *crudus*.

paledána s. f. 'kolac, letva' 'palo, palanca, steccone', i u izrazu *rostél de paledáne* 'ograda od letava'. Ive (116) zabilježio je vodnj. *paledánna* »postierla, da chiudersi col *pustęl*«, t. j. 'mala vrata grada ili tvrđave, koja se zatvaraju zasovnicom' (u REW 6442 rovinj. *pustiél* < **pĕstĕllum* 'zasovnica'; Ive 5). – Od **parietāna* 'što pripada zidu' od pučkolat. **parēs, parēte* (klas. lat. *paries*) 'zid' kao i u furl. *paradáne* 'assito, tramezzo nell'interno delle case' (Pirona; REW 6242, 6243). Ista je disimilacija dentala *r – n* > *l – n* i u vodnj. *grogán – grungál, marsán* – rovinj. *malsán* (v. naprijed) i u furl. dubleti *paladáne* (ib.) i s promjenom sufiksa u južno-tirol. (Gröden) *paladina* 'id.'. Možda je na tu promjenu likvida utjecao i sinonim *palus*, kako misli P. Skok.

palpíri s. m. pl. 'vjeđe, očni kapci' 'palpebre'. Danas samo plurale tantum. Isto i u rovinj. *palpíjri*, fažan. *palpíri* (Ive 5, 50, 140). AIS 102 vodnj. *kovérta de l'óčo*, rovinj. *palpíabre* pl., a danas rovinj. *palpéibre*. – Od pučkolat. *palpétra* s promjenom *tr* > *r* kao u mlet. *palpiera* (> piran. *palpiéri*, Ive 72), furl. *palpiére* s. f. (Porena), lombar. *palpera*, piemon. *parpera*, franc. *paupière*, katal. *paupera* (REW 6176, 2; Rom. Gr. I, § 594). Do prijelaza s latinskog ženskog u muški rod moglo je možda doći prema sinonimu *cĭlium*, koje je u jednini u mnogim romanskim jezicima prešlo u muški rod (REW 1913; FEW; ali u fažan. plur. *sía*, Ive 142); u staromletačkom je muškog roda u množini *palpieri* (Mussafia 185), a u nekim dijalektima zapadnih romanskih jezika u jednini kao u južnofranc. *paupieiro*, langued. *pauperlo* i t. d. (REW 6176, 2). Dalla Zonca daje i vodnjanski izraz *báti i palpíri* u značenju 'često treptati očima' 'muovere spesso le palpebre, come fanno alcuni per vizio o per malattia'; tu se sačuvao isti glagol kao i u talij. *non batter palpebra* 'ne trenuti okom, pažljivo slušati' i u adverbijalnim izrazima *senza batter ciglio* 'netremice', *in un batter di ciglio* 'u tren oka'.

pastóurin i pasturéin s. m. 'konjsko putište, zglavak na nozi kod kičice' 'pasturale, pastoia, quella parte del piede del cavallo dove si legano le pastoie'. Ive (10, 75, 105, 141) daje bez objašnjenja njihova postanja vodnj., rovinj. *pastúra* 'pastoia', piran. *pasturín* 'garetto', fažan. *pasturéin* (bez značenja), rovinj., bales. *pasturúla* 'chiodo che tiene unito il giogo al manico dell' aratro', za koje posljednje drži da je deminutiv od *pastúra*. Danas vodnj. *pastóurin*, rovinj. *pasturál*. U srphrv. narječju Buzeta *paštòra* s. r. 'pŭto' (Sirotić). – Od **pastor – īnus* drugi oblik, a prvi, *pastóurin*, prema naglasku **pāstōria* 'konjsko pŭto, sapon' od *pāstōrius;* u drugim romanskim jezicima izvedenice od *pastoralis*, na pr. mlet. *pastorîl*, furl. *pastorîl*, sttalij. *pasturale*, talij. *pastorale* (REW 6280). U statutu Pule 14. v. ima *pastora* 'pastoia' (Gl La It). Samo su vodnjanski oblici izvedeni na taj način; jamačno je prethodna faza bila u izrazu kao *malum* * *pastorinum*, koji se sačuvao u vodnj. *mal del pastóurin* 'crepatura nelle pastoie' (mlet. *poreti*, Boerio).

péirulo s. m. 'na naušnici kolutić o kome visi ukras' 'sull' orecchino uno dei tre cerchietti sottili ai quali è appiccato un pendente per ciascuno'. Rismondo (232, 235) daje u množini *píruli, píroli* i sliku predmeta. – Od *pĭlŭla* 'kuglica, pilula' s disimilacijom $l - l > r - l$ kao i u staro-mlet. i julij.-mlet. *pírola*, furl. *pírule* (REW 6507) a i u našoj posuđenici *pĭrula* (ARj). U vodnjanskom je riječ prešla u muški rod kao i u bales. *píruli* pl. (Ive 94), sulzb. (mletačka oblast) *pínulo*, staro-sjev.-talij. *pérolo* (Tarvis), padov. *péroli*, veron. *píroli* i t. d. (Mussafia 187). Ženski se rod očuvao u rovinj. *péi̯rula* (Ive 8). Za sekundarno, hiper-istroromansko *éi* za *ĭ* vidi naprijed s. v. *indéigulo*.

pestigá *(pesteigà)* 'nabijati zemlju oko tek posađenog stabla' 'calpestare il terreno intorno all' albero appena piantato'. Danas *pistigá*. U drugim istroromanskim narječjima: galež. *pistigá*, šišan. *pestigá*, puls. *pistigár* (Ive 110, 115, 127, 152, 166). – Od *pĭstāre* 'nabijati' (REW 6536) proširenog sufiksom *-icare*, kojim se tvore učestali glagolski oblici kao talij. *rosicare* od *rodere* 'glodati', *sbarbicare* od *sbarbare* 'izguliti' (Rom. Gr. II, § 577). Predakcenatsko *i*‿*e* u današnjem vodnjanskom obliku mletački je refleks *i*‿*e*, kao u rovinj. *ligá* 'vezati', mlet. *ligár* < *lĭgāre* (upor. mlet. *istá* 'estate', *misurár*, *intrada*, Rohlfs I, § 130), nasuprot oblicima s očuvanim starijim *e*‿*e* u vodnjanskoj dubleti *pestigá*, šišan. *pestigá* ili vodnj. *seká* < *sĭccāre* 'sušiti', rovinj. *desipá* 'raspršati' < *dĭssĭpāre*, bales. *beskóito* 'dvopek' < *bĭscŏctum* (Ive 19, 110, 153). O predakcenatskom *ei* u grafiji Dalla Zonche, *pesteigà*, vidi naprijed u uvodu.

pezaróla *(pesaròla)* s. f. 'mòra' 'incubo, oppressione, quasi soffocamento, che alcuno prova nel dormire. – AIS 812 vodnj. *pezaróḷa* i *pezaróla*, rovinj. *pezaróḷa*. Izvedenica od *pēnsāre*, pučkolat. *pesare* 'pritiskati' kao u mlet. i veron. *pezariól*, mantov. *pezaröl*, ferr. *pezarol*, furl. *pesarúl*, sve u značenju 'mòra' (REW 6391, 2). Za ženski rod u vodnj. *pezaróla* uporedi sinonime izvedene s drugim sufiksima kao u mlet. *pesántola*, španj. *pesadilla* (REW l. c.).

piurá 'kmečati, cviljeti (o malom djetetu)' 'vagire, piagnucolare, detto di bambini'. Jednako Ar Tr 36, 48 i Sansa, rovinj. *piurá*, a bales. *piorá* 'plakati, tužiti' (Ive 10, 105, 174). AIS 730 daje također vodnj. i rovinj. *pyurá* 'plakati', a u drugim istarskim narječjima mlet. *pyánzer*. Ima i vodnjanska izvedenica *piuríta*, *piuradúr* 'plačljivko'. – Riječ je istog postanja kao i stmlet. i stlombar. *piurár* i pistoj. *piurare*, koje Meyer-Lübke (REW 6606) objašnjava kontaminacijom *plōrāre* 'plakati' i *piulāre* 'cviljeti', ne pominjući ove istarske oblike. Ali ovaj bi se istarski glagol mogao izvesti i direktno od *plōrāre*, kad bi se znalo, da se u starijim fazama istroromanskog govora sačuvala grupa *pl-* kao u dalmatinskom *(plungere, plant*, Dalm. II, 371), staromletačkom *(ploba* < *plovia)*, starolombardskom *(ploff* < *pluit*, Marco Polo *plano, plu, planto)* i nekoć u Milju i Trstu (*plúi, plantá, plora;* Ascoli AGI 1, 460; 10, 462; Rom. Gr. I, §§ 421–5, 487–93; Bertoni § 52; REW l. c.; Rohlfs

I, § 186). Uporedi paralelni razvoj grupe *fl*, koja se sačuvala u istarskom hrvatskom nazivu Kvarnera *Plomin* od *Flanona*, u *Plaj* na Krku od *plagium* (Skok, Slavenstvo 17–18, 27), kao i grupa *cl* u *Kršikla* kod Pazina od *Carsic(u)la* (Skok, ZRPh, 54, 460), bar u doba doseljenja Hrvata u Istru (upor. naprijed s. v. nočar). Od dublete *plōrāre – plangĕre* prvi se stariji glagol sačuvao u sjevernoj Italiji, u Reciji i na Balkanu (piemon. *pjuré*, engad. *plürer*, rumunj. *pling*), a mladi *plangere* u ostaloj Italiji i Iliriji (talij. *piangere*, veljot. *plungre*; Bartoli, Dalmatico 135); u tom pogledu dakle istroromanski i veljotski govori pripadaju različitim jezičnim oblastima. Ive (71) piran. *plakená* 'cviljeti', *plákeno* 'cviljenje' dovodi u vezu s *plangere* zbog sačuvane grupe *pl*, ali to bi mogle biti slavenske posuđenice, upor. slovenski *plákati* i srphrv. *plȁkati, plakinjati* (ARj). – Od glagolske osnove u *piurá* – a ne od *plōrāre*, kako kaže Ive – raznim su sufiksima izvedeni ovi nazivi za 'plačljivko' vodnj. *piurita, piuradúr*, rovinj. *piuréta*, fažan. *pioróto*, šišan. *piuretér, piurazér* (Ive 105, 113, 165).

póuno *(pòunno)* 'pregršt' 'giumella, quantità che può stare nel concavo delle due mani accostate insieme'. Danas pod utjecajem mletačkog izgovora *póuño*, isto kao i u pulskom (Ive 12, 40). Ive daje (115) drugi vodnjanski i baleski oblik *púno*. – Od *pŭgnus* 'šaka' s istim prijelazom značenja kao u piemon. *puñ* 'doppelte Handvoll' (REW 6814). Diftong *óu*, mjesto *u*, za lat. *ŭ* ima i puls. *póuño*, koje je novi oblik već zbog *ñ* mjesto *n*, i jamačno je sekundaran kao i u rovinj. *fóuga* < *fŭga* 'bijeg' po analogiji na pravilnu zamjenu lat. *ū* > istrorom. *óu* kao u vodnj. *ğiróuko* i *gróuo*, koje vidi naprijed. O karakterističnoj istroromanskoj promjeni lat. *gn* > *n* vidi naprijed s. v. *linarói*.

primarğól *(primargiòl)* adj. 'zimi ojagnjeno (janje)' 'agnello nato d'inverno (cioè fuor di stagione)'. Rovinj. *primarjól*. Danas vodnj. *primaról* 'prvorođeni' uopće. – Izvedenica od *prīmārius* pomoću deminutivnog sufiksa *-eolus*, koja izvedenica, čini se, nema paralele u romanskim jezicima ni po obliku ni po posebnom značenju. Sardinski (Campidano) *sementuza primaža* odnosi se na 'ovcu prvojagnjenicu' (REW 6749), a starotalij. *primaiola* na 'ovcu, koja se pari u proljeće'.

radéige *(radèighe)* s. f. pl. 'žile (u biljke)' 'radici'. AIS 558 vodnj. *radíga*, rovinj. *radéga* i *radéiga*. – Riječ ne potječe od klas. lat. *rādix, -ice* 'žila', kao neki njeni sinonimi u drugim romanskim jezicima (na pr. talij. *radice*, furl. *radris*, stfranc. *raiz*, prov. *raitz*, REW 7000), nego od pretpostavljenog pučkolat. **radīca* u istom značenju. Ovaj je vodnjanski oblik još jedna potvrda, da je bilo točno mišljenje Meyer-Lübkea, koji je na osnovu veljot. *radaika* (Dalm. II, 217, 377) i sard. *raiga* 'rotkva' pretpostavljao taj pučko-latinski oblik (Rom. Gr. II, § 17, 410; REW u I. izdanju 6990, l, a u III. izd. nema te riječi; tako su i u DEL, I. izd. 1932, navedeni prvi navodi iz REW, ali ih u III. izd. 1951 nema). Naprotiv drugi sinonimi te poljoprivredne riječi, kao tal. *rádica*, napol. *radaka*, lomb. *raka*, pretpostavljaju drugi pučko-latinski oblik **rádica*

s naglaskom na prvom slogu (REW 7000). U hrvatskom narječju na Cresu *râdig* 'razlika' u izrazu *nâć râdiga* (Tentor, ASPh 30, 199), prema mlet. *trovár da dir* 'prigovarati', nepoznata je postanja; nema je u mletačkom dijalektu Cresa, a spominje se ovdje zbog suzvučnosti s prednjom vodnjanskom s kojom ju je nemoguće dovesti u vezu zbog semantičnih razloga.

séiie 'šest' 'sei'. U rovinj. i fažan. *séje* (Ive 50, 144). AIS 286 vodnj. *séye*, rovinj. *sée*. – Od mlet. *sie* < *sĕx* s promjenom *ĕ* > *ie* u slogu, koji je otpadanjem *-x* postao otvoren (upor. mlet. *pie*, *drio*, Vidossi, Dial. tr., 265). U tim je istroromanskim oblicima došlo do sekundarnog diftonga *éi* kao u *indéigulo*, *péirulo* (v. naprijed) po analogiji pravilne promjene *éi* < *ī* u *béine*, *kurtéina*, *martséi* (v. naprijed). Inače druga istroromanska narječja imaju samo mlet. *sie* (Ive 99, 132, 156, 166).

skéiba *(schèiba)* s. f. 'klîs, (drvce u jednoj dječjoj igri)' 'lippa, legnetto rotondato grossolanamente, corto poco men di una spanna, tagliato a sghembo ai due capi, ma in verso opposto'; mlet. *pandólo*, stfirent. *aré busé* (Boerio), upor. sloven. *pandol* (Štrekelj 45). Rovinj. i bales, *zugá âle skéibe* (Ive 187) 'igrati se klisa'. AIS 539 rovinj. *skéba* 'scheggia'. – Od srvisnjem. *scîbe*, njem. *Scheibe* (nema u REW 7687). U vodnj. je obliku diftong *éi* zamijenio germansko *î* (> njem. *ei*) izjednačeno s latinskim *ī*, upor. ovdje *béine*, *buréičo*, *radéige* i t. d. Ive (39) rovinj. *skéiba* 'iver' 'scheggia alquanto grande' izvodi od iste germanske riječi, upućujući i na njen slavenski refleks *skyva* (EWSS).

skúsa i **skóusa** *(scùssa, scòussa)* s. f. 'kora u drveta i u voća' 'guscio, cortecchia'. Kaže se na pr. *núze ke móla o pérdo la skúsa* 'orah koji ne treba komušati, koji se sam oljušti kad sazri', *taká la skóusa* 'ogrepsti, oguliti koru na stablu'. Postoji i prezime *Scussa*. AIS (564, 565, 1133, 1296, 1301) ima samo jedan oblik, vodnj. i rovinj. *skórsa*. Danas se govori samo mlađi oblik *skóusa*, koji je zabilježio i Ive, a nije AIS; ali Ive je u Balama čuo *skúsa* (95, 113). – Ne će biti – kako Ive (l. c.) naslućuje – refleks nepotvrđenog **sgusso* (talij. *sguscio*) pod utjecajem *scŏrtea* 'kora', mlet., puls. *sgusso*, furl. *scus*, milan. *sguss* i t. d. Vjerojatnije je, da treba poći od oblika **scursa*, izvedenog od *scŏrtea* < *scortum* 'id.', što je inovacija prema starijem *cŏrtex* (Bartoli, AGI 21, 78), isto kao i za slične primjere iz navedenih govora (tih primjera nema u REW 7742). U istroromanskom obliku otpalo je *r* u grupi *rs* kao i u mletačkim i furlanskim sinoninima; upor. takvu promjenu i u rovinj. *muziká* 'masticare', piran. *muþiná* 'id.' ako potječu od *mŏrsĭcarē* (nije vjerojatno da su u vezi s *mūsus* 'njuška', kako kaže Ive 32). U obliku *skóusa*, ako je od *scŭrsa*, sačuvao se osamljen primjer starije, prelazne faze promjene *ŭ* > *óu* > *u;* upor. naprijed *kúpa*.

sóka *(sòca)* s. f. 'vrsta suknje' 'gonna attaccata all' imbusto', dok je 'donja suknja' 'sottana di lana colorita o no e con frangia di falso oro od argento' *(sóka) karpíta (carpìtta)*, a ako je 'di lana colorita per lo

più in verde e che si porta dalle fanciulle fino che non si credono da marito, però senza molte pieghe' *sóka tónda*. Gotovo sto godina kasnije Rismondo (233, 264) daje za *sóka* značenje 'gonna di gorgan, di lana oscura fittamente increspata alla cintola, sfaldata e orlata in rosso'. AIS 1572 *sóka* 'suknja' samo u Vodnjanu. Rovinj. *sóka*, galež. *suóka* i *suókena*, piran. *þúkiña* 'suknja' (Ive 114, 117, 124, 132, 139). – Od srphrv. *sùknja*. U oblicima *suókena*, *þúkiña* umetnut je samoglasnik *(e, i)* u grupi *kñ*, jer je za Romane neobična; od tih je pak oblika nastalo istroromansko i sjeverotalijansko *sóka* (Mussafia 207 bez etimologije; REW 8441, 2), pošto je otpalo krajnje *-ina*, koje se osjećalo kao sufiks. U Parmi i Pezzani (1476) potvrđen je oblik *socha* 'mantello da donna' (Gl La Em). Iz slavenskih jezika prešla je riječ i u sredvisnjem. *sukenie*, također s umetnutim samoglasnikom, a odatle i u franc. *soschanie* (12. v.) i *souquenille* (17. v.) (DEF); njen refleks postoji i u srednjoj i južnoj Italiji, capit. i abruzz. *šukka* (REW l. c.). Kolebanje osnovnog samoglasnika *o* i *u* u istarskim oblicima može se objasniti *izgovorom našeg u, koje je blisko talijanskom zatvorenom o; upor. u* mletačkom narječju na Krku *stroña* 'pelo della coda di cavallo' od srphrv. *strùnja* (Dalm. II, 258). Ive je mislio, da ta riječ, promijenivši svoj rod, potječe od srphrv. *sukno* (117), što nije potrebno, kad je i srphrv. *suknja* ženskog roda i svršava na *-a*. U istroromanskim narječjima ima dosta riječi, koje su u razno doba uzete iz naših dijalekata, i bit će od interesa, da se pokupe i prouče zbog odnosa između Bumbara i Hrvata. Vodnjanski je naziv *karpíta* mletačko *carpéta* 'suknja' (DEI; FEW s. v. carpĕre II).

somedèr s. m. 'puteljak, staza' 'pesta, sentieruolo'. Sinonim *trózo* vidi dalje. Ive uz taj daje i vodnj. i puls. oblik *sumedèr*, rovinj. *samadiér* (3, 110). Također AIS 845 vodnj. *somedèr*, rovinj. *samadyér*. – Poimeničen pridjev *sēmitārius* 'koji pripada stazi', izveden od *sēmĭta* 'staza' pomoću sufiksa *-arius* kao u franc. *sentier* (> provans. *sentier*, talij. *sentiero*), katal. *sender(a)*, španj. *sendero* (REW 7813; EWFS i DEF s. v. sente). Prijelaz u muški rod objašnjava se time, što se taj pridjev obično upotrebljavao u izrazima kao *viculus* ili *camminus semitarius;* upor. *vicinarius* 'seoski put' od *vicus* 'selo' (DEL). Zamjena intervokalnog *t* > *d* pokazuje mletačku sonorizaciju, a *t* je sačuvano u vodnj. toponimu *Sénte* (Ive 111), izvedenom od *sēmĭta*. Naziv *Sente* još je jedan primjer, – osim navedenih od Skoka (Considér. 479–80; Vidossi, Stratif. 68–71), – da se u istroromanskom govoru intervokalno *t* sačuvalo, a karakterističan je i zbog gubitka nenaglašenog *i* (kao u veljot. *pjakno* < *pĕctĭne*, *vindre* < *Vĕnĕris dĭes*, Dalm. II, 356), što znači da je sonorizacija *t* > *d* kasnija od sinkope nenaglašenog *i*. Labijalizacija *e* > *o*, *u* nastala je u ovoj riječi zbog utjecaja idućeg labijalnog suglasnika *m*, kao u vodnj. *somená* 'sijati' < *sēmĭnāre*, *soménto* 'sjeme', *somejéntsa* 'sjeme od djeteline' (Dalla Zonca), a i u drugim istroromanskim narječjima (Ive 92, 98, 99, 110, 141, 150). Ive je mislio (110), da je ovdje došlo do promjene *e* > *o*, koja je obična u proparoksitonama.

sóun adv. 'gore' u izrazu *gatá sóun* 'zagrnuti biljku zemljom' 'rimettere coll' aratro la terra alle piante, specialmente le viti' t. j. zapravo 'nabaciti zemlju na biljku'; vidi naprijed s. v. *gatá*. Rovinj., fažan. *sóun*, šišan., puls. *sún* (Ive 142, 155, 165). Sansa *sóun* adverb, *sun* prepozicija. – Od roman. *su* < pučkolat. *sūsum* 'gore' (REW 8478, 2). Diftong *óu* pravilna je istroromanska promjena lat. *ū;* upor. naprijed *ğiróuko*, *gróuo*, *póuno*. Dočetno *-n* objašnjava se isto kao i u vodnj. i fažan. *pióun*, puls. *piún* (Ive 142, 155, 165, 188) prema talij. *più* < *plūs*, ili rovinj. *maréin* 'muž' < *maritus*, *Tumán* uz *Tumá* < *Thomas*, *rabéin* 'rabbioso' (Ive 35, 36). Upor. toponim na Krku *Valdesoun* (Skok, AGI 24, 48).

spalaréina *(spallarèina)* s. f. 'seljanka (u suknji s naramenicama)' 'femmina di ceto agricolo che qui a Dignano porta una gonna sostenuta sulle spalle da strisce della stessa qualità della gonna, fornite per lo più di panno rosso'. Danas poznat sam naziv, jer se takva suknja više ne nosi. Te se naramenice danas u Vodnjanu zovu *spalári* s. m. plur. (Moscheni), kao i u Balama (Ive 89), koji je naziv proširen sufiksom *-ina* dao izvedenicu *spalaréina* za 'ženu u toj suknji'. Samo *spalári* pak izvedeno je od *spalla* < *spatŭla* 'rame' (< *spatha* < σπάθη 'mač') pomoću sufiksa *-árius* > *-aro*, koji se u istroromanskom sačuvao pored *-ér;* upor. rovinj. *frabáro* 'februar' uz *fravér*, *masáro* 'gazda' uz *masiéra* 'domaćica', *stañáro* 'limar' (Ive 2) < *stagnārius*. Ista izvedenica nahodi se u soprasil. *spadlar* 'gonnella corta', *žuvalar* 'tiracalzoni' (Ascoli, AGI, 7, 1883, 547), korsik. *spallara* 'rame', a u talijanskom je identičnog postanja (s galoromanskom promjenom *-arius* > *-ier*) *spalliera* 'naslon na stolici' (REW 8130, 2). Kao istroromanski refleks *spatula* u REW (l. c.) daje se oblik *spádula*, koji je Ive (155) zabilježio u Puli, ali mu ne kaže značenja. Uporedi kao paralelu za semantičnu promjenu izvedenice od *(h)ŭměrus* 'rame': *(h)ŭměrāle* 'kabanica', rumunj. *umărar* 'Schulterbedeckung' (EWRS), lombar. (Valtellina) *ombrai* 'Riemen am Tragkorb', *lombral* 'Weidenband' (REW 4231–2). U hrvatskom narječju Buzeta *špalîn* znači 'dio odijela što pokriva ramena' a *špalarîn* 'dio steznika preko ramena' (D. Sirotić), koje je deminutivni oblik mletačkog *spalari (dei busti)* 'quella parte del busto che copre la spalla' (Boerio), a u Segetu *spàlan* (M. Barada).

spónza *(spònsa)* 'osjetljivo tkivo oko korijena konjskog kopita' 'tuello, la parte interna e sensibile dell' unghia del cavallo, avvolto dallo zoccolo, formata di cartilagini, legamenti, tendini ed ossa'. – Od *spŏngia* < σπογγία 'spužva' i 'mek oklop poput spužve'. Prijelaz značenja može se objasniti mekoćom tkiva, isto kao i u drugim romanskim oblicima, koji se odnose na bolesti konja, na pr. galicij. i stportug. *espunlha* 'prišt na konjskoj nozi', campid. *sponğe* 'sakagija, konjska bolest, maleus' (REW 8173, 1), a upor. i značenje pridjevâ izvedenih u romanskim jezicima od *spongiōsus* 'spužvast, šupljikav'. Refleks je *z* < *ʒ* < lat. *gi* kao u sjeverotalijanskim narječjima i u ladinskom (Vidossi, Dial. tr., 297–304).

spurğá *(spourgià)* 'klaštriti (stablo)', 'potare, tagliare i rami superflui'. Sinonimi *nitá, tağá.* AIS 1315 vodnj., rovinj. *pudá.* Danas *spurjá.* – Od *expurgāre* 'očistiti', koji je proširen nastavkom *-iare* u **expurgiare*, kao i stmilan. *obondiare* od *abŭndāre* (Rom. Gr. II, § 576), mlet. *indormenzár* 'uspavati' uz talij. *indormentare.* Vodnjanski se oblik može porediti s tarant. *sprujara* 'id.' (Merlo, It Di 12, 1936, 94), jer je u tom narječju pravilna fonetska promjena *rg* > *j*, a u vodnjanskom je ovo morfološka crta. Današnje je vodnj. *spurjá* zbog *j* stariji oblik od venecijaniziranog *spurğá.* – Postoji i vodnj. deverbalna izvedenica *spurğadóura* 'klaštrenje' napravljena običnim sufiksom glagolskih apstraktnih imenica *-ātūra* (Rom. Gr. II, § 492); upor. ovdje *krioladóura* i *tsernidóura.* Za grafiju Dalla Zonche *ou* < *u* pred naglaskom vidi naprijed u uvodu.

stranséi 'udahnuti (o maloj djeci u konvulzivnom plaču)' 'prender una tirata di fiato soppresso (detto di bambini)'. – Od **ex – transire* 'iz-prelaziti'. Za to značenje vodnjanske riječi ima više paralela u romanskim jezicima, na pr. lombar. *strazí* 'ukočiti se', franc., španj., portug. *trance* 'smrtni hropac', stšpanj. *transido* 'mrtav umoran' a portug. 'ukočen' (REW 8855). U vodnjanskom i u prednjim primjerima u grupi *ns* sačuvalo se *n* (koje se u latinskom jeziku još u početku naše ere počelo gubiti), jer je to bio književni, latinizirani naziv stare medicinske terminologije (Rom. Gr. I, § 403 c). Particip prošli na *-itus* glagola *stranséi* poimeničen je u ženskom rodu u vodnj. obliku *stranséida* 'zahlipci, fras' 'tirata di fiato soppresso', slično kao i u talij. *tirata, cantata, fumata.* U nastavku *-itus* međuvokalno *t* sonorizirano je u *d*; upor. ovdje *somedér, zbulséidо.*

stravalgá 'propustiti travu koseći' 'tralasciare l'erbe segando colla falce, strafalciare'. – Od **extra-varĭcāre* 'prekoračiti, prijeći izvan čega' s disimilacijom likvida *r – r* > *l – r*, kao u talij. *straval(i)care* 'valicare con fretta' od tog istog glagola (REW 9153). Jednaka se disimilacija nahodi i u deverbalnoj imenici talij. *valico,* istrom. *bálago* sa sekundarnim *a,* od **baligo* < **varicus* (Parodi, Rom. 27, 201, 209). Naprotiv u bales. *travargá* 'travalicare' (Ive 99), od *varĭcāre* s drugim prefiksom *trans-* nema te disimilacije. U vodnjanskom narječju postoji i refleksivno *stravalgáse* u značenju 'iščašiti (zglob)', do koga je moglo doći preko značenja 'premjestiti, izvaditi s mjesta', kao u srphrv. *uganuti;* Dalla Zonca daje i vodnj. sinonime *retortsíse, strakoláse, senistráse.* Rovinjski glagol *stravalkáse* Ive (18, bez oznake značenja), pozivajući se na Flechiu (AGI 3, 149), dovodi u vezu s **extravacuare,* ali je taj rovinjski glagol identičnog porijekla s vodnjanskim *stravalgáse.*

súltsa *(sùlza)* s. f. 'brazda' 'solco'. Ive (11, 49, 99, 163, 166) daje rovinj. *súlsa,* bales. *sóltsa,* šišan. *sóultsa.* Danas vodnj. i rovinj. *súlsa* (AIS 1418; Sansa; Moscheni). – Od *sŭlcus* 'id.' s prijelazom u ženski rod prema sinonimima *riga, fila* i sl. Palatal *ts* potječe od latinskog pluralnog oblika *sŭlci,* kao i u drugim istroromanskim narječjima.

bellun. *solts* 'id.', comel. *soþi* (Tagliavini, Ar Ro 10, 170), ladin. *suts* (REW 8442; Rohlfs, II, § 374). Za analošku pojavu uporedi naprijed s. v. *fónzo*, a za gubitak u današnjem izgovoru eksplozivnog elementa u *ts* > *s* uporedi naprijed *spónza*.

suréina *(sourèina)* s. f. 'vrsta ružičastog grožđa' 'barba rossa, uva di color rossetto'. Sinonim *rusána (russàna)*. – Od srednjov. latinskog *saurus* 'svijetlosmeđ' germanskog porijekla (DEF), proširenog deminutivnim sufiksom *-inus* pridjeva za oznaku boje (Rom. Gr. II, § 452), kao u talij. *azzurrino, cenerino, nerino, verdino*, dakle s istim značenjem kao naši pridjevi prošireni nastavkom *-ast, modrikast* i t. d. Poimeničen je taj adjektiv u ženskom rodu u izrazu *uva saurina;* upor. sličnu izvedenicu u emil. *sävar* 'vrsta grožđa' (REW 7626). Jamačno Dalla Zonca i ovdje krivo piše *ou* kao refleks predakcenatskog *au*, mjesto pravilnog *u*, kao u vodnj. *uriól* (v. dalje), *utúno* 'jesen', rovinj. *repusá* 'počinuti' < *repausare* (Ive 23). – Osamljen je i vodnjanski sinonim *rusána*, koji je valjda izveden od *rŭssus* 'crven' pomoću nastavka *-anus* i poimeničen u ženskom rodu opet kao tribut u izrazu s *uva*; upor. provans. *rosan* 'ružičast' od *rŏsa* 'ruža' (Rom. Gr. II, §§ 449–50). Danas vodnj. i rovinj. *rúso* 'crven' AIS 1576.

surión *(souriòn)*, s. m. 'vrsta bolesti na kopitu u konja' 'malpizzone, sorta di malattia nell' unghia del cavallo nel luogo dove la carne viva si unisce coll' unghia', stručno 'fimatosi' (Tommaseo-Bellini s. v. malpizzone). Ive (124) daje vodnj. *surión* 'specie di tumore, che viene alle dita', ali bez etimologije. – Sufiksom *-ione* (Rom. Gr. II, § 459; upor. dalje *zbrousión)* prošireno *sūra* 'list (u noge)' i 'lisna kost, fibula', koja se latinska riječ nije sačuvala ni u jednom romanskom jeziku; latinizam je sttalij. *sura* s. f. 'osso della gamba, detto anche fibula' (Tommaseo-Bellini) s identičnim latinskim oblikom i značenjem *sūra*. Vjerojatno je učenog porijekla kao veterinarski termin, a za spomenutu su bolest drugdje našli drukčije nazive, na pr. mlet. *pedicelo* (Boerio, REW 6349), tal. *malpizzone* i *acqua alle gambe* (Tommaseo-Bellini), franc. *étonnement du sabot* (Ferrari-Caccia, Larousse du XXe s.). O predakcenatskom *ou* u grafiji Dalla Zonche, *souriòn*, vidi naprijed u uvodu.

tása *(tàssa)* s. f. 'mnoštvo, gomila' 'massa, quantità indeterminata di qualunque cosa ammontata insieme'. Rismondo (278): »I covoni venivano raccolti in numero di ottanta e più messi in *tase*, in mucchio, in carrata«. Danas poljoprivredni naziv *tása de gran* i sl. – Od franač. *tas* 'id.' s prijelazom iz muškog u ženski rod možda zbog talijanskog sinonima *massa* i sttalij. *mora*. Kako su Franci bili u Istri od 8. v., mogao je taj naziv ući u istarski govor, kao što su i drugi poljoprivredni termini ušli u govore zapadne Romanije (Bertoni, *L'elemento germanico nella lingua italiana*, 1914, 65 i d., 221 i d.). U oblasti romanskih jezika riječ je potvrđena samo u franc. *entasser* 'nagomilati' i provans. *tas*, a u vezi s holand. *tas*, tako da je ona mogla dospjeti u Istru i preko sjeverne Italije, kao i talij. *biado, biada, biava* < franač. **blād*, koje je franačka vojska donijela sa sobom (FEW; EWFS; DEI).

téra móra *(tèrra mòra)* 'zemlja crnica' 'terra nera' u poslovici *téra móra fa bon pan, téra biánka vásta 'l gran* od riječi do riječi 'crna zemlja daje dobar kruh, bijela zemlja kvari žito'. Istu poslovicu daje i Rismondo (297). – Atribut zemlje *móra* od *maurus* 'Maurin, crnac' pučkolatinski 'tamnosmeđ'. Vodnjanska poslovica naliči na rovinj. *tiéra nígra fa bon pan, tiéra bianka fa krapá da fan* (Malusà), mlet. *tera mora fa pan, tera bianca fa pantàn* ili *tera mora fa bon fruto, tera bianca fa gnente in tuto* (G. Bianchi, Proverbi veneti, 1901, 270) ili *tera negra fa bon gran (Boerio);* upor. i latinsku *fuscus ager fructus et farra ministrat opima* (A. Arthaber, *Dizionario di proverbi*, 679), toskansku *terra nera buon pan mena, terra bianca tosto stanca* (G. Giusti, *Raccolta* di proverbi toscani, 1926[9], 18), retoromansku *terra naira porta bun früt* (W. Gottschalk, *Die bildhaften Sprichwörter der Romanen*, II, 1936, 273), francusku *noir terrain porte gain et bien, et le blanc ne porte rien* (Arthaber l. c.), provansalsku *terro negro porto bon blad* (Gottschalk l. c.), španjolsku *la tierra negra buen pan lleva* (Arthaber l. c.), a i njemačku *schwarzer Grund, trägt gute Frucht* (ib.). Samo u one dvije mletačke varijante i u ovoj španjolskoj *la tierra morena buen pan lleva* (ib. i Gottschlak l. c.) nahodim isti atribut zemlje *morena* (REW 5438) kao i u vodnjanskoj.

tigúr s. m. 'pojata' 'stalla chiusa da tre lati di muro secco'. Sinonimi *kazón, kurtéina* (v. naprijed), *mandría, stála.* Potvrđeni su još i oblici: vodnj. *tegúr* 'id.', u starinskom koparskom glosaru *tiguor* 'casetta per lo più fatta di paglia' (ArTr 36, 48, 59), rovinj. *tagúr,* piran. i tršć. *tigór* 'tugurio' Ive 23, 75). – Od *tegurium* ili *tigurium* 'koliba' (DEL). U spomeniku iz Kopra 804. g. *tegorium* 'id.' (Kandler). Toponim kraj Pule *Vicus Tegoría* zabilježen 1150 (C. De Franceschi, »La toponomastica dell' antico Agro Polense«, *Atti e Mem. della Società Istriana* 51–2, 1939–40, 178). Rovinj. *tagúr* Ive (23) izvodi također od *tegurium, tugurium* i objašnjava prijelaz *u* > *a* preko *e*, kao u rovinj. *bajúlko* < mlet. i padov. *biolco* 'govedar' < srednjovj. lat. *befulcus,* pučkolat. **bufulcus* (DEI).

tópa *(tòppa)* s. f. 'gruda zemlje' 'zolla'. Vidi naprijed izraz *tópa inĝerbáda* s. v. *inĝerbádo.* Puls. također *tópa,* rovinj. *suópa* (Ive 155). AIS 1420 vodnj. *topa,* rovinj. *swopa,* piran. *sópe* pl., furl. *sópa, ϑópa* te preko Mletaka, Marka i Umbrije sve do Sicilije *toppa* i sl. – Riječ je nesumnjivo u vezi s kalabr. *tappa* 'zolla erbosa' (Di Tr Ca), franc. *tapa* 'surface à gazon court et serré', kors. *teppa,* abruz. *teppa,* piemon., cremon., mantov., katal., franc. dijalekt. *tepa,* i t. d. sve u istom značenju 'gruda zemlje'. Sve te riječi J. Hubschmied jun. izvodi od predromanskih **tappa,* **tippa,* lat. *teba* 'brežuljak' *(Festschrift Jud,* 1943, 273–4; upor. i REW 8731, 8005a; DEL s. v. tifata). To mišljenje potvrđuje i vodnjanski oblik s alternacijom *a* – *o,* kao u kalabr. *toppa* (uz spomenuto *tappa; toppa* je izbjeglo Hubschmiedu), te kao mark. *toppa,* abruz. *toppa* (uz spomenuto *teppa),* mlet., breš., trient. *topa* (REW l. c.). Križanjem pak * *tippa* i *zolla* napravljeni su oblici rovinj. *suópa,* mlet., padov., trient. *tsopa,* furl. *tsope* (ib.).

tróʒo *(tròzo)* s. m. 'staza, puteljak' 'pesta, sentieruolo'. Vidi naprijed sinonim *somedér*. Danas *tróso*. AIS 845 motov., piran. *trózo*, furl. *tróy*. U drugim istarskim narječjima: šišan., puls., piran, *troʒo*, rovinj. i fažan. *truózo*, a također u mlet., padov., trent. *troʒo* i t. d., koje riječi Ive (69) po Schuchardtu (ZRPh 4, 125) i Salvioniju (»L'elemento volgare negli Statuti lat. di Brissago«, 39) izvodi od kelt. *traig*, cimr. *troed* 'noga' ili vjerojatnije od *trĭvium* 'raskršće'. Meyer-Lübke pak (REW 8934) svodi ih na predlat. **troju* 'staza' i drži, kao i Jud (Bull. de dial. rom. 3,7), da tu riječ ni glasovno ni semantički nije moguće dovesti u vezu s *trivium*, a zbog fonetskih razloga ni s gals. *troget-* 'noga', langob. *trog* 'korito, valov', lotrin. *tröč* 'staza'. Tagliavini (Ar Ro 10, 178-9) daje ove oblike u comel. *trói*, *trúi*, *truéi*, *tröi*, bell. i gard. *troi*, u poznolat. u Cadore *troijus*, koji potkrepljuju navedeno objašnjenje Meyer-Lübkea.

tsérne *(zèrne)* s. f. plurale tantum 'žrvanj, ručni mlinac' 'mulino a mano'. Isto i u Rismonda sa slikom (260, 269), ali »oggi quasi scomparso«. Ive (107) daje još bales. *tsérno* 'id.', bales. i puls. *tsérne* s. f. plur. 'macine', galež. *tsiérne*. AIS 252 ima vodnj. *zèrne* s. f. plur. samo na toj točki uz *pristéyn* (< *pĭstrīnus* 'mlinski', kao i talij. *pistrino* 'stupa', REW 6541). Današnji izgovor *zérne* s. f. plur. – Od srphrv. *žȓvanj*, u kojem dijalekatskom obliku u Istri, kao što su na pr. *zârna*, *zérna*, *žârna*, *žêrna*, *žŕna* i sl. (po saopćenju prof. J. Ribarića i dra. F. Mohorovičića); Parčić ima *žrna* s. n. plur. Jamačno su našu riječ shvatili kao da je u jednini ženskog roda pa su napravili množinu na *-e;* upor. i sloven. *žŕne* s. f. plur. (Pleteršnik). Ive nije znao, je li ta riječ, kao i rovinj. *siérno* 'grano', deverbalna izvedenica od *cĕrnĕre* 'mljeti', ili je naša posuđenica *zrno* 'grano'; ovamo je uvrstio i bales. glagol *tsérni* 'mljeti', o čemu vidi dalje.

tsèrni i **tsernéi** *(zaèrni, zaernèi)* 'prosijati' 'vagliare, sceverare col vaglio'. Sinonim *kriǧolá, krijolá* vidi naprijed s. v. *kréibio*. AIS 1483 *sérni*. Ima i imenica *tsernadóura* 'pljeva'. Današnji izgovor *sérni, sernadóura*. – Od *cĕrnĕre* 'prosijati' kao i sinonimi u piran. *intsérni* (Ive 83) i u mnogim romanskim jezicima, na pr. furl. *cérni, cernî, zérni, zernî* (Pirona), talij. *cernere* i t. d. (REW 1832). Ive, vidjeli smo naprijed s. v. *tsérne*, nije se mogao odlučiti, da li je bales. homonim *tsérni* 'macinare' i figurativno 'fare all' amore' latinskog ili slavenskog porijekla; ali taj se glagol zbog njegova značenja ne može odvojiti od opće-istarske posuđenice srphrv. *žȓvanj, žȓvnjati;* upor. i sloven. *žrnáti, žŕniti* (Pleteršnik). Teže je objasniti preneseno značenje tog baleskog glagola 'fare all' amore', koje se poklapa sa stfranc. *serdre* 'coïre' < *cĕrnĕre* i koje Spitzer tumači »wegen der Hin- und Herbewegung« (Litbltt. 1924, 125; FEW). Drugi vodnj. oblik *tsernéi*, rovinj. *sarnî*, pretpostavlja dubletu **cernīre* s promjenom konjugacije kao u sttalij. *cernire*, furl. *cernî, zernî*, kalabr. *cernire (Di Tr Ca)*. – Vodnjanska izvedenica *tsernadóura* napravljena je od participa prošlog pomoću sufiksa *-ătura*, ma da ovo nije glagol prve konjugacije; upor. talij. *cerni-*

tura, furl. *cerniture, zerniture* (Pirona), a kod nas *pòsije* od *pòsijati* 'sijati kroz sito' (ARj). Ova deverbalna imenica ima kolektivno, a ne apstraktno značenje radnje, kao *krijoladóura, spurğadóura* (v. naprijed), a obično zbirne imenice s tim nastavkom nijesu napravljene od glagola, nego od drugih imenica, na pr. talij. *armatura, capellatura*, franc. *chevelure, denture*, španj. *botonadura*, portug. *dentadura* (Rom. Gr. II, §§ 492, 528). Dvjema konjugacijama odgovaraju i dva participa prošla *tsarnóu* i *tsarnéi* 'prosijan' < pučkolat. **cernutum* i poznolat. *cernitum* mjesto klasičnog *crētum*. Promjena *er* u *ar* kao u *mitarísa*, koje vidi naprijed. U piranskom narječju ima i skraćeni particip prošli *tsérto* (Ive 83), za koje uporedi sttalij. *cernuto, cernito*.

uriól i **orğól** *(orgiòl)* 'vrsta hrušta ili gundelja na lozi' 'carruga della vite, coleottero della vite della grandezza di un moscone, di color verde lucido metallico' Melolontha vitis. Danas *uriól*, kao i u Rovinju (Ive 70). – Od *aureŏlus* 'zlatan'. Kukac je dobio to ime po svojoj boji, sličnoj boji zlata, kao što su i u drugim romanskim jezicima iz istog razloga izvedenicama od *aurum* nazvali razne životinje, cvijeće i dr., ali ne nahodim primjera za kukce, osim u furl. *mosče d'aur* 'cetonia aurata' (Pirona) 'zlatna mara, bubazlata'. Tako se na pr. ptica 'zlatka ili žuja' zove piemont. *uryöl*, stfranc. *oriol*, novofranc. *loriot*, provans. *auriol*, katal. *oriol*, a njemački *Goldamsel* (REW 791, FEW s. v.). I mi imamo mnogo takvih naziva (upor. Brehm-Fink, *Kako žive životinje*, 1937, gdje ih je navedeno deset, i T. Šoljan, *Fauna i flora Jadrana*, 1948, gdje je osam riba s takvim imenima). Naziv ribe *aurāta*, prijevod grč. χρύσοφρυς, sačuvao se u romanskim jezicima a i u srpskohrvatskim narječjima na primorju: *òvrata, òvratica* (u Vuka krivo *òvratnica), lovrat, lòvrata*, upor. i njemački sinonim *Goldbrassen* (REW 789; FEW; RJA; Skok, ZRPh 50, 498 i Terminologija 32, 48, 49). Ima i hrvatsko ime mletačkog porijekla dvaju otočića kod Lošinja *Orjule* f. pl., talij. *Oriole*, lat. u sing. *Auriola* (1208), što je deminutivni pridjev izveden od *aureus* 'zlatan'; jamačno su ih tako nazvali zbog dobre zemlje, koja je rijetka u onim krajevima (Skok, Slavenstvo 47, 260). Zamjena *au* > *u* opća je u istroromanskom govoru; upor. galež. *uríze* 'zlatar' < *aurĭfice* i druge promjene navedene naprijed s. v. *suréina*. U toskanskom obična promjena *rį* > *j* u istroromanskim je narječjima sporadična (Rom. Gr. I, § 519–22; Rohlfs, I, § 284–5) i tako u vodnj. *uriól* sačuvalo se *rį*, a u rovinj. se toponimu *Maján* < *Marianus* promijenilo u *j* kao i u *primarjol*, a u vodnj. *primarğól* u ğ (v. naprijed s. v.). U drugom vodnjanskom obliku *orğól* ğ je sekundarno kao u vodnj. *skunpéilği* 'scompigliare', po ugledu na mletačku promjenu */l/*ğ < *j* < *l*; upor. mlet. *ağo* 'aglio', *fameğa* 'famiglia', *Italğa* 'Italia', *pağa* 'paglia' (Bartoli, *Miscellanea Hortis*, 918; Rohlfs, I, § 280).

vása *(vàssa)* s. f. 'koščica (u voća)' 'nocciolo, osso nella frutta'; uporedi naprijed *garnél, greiñól* 'koščica u grožđa' i *núčo* 'koščica u masline'. Ive (109) daje u pluralu *váse za* 'semi di cucurbite, poponi, noccioli, ecc'. AIS 90, 1281 ima za 'koščica' u singularu mletački oblik

vodnj. *óso*, rovinj. *wóso*, a za 'kosti' u pluralu vodnj. *ósi*, rovinj. *wósi*. – Od *ŏssa* plural imenice *ŏssum* 'kost'. Ive (l. c. nije siguran, da li vodnj. *váse* odgovaraju *ŏssi* i upućuje na veljot. *uásse* i furl. *uess* 'ossa'. Za 'koščice' upotrebljavalo se i u starotalijanskom jeziku oblik u ženskom rodu *ossa* (Tommaseo-Bellini). Promjena *ŏ-* > *va-* u zatvorenom slogu obična je u istroromanskim narječjima, na pr. galež., fažan., puls. *várno* 'jasen' < *ŏrnus* (Ive 126, 140, 142, 154), vodnj. *várto*, *vártal*, *Via Vártaj* (Rismondo 118), bales., šišan. *várto*, rovinj. *vartáčo* 'orticello incolto' < *hŏrtus* (Ive 70, 109, 114; AIS 1144 vodnj. *wárto*, 1354 rovinj. *wórto)*. Ascoli je mislio, da se u pogledu tog diftonga vodnjansko narječje razlikuje od rovinjskog: »il dialetto di Dignano non accompagna quel di Rovigno nel dittongo dell' *ó;* e solo mi appare quasi segnacolo di una fase anteriore: *varto* 'orto'« (AGI 1, 443); Ive jednom to *v-* smatra protetičkim, a drugi put redukcijom diftonga u *a* zbog utjecaja idućeg labijala (126, 142). Tu se radi o promjenama *ó* > *uo* > *ua* > *va*, koje su zajedničke istroromanskom, furlanskom i dalmatskom jeziku, upor. stmlet. *voués* furl. *ués*, *vuès* (Pirona), veljot. *vuas* 'kost' (REW 6114).

vedúrno s. m. 'neugarena zemlja' 'maggese' i izraz *lasá (in) vedúrno* 'ostaviti neugareno polje godinu dana'. AIS 1417 daje vodnj. *i lo láši vedúrno par prá*, *lasá im bari*, i rovinj. *vadúrno* 'id.'. Ima i *zverdoná* 'ugariti' i 'ugaren'; Ive (70) ima samo ove glagolske oblike vodnj., galež. *dezverduná*, puls., bales. *dezverdoná*, rovinj. *dazvardoná*. – Od **veturnu*, *vĕtĕrnu* 'star' (Meyer-Lübke, Litbltt 15, 91; REW 9289; drukčije Salvioni Krit. Jhrber. 7, I, 140); to su dva proširena oblika riječi *vĕtus* kao *alburnus* od *albus* i sa zamjenom *e* u *o* po analogiji prema *vĕtŭstus*. Za prijelaz značenja 'star' – 'neugarena zemlja' uporedi *veterētum* 'zemlja neobrađena godinu dana' (DEL) i reflekse *vĕtŭstus* u bolonj. *bdost* 'ugar', logudor. *terra bedusta* 'polje obrađeno prošle godine' (REW 9293). Refleksi *vĕt(ĕ)rānus* – starijeg oblika od deminutiva *vĕtŭlŭs* – nahode se u stmlet. *vet(e)rano (*Mussafia 220), na Pagu *Kessa veterana* (1212, Skok, Slavenstvo 69), furl. *vedrán*, veljot. *vedrún*, dubrov. *Vetrani*, rumunj. *bătrîn* i u starim tekstovima mletačkim i južnotalijanskim (Jireček I, 93; Dalm. I, 291; Skok, Prilozi 12, 11–13; Bartoli, Dalmatico 140), a u Istri su se sačuvali refleksi *veturnu* u ovom posebnom značenju. Vodnjanski toponim *(dreio) Viér* i u Lošinju *Vier* hrv. *Bijŭar* (Skok, Slavenstvo 52) odgovaraju stmlet. *viére*, furl. *viéri* od *vĕtĕrnu* (AGI Ascoli 1, 405; Salvioni 16, 289; Ive 6). Gotovo u svoj Italiji refleksi su inovacije *vetulus* (AIS 54), koja se od 9. v. širi iz Toskane (Aebischer, Cultura neolatina, 4–5, 1945, 114); upor. za Krk talij. *Veglia* < *Vekla*, *Vikla* < *veclu* (Skok, o. c. 22). – Od *vedúrno* izveden je glagol *zverdoná* 'ugariti', njegov particip prošli i pridjev *zverdoná* 'ugaren, preoran' pomoću prefiksa *ex-;* upor. mlet. *zvegrár* 'iskrčiti', furl., bresc., veron. *zvegrá* (REW 9292). Ive (70) daje vodnj., galež. *dezverduná*, bales., puls. *dezverdoná*, rovinj. *dazvarduná* s prefiksima *de ex* i s metatezom *ter* > *erd.*

vidión i vedél 'tele, kojemu nije još godina' 'vitello che non abbia passato un anno'. Oba oblika i u vodnjanskim verzijama parabole o rasipnom sinu (Ar Tr 36). AIS 1046 i Sansa imaju samo *vedél* kao i u ostalim istroromanskim narječjima, bales. *vedél* i *vidél*, galež. *vedél*, rovinj. *vedél*, *vediél*, *vadiél* (Ar Tr 36, 1919, 28–48). – Prvi je oblik *vĭtĕll-us* 'tele' s promjenom sufiksa, *vitell-* + *-ione*, upor. talij. *carpione* 'šaran' < *carpa*, sard. *anzone* 'jagnje' < **annione*, španj. *gorrión* 'vrabac' < bask. *gorri* (Rom. Gr. I, § 545, II, § 459). Drugi je vodnjanski oblik mlet. *vedelo*. Ne nahodim nigdje slične izvedenice vodnj. *vidión*, jednako kao ni njegovu sinonimu u Vodnjanu *pursión* (Ar Tr 36, 44. 57), koje je *pŏrcĕll-us*, opet sa zamjenom s istim sufiksom: *porcell-ione*.

víra de matremóño 'vjenčani prsten' 'anello matrimoniale'. Isto danas i u Rovinju. – Od poznolat. *vĭria* 'kolut' 'narukvica', kao i sttalij. *viera* 'kolut', mlet., lombar., emil. *vera* 'vjenčani prsten', furl. *vere*, *vierie* 'id.' (REW 9366), veljot. *vaĭra* 'prsten' (Dalm. II, 232; u REW nema vodnjanskog ni veljotskog oblika). Za pravilnu promjenu *ĭ* > pučkolat. *e* > *i* upor. naprijed *mitarísa* i vodnj., rovinj., šišan. *sía*, fažan. *síe* 'vjeđa' < *cĭlium* (Ive 9, 109, 140, 163). – Grupa intervokalnog *-tr-* u *matremóño* sačuvala se stoga, što je to knjiška riječ, te ona ne može poslužiti kao dokaz očuvanja grupe *-tr-* u istroromanskom govoru (upor. Skok, Considér. 480–1; Vidossi, Stratif. 68–71).

zbrusión (sbrousiòn) s. m. 'klica' 'germoglio' i u izrazu *no vi zbrousión* 'nemati klicā, ne klijati, zakržljati' 'non aver germogli, intristire'. Danas nepoznato. Ima u vodnjanskom narječju i sinonim *bóuto*, deverbal od *butá*, o kojem vidi naprijed s. v. *brokolá; bóuto* odgovara talij. *butto* od *buttare* 'tjerati klice' (DEI). – Kao i *bóuto* vjerojatno je i *zbrusión* germanskog porijekla, got. *brūts* 'pupoljak' upor. stvnjem. *broz* 'id.', talij. *brozza*, prov., katal., piemon. *brot*, genov. *brotu*, španj. *brote*, te španj. *brotar* 'pupati', genov. *brottî* 'id.' (REW 1347; FEW; DEI). Vodnj. *zbrusión* može biti prefiksom *ex-* i sufiksom *-ione* proširen refleks got. *bruts*. – U talijanskim dijalektima, osim navedenih, potvrđena je i izvedenica lomb. *sbrodá*, *sbruá* 'kresati drveće', a u španj. *abrotoñar* 'tjerati klice' (REW l. c.). Gamillscheg (I, 211) ubraja franač. *brust* 'mladica' i stsas. *brustjan* 'klijati' među brojne nazive u vezi s prirodom, koje su Germani dali Romanima; upor. stfranc. i prov. *brost*, nfranc. *brout* 'mladica'.

zbulséido *(sbulséido)* adj. u izrazu *oúči zbulséidi* 'lutajuće oči' 'occhi stralunati, sbalestrati, mossi senza ordine e senza modo'. – Tom izrazu odgovara tal. *voltare gli occhi* 'prevrtati očima' s glagolom od pučkolat. **vŏltāre*. Vodnjanski oblik zbog *s* za *ţ* pretpostavlja pučkolat. **ex-vŏltiāre*, od čega je postalo španj. *bosar* i portug. *bolsar* 'predati se' (REW 9434, 9446, 2). Dočetak *-éido* < *-itus* u participu *zbulséido* objašnjava se povođenjem za participskim pridjevima na *-itus* u donekle sinonimnim talijanskim adjektivima *occhi smarriti*, *spauriti*, *storditi* i sl. Za intervokalno lat. *t* u sufiksu vidi *stranséida* naprijed s. v. *stranséi*.

ʒu adv. 'dolje' 'giù, abbasso', na pr. u izrazu *gatá ʒu la káza* 'porušiti kuću', zapravo 'baciti je dolje' (Ive 190); vidi naprijed s. v. *gatá*. – Od pučkolat. *jōsu(m)* < lat. *deō(r)sum* 'dolje', kao u mlet. i jul. mlet. *ʒo* (Boerio; Rosman; upor. sinonimne izraze mlet. *butár ʒo un muro*, talij. *buttar giù un muro)*, sttalij. *josu, gioso, giò*, stlombar. *zoxo*, milan. *giò*, engad. *ǧo*, provans., katal. *jos*, rumunj. *jos* (REW 2567; FEW s. v. deorsum). U vodnjanskom je obliku *u* postalo od lat. *ō*, kao u *dúmo, misúr, múre* (vidi naprijed), upor. talij. *giu(so)*, na Cresu *Sus* (Skok, Slavenstvo 40), furl. *ju*, stfranc. *jus*, stkatal. *ajus*, gdje je *u* po analogiji od *ū* u pučkolat. *jūsum* prema *sūsum* (> talij. *su(so)*, furl. su, rum. *sus;* REW 2567, 2; 8478, 2, gdje nije uzet u obzir ovaj istroromanski oblik). Početna je afrikata ʒ pravilna, jer se početno *j-* izjednačilo sa *dį-* i dalo je ʒ kao i u sredini riječi (upor. naprijed *fonʒéra)* i u nekim sjevernotalij. i južnofranc. narječjima, na pr. *diūrnum* > **jūrnu* > sjevernotalij. *ʒorno* (Boerio; Rom. Gr. I, § 407; Rohlfs, I, § 182, 227; FEW s. v. diurnum).

zúgo s. m. 'jaram (za plug)' 'giogo'. Tako i danas (Rismondo 273–4, 281; Sansa 255). U AIS 1240 vodnj. *zúgo, zugíto*, rovinj. *zógo, zugíto*, a Ive (23–24) daje rovinj. *ʒógo, ziógo;* danas rovinj. *zúgo* 'jaram za dva vola', *zugíto* 'jaram za jednog vola' (Malusà). – Od *jŭgu* 'jaram (na plugu)' s promjenom *j-* > *z-*, koja nije obična u istroromanskim narječjima, gdje se *j-* sačuvalo (vodnj. *jóusto, jurá, jenáro*, Ive 111–2), ili se promijenilo u *ǧ-* (vodnj., rovinj. *ǧurá* ili u *ʒ-* (rovinj. *ʒu, ʒurá, ʒúvano*, kao u mletačkom, tršćanskom i furlanskom govoru, Ive 23–24, Vidossi, Dial. tr. 293). Prema Rohlfsu (I, § 158) i AIS 1240 refleks *z-* nahodi se danas i u nekim narječjima sjeverne Italije; u mletačkom su ga čuli kao frikativno *ʒ-* Boerio, Kosovitz, Ive, Rosman (140–2); upor. o tom Vidossi l. c. I vodnjanski tekstovi daju također refleks *z-*, na pr. *za-ké* < *jam quia, zógo* < *jocu, zóuño* < *juniu, zúvuno* < *juvenis* (Sansa). Latinsko *ŭ* sačuvalo se nepromijenjeno u zatvorenom i otvorenom slogu, upor. vodnj. *búka* 'usta' < *bucca, kúpa* < *cŭppa, ʒura* (vidi ovdje), *púvoro* < *pulvere, gúla, krus* < *crŭce* (nasuprot dalmat. *au* u otvorenom slogu: *zaɯg, gaɯla, kraɯk;* Dalm. II, § 295).

ʒúra adv. 'gore', prepoz. 'iznad, povrh' 'sopra', na pr. u izrazu *gatá ʒúra* 'pokopati', zapravo 'staviti (zemlje) odozgo, prekriti (zemljom)' 'interrare' (Ive 193); vidi naprijed *gatá*. Ima i vodnj. *súra* (Ar Tr 36, 41; Sansa). Rovinj. *da zúra*, šišan. *zóra* 'povrh' (Ive 10, 14, 35, 165). – Od *sŭpra* s istroromanskom promjenom *u* za *o* od lat. *ŭ*, upor. naprijed *zúgo*, i s drugom promjenom *pr* > *br* > *r*, kao u mlet. *sovra, sora*, furl. *sore*, engad. *sur*, stfranc. *seure*, nfranc. *sur* (REW 8456). Salvioni i Vidossi (Ar Tr, 36, 60) kažu za *zura:* »Segue *deōrsum*, al quale in alcuni dialetti soggiace anche *sotto*«. Promjena dentala *s* u afrikatu ʒ nije rijetka u istroromanskom govoru na početku riječi, upor. dalje *ʒúta*, a i *ʒor* 'surutka' od *sĕrum*, vodnj., galež., šišan. *ʒabináse* 'ispitati se' *exā-*

mināre, galež. *ʒanbúrtolo* uz *sanbúrtolo* 'zelembać' *San Bartolo(meo)* (Ive, 114, 130). Na tu fonetsku promjenu mogao je utjecati i adverb obratnog značenja *ʒu*, gdje je *ʒ-* pravilan refleks lat. *j-* (vidi gore *ʒu)*.

zúta (zùtta) adv. 'dolje', prepoz. 'ispod' 'sotto'; upor. naprijed izraze *gatá ʒúta* 'preorati (zemlju)' i *múre ʒúta i uóči*. I u rovinj. *zúta* 'id.', *zutará* 'zakopati' sotterrare, šišan, *ʒóta* 'sotto' (Ive 14, 35, 114, 165, 175). – Od *sŭbtus* 'dolje' s dočetnim *-a* po analogiji prema *sŭpra* (> vodnj. *ʒúra*, v. naprijed), kao i u sicil. *sutta*, napulj. *sotta*, logudor. *sutta*, katal. *sota* (Dalm. I, § 155; REW 8402). Početna afrikata *ʒ-* objašnjava se kao i u *ʒúra* (koje vidi naprijed).

KRATICE ČEŠĆE CITIRANIH DJELA

AGI	= Archivio glottologico italiano.
AIS	= K. Jaberg und J. Jud, Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz, I–VIII, Zofingen 1928–40.
ALI	= Atlante linguistico italiano.
ARj	= Rječnik hrv. ili srp jezika Jugoslav. akademije, 1–12, Zagreb 1880–1952.
Ar Ro	= Archivum romanicum.
Ar Tr	= Archeografo triestino.
ASPh	= Archiv für slavische Philologie.
At Li Co	= G. Bottigl oni, Atlante linguistico-etnografico italiano della Corsica, I–X, Pisa 1932–42.
Bh ZRPh	= Beihefte zur ZRPh.
Dalm.	= M. Bartoli, Das Dalmatische, I–II, Wien 1906.
DEF	= O. Bloch et W. Wartburg, Dictionnaire étymologique de la langue française, Paris 1950[2].
DEI	= C. Battisti e G. Alessio, Dizionario etimologico italiano, I–III. Firenze 1950–52.
DEL	= A. Ernout et A. Meillet, Dictionnaire étymologique de le langue latine, I–II, Paris 1951[3].
Di Tr Ca	= G. Rohlfs, Dizionario delle tre Calabrie, I–III, Halle 1932–39.
Diz Mar	= Dizionario di Marina. Accademia d'Italia. Roma 1937.
EWFS	= E. Gamillscheg, Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache, Heidelberg 1928.
EWRS	= S. Puşcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache, Heidelberg 1905.
EWSS	= F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, Wien 1886.
EWUIG	= G. Rohlfs, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität, Halle 1930.
FEW	= W. Wartburg, Französisches etymologisches Wörterbuch, I–V, Bonn-Basel 1928–51.
Gl La Em	= P. Sella, Glossario latino emiliano, Città del Vaticano 1937.
Gl La It	= P. Sella, Glossario latino italiano, Città del Vaticano 1945.
It Di	= L'Italia dialettale.
It. Gr.	= W. Meyer-Lübke, Italienische Grammatik, Leipzig 1890.
Krit. Jhrber.	= Kritischer Jahresbericht üb. d. Forsch. d. roman. Philologie.
LEW	= Walde und Hofmann, Lateinisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1938–52[3].
Litbltt.	= Literaturblatt für germanische und romanische Philologie.
RES	= Revue des études slaves.
REW	= W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1935[3].
Rom.	= Romania.

Rom. Gr.	= W. Meyer-Lübke, *Grammatik der romanischen Sprachen*, I–III, Leipzig 1890–99.
SEW	= E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg 1908–14.
Thesaurus	= Thesaurus linguae latinae, Lipsiae 1900–39.
Vo Ro	= Vox romanica.
VEI	= A. Prati, Vocabolario etimologico italiano, Milano 1951.
ZRPh	= Zeitschrift für romanische Philologie.
Arnaldi	= Latinitatis italicae medii aevi lexicon, Archivum latinitatis m. aevi, 12–21, Bruxelles 1936–51.
Barić	= O uzajamnim odnosima balkanskih jezika, Beograd 1937.
Bartoli, Dialetti	= Dialetti e lingue della Venezia Giulia, Alle porte orientali d'Italia, Torino 1945.
Bartoli, Saggi	= Saggi di linguistica spaziale, Torino 1945.
Bartoli, Dalmatico	= Dalmatico e albano-romanico, Italia e Croazia, Roma 1942.
Bartoli, Introd.	= Introduzione alla neolinguistica, Genève 1925.
Bausteine	= Bausteine zur roman. Philologie. Festgabe Mussafia. Halle 1905.
Bertoni	= Italia dialettale, Milano 1916.
Boerio	= Dizionario del dialetto veneziano, Venezia 1867[3].
Bourciez	= Éléments de linguistique romane, Paris 1946[4].
Chiappini	= Vocabolario romanesco, Roma 1933.
Dalla Zonca	= Dizinario italiano-dignanese, rukopis 1842.
Dauzat	= Dictionnaire étymologique de la langue française, Paris 1949[5].
Du Cange	= Glossarium mediae et infimae latinitatis, I–X, Niort 1883–7.
Gamillscheg	= Romania germanica, I–III, Berlin 1934–6.
Grbin	= L'elemento romanzo nel dialetto croato di Lisignano (Ližnjan), seminarska radnja.
Ive	= I dialetti ladino-veneti dell'Istria, Strasburgo 1900.
Jireček	= Die Romanen in den Städten Dalmatiens, I–III, Wien 1901–4.
Kandler	= Codice diplomatico istriano,Trieste s. a.
Kosovitz	= Dizionario-Vocabolario del dialetto triestino, Trieste 1889.
Levy	= Petit dictionnaire provençal-français. Heidelberg 1923.
Mazzucchi	= Dizionario polesano-italiano, Rovigo 1907.
Monaci	= Crestomazia italiana dei primi secoli, Città di Castello 1912.
Mussafia	= Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten, Denksch. Wien. Akad., Ph.-h. Kl. 22. Wien 1873.
Penzig	= Flora popolare italiana, I–II, Genova 1924.
Pirona	= Vocabolario friulano. Udine 1935.
Ribarić	= Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri, Beograd 1940.
Rismondo	= Dignano d'Istria nei ricordi, Bagnacavallo 1937.
Rohlfs	= Historische Grammatik der italienischen Sprache, I–II, Bern 1949.
Rosman	= Vocabolarietto Veneto Giuliano, Roma 1922.
Sansa	= Villotte per l'Istria, Grona 1932.
Sansa	= Traduzioni in istriano, Milano 1936.
Sirotić	= L'elemento romanzo nel dialetto croato di Pinguente (Buzet), seminarska radnja.
Skok, Considér.	= Considérations générales sur le plus ancien istroroman, Romanica helvetica 20, Zürich 1943.
Skok, Contrib.	= Contribution à l'étude de l'istriote prévénitien, Mélanges Haškovec, Brno 1936.
Skok, Pojave	= Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rim. prov. Dalmacije, Zagreb 1915.
Skok, Slavenstvo	= Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima, I–II, Zagreb 1950.
Skok, terminologija	= Naša pomorska i ribarska terminologija na Jadranu, Split 1933.
Spotti	= Vocabolarietto anconitano-italiano, Genève 1929.

Stolz-Schmalz	= Lateinische Grammatik, bearb. v. Leumann u. Hofmann, München 1928[5].
Štrekelj	= Zur slavischen Lehnwörterkunde, Denksch. Wien. Akad., Ph-h. Kl. 50, 1904.
Tommaseo-Bellini	= Dizionario della lingua italiana, I–VI, Torino 1929.
Vidossi, Dial. tr.	= Studî sul dialetto triestino, Ar Tr 23–24, 1900–02.
Vidossi, Stratif.	= Stratificazioni linguistiche in Istria, Alle porte orientali d'Italia, Torino 1945.
Wagner, Ländl. Leb. Sar.	= Das ländliche Leben Sardiniens im Sp'egel der Sprache, Heidelberg 1921.
Wagner, Lin. sar.	= La lingua sarda, Bern 1951.

INDEKS VODNJANSKIH RIJEČI

anurá 76
árbo 76
ársena 76

béina 76
biká 77
bonáse 77
bóuto 110
buréičo 78
brokolá 78
bunáse 77
butá 78, 110

dá fòra 78
deskaregá 86
dezlombá 86
dezverduná 109
dúmo 78

éra 78

féila 91
fonzéra 79
fonzéta 79
fónzo 79
frášeno 79
frázino 79

galópo 80
garnél 80
gatá 81
gavíje 81
grávia 84
greiñól 80
gréizo 82
grogán 83
gróste 83
gróuo, gróuvo 84
grúvio 84
gurgán 83

ğaréin 80
ğeráitso 82
ğiróuko 82

ílara 84
inbunáse 77
indéigulo 84
inğerbádo 84
inigréi 85
inijerbádo 84
inmartséi 93
insinitéi 85
insiniti 85

jérba 84

káligo 85
karéga 86
karkoña 88
karpíta 86
kastradéizo 87
káta 87
kávria 87
kazalí 87
kazalído 87
kotésto 88
krakóña 88
kòsa 92
kréibio 89
kribíito 89
kribióutso 89
kriğél 89
kriğolá 89
kriğoladóura 89
kriğolíto 89
krijolá 89
krijoladóura 89
krus 111
kuladúr 89
kúpa 90
kupadéla 90
kurtéina 90
kúska 90

laudaréin 91
lavudá 91
lílera 84
linarói 91

lingnénto 92
líno 91
linséini 91
liníto 91
lodaréin 91

máğo 92
mağól 92
mai 92
májo 92
majòl 92
mandarísa 95
marsán 93
marséi 93
martsán 93
martséi 93
mascér 93
mascíér 93
menestrá 94
mèti 94
misúr 94
mitarísa 95
mizóko 95
múre 95

néil 91
nígro 85
nitá 104
nočár 96
nonéla 98
noníta 97
núčo 97

orğól 108
óso 109
óugula 96

pačóto 97
paladéina 97
paledána 98
palpíri 98
pastóurin 98
pasturéin 98
péirulo 99

pestigá 99
pezaróla 99
píruli 99
pistigá 99
pitsolído 88
piurá 99
piuradúr 99
piurita 99
portésto 88
póuno 100
primarǧól 100
primaról 100
pristéyn 107
púvoro 111

radéige 100
radíga 100
ráyo 81
rusána 105

séite 101
sérni 107
sernadóura 107
séye 101
sfónzo 79
sía 110
skéiba 101
skóusa 101
skóuza 88
skúsa 101
sóka 101
somedér 102
Sénte 102
somejéntsa 102
somená 102
soménto 102
soun 103
spalaréina 103
spalári 103
spónza 103
spurǧá 104
spurǧadóura 104
spurjá 104
stranséi 104
stravalgá 104
súltsa 104
súra 111
suréina 105
surión 105

tagǧá 104
tása 105
tegúr 106
téra móra 106
tigúr 106
tívio 84
tópa 106
trózo 107
tsarnéi 107
tsarnóu 107
tsernadóura 107
tsérne 107
tsernéi 107
tsèrni 107
tsiél 82
tsirká 82

uriól 108

vártaj 109
vártal 109
várto 109
vása 108
vedél 110
vedúrno 109
vidión 110
víra 110
vistéido 83

wárto 109

zabináse 112
zaké 111
zbulséido 110
zbrusión 110
zei 91
zógo 111
zor 112
zóuño 111
zu 111
zúgo 111
zúra 111
zúta 112
zúvuno 111

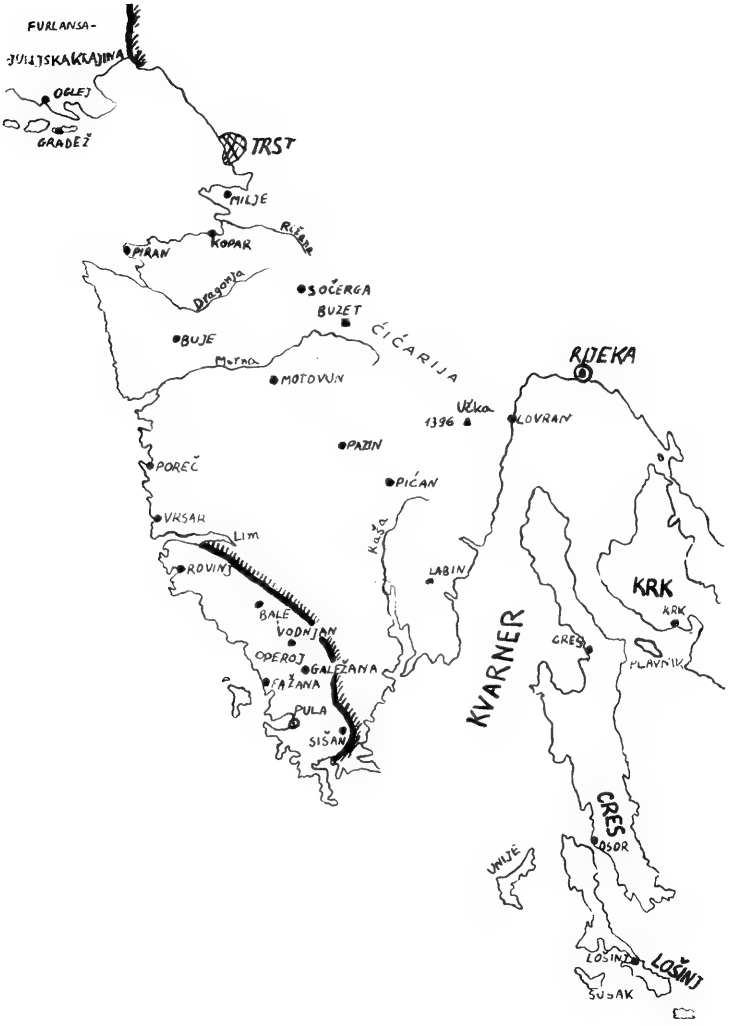
FURLANSA-
JULIJSKA KRAJINA
OGLEJ
GRADEŽ
TRST
MILJE
KOPAR
PIRAN
Rižana
Dragonja
SOČERGA
BUZET
BUJE
Mirna
ČIČARIJA
MOTOVUN
RIJEKA
Učka
1396
LOVRAN
PAZIN
POREČ
PIĆAN
VRSAR
Lim
Kaša
ROVINJ
LABIN
KRK
BALE
VODNJAN
GALIŽANA
ODEROJ
FAŽANA
PULA
SIŠAN
KVARNER
CRES
PLAVNIK
OSOR
UNIJE
LOŠINJ
SUSAK

Marko Kosor

ZABORAVLJENI TROJEZIČNI RJEČNICI JOSIPA JURINA

1. BIOGRAFIJA JOSIPA JURINA

Poznato je, da je prvi hrvatski leksikograf bio Šibenčanin Faust Vrančić. On je potkraj 16. stoljeća napisao i objelodanio petojezični rječnik: *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum* (Venetiis 1595). Na 117 stranica osrednjega formata on je u četvrtom stupcu iznio hrvatsko značenje latinskih riječi, koje alfabetskim redom niže u prvome stupcu. Manje od dvjesta godina kasnije, u drugoj polovici 18. vijeka, franjevac Josip Jurin iz Primoštena sastavio je u Šibeniku dva omašna rječnika u tri sveska. Budući da su rječnici sve do danas ostali u rukopisu, oni su našoj javnosti gotovo potpuno nepoznati. Nešto više nego o njima znalo se o njihovu auktoru, jer je osim rječnika i nekih drugih djela, koja su također ostala u rukopisu, napisao i objelodanio trojezičnu gramatiku pod naslovom: *Grammatica illyricae juventuti latino italoque sermone instruendae accomodata* (Venetiis 1793). Na nju su se u posljednjih 150 godina osvrnuli mnogi naši i strani pisci u svojim člancima, studijama i bibliografijama.[1] No, tu ćemo uzalud tražiti bilo kakav podatak o samome Jurinu. Prve škrte podatke o njemu daje nam o. Ante Lulić u talijanskom djelcu: *Memorie della francescana provincia de' mm. oo. del SS. Redentore in Dalmazia* (Split 1867). Pored mjesta Jurinova rođenja i datuma njegove smrti on tu spominje glavne karakteristike njegova svećeničkog i redovničkog života. Dvadesetak godina kasnije fra Stjepan Zlatović u djelu: *Franovci redodržave presv. Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji* (Zagreb 1888) obraća pažnju na Jurinova djela ističući, kako je on napisao: »Riečnik latinski, talijanski i hrvatski u tri velika sveska« (str. 353). Prije Zlatovića hrvatski književnik Fran Kurelac izvješćuje Akademiju

[1] Literaturu o tom iznio sam u raspravi *Trojezična gramatika fra Josipa Jurina*, Rad 295.

g. 1870. sa svoga puta po Dalmaciji: »Rěčij sam, koliko mi putovanje i prepisivanje dalo, podosta pokupio, nu prilike propustit ne mogu da slavnu akademiu ne pozovem pribaviti rukopis pokojnoga otca Jurina, u kom su skupljene rěči okolice šibeničke. Nahodi se u bratje sv. Lovre« (Rad XII, str. 233). U novije doba don Krsto Stošić pisao je malo opširnije o Jurinu i njegovu književnom radu. U Stošićevu članku: »O. *Josip Jurin, lingvist iz 18. vijeka*« (Nova revija, Makarska 1941, br. 1) po prvi put se nabrajaju sva Jurinova rukopisna djela. Pisac nam osim toga pruža i neke podatke o Jurinovu životu, ali ti podaci nisu posve točni. Isti pisac ubraja Jurina u *Galeriju uglednih Šibenčana* (Šibenik 1936), a u djelu: *Sela šibenskoga kotara* (Šibenik 1941) spominje ga kao istaknutiju ličnost iz sela Primoštena.

Za poznavanje Jurinova života i rada mnogo su važniji rukopisni izvori. Na prvome mjestu stoji *Liber archivalis Provinciae*, koji se sastoji od dva sveska i sadržava važnije isprave franjevačke provincije Bosne Srebrne od njezina početka do 1735. godine, zatim važnije isprave franj. provincije presv. Otkupitelja od 1735. do 1785. godine. Iz tih omašnih svezaka doznajemo, u kojim je mjestima Jurin živio, kad je koju službu vršio i kamo je koje godine putovao. Nažalost, odatle ne doznajemo, što bi nas daleko više zanimalo, kad se rodio, koji su mu bili roditelji, gdje je svršio gramatičku školu, gdje filozofiju i teologiju. Ti su me nedostaci prisilili, da prelistam matice rođenih u Primoštenu, onda samostanske nekrologe i neke druge privatne i službene spise iz samostanskih arhiva u Visovcu, Šibeniku i Makarskoj. Na osnovu svih tih izvora mogao sam samo donekle iskonstruirati porijeklo, život i rad Josipa Jurina. Njegov detaljni život i rad ostaju i dalje nepoznati.

Jurin je, kako nas uvjerava fra Andrija Kačić Miošić, potekao iz velikog i gospodskog plemena Jurića, koje se iz Šibenika doselilo u Primošten. U stara vremena od njega se porodiše »vojvode, koluneli, đenerali, još i marešali od vojske franceske« (Stari pisci hrvatski, knj. XXVII, Zagreb 1942, str. 486). Kačić pjeva u »Pismi drugoj od vitezova primoštenski« o Jurićima: »latinski se Jurini zovihu« (Ib., str. 498). To prezime pisci različno bilježe. Tako na primjer Zlatović jedamput ga bilježi *Jurinović*,[2] drugi put *Giurin*,[3] a treći put *Gjurinić*.[4] *Liber archivalis* od 1754. do 1770. nazivlje našeg pisca *Jurinović*, jedamput g. 1771. *Jurina*,[5] a od 1773. dalje samo *Jurin*. Za taj oblik i ja sam se odlučio, jer on najčešće dolazi u izvorima i jer se potomci istoga plemena u Primoštenu i danas zovu samo *Jurin*.

Josip Jurin rodio se 16. listopada 1730. godine. U matici rođenih od god. 1719. do 1752. župnoga ureda u Primoštenu (str. 41, br. 30) stoji: »Anno Dñi 1730. die 18. mensis Octobris. Ego parochus Angelus Trapileo huius Villae Capitis cisti baptizavi in hoc baptisterio parochiali s. Georgii infantem natum die 16. currentis ex legitimo matrimonio, ex

[2] Zlatović: Franovci, str. 353.
[3] Ibidem, str. 352.
[4] Ibidem, str. 471.
[5] Liber archivalis, sv. I., str. 441.

conjugibus Simeonis Giurin et Magdalenae ejus uxoris huius Villae, cui impositum fuit nomen Lucas. Patrini fuerant Gasparus et Floria Pargin, ejus uxor. ambo de hoc rure«. Da se ovaj tekst, pisan dosta pogrešnim latinskim jezikom, tiče Josipa Jurina, potvrđuju nam notarski spisi suda u Šibeniku. U svesku 103. II. 96. nalazi se ostavština Marka Jurina pokojnoga Mihovila od 25. IV. 1773., i njom određuje neke zemlje fra Josipu Jurinu, opservatu, »koji se u svijetu zvao Luka pokojnoga Šimuna«.[6] To potvrđuje i *Liber vestitionum* (na Visovcu), u kojemu (na str. 54) čitamo: »Fr. Joseph Jurinovich a Primostene, antea Lucas vocatus, natus octobris 18.«, samo što se *Liber vestitionum* ne slaže s maticom u danu rođenja. Tu malu nesuglasnost nije teško riješiti, jer matica donosi dan rođenja i dan krštenja, a *Liber vestitionum* samo dan krštenja.

O Jurinovu nižem školovanju nisam se namjerio ni na jedan podatak. To me je navelo na pomisao, da je Josip Jurin svršio gramatičku školu u nadbiskupskom sjemeništu u Zadru. U franjevački je red stupio 15. srpnja 1753.,[7] dakle u navršenoj 23. godini života, što je velika rijetkost i izuzetan slučaj. S druge strane on na kraju svoje gramatike donosi kratak pregled staroslovenskog alfabeta kao i pregled ruskih deklinacija. Ta se dva jezika nisu uopće učila u školama provincije presv. Otkupitelja onoga doba. Naprotiv znamo, da je zadarski nadbiskup Matija Karaman 1748. u Zadru otvorio zavod, u kojemu su pitomci morali naučiti čitati glagoljicu, ćirilicu i poznavati staroslovenski jezik, da bi mogli razumijevati misal i brevijar. Taj je nadbiskup putovao u Rusiju, gdje je došao do uvjerenja, da je crkveni jezik ruske redakcije pravi oblik staroslovenskog jezika, pa je u tom jeziku 1745. izdao i novo izdanje glagoljskog misala.[8]

U franjevački red Jurina je primio fra Jeronim Filipović, poznati naš crkveni govornik iz 18. vijeka. Godinu novicijata, gdje mu je bio učiteljem fra Nikola Branković iz Jajca, svršio je 15. srpnja 1754. na Visovcu.[9] Poslije toga nastavio je započete nauke. O. Petar Baćić u rukopisnoj *Spomen-knjizi svih pokojnih franovaca provincije presv. Otkupitelja* (str. 118) veli o Jurinu da je »učio dosta u Italiji«. A kada? Baćić nam ne kaže. Zanimljivo je, da se Jurin 1755. nalazi u Živogošću kao slušač filozofije, a iduće g. 1756. već je svećenik i član samostana u Splitu na Dobrome. (Regesta provincijala G. Despotovića, str. 45 i 156). Nastaje pitanje: kako to, da Jurin iza novicijata uči filozofiju i odmah iza toga postaje svećenik? Možda i ta činjenica govori za hipotezu, da je Jurin učio u zadarskom sjemeništu gramatiku i teologiju i da je poslije novicijata nadoknadio samo nedostatak filozofske naobrazbe.

[6] Stošić: *O. Josip Jurin, lingvist iz 18. vijeka,* Nova revija, Makarska 1941., str. 42., bilj. 2.

[7] Liber vestitionum, str. 54.

[8] Vodnik: *Povijest hrvatske književnosti,* Zagreb 1913., str. 51.; Š. Urlić: *Crtice iz dalmatinskoga školstva,* Zadar 1919., I., str. 52.

[9] Liber vestitionum, str. 54.

Između 1756. i 1765. godine Jurina ne spominje ni jedan izvor. Po svoj prilici, da se na to razdoblje odnose Baćićeve riječi i da se on u to doba nalazio na naucima u Italiji. Nakon duge stanke od punih devet godina prvi put se spominje 11. travnja 1765. Otada ga izvori spominju gotovo svake godine. G. 1765. kao *magister juvenum* boravi na Visovcu.[10] 7. X. 1766. premješten je iz Visovca u Šibenik, gdje ostaje sve do svoje smrti. Do 1773. tu vrši službu učitelja samostanskih đaka.[11] Dva puta je zamjenik samostanskoga starješine.[12] Inače drugih istaknutijih služba nije vršio. Iz matica župnoga ureda u Primoštenu razabira se, da je Jurin više puta zamjenjivao mjesnoga župnika, koji put i duže vrijeme. Tako ga je zamjenjivao od 13. III. 1782. do 14. III. 1783., dakle punu godinu dana. Don K. Stošić zabilježio je predaju, prema kojoj je Jurin podigao kapelicu »ad portam oppidi Primosteni«, da ispuni zavjet neke svoje rodice.[13] U kapelici, koju sam sâm vidio, nalazi se lijepa Madona u bizantinskom stilu s latinskim natpisom: »Hoc tibi pro votis Catharina Jurin reliquit. Virgo Dei Genitrix, tu miserere pia. Anno Dni MDCCLXX«. U ovoj je radnji najvažniji podatak, što ga iz Jurinova života pruža *Liber archivalis*, dopuštenje provincijala Josipa Radmana od 26. X. 1775., kojim se Jurinu dozvoljava da može poći u Mletke »ob negotia quaedam propria« (II, str. 67). Mislim, da ne ću pogriješiti, ako ustvrdim, da se pod tim riječima ima razumjeti Jurinova namjera, da ispita prilike u Mlecima, kako bi štampao gramatiku ili koje drugo svoje djelo.

Drugih važnijih podataka iz Jurinova života izvori nam ne daju. Nego zanimljiva je činjenica, da se pisci i izvori najviše razilaze u datumu njegove smrti. Tako don K. Stošić na tri mjesta donosi tri različna datuma smrti. U *Galeriji uglednih Šibenčana* (str. 38) veli, da je Jurin umro »2. III. 1802.«, u djelu *Sela šibenskoga kotara* (str. 257): 2. II. 1802., a u Novoj reviji (Makarska 1941., str. 42) kaže, da je »umro u Šibeniku 10. III. 1801.« Ni drugi se pisci u tome ne slažu, a što je još zanimljivije, ni svi izvori. Splitski nekrolog bilježi kao dan Jurinove smrti »die 10. Martii anno 1807.«, sinjski »die 12. Martii 1801.«, šibenski »die 10. mensis Martii 1801.« Taj datum ima i *Starinski mrtvar obitelji zaostruške*, koji je 1802. prepisan iz *Nekrologa najstarijega*.

Navedeni i drugi izvori ne slažu se ni u tome, koliko je Jurinu bilo godina u času smrti. Šibenski nekrolog bilježi, da je umro u 72. godini života, *Starinski mrtvar* i *Nekrolog najstariji* u 69. godini. Ostali izvori i pisci vele, da je umro u 73. godini. Radi toga razilaženja nastojao sam doći do sigurnih podataka o dobi i smrti J. Jurina. Tragajući za podacima u arhivu samostana sv. Lovre u Šibeniku namjerio sam se na talijanski rukopis iz 18. vijeka *Libro, in cui si notano le messe che si fanno*

[10] Akta provincijala Filipovića i Staničića, str. 40., 58., 75.
[11] Ibidem, str. 108.
[12] Liber archivalis, sv. I., str. 441. i 468. Regestum provincijala Marojevića, str. 368. i 385.
[13] Nova revija, Makarska 1941., str. 42.

celebrare per li religiosi e confratelli defunti. Na strani 15. toga rukopisa stoji: »Adi 10. Marzo 1801. il fu Padre R. Giuseppe Giurin in età d'anni 72. nel convto di Sebenico rese l'anima al Creatore, per la quale si applicano le messe come segue«. Ali u *Aktima* (str. 81) tadašnjega provincijala Lovre Lovrića (1800–1803) čitamo: »Die 11. Martii 1801. R. P. Joseph Jurin omnibus sacramentis munitus aetatis suae 73. pleuritide cořeptus in coňtu Sibenicensi obiit«. U makarskom samostanu nalazi se duplikat *Akta* toga provincijala i u njima Jurinova osmrtnica glasi: »Die 11. Februarii 1801. R. P. Joseph Jurin a Sibenico oñbus sacramentis munitus aetatis suae anno 73. pleuritide correptus in coňtu Sibenici obiit«. Kojemu ćemo primjerku vjerovati? Prvomu, jer je i u njemu bilo pisano *Februarii*, što je kasnije precrtano i preko njega napisano *Martii*. Ali kako se može složiti provincijalova osmrtnica s onom iz *Libra?* Nije isključena mogućnost, da je u *Libru* označen dan smrti, a u provincijalovoj osmrtnici dan ukopa. Kad se zna za datum rođenja i dan smrti, nije teško izračunati, u kojoj je dobi Jurin umro. Rodio se 16. X. 1730., umro je 10. III. 1801. Prema tome u smrtnom času imao je 70 godina, 4 mjeseca i 25 dana. Nekrolozi su stavljali godine otprilike, jer nisu znali točan datum Jurinova rođenja. Zato jedan od njih *(Starinski mrtvar)* i bilježi »circiter 69«.

2. JURINOVI RJEČNICI

Jurin je živio u tišini samostana sv. Lovre u Šibeniku bez većih potresa i smetnja. Sav svoj trud uložio je, kako nas svi izvori o tome uvjeravaju, da izgradi svoju osobu prema svojim redovničkim i svećeničkim idealima i da proširi svoje duševno obzorje prema zahtjevima onoga vremena. Prema riječima fra Stjepana Zlatovića Jurin je bio »zamjerne radinosti preko svega života. Mnogo prošti i napisa«. (Monografije dvanaest samostana, str. 263, rukopisno djelo u Šibeniku). Mi ga u duhu gledamo, kako veći dio svoga slobodnog vremena sjedi u svojoj ćeliji, okružen raznim gramatikama, rječnicima, kronikama i teološkim raspravama. Kod toga mu je na pameti jasna i živa misao, da svojim nastavničkim radom olakša samostanskim đacima učenje jezika, naročito latinskoga, pa hrvatskoga i talijanskoga. U tom pogledu najviše će im pomoći, ako im pruži zgodne priručnike i udžbenike. On je kao nastavnik u tome osjećao veliku oskudicu. Dotadašnje dvije gramatike, Babićeva i Šitovićeva, po njegovu mišljenju nisu odgovarale potrebama škole. Do Mikaljina i Della Bellina rječnika bilo je teško doći, jer su poodavno štampani. Nije mu preostalo drugo nego da toj nestašici doskoči sam svojim originalnim djelima, rječnicima i gramatikom. No, kao dijete svoga vremena i on je, čini se, vjerovao u svemoć znanosti i prosvjete. Zato je nastojao da bar nešto napiše iz svakoga područja znanosti, kojima su se njegovi hrvatski suvremenici bavili. To je uglavnom bio leksikografski rad, pa pisanje gramatika i kronika. Tako je i Jurin pored svoje

štampane *Gramatike* preveo, sastavio i napisao: 1. *Knjige s. Jerolima*, prijevod 92 poslanice sv. Jeronima. Preveo ih je s latinskoga originala i priredio za štampu. Poslije Jurina i dr. fra Ivan Marković preveo je 68 poslanica i štampao ih u Zagrebu 1908. Zanimljivo je, što Marković nigdje ne spominje Jurinova prijevoda, iako je više godina živio u Šibeniku i mogao znati za taj prijevod. 2. *Ćudoredna*, nacrt ovećega moralnoga djela. Rukopis je nepotpun. Dr. fra Jure Božitković misli, da se više sveščića toga rukopisa izgubilo, kad se za prvoga svjetskoga rata samostanski arhiv »prenašao iz Šibenika na Konjevrate«. (Popis rukopisa samostana sv. Lovre u Šibeniku, str. 58. Božitkovićev rukopis nalazi se u Makarskoj.) 3. *Knjige litogodišnje*, sačuvane u dva primjerka. To je prijevod ljetopisa opata Lengletta Dufresnoya, ali ne s francuskog originala, nego »iz talijanskoga u slovoglasni jezik iliričkí«, kako u naslovu ističe sam prevodilac. No najopširnije i najomašnije je Jurinovo djelo njegovi rječnici. Bez pretjerivanja može se reći, da je u njih uložio toliko vremena i truda, koliko u sva ostala rukopisna djela. Prvi rječnik ili *Calepinus trium linguarum, Tomus I.* sadržava riječi latinsko-hrvatsko-talijanske, drugi rječnik ili *Calepinus trium linguarum, Tomus II.* riječi talijansko-latinsko-hrvatske. Treći svezak ima natpis *Sequuntur adverbia selecta per ordinem alphabeticum ex vocabulario Taurinensi collecta pro tyronibus illyricae juventutis apprime utilia*, i sadržava, kako sam natpis kaže, priloge, u prvome dijelu latinsko-talijansko-hrvatske, a u drugome talijansko-latinsko-hrvatske. Prvi rječnik sastoji se od 22 sveščića nejednake veličine i broji 1682 strane. Ako se od toga broja odbije oko 50 neispisanih strana, tekst rječnika zauzima 1632 stranice. Drugi je rječnik dosta manji. Obuhvaća 13 približno jednakih sveščića ili 1050 stranica. Treći svezak kao dodatak prvim dvjema u odnosu prema njima vrlo je neznatan, jer broji svega 140 strana, a tri nejednaka sveščića.

Prva dva sveska imaju natpis samo na hrptu, treći na izvanjskoj stranici. Sva tri su uvezana. Prva su dva za razliku od trećega uvezana u bijeli karton. Sva tri su pisana na papiru vrlo dobrom i tvrdom, veličine 32×22. Pismo nije svagdje jednolično i lijepo. Negdje je ljepše, krupnije i čitkije, negdje ružnije, sitnije i nečitkije. Ni u jednom svesku nema ni predgovora ni pogovora. Riječi su pisane u dva stupca na svakoj strani. Na vrhu svakoga stupca nalazi se početni slog slova, koje se obrađuje. Strane nisu bile numerirane. Radi lakšega snalaženja, ja sam naknadno izvršio paginaciju u sva tri sveska. U talijansko-latinsko-hrvatskom rječniku latinski je tekst podcrtan. U prvome dijelu trećega sveska podcrtane su hrvatske riječi, a u drugome dijelu latinske. Kako u prva dva sveska ima dosta čistih stranica i polustranica, može se zaključiti, da je Jurin pisao sveščić po sveščić i da ih je uvezao, kad je bio gotov čitav rukopis. Pojedina slova ne zauzimaju jednak broj strana, što je i razumljivo. Ovdje treba istaknuti, da je Jurin u prvom svesku dva puta obradio slovo A, B, C, ali ne dokraja, nego samo djelomično. Od slova A obrađuje dva puta riječi od *assuefactus* do kraja, prvi put od strane 136. do 150., drugi put u trećemu sveščiću, ali u proširenu obliku. Prvi put tekst iznosi 27 stupaca, drugi put 64 stupca, t. j. od strane 167. do 198.

uključivo. Razlog je tomu, što je pisac opazio, da su mu mnoge riječi izmakle, koje bi svakako morao unijeti u rječnik. To ga je potaklo, da ponovo obradi i slovo B. Prvi put ono obuhvaća 13 stranica (150–163), ili 27 stupaca, drugi put 24 stranice (199–223) ili 49 nepunih stupaca. Od slova C obrađeno je prvi put samo dvadeset riječi. Čitavo se slovo ponovo obrađuje u trećemu sveščiću.

Ni članci pojedinih riječi nisu jednako dugi. Neki su vrlo kratki, kao na primjer *abaestuo, avena, balbus, calamus, fax;* tal. *amicabile, mela, subbia, vacante.* Drugi su opet dosta dugi, kao lat. *gero, gratia, humilis, labarum, obruo, praecipio, solvo;* tal. *abbagliare, abbajare, abbondanza, affermare.* Uz neke riječi dolazi više latinskih ili talijanskih sinonima, na primjer: *Abdico, amoveo, repudio; Abjungo, separo, removeo; Aboleo, destruo, tollo, deleo; Aborior, morior, pereo; Antecedo, anteeo, praeeo, praecurro, praegredior, antegredior, praecedo.* U talijanskom rječniku uz pojedine riječi ima nešto manje sinonima, na pr. *Bastone, mazza; Beato, fortunato, felice; Bellezza, beltà, beltade; Ignominia, disonore, vergogna.* To nije rijetka pojava. Takve slučajeve susrećemo na svakoj strani obaju rječnika.

Jurinovi rječnici imaju više formalnih nedostataka, što nije čudo, kad se sjetimo, da oni nisu svršena djela, koja je njihov auktor spremio za štampu. Prije svega gdjegdje je pobrkan red riječi. Jedna se riječ nalazi ispred druge, a po alfabetskom redu morala bi doći iza nje. Tako u prvome svesku *ambustio* stoji ispred *amburo; audax* ispred *audacior, auctum, auctus, auctoritas; baptizo* ispred *baptizatio i baptizator; sanctifico* ispred *sanctificatio* i *sanctificator.* Istu pojavu nalazimo i u drugome svesku, na primjer *bufolo* dolazi prije *bufo; divoto* prije *divorzio; idolo* prije *idolatra.* Takvih primjera mogli bismo navesti dosta velik broj. Ipak, tu se ne radi o većoj zbrci i neredu. Sam je pisac bio svijestan tih griješaka pa je ispred nekih riječi u latinskome rječniku stavio zvjezdicu kao upozorenje na pogrešan red riječi. Zvjezdica se na primjer nalazi ispred *baptizo, barathrum, generatorius, magistratio, magistratus, mensalis, nocturnum, novellans, numeralis, numerans.* Jedan je od uzroka toga nereda, što je pisac iz primjera, koje navode njegovi izvori, pojedine riječi unosio u alfabetski red, pošto je oblik iste riječi, koji bi morao doći kasnije, već napisao. Tako se dogodilo, da su neke riječi u talijanskome rječniku došle po dva puta. Na primjer *dirizzare* stoji ispred *dirivare, dirivazione* i iza njih; *brutto* ispred *bruttamente, brutezza* i iza njih; *nave* ispred *naufragio, navicella, navigabile, navigare, navigazione,* i iza njih, i t. d.

Drugi je nedostatak, što je za neke latinske ili talijanske riječi ispušteno njihovo hrvatsko značenje. Za neke latinske riječi nije navedeno talijansko značenje, a za neke ni hrvatsko ni talijansko. Talijanskoga značenja nemaju na primjer riječi: *abactus, abalieno, abaestuo, abitio, ablaqueo, ablator, ablegatio.* Ni hrvatskoga ni talijanskoga značenja nemaju na primjer: *acclivis, aculeolus, adactus, adapertus, addecet, addubitatio, adhaeresco.* Tu se uglavnom radi o riječima, koje imaju isto značenje s kojom drugom riječi, a na nju se pisac ponekad pozivlje. Ovdje treba

naročito istaknuti, kako se Jurin uz neke latinske riječi poziva na riječi, kojih u rječniku uopće nema. Tako na primjer uz *loligo* on se upućuje na *lolligo*, uz *medioximus* na *medioxumus*, uz *mendicum* na *mendicium*, uz *nardum* na *nardus*, uz *obnuntiatio* na *obnunciatio*, uz *palacra* na *palacrum*, ali se u rječniku ne nalazi ni jedna riječ, na koju se poziva. U talijanskome rječniku nemaju hrvatskoga značenja riječi kao: *abbaino, bagascione, bardessa, bazelletta, braghiere, condannare per comun parere d'giudici colleghi.* Više puta neke talijanske riječi u vezi s kojom drugom riječi mijenjaju značenje. U takvim slučajevima Jurin svaki put bez potrebe navodi riječ u alfabetskom redu s ostalim riječima, na pr.:

Battere, bastonare, verberare, caedere, percutere, ...
Battere moneta, cudere signo argentum, ...
Battere il grano nell aja, terare, ...
Battere i piedi, suplodere pedem, ...
Battere i denti, frendere, ...
Battere il ferro, ducere ferrum, ...
Battere le mura con artiglieria, ...
Battere il fuoco, ignem excutere de silice, ...
Battere la strada, explorare iter, ...

Takvih primjera u rječniku ima sva sila, na pr. *combattere, compagnia, da, dare, faccia, febbre, genio, liberare, mettere, non, occhio, pezzo, rendere* i t. d.

U oba rječnika ima dosta nepotrebnih glagolskih oblika, koji su obuhvaćeni samim glagolom. To napose vrijedi za participe prezenta: *abiens, abundans, accedens, aedificans, belans, cadens, caelans, cedens, cessans*, i participe perfekta: *abactus, abductus, abesus, adeptus, adductus, admissus, admotus, adunatus, affatus.* Rjeđe dolaze participi futura kao: *moriturus, oriturus, parsurus*, i glagolski pridjevi kao: *metiendus, metuendus, mirandus, molliendus, optandus, oriundus.* U talijanskom tekstu susrećemo se samo participi prezenta i perfekta. Da se bolje vidi, evo nekoliko primjera: *abbandonante, abborrente, abbracciante, affermante, agitante, andante, cadente, dolente, grondante; abbassato, abbattuto, abbeverato, abbottinato, abbozzato, abbissato, adoperato, adunato, bagnato, cacciato, calcato, dispensato.*

Još je veći nedostatak, što pisac neke riječi tumači latinskim ili talijanskim jezikom. U latinskom rječniku takvo tumačenje imaju na primjer: *Anapestum*, pes posticus constans duabus syllabis brevibus et tertia longa u sapiens; *Antarium*, antarium bellum veteres appellabant, auctore Festo, quod ante Urbem geritur et quasi ante aras; *Antipodes*, qui contra nos positi sunt contrariis vestigiis; *Biber*, antiquum nomen ab infinito bibere; *Labarum*, vexillum militare, auro intextum, gemmisque intermicantibus splendidissimum, quod imperatori praeferri ac a militibus pene adorari solebat. Erat autem labarum hasta longa cum ligno in apice transverso, a quo pendebat pretiosus pannus cum imperatoris icone. Huic Constantinus M. coronam imposuit cum cruce, et literis initialibus nominis Jesu Christi, quod contra Maxentium pugnaturus crucem in aere vidisset cum verbis. Tertul. Ambr. Euseb. Na sličan način tumače se i

riječi u talijanskom rječniku, na pr. *Amica, amans*, in significato disonesto; *Ana*, termine medico e significa ugual quantità; *Anagogia*, riduzione a Dio, senso mistico; *Babbuino*, spezie di simia; *Battaglio*, ferro, che fa sonar la campana i t. d.

Kako je i shvatljivo, Jurin najveću pažnju posvećuje hrvatskom tekstu. U odnosu prema latinskom ili talijanskom tekstu hrvatski tekst obično je dvaput duži. Taj omjer više vrijedi za latinski rječnik nego za talijanski. Pisac naročito gomila hrvatska značenja uz glagole i pridjeve, manje uz imenice i priloge. Da se bolje vidi, evo nekoliko primjera:

Annuo, is, nui, ere, vel adnuo, nutu assentior, affirmo, approbo. Cic. pristati vogliom, privogliti, pokazati, ukazati, klimati, poklimati, dat koje zlamenje od potvardenja, maghnuti okkom, mahnuti rukom, krenuti glavom, kazati parstom, pokazati obilixje; acconsentire, accennare, approvare, far cenno col capo, indicare con segni.

Gero, is, gessi, gestum, ere, 3. a. fero, administro, tracto, facio. Cic. nossiti, prinascati, çinniti, raditi, texiti, opravgliati, upravgliati, vladati, sluscati, podlagat se, obsluxivati, nossiti, ponascat se dobro olli zlo, sliditi, darxati, dillovati, nastojati o svojemu poslu, dillovanju etc., gledati svoje rukodillo, çinenje etc., çiniti, nositi, imati brime olliti posle priko glave, pameti etc.; portare, aver il carico, fare, governare, administrare, esercitare, maneggiare, etc.

Laboro, as, avi, atum, are, l. n. Quint, truditi, truditi se, umoriti se, bitti humoran od truda, podnossiti trud, arvati se trudom, kako s' tegom, s' texenjem i ost. muçiti, muçiti se s' trudom, bitti naskoçen od nemira, bolovanja, tughe i ost. tarpiti, podnossiti, truditi, raditi, dillovati, texiti i ost.; faticare, durar fatica, travagliare.

Sad evo nekoliko primjera iz talijanskoga rječnika:

Abbacinare, accecare, *excaecare*, *obcaecare*, *perstringere oculos*, zasiniti, obsiniti, zaslipiti, ugasiti, uzet vid, stisnuti oçi.

Crudele, aspro, crudo, *crudelis*, *dirus*, *austerus*, *immanis*, nemio, la, lo, zlosardni, nemillostiv, nemillosni, a, o, nemillosardni, xestok, tvard, a, o, nagli, la lo.

Fabbricare, *aedificare*, *fabricari*, graditi, sagraditi, zgraditi, zidati, sazidati, sastatti, sastaviti.

Odioso, molesto, nojoso, *odiosus*, *invisus*, *insensus*, nenavidan, zavidan, zlobjen, nepodnascan, marzak, dossadan, a, o.

Na kraju nastaje pitanje: kada su napisani Jurinovi rječnici? Na to pitanje nije lako odgovoriti, jer Jurin nigdje ne kaže, kad je započeo i kad je završio pisati te omašne sveske. Ni na temelju drugih izvora ne može se ni približno zaključiti vrijeme njihova postanka. Za određivanje vremena njihova postanka može poslužiti jedino pismo njihova auktora i doba njegove nastavničke službe. Ako se usporedi pismo rječnika s onim pismom iz njegovih drugih rukopisnih djela, opaža se, da je ono mnogo ljepše, dotjeranije, izglednije i stalnije, drugim riječima opaža se, da je to pismo čovjeka u mladim godinama. U prvome poglavlju rečeno je, da je Jurin vršio nastavničku službu između 1765. i 1773. godine. Kao nastavnik bez sumnje osjetio je nestašicu udžbenika

i toj oskudici nastojao je doskočiti sastavljajući gramatiku i rječnike. U uvodu *Gramatici* (str. V) priznaje, da je u to doba složio rukopisnu gramatiku. Njegove su riječi: »Još u odavna moja doba, budući bio obran od mojih starešina za učitelja gramatičke uprave mladićem, koji se goje s' ranom i naukom u manastiri državе S. Otkupitelja, ja njih više godina učeći složih rukopisnu gramatiku.« Stoga mislim, da ne ću pogriješiti, ako ustvrdim, da su i rječnici napisani u to doba, ako ne potpuno, ono bar djelomično.

Još se jedno pitanje nameće u vezi s rječnicima: Je li možda Jurin sastavio osim latinskoga i talijanskoga rječnika još i hrvatski rječnik? Pitanje se nameće to više, što nekrolog šibenskoga samostana, u kojemu je Jurin najviše živio i u kojemu je i umro, bilježi, da je Jurin ne samo preveo poslanice sv. Jeronima i napisao gramatiku: »Divi Hieronymi epistolas ex latino sermone in illyricum vertit et Grammaticam valde bonam dedit in luce«, nego i hrvatski rječnik sastavio: »Dictionarium illyricum concinnavit«. Taj isti zaključak mogao bi se izvesti iz navedenih riječi o. Stjepana Zlatovića i Frana Kurelca. Ali hrvatski se rječnik ne nalazi među Jurinovim rukopisima, i ja sam uvjeren, da ga nije ni sastavio. Riječi spomenutih auktora kao i šibenskog nekrologa slabo su stilizirane i imaju se razumjeti u širemu smislu.

3. ODNOS JURINA PREMA NJEGOVIM HRVATSKIM IZVORIMA

S obzirom na same rječnike izvori se mogu svrstati na dvije skupine: 1. na izvore za latinsko-hrvatsko-talijanski rječnik i 2. na izvore za talijansko-latinsko-hrvatski rječnik, dok s obzirom na jezike, koji se u rječnicima obrađuju, izvori se mogu podijeliti: 1. na izvore za latinski tekst, 2. na izvore za talijanski tekst i 3. na izvore za hrvatski tekst. (O svim tim izvorima opširno sam govorio u opsežnoj studiji *Kalepini fra Josipa Jurina*, gdje sam pored Jurinova života i njegova književnoga rada iznio njegove misli o latinskom i hrvatskom jeziku, prikazao njegovo pismo i pravopis, osobitosti njegova jezika u glasovima, oblicima i sintaksi.) Govoreći o hrvatskim izvorima Jurinovih Kalepina naglasio sam, kako se njihov auktor za hrvatski dio služio samo Mikaljinim *Blagom jezika slovinskoga*[14] i Della Bellinim *Dikcionarom*.[15] S time u vezi postavlja se pitanje: Je li Jurin u svojim rječnicima dao samo njihovu građu, ili je uz njihovu građu dodao novo rječničko blago? Je li istinita riječ Frana Kurelca, da se u Jurinovim rječnicima nalaze riječi okolice šibenske, i je li bio opravdan njegov prijedlog, da Jugoslavenska akademija nastoji pribaviti njihov rukopis? Je li se korisno oko njih baviti, u njih zagledati i iz njih crpsti gradivo za naše rječnike, osobito za veliki *Rječnik hrvat-*

[14] Jakov Mikalja: *Blago jezika slovinskoga*, Laureti 1649–1651.

[15] Ardelio Della Bella: *Dizionario italiano-latino-illirico*, Venezia 1728.

skoga ili srpskoga jezika, koji izdaje Jugoslavenska akademija? Ima li u njima nepoznata rječničkoga blaga, kakvih jezičnih osobina, koje zaslužuju pažnju filologa, ili su oni kakva posve obična pojava iz 18. vijeka, koji je tako bogat leksikografskim nastojanjima i u Evropi i kod nas? Jesu li Jurinovi debeli i omašni rukopisi, koji su ga stajali duga i naporna višegodišnjega rada, uzaludan posao bez ikakva rezultata? Je li Jurin beskorisno potrošio svoje dragocjeno vrijeme u jedan pothvat, kojemu nije bio dorastao i u koji se nije razumio? Je li šteta onako lijepa i dobra papira kao i crnila, koji su potrošeni, dok se ispiše preko 2700 stranica velikog formata?

Prije svega treba naglasiti, da Jurin nije imao većih leksikografskih ambicija. On nije išao za tim, da svojim rječnicima, dade prvoklasan enciklopedijski rječnik za učene i školovane ljude, kako je prof. Jonke utvrdio za Dikcionar kaločkog nadbiskupa Adama Patačića,[16] Jurinova suvremenika. No Jurin nije bio ni običan prepisivač, koji je bez ikakva kriterija iz svojih izvora uzimao građu i nju uvrštavao u svoje Kalepine. On je bio čovjek svoga ukusa, prožet istom mišlju, koja ga je vodila kod pisanja njegove *Gramatike.* U njezinu predgovoru on poručuje *Vridnočasnomu štiocu:* »Ja ovo moje diloklopje ne sastavih za velike mudroznance, koji nejmadu tribe od malahni stvari, neg za mladiće počimaoce slavnog našeg naroda.«[17] Te iste riječi kao da čitamo između redaka na svakoj strani njegovih rječnika, koje je sastavio u prvom redu za svoje dake, koji su morali dobro poznavati osim materinskoga jezika još latinski i talijanski jezik. To je razlog, zašto Jurin u tekstu svojih rječnika donosi brojne latinske, talijanske i hrvatske oblike, koji ne spadaju na rječnik i koji se u naše doba ne bi smjeli donositi. Već u toj činjenici imamo potvrdu, kako je Jurin bio svijestan, da radi svoj posao neovisno od svojih uzora i izvora, i kako je nastojao, da bude, koliko je to moguće, originalan i da obogati leksično blago naših starijih leksikografa.

U prvoj studiji, a u poglavlju o latinskim, talijanskim i hrvatskim izvorima Jurinovih rječnika, na primjerima sam pokazao, kako je Jurin bio čovjek samostalna duha i nije naprosto prihvaćao tuđe mišljenje u pitanju pojedinih naziva i njihova značenja. Iako cijeni jedne auktore više od drugih, ipak se nije dao slijepo voditi ni od jednoga. Između dvaju auktora, koji su mu pružali građu za hrvatski dio njegovih Kalepina, više cijeni Della Bellu nego Mikalju. Možda zato, što se njegovim *Dikcionarom* mogao lakše poslužiti, jer kod njega kao i kod Jurina u talijanskome Kalepinu talijanske riječi i talijanski pojmovi dolaze na prvome mjestu. Što se tiče latinskoga Kalepina u njemu se veći utjecaj Della Bellina *Dikcionara* osjeća kod onih latinskih naziva, koji su i po obliku i po značenju istovetni s talijanskim. Sod drugih riječi on je ili samostalan ili, ako prenosi Della Bellinu građu, to čini samo u onim dijelovima toga rječnika, koje je pisao sporije i savjesnije. Koji su to dijelovi, može se, između ostaloga, najlakše zaključiti po samom ruko-

[16] Ljudevit Jonke: »*Dikcionar*« *Adama Patačića,* Zagreb 1949.
[17] Grammatica, str. VI.

pisu. To nije bilo moguće postići kod Mikaljina *Slovnika*, jer se u njemu na prvome mjestu nalaze hrvatske riječi, na drugome talijanske, a tek na trećemu latinske.

Za oba Jurinova Kalepina treba istaći, što je već prije rečeno, da to nisu dovršena i za štampu spremljena djela, nego nacrt takvih djela. Da se njihovu auktoru pružila mogućnost, da ih štampa, bez sumnje on bi ih preradio: mnogo bi toga izbacio kao suvišno, dosta bi skratio, ali i koješta dodao i staro gradivo novim popunio, kao što nam to potvrđuje njegov prijevod poslanica sv. Jerolima, od kojega se sačuvao jedan primjerak u nacrtu i drugi spremljen za štampu.

Kad se Jurin odlučio na pisanje rječnika, pri tome nije imao nakanu da u njima dade jezično blago isključivo svoga kraja, kako to ističe Kurelac u referatu o svom putu po Dalmaciji. I on nije skupljao riječi od mjesta do mjesta, pače mogao bih sa sigurnošću ustvrditi, da on nije zalazio ni među svoje sugrađane, stanovnike grada Šibenika, da u saobraćaju s njima bilježi pojedine riječi i izraze. On to nije činio ni u svom rodnom mjestu Primoštenu, kad je od vremena do vremena u nj zalazio, i u njemu, zamjenjujući mjesnoga župnika, na kraće ili na duže vrijeme boravio. Ako je to i pokušao činiti, to je bilo sasvim rijetko, slučajno, bez svijesne težnje, da na taj način zabilježi za svoje rječnike kakvu nepoznatu riječ, poslovicu ili izraz. On nije išao ni za tim da za svaku talijansku ili latinsku riječ nađe potvrdu u narodnome govoru ili u djelima hrvatskih pisaca svojega doba. Iz škrtih podataka o njegovu životu i radu može se zaključiti, da je Jurin bio čovjek povučen i da je volio samoću. Jedino tako možemo razumjeti, kako je mogao napisati tolike i tako debele sveske, koji su ostali u rukopisu. Koliko je pohvalno i dobro, što je bio tako povučen i radin i što je izbjegavao svakidašnju vrevu, toliko se s druge strane ne može pohvaliti njegov postupak u vezi s njegovim rječnicima. On bi u našim očima bio mnogo veći i ostavio bi trajniju uspomenu na sebe, da je gradivo za svoje rječnike skupljao iz živog narodnog govora i da je poput Della Belle nastojao za svaku riječ navesti potvrdu iz kojega pisca, osobito iz narodnoga govora. U tom bi slučaju vrijednost njegovih Kalepina bila daleko veća. Njegov bi se postupak mogao donekle time opravdati, što je on namjerno išao za tim, da svojim đacima dade školski udžbenik, i da za što veći broj talijanskih i latinskih riječi donese što veći broj hrvatskih pojmova. I kad bi za svaki hrvatski pojam i za svaku hrvatsku riječ naveo bar po jedan izraz, kao što je za velik dio latinskih pojmova u prvome svesku naveo latinske izraze, onda bi oba njegova rječnika zauzimala još gotovo polovinu stranica, koliko ih sada imaju. On je bio toga svijestan i namjerno je izbjegavao uvršćivanje kojekakvih poslovica, izraza i citata. U tome poslu dobro bi mu bio došao Della Bellin *Dikcionar* ne samo kao uzor nego kao i izvor, jer se u njemu nalaze brojni citati iz dubrovačkih pisaca i priličan broj narodnih poslovica, od kojih je neke i Jurin preuzeo u svoje rječnike. Preko takvoga gradiva on je svijesno prelazio, da mu rječnici ne bi izišli previše veliki. To je bio razlog, zašto je kod pisanja talijanskoga Kalepina odložio *Turinski Vokabular*, koji je spočetka upotreblja-

vao kao glavni izvor za talijanski tekst, i mjesto njega uzeo druge kraće rječnike za preostali, veći dio rječnika, izostavivši na kraju vlastita imena pokrajina, gradova, brda, rijeka i jezera, koja, iako u skraćenu opsegu, nalazimo na kraju latinskog Kalepina.

U svom teškom i zamašnom poslu oko pisanja svojih rječnika Jurin je imao veliko pouzdanje u sama sebe i u svoje znanje. Da toga nije imao, jedva bi se odvažio na tako naporan i zamašan pothvat. Prije svega Jurin je bio uvjeren, da dobro poznaje latinski i talijanski jezik. Njih je svladao savjesnim proučavanjem latinskih i talijanskih leksikona, kojima obiluje knjižnica franjevačkog samostana sv. Lovre, u kojemu je proživio gotovo čitav svoj svećenički život, zatim lektirom latinskih i talijanskih pisaca, a što se tiče talijanskog jezika, i svojim dugogodišnjim boravkom u Italiji. Činjenica, da je tako dugo živio u Šibeniku, u velikoj blizini svog rodnog mjesta, jamči nam, da je dobro poznavao jezik i govor svoga kraja. To poznavanje obogatio je čitanjem hrvatskih djela svoga vremena, naročito čitanjem djela fra Jeronima Filipovića, fra Andrije Kačića Miošića, splitskoga nadbiskupa Antuna Kadčića, Ardelija Della Belle, fra Tome Babića, fra Filipa Lastrića (Ocevije), fra Lovre Šitovića, fra Petra Kneževića, Jurja Barakovića, na koje se pozivlje u svojoj *Gramatici*.[18] S takvim predznanjem on je pristupio svom znanstvenom radu i odvažio se na pisanje svojih rječnika.

Da odgovorim na pitanja, postavljena u početku ovoga poglavlja, osobito na pitanje, koliko je Jurin u svojim rječnicima originalan i koliko je njima obogatio hrvatski jezik i što oni znače među hrvatskim primorskim leksikonima, nastojao sam iz njih popabirčiti nazive za životinje i biljke i njih usporediti s istim nazivima, ukoliko se oni nalaze u Mikaljinu *Slovniku* i Della Bellinu *Dikcionaru*. Za taj posao dao mi je pobudu dr. Jonke svojom studijom *Dikcionar Adama Patačića* (Zagreb 1949), u kojoj se posebno osvrnuo na nazive za ribe, biljke i ptice, ističući razliku između Patačića i njegovih izvora. Taj rad dru Jonkeu nije zadavao većih poteškoća, jer je on sve te nazive našao na mjestu u odnosnim poglavljima. Kod Jurina nije tako. Njegovi su Kalepini klasični tipovi rječnika, u kojima se pojedini pojmovi obrađuju alfabetskim redom za razliku od Patačićeva *Dikcionara*, koji je razdijeljen na poglavlja prema unutarnjoj svezi pojmova. Dok se prikupe odgovarajući nazivi kod Jurina, trebalo je oba Kalepina polako prelistati i za njima tragati. Odlučio sam se za isto gradivo, da se može uočiti, koliko je Jurin bio originalan ne samo u odnosu prema svojim izvorima, nego i prema svojim suvremenicima. Još više, da se vidi i Jurinovo poznavanje hrvatskog nazivlja za ribe, ptice i biljke, koje je u njegovo doba bilo nepotpuno, neodređeno i nesigurno.

U Jurinovim Kalepinima ima više naziva, koji su jednaki i kod Jurina i kod Della Belle. To nije ništa čudno, jer za neke pojmove postoje samo jedni ustaljeni nazivi. Tako lat. *erinaceus* i tal. *riccio* kod obojice znači *jež*. Obojica razlikuju *jež gorski* od *ježa morskog*. Ipak Jurin ne prihvaća

[18] Ibidem, str. VII. i 434.

Della Bellin naziv *ježina* za tal. *riccio marino* očito zato, što mu se taj naziv činio neobičnim i nepoznatim. U latinskom Kalepinu za lat. *mustela* (tal. donnola) Jurin ima dva naziva: *lasica* i *viverica* kao i Della Bella za tal. *donnola*. Naprotiv u talijanskom Kalepinu Jurin za tal. *mustella* navodi samo riječ *lasica* s dodatkom *bila*, dok za *donnola* ima ista dva naziva kao i Della Bella. Jurinovo svijesno nastojanje oko jasnoće pojedinih pojmova očituje se i kod riječi lat. *martes*, kojoj u Della Belle i u tal. Kalepinu odgovara tal. *martora*. Za tu riječ Della Bella ima samo hrv. *zlatka*. Za razliku od njega Jurin osim toga naziva ima još i *kuna*, koju uz lat. *martes* stavlja na prvo mjesto, a uz tal. *martora* uopće ne navodi riječi *zlatka* nego samo *kuna* i njezin deminutiv *kunica*, što nam jasno pokazuje, kako je riječ *zlatka* u tome značenju Jurinu bila slabo poznata. Sličan slučaj imamo kod lat. *accipiter* (I)[19] i tal. *sparviere* (II, B). Za taj tal. naziv Della Bella ima samo hrv. *kraguljac*. Isti naziv i Jurin navodi, ali samo u tal. Kalepinu, kamo ga je bez sumnje prenio iz Della Bellina *Dikcionara*. Ali on tu riječ kao manje poznatu stavlja na drugo mjesto, dok na prvo mjesto stavlja običniju *jastreb*. U tal. Kalepinu uopće ne spominje riječi *kraguljac* nego mjesto nje ima dvije poznatije: *jastreb i soko*. Uz lat. *acanthis* (I) Jurin ima samo tuđicu *grdelin*, koja je njemu bila jedino poznata. Naprotiv za tal. *cardello, cardellino* (II, B) kao i Della Bella ima hrv. *staglin* s tom razlikom, što on poslije toga naziva dodaje riječ *ptica*, da se zna, što naziv znači.

Kako se vidi iz navedenih slučajeva, Jurin je pod većim utjecajem Della Belle u talijanskom rječniku nego u latinskom, što je i shvatljivo. No on je u takvim prigodama izbirljiv i redovno prima samo one riječi, koje su mu običnije, bilo da ih je susretao u svojoj hrvatskoj lektiri, bilo da je za njih čuo u razgovoru s ljudima iz raznih hrvatskih krajeva. Njemu se tako čine posve stranim riječi kao *utva* i *plovka*, koje Della Bella bilježi uz tal. *anitra*, i on uz lat. *anas* ima samo *patka*, a za tal. *anitra* (II) isti naziv s dodatkom *vodena*, što kod Della Belle odgovara riječi *plovka*, dok naziv *utva* kao nepoznat ispušta.

Jurin se s Della Bellom ne slaže uvijek ni u pitanju oblika pojedinih riječi. Tako za tal. *conchiglia* (II) on ne preuzimlje od Della Belle oblik *ljuštura* nego donosi svoj *loštura*. Tu riječ i u tom obliku Jurin navodi i uz lat. *murex* (I), dok u oba rječnika ispušta Della Bellinu riječ *kamenica* kao nepoznatu. Nešto slično dolazi uz lat. *cephalus* (I) i tal. *cefalo* (II, B). Della Bellin oblik *cipo, pla* Jurin ispravlja u *cipao, cipla* s dodatkom u lat. Kalepinu *riba morska*, a u talijanskom Kalepinu samo *riba*. Isti oblik, ali drugo značenje kod jednog i kod drugog ima riječ *kraljica*. Uz lat. *cyprinus* ta riječ Jurinu označuje *vrstu ribe iz rike* za razliku od *cipla*, koji je *riba morska*. U tom značenju riječ ne dolazi ni u Della Bellinu *Dikcionaru* ni u Jurinovu tal. Kalepinu. Uz tal. *calamajo* Della Bella ima oblik *oliganj*. Naprotiv Jurin za lat. *loligo* (I) i tal. *cala-*

[19] Rimski brojevi I. i II. označuju Jurinove Kalepine, br. I. latinsko-hrvatsko-talijanski, a br. II. talijansko-latinsko-hrvatski, dok slovo B označuje Dikcionar A. Della Belle.

majo (II) piše *lignja*, s dodatkom na prvom mjestu *riba morska*, a na drugom samo *riba*. Sličnu pojavu imamo uz lat. *caprea* (I) i *capra selvatica* (II, B). Mjesto Della Bellinih oblika *divja koza, srna* Jurin ima na oba mjesta pored *srna* oblik *divokoza*, koji se i danas upotrebljava. Zanimljivi su Jurinovi oblici: *drozak, drozad, drozog* za lat. *turdus* (I) pored *drozd* za tal. *tordo* (II), koji u Della Bellinu *Dikcionaru* jedino susrećemo. Više različnih oblika Jurin donosi i za lat. *bruchus* (I) *gusina, gusinac* s objašnjenjem *črv, koji pase travu i svako bilje*. Za tal. *bruco* (II) ima samo jednu riječ *gusina*, a Della Bella samo deminutiv *gusjenica*. Za tal. *vespa* Della Bella ima hrv. *osa* s naznakom, da je ženskog roda i *medokradica*. Obje te riječi preuzimlje Jurin u svoj tal. Kalepin za istu tal. riječ, dok za lat. riječ *vespa* uzimlje samo prvu *osa*, ističući, da može imati dvostruk oblik: *os, osa* i *osa, ose* i u prvom slučaju biti muškoga, u drugom slučaju ženskoga roda.

No nas ovdje više zanimaju Jurinove riječi i pojmovi, kojima on obogaćuje hrvatski jezik, a ne susrećemo se ni kod Della Belle ni kod Mikalje. Više je takvih naziva, kako će se vidjeti iz slijedećih primjera. Za lat. *lumbricus* (I) i tal. *verme* (II) Jurin pored naziva: *gagrica, žižak, žižica, grizlica, glista, glistina, guja, crv, moljak, upljuvak*, koje ima i Della Bella u svom *Dikcionaru*, u tal. Kalepinu donosi još *zavijača*, za koju kaže da označuje crva, *koji grize, prigriza grozje oli zavija listje od loze*, onda *skorovaža* u značenju crva, *koji prigriza mlado grozdje*, pa *lepurica*, koja ništi ječam, *crvotočina*, koja izgriza drvo i *tarica*, koja ništi knjige. Tako za lat. *cicindela* (I) i *lampyris* (I) kao i za tal. *lucciola* (II, B) pored *svitnjak*, koji kod Della Belle glasi *svijetnjak*, Jurin ima još *svićarica, svićar*, za koje kaže da označuju *živinu plazuću, od koje obnoć vidi se svitlost*.

U članku lat. *cimex* (I) i tal. *cimice* (II, B) Jurin ispravlja Della Bellin oblik *kimak* u *čimak*, usvaja običniji naziv *čimavica* i k tome dodaje novu riječ *kopanjica* u istome značenju. Za tal. *pernice* (II, B) oba pisca imaju *jareb* i *jarebica*. Medutim, u latinskom Kalepinu za riječ *perdix* Jurin mjesto *jarebica* piše *jerebica* i još k tomu dodaje riječ *griva*, koje Della Bella nema. Tako Della Belli tal. *sorce* znači *miš* uopće. U istome značenju ima je i Jurin u tal. rječniku za tal. *sorce*. No uz lat. *sorex* on osim imenice *miš* donosi i imenicu *puh* s očitom namjerom, da istakne, o kakvom se mišu ovdje radi. Lat. *alauda* (I) i tal. *lodola* (II) Jurinu znače: *vidulinka, bahuljača, srdanica*, a dodano je posljednjoj *ptica, koja ima uhor od pera na glavi*. Sva tri ta naziva nalaze se uz tal. *lodola* u Della Bellinu *Dikcionaru*, izuzevši dodatak. Pored njih Della Bella ima i riječ *kukuljava*, koju Jurin ne usvaja, jer mu se činila neobičnom i nepoznatom. Mjesto nje on ima svoju riječ *čvrljuga*, poslije koje u tal. Kalepinu dodaje riječ *ptica*. U članku *aurata* (I) dolaze dva hrvatska naziva *komarča* i *ovrat*, a u tal. članku *orata* (II) (griješkom *ora*) dolazi samo *komarča* s dodatkom *riba*. Uz istu riječ Della Bella navodi samo naziv *komarča* bez ikakva dodatka. Za tal. *barbagianno* Della Bella ima hrv. *jej, jeja* i *jejina, ne*. Jurin za lat. *bubo* (I) pored te dvije imenice ima još *bukoč* i *sova, soha*. Dva naziva više nego

Della Bella Jurin ima i za lat. *melancoryphus* prema Della Bellinu tal. *beccafico*, koji na hrv. znači *volić*, *grmuša*. Osim njih Jurin ima još *smokvić* i *smokvarica*, a riječ *grmuša* donosi u deminutivnom obliku *grmušica*. Imenicu *smokvić ptica* donosi uz tal. *beccafico* (II), a *smokvarica* uz spomenuti lat. naziv, dok deminutiv *grmušica* dolazi u oba rječnika.

Rječničko blago Jurinovih Kalepina još će se jasnije uočiti, ako se pogledaju nazivi, koji se u njima nalaze za pojedine biljke. U članku *lappa* (I) i tal. *lappola* (II, B) pored naziva *lopuh*, *čičak*, koje ima i Della Bella, Jurin prije svega ima još i oblik *lepuh* i onda novu riječ *turica*, koju ćemo uzalud tražiti i u *Imeniku bilja* B. Šuleka. Nadalje, Jurinu lat. *avena* (I) označuje *pir*, *ovas*, *šilj*, a Della Belli *vena*, koja odgovara lat. *avena*, označuje samo *ovas*. Pod lat. *brassica* (I) Jurin razumije *kupus bili*, *kupus glavati*, a pod tal. *cavolo* (II), koji odgovara lat. *brassica*, razumijeva *kupus*, *broskve* kao i Della Bella, bez bliže oznake, što te riječi znače. Neobičan je Jurinov naziv *romac* za lat. *cicer* (I). Della Bella u članku *cecce* navodi više vrsta graha, koji prema boji, veličini i ukusu nazivlje: *bijeli*, *crljeni*, *slani*, *mali grah*, ali nema među njima naziva *romac*. Nalazi se u Šulekovu *Imeniku bilja*, a tamo je preuzet iz djela R. di Visiani *Stirpium dalmaticarum specimen* (Patavii 1826), kojim se Jurin nije mogao služiti. Za tal. *orzo* Della Bella ima samo *ječam*. Uz istu riječ u tal. Kalepinu Jurin ima pored *ječam* još i *ozimac*. Obje riječi navodi i uz lat. *hordeum* (I). Zanimljiv je slučaj s člankom *ilex* (I) i *elce* (II, B). Uz *ilex* dolazi riječ *česmina* i *rakita* s dodatkom *gora*, a uz elce samo *česmina* i *česvina* s grupom *-sv-* mjesto *-sm-*. Taj drugi oblik Jurin je preuzeo od Della Belle i kao neobičniji stavlja ga na drugo mjesto u tekstu. Za lat. *melo* (I) kao i za tal. *mellone* (II), *pipone* (II) Jurin ima četiri naziva: *četrun*, *dinja*, *pipun*, *mlun*, a Della Bella za spomenutu tal. riječ ima samo *pipun*. Naziv *dinja* donosi uz tal. *cocomero*, dok se na ostala dva naziva kod njega nisam namjerio.

Lat. *papaver* (I) i tal. *papavero* (II, B) i Jurinu i Della Belli označuju *mak*, ali za razliku od Della Belle Jurinu označuju i *kukurik*. Za lat. *parietaria* (I) Jurin navodi *drijenak* kao i Della Bella. Međutim, uz tal. *paretana* (II, B) on tome nazivu dodaje još dva: *crkvina*, *štirenica trava*, kojih Della Bella nema. U članku *plantago* (I) i *piantaggine* (II, B) Jurin i Della Bella imaju nazive: *bokvica*, *paskvica*, s tom razlikom, što posljednja kod Jurina glasi *pasvica* s grupom *-sv-* mjesto *-skv-*. Osim ta dva naziva za tal. *piantaggine* Jurin ima još *ranjenik trava*, koji u lat. Kalepinu susrećemo za riječi *psycothrophum* i *serratula*. Uz lat. *populus* (I) Jurin bilježi hrv. naziv *jablan*, a uz tal. *pioppo* samo naziv *topola* kao i Della Bella, koji uopće nema riječi *jablan*. Isto tako za lat. *piper* (I) stavlja hrvatski *biber* i *papar*, a za tal. *pepe* (II, B) samo imenicu *papar* kao i Della Bella. Tal. i lat. riječ *salvia* (I, II, B) za Jurina znači *kadulja* i *slavulja*, a za Della Bellu samo *kadulja*. Tako i lat. *secale* (I) Jurinu znači *raž* i *ozimica*, a Della Belli kao i njemu tal. *segale* (II), koje odgovara lat. *secale*, znači samo *raž*. Riječ *ozimica* susrećemo

kod Jurina i uz lat. *siligo* (I). Za lat. riječ *siliqua* (I) Jurin ima ova hrvatska značenja: *mohuna, mohunja, ljuska, ljuskotina, lupljina, žir, sočivo*. Della Bella za istu riječ ima (s pozivanjem na *guscio)* samo *mohuna, ljuska*. Još je zanimljiviji članak *zizanium* (I). Za tu riječ Jurin navodi tri hrvatske: *ljulj, pleven* i *vrat*, a za tal. *zizania* ima samo dvije hrvatske: *vrat* i *ljulj* s dodatkom *zlo sime*. Za istu tal. riječ Della Bella ima samo *vrat*. Riječ *pleven* Jurin je uzeo iz crkvenoga jezika, samo u pogrešnu obliku mjesto *plevelō*. Lat. *oryza* Jurin prevodi na hrvatski sa *pirič* i *angriž*. Della Bella za istu biljku uz tal. *riso specie di biada* bilježi sasvim drukčije nazive: *oriz* i *granariz*.

Kao što u nazivlju za životinje tako i u nazivlju za bilje pisci se ne slažu uvijek u obliku pojedinih naziva. Tako za lat. *juncus* (I) Jurin ima *žukva*, a Della Bella za tal. *gionco* ima *žuk, ka, m*, i tako se jedan od drugoga razlikuju ne samo po obliku, nego i u rodu imenice. Samo u obliku razlikuje se riječ *grašnjak*, lat. *vicia* (I), koja u Della Bellinu *Dikcionaru* stoji uz tal. *veccia* i glasi *grašak, ška, m*. U Jurinovu je latinskom Kalepinu novost oblik *mušmul* za riječ *nespillum* (I) i označuje stablo za razliku od *mušmula*, koja označuje *voće*. Della Bella za tal. *nespola, frutto* piše pored *mušmula* još *nešpula*, a za *nespala, arbore* piše *mušmula, stabar mušmule, nešpula, stabar nešpule*. Za lat. *nux* (I), *corylus* (I), *juglans* (I) Jurin ima dva hrvatska oblika, obični *orah* i neobični *orih*, ali za tal. *noce* (II) ima kao i Della Bella samo prvi oblik. Lat. riječ *sambucus* (I) Jurinu znači *zovika, zovina* i *baz*, a tal. riječ *sambuco* (II) osim toga još *bazag* i *bazovina*. Pridjev *di sambuco* znači *bazgov, od zovike*. Za istu tal. riječ Della Bella bilježi sve osim *zovika, od zovike* i *bazovina*. Mjesto *od zovike* on ima *od bazga*. Za tal. riječ *rosa, pianta o fior di rosa* Della Bella ima *ruža* i *rusa*. Za isti talijanski naziv Jurin ima *ruža*, a mjesto *rusa* donosi deminutiv *ružica*. Isti oblik navodi uz lat. *rosa* (I), zatim deminutiv *rusula* i tek na trećemu mjestu *ruža*. Jurin se razilazi od Della Belle i u članku *cinnamomum* (I), tal. *cannella* (II). On, doduše, uz tal. *cannella* piše kao i Della Bella *cinamomka*. No, uz latinski naziv mjesto toga oblika bilježi *cinamonka* s grupom *-nk-*, a Della Bellinu riječ *kanjela* preobražava u *kanela* i donosi svoj naročit oblik *cinamon*, kojega Della Bella uopće nema. Naziv *ivica trava, iva*, lat. *chamaephytys* (I) Jurin donosi s dodatkom *koja čini od mrtva živa*. S istom rečenicom on u talijanskom Kalepinu za naziv *iva* ima samo *trava iva*. Della Bella nije uvrstio tu riječ u svoj *Dikcionar*, ali ju je uvrstio J. Mikalja u svoj *Slovnik* bez ikakva dodatka. Još ću navesti lat. riječ *isatis* (I), kod koje sam Jurin ističe, kako ona može značiti *farbovnik oli varbovnik*. Drugi oblik smatra boljim i zato ga u talijanskom rječniku donosi uz tal. *guado*. Naprotiv, Della Bella ima samo *farbovnik*, tal. *guado*.

Na kraju treba istaći, kako u Jurinovim Kalepinima ima priličan broj naziva za ribe i ptice, kojih njegovi izvori nemaju. Neke su od njih već navedene u ovome poglavlju. Pored njih navest ću još neke. U Della Bellinu *Dikcionaru* nema riječi *skuša*, koju Jurin donosi za lat. *scomber* (I) s dodatkom *riba morska*. Osim Della Belline imenice *srnac* Jurin za

lat. *capreolus* ima još *kozlić*. U Della Bellinu Dikcionaru uzalud ćemo tražiti i nazive: *riba tovar morski*, lat. *banchus* (I); *jaglica, riba*, lat. *belone* (I); *ptica kovač*, lat. *alcyone* (I) i *zec morski*, lat. *lagois* (I). Još je veći broj naziva za biljke, za koje Della Bella nije znao. Takvi su na primjer: *marina ručica*, lat. *baccar* (I) i *hipericon* (I) s dodatkom uz posljednju *ivanjsko cvitje; buražin, trava*, lat. *buglossa* (I); *kantabrija trava*, lat. *cantabrica* (I); *prdeljak trava*, lat. *carcinethron* (I); *artićok*, lat. *carduus* (I); *gugutva*, lat. *chaerephyllion* (I); *grahorica*, lat. *cicera* (I); *čvrlja brada*, lat. *come* (I); *trava pupak Venerin*, lat. *cotyledon* (I); *vukovod trava*, lat. *cynomorion* (I); *javorika*, lat. *daphnoides* (I); *trava anita*, lat. *daucus* (I); *trava ozluživ*, lat. *digitellus* (I); *sunčanica*, lat. *heliotropium* (I); *mačinac trava*, lat. *iris* (I); *sikavica, ošljebadika, ošljebad*,[20] *lat. ixia* (I); *zečja noga, trava*, lat. *lagopus* (I); *zečjak, zečja (h)rana*, lat. *lagotrophion* (I); *vunoperka, vunarica, trava, kojom se lako pere sirova vuna i još kad se daje ovcam posnim mnogo im čini pristupiti mliko*, lat. *lanaria* (I); *dub kis, kisovina*, lat. *larix* (I); *karišik*, lat. *alica* (I); *biloloza*, lat. *cedrostis* (I); *crnoloza*, lat. *apronia* (I); *bobovka*, lat. *cyamus* (I); *trava goruštica*, lat. *saurion* (I); *slizenica trava*, lat. *splenium* (I); *vrisak*, lat. *thymus* (I); *trava rosopast*, lat. *chelidonia* (I).

Na temelju iznesenoga gradiva i nazivlja za životinje i biljke dolazimo do nekoliko zanimljivih zaključaka, iz kojih se, bar djelomično, može ocijeniti vrijednost Jurinova leksikografskog rada, a prava vrijednost toga rada moći će se uočiti tek iz daljega poglavlja, u kojemu se obrađuje leksičko blago Jurinovih Kalepina u odnosu prema leksičkom blagu Rječnika Jugoslavenske akademije. Iz već iznesenoga gradiva jasno je, kako je Jurin polazio sa stajališta, da mu svi nazivi u rječnicima budu jasni. Njemu kao da je neprestano pred očima lebdjela misao, da će njegove rječnike listati đaci, koji nemaju predznanja, da bi odmah mogli razumjeti pojedine riječi i pojmove. To ga čini opreznim kod upotrebe tuđega gradiva. I on u svoje rječnike uvrštava samo one riječi, koje su njemu poznate, a prelazi preko onih, koje su mu bilo po obliku bilo po značenju neobične i nepoznate. Ako je koji put bio primoran, da se služi i s takvim nazivima i da ih unosi u svoje Kalepine, on gotovo bez izuzetka uz njih dodaje kratak tumač ili kratko razjašnjenje. Pa i uz opće poznate riječi on dodaje po koju bilješku, da tako svojim čitaocima raspršii svaku sumnju o njihovu značenju. Ta misao vodilja učinila je, da je u svoje rječnike unio razmjerno vrlo malen broj stranih riječi, između kojih je najviše turskih i talijanskih, što je i razumljivo, jer je živio i radio u sredini, koja je bila pod jakim utjecajem turske i talijanske kulture. No on je i te tuđice unosio u svoje Kalepine, svijestan, da se njima u govoru služe njegovi suvremenici, i da ne će biti nepoznate i nerazumljive osobama, koje budu čitale njegove rječnike i njima se služile.

[20] *Ošljebad* ima J. Mikalja u svome rječniku.

To svijesno Jurinovo nastojanje oko čistoće i jasnoće pojedinih pojmova očituje nam unutarnju strukturu njegova duha. Iako podanik »privedre« Mletačke republike, on je prožet dubokim uvjerenjem, da je »Rvaćanin, Slovinac i Ilir«[21] i da je njegova uža domovina Dalmacija »država, koja uzdrži jaki dija slavoslovske iliti slovinske zemlje«.[22] To uvjerenje, da pripada hrvatskom nacionalnom deblu, bilo je kod njega vrlo jako. Zato ga je boljelo, što je u svom užem ambijentu vidio, kako »imade niki kipa, koji se stide svojim vlastitim jezikom govoriti«.[23] Takve je u svoje doba prekoravao njegov stariji subrat fra Filip Grabovac pa to čini i on, ali taktički prekriveno, jer mu je dobro bila poznata sudbina Grabovčeva. Ipak iz navedenih riječi vidi se njegova ogorčenost prema onima, koji su radije govorili stranim, talijanskim jezikom negoli svojim hrvatskim. I to je možda bio jedan od glavnih razloga, zašto je on bio tako izbirljiv u prihvaćanju tuđih naziva i zašto je toliko nastojao oko čistoće jezika u svojim rječnicima.

Premda je Jurin bio svijestan svoje pripadnosti hrvatskom narodu, premda je u njegovu srcu plamtjela žarka ljubav za hrvatsku riječ, ipak nema podataka, na temelju kojih bismo mogli zaključiti, da je Jurin putovao po različnim hrvatskim krajevima, kao što su to činili neki naši leksikografi prije njega. Stoga on nije ni osjetio potrebu, da u svojim Kalepinima donese leksičko blago iz svih hrvatskih govora i narječja. On to nije učinio, jer nije sebi ni postavio za zadatak, da iz svih hrvatskih govora i narječja pokuša stvoriti jedan književni jezik s jedinstvenim pravopisom, što je bio ideal mnogim njegovim suvremenicima s obje strane Velebita, pa i njemu, kako se to razabira iz predgovora njegove *Gramatike*. Jurin je uviđao, kako bi bilo lijepo i korisno, da svi hrvatski pisci pišu istim pravopisom i da izaberu jedno narječje za službeni jezik, ali kao da je i njega prožimao osjećaj nesposobnosti, da riješi taj tako važan i tako težak problem, kao što su osjećali mnogi naši pisci prije i poslije njega. Svakako, Jurin je u štokavskom i čakavskom narječju gledao dva narječja jednoga jezika. I on radi toga ne pravi nikakve razlike između pojedinih riječi i oblika nego bez razlike, koja riječ i koji oblik pripada kojemu narječju, unosi u svoje rječnike sad jedne sad druge, kako mu se čini bolje i ljepše prema jezičnom osjećaju. Isto tako on usvaja ikavicu kao ijekavicu praveći jedino razliku između njih i ekavice, jer ekavskih oblika u rječnicima ima vrlo malen broj, i to su gotovo isključivo oblici, koji se govore u čakavskom narječju šibenskih i zadarskih otoka. No i tu prevladava govor njegova rodnog kraja, ikavica, kojoj daje prednost pred ijekavicom. I ona ima izraziti kolorit užeg šibenskog područja, kao što ga ima čitav Jurinov jezik. To je važno istaći, da se vide Jurinovi pogledi na hrvatski jezik i hrvatske govore.

[21] Illyrici, v. latinsko-hrv.-talijanski Kalepin, str. 1637.
[22] Dalmatia, v. latinsko-hrv.-talijanski Kalepin, str. 1627.
[23] Grammatica, str. VI.

Iz njegovih sačuvanih djela ne zna se, što je mislio o kajkavskom narječju. Iako je imao prilike da se i njime upozna, ako ne drukčije, svakako preko Habdelićeva *Dikcionara*, Belostenčeva *Gazophylaciuma* i Jambrešićeva *Lexicona*, on ga nigdje izričito ne spominje ni u svojim rječnicima ni u svojoj *Gramatici*. Uza sve to može se sa sigurnošću ustvrditi, da ga je smatrao dijelom istoga hrvatskog jezika. To se dade zaključiti iz predgovora *Gramatike*, gdje označuje područje »slavnog iliričkog jezika«.[24] Pošto je nabrojio razne slavenske i hrvatske pokrajine, među njima i *Kroaciju*, koja je u njegovo doba bila uglavnom ograničena na kajkavsko područje, zaključuje, da se u svim tim pokrajinama govori »govorom razlikim istoga jezika«. Uza sve to Jurin se nije poveo za primjerom Belostenčevim i Jambrešićevim, koji su kao pisci kajkavskih rječnika donosili štokavske riječi, a pokoju i čakavsku. Gotovo ni jedne kajkavske riječi ne ćemo naći u njegovim rječnicima. Mislim, da će tomu biti uzrok, što nije imao pri ruci ni jednog kajkavskog rječnika, kojim bi se mogao poslužiti. Veliko je pitanje, bi li se njima on poslužio, sve da ih je imao kod sebe, jer bi mu to možda smetao zadatak i cilj, koje je sebi postavio pri sastavljanju svojih Kalepina. Kako se moglo razabrati iz navedenog rječničkog gradiva, Jurin nastoji riješiti nazivlje hrvatskoga jezika na osnovu štokavskog i čakavskog narječja, usvajajući samo poznate riječi svojih izvora. Ipak, da je on u samostanskoj biblioteci imao kajkavske rječnike, teško se može vjerovati, da bi se on mogao oteti njihovu utjecaju. Bez ikakve sumnje on bi u njih češće zagledao, od njih pozajmljivao bar one nazive, za koje ne bi našao zgodnu riječ u štokavskom ili čakavskom narječju. To se može zaključiti iz činjenice, što se on u takvim slučajevima utjecao turcizmima, romanizmima, rusizmima i crkvenoslavenskom jeziku i što je prema latinskim i talijanskim riječima sam stvarao nove riječi prema svojemu jezičnom osjećaju.

Iz toga njegova postupka vidi se njegova samosvijest o poznavanju hrvatskoga jezika. Njegov jezični »ja« izbija na svakoj strani njegovih rječnika. On je sebi veći jezični auktoritet negoli Della Bella ili Mikalja. I ta samosvijest, više nego nastojanje oko čistoće jezika, čini ga, da riječi svojih izvora sad usvaja, a sad otklanja, da ih prihvaća u novom obliku ili u drugom rodu, pozivajući se kadšto na pisca, od kojega je riječ pozajmio. Inače mu je glavna briga, da svojim Kalepinima obogati hrvatski jezik novim riječima i nazivima. To se zapaža u svim člancima, pa i onima, u kojima se govori o nazivima pojedinih biljaka i životinja, koji su u njegovo doba bili još neodređeni i nesigurni. Jurin je bio sretan, ako je u takvim slučajevima znao za kakav nov naziv i ako ga je mogao uvrstiti u svoje rječnike. I kao da mu je bilo teško pri duši, ako se morao zadovoljiti nazivljem svojih izvora i tako ništa ne doprinijeti obogaćivanju hrvatskoga jezika. Na taj način Jurinovi Kalepini postali su bogata riznica hrvatskog jezičnog blaga, kako će se to vidjeti i iz slijedećeg poglavlja.

[24] Grammatica, str. VI.

4. RJEČNIČKO BLAGO JURINOVIH RJEČNIKA

Iako možda Jurinovi Kalepini nisu najopširniji i najomašniji od svih hrvatskih rukopisnih dikcionara, svakako idu među najopširnije i najomašnije. Prvi veći svezak, koji sadržava riječi latinsko-hrvatsko-talijanske, kako je već rečeno, broji preko 1600 stranica teksta, a drugi kraći svezak, koji sadržava riječi talijansko-latinsko-hrvatske, preko 1030 stranica. Ako se k tome doda 140 stranica trećega sveska, u kojemu je pisac obradio latinske i talijanske priloge prema velikom Turinškom Vokabularu, Jurinovi Kalepini broje preko 2700 stranica teksta velikog formata (32 × 22), koji je uglavnom pisan razmjerno dosta sitnim rukopisom. Iz toga se može lako razabrati, kako se na tim stranicama nalazi upravo ogromno leksičko blago. Doduše, tu se nalaze riječi triju jezika. No, svakako na hrvatski tekst otpada bar jedna trećina čitavoga teksta. To znači oko 900 strana.

Dok se s jedne strane Jurin može pohvaliti velikim brojem strana i obiljem riječi, koje je nanizao na tim stranama, s druge strane on se ne može pohvaliti svojim postupkom u iznošenju hrvatskog leksičkog blaga. Kako je već rečeno, on se nije pobrinuo, da sabire riječi i izraze iz narodnoga govora i iz djela pojedinih hrvatskih pisaca, nego je, pouzdavajući se u svoje znanje materinskog jezika, za poznate pojmove unosio riječi iz svakidašnje prakse, a za neobične pojmove stvarao riječi i izraze prema svom jezičnom osjećanju. To vrijedi, dakako, za onaj dio hrvatskoga teksta, koji je njegov, originalan i nov, gdje on obogaćuje i proširuje jezično blago naših starijih leksikografa Mikalje i Della Belle, koja je djela imao pri ruci, dok je sastavljao svoje Kalepine. Nažalost, Jurin je bio početnik u lingvistici i nije imao čiste i jasne poglede na naš jezik i na njegovu jezičnu građu, što se može vrlo lako zapaziti na svakoj stranici njegovih rječnika. Poput svoga franjevačkog subrata fra Joakima Stulića i on je svoje rječnike nagrdio mnogim nezgodnim i nezgrapnim kovanicama, koje ne odgovaraju duhu hrvatskoga jezika. Promatrajući ih s toga stajališta, dobro bi im pristajao i naziv »Rječosložje«, koji je Stulić upotrebio za svoj rječnik, dakako, ako taj naziv shvatimo u smislu samovoljnog »slaganja« ili stvaranja novih riječi. Ipak, iz toga se ne smije zaključiti, da su Jurinovi Kalepini djela bez ikakve vrijednosti i da ne zaslužuju pažnju jezikoslovca. Naprotiv, oni su zanimljivi i sa svoje negativne strane, jer nam pružaju obilno gradivo, iz kojega se mogu lako iskonstruirati Jurinovi pogledi na jezik i na temelju njega bjelodano zaključiti, kakav je bio jezični osjećaj njihova auktora. Pogotovu, oni su zanimljivi sa svoje pozitivne strane, jer oni sadržavaju bogatu riznicu dobrih narodnih riječi, za koje sam ustanovio da ih govori narod piščeva rodnoga kraja. Među njima ima i takvih, za koje ne nalazimo potvrde ni u građi, koja je uzeta iz starijih hrvatskih pisaca, isprava i rječnika, a obradena je u prva 52 sveska Akademijina rječnika.[1]

[1] Gradivo za ovu radnju sabrao sam prije nego je nastavljeno izdavanje ARj poslije rata.

Da ustanovim, koje se Jurinove riječi i danas u narodu govore, pošao sam u njegovo rodno mjesto Primošten i u mjesto njegova stalnog boravka Šibenik. Tu sam se obratio na različite ljude kao informatore, nastojeći od njih doznati ne samo, da li se koja riječ u njihovu mjestu govori ili ne, nego, ako se govori, kakvim se naglaskom izgovara. U Primoštenu su mi poslužili kao informatori neki seljaci, među njima i neki Jurinovi daleki rođaci. Takvim informacijama nisam se mnogo okoristio. Na sreću, tu sam se upoznao s dvojicom bogoslova, koji su mi vrlo rado pomogli u provjeravanju Jurinova leksičkog blaga. U Šibeniku sam imao za informatore tri ženske, jednu staricu (oko 80 g.), jednu postariju ženu (oko 55–60 g.) i jednu ženu srednjih godina (oko 45). Sve tri su porijeklom Šibenke i potječu iz nižih građanskih slojeva. Namjerno sam izabrao takva lica, jer ona najbolje poznaju mjesni govor. Osim toga kao informatori poslužili su mi neki svećenici, naročito franjevac o. Frano Topić (star preko 70 g.), koji se rodio u Siveriću, a proveo je čitav svoj život u raznim mjestima sjeverne Dalmacije između Zrmanje i Cetine i vrlo dobro poznaje narodni govor toga kraja. Iznoseći pojedine riječi, kojih nema ARj, uz svaku spomenut ću i mjesto, u kojemu sam za njih našao potvrdu. Kratica P označivat će Primošten, kratica Š označivat će Šibenik, a kratica F spomenutog franjevca. Za neke sam riječi našao potvrdu u Drnišu i Sinju pa ću i to označiti početnim slovima tih mjesta.

Osim riječi, koje narod govori, ovdje dolaze u račun i riječi, koje je pisac načinio u duhu hrvatskoga jezika i mogu se smatrati sretnim kovanicama. Posve je razumljivo, da za takve riječi nisam našao potvrde kod svojih informatora. Ali je vrlo zanimljivo, da su se mnoge takve riječi informatorima činile posve običnima, i na moje pitanje, da li se te riječi upotrebljavaju u govoru njihova kraja, ne bi znali dati pozitivan odgovor, nego bi ostali u dvoumici.

Uz svaku hrvatsku riječ navest ću njezino latinsko ili talijansko značenje, prema tome, da li je riječ uzeta iz latinsko-hrvatsko-talijanskog ili iz talijansko-latinsko-hrvatskog Kalepina. Redni broj strane ne ću navoditi, jer bi to samo povećalo obujam radnje, a riječi se i bez toga mogu lako naći u Jurinovu tekstu. U zagradama dodat ću ostale hrvatske riječi, koje pisac donosi za latinski ili za talijanski tekst. U radnji ne će biti iscrpno navedene sve riječi, kojih nema ARj, jer bi se za to tražilo mnogo detaljnije ispitivanje Jurinove rječničke građe. U ispitivanju građe, koja dolazi u ovoj raspravi, postupao sam tako, da sam uspoređivao i sravnjivao samo one riječi Jurinovih Kalepina s tekstom ARj, koje su se meni činile neobičnim. Naravno, u tom poslu često sam mogao ustanoviti, da se neke riječi nalaze u oba rječnika, iako su se meni činile neobičnima.

U ARj ne nalaze se ove riječi Jurinovih Kalepina:

Akovljiv: condicionalis (ugovoran).

Alfir: signifer (barjaktar, stigonoš). Isp. tal. alfiere. Upotrebljava je Kačić u *Razgovoru ug.:* Što ti se čini, pobratime, – od *alfira* Vujinčević Jurja? (Stari pisci hrv. XXVII, Zagreb 1942, str. 48.). U selima sinjskoga kotara Grabu i Vojniću postoji prezime *Alvir*, a u Kaštelima prezime *Alfirević.*

Babuljica: pila (sud od tučenja koga mu drago lisa, tučjak, stupa, kamenica); Š: *babùljica blata, tista, okrugli kamen.*

Badotina: interpunctio (b. od razreda u pisanju i štivenju, brazgotina).

Bagrijanica: purpurea vestis.

Bakanje: eructatio (uzdrigivanje); Š: *bákānje.*

Bastaš: congero (b. o. bastah). ARj ima *bàstāk, bastáka, m.* bajulus, nosilac.

Batača: comatoriacus (pribadača, igla glavata); PŠ u istome značenju s nagl. *bàtača.*

Berikata: foce (grlo), gurgulio (gućan, grkljan); PŠD: *berìketa,* S: *berìket,* a ARj samo *berikat.*

Besitka: circumlocutio; Š: *bèsitka.*

Besitkati: dictito (b. hodeći).

Bijančuk: columbar (gvozdeni b.); ŠD: *bijànčūk,* S: *belèndžūg.* U ARj: *biòčug.*

Biličati: sbellettare (namazati se rumenkom); Š: *bilìčati,* »biliti lice«.

Biloćan: lacteolus (b. kao mliko).

Bilognjila: leucargilion.

Bilojasen: laburnum (b., dub planinski); F: *bilòjasen.*

Biljucan: albidus. Maretić u svojoj *Gramatici i stilistici* ne navodi ni jednu potvrdu s nastavkom *(j)ucan,* za koji Jurin ima tri potvrde i upotrebljava se u narodnom govoru. U Drnišu sam čuo deminutiv: *mäjūcan* (maljucan) od *malen.*

Bistrucati: claresco (činit se bistro, vedro, učinit se svitlo, svitlucati).

Bišav: veteratus (ostaren); PŠ: *bîšav.*

Bitost: entitas.

Bižalo: defuga (odbignik); F: *bižalo.* U Vodicama kod Šibenika *bižȁlo* je dječak, koji pobjegne od kuće.

Blagodostojan: benemeritus (dostojan dobra).

Blagosovnost: benedictum (blagosov, blagoslovljenje, dobroričje).

Blagosrića: prosperitas (dobrosrića, napridnost, čestitost, zdravlje).

Blagosrićan: prospero (b. biti, napridovati u čestitju, napridkovati, čestititi).

Blagosvitan: benesuadens (tkoji svituje na dobro).

Blativ: pantanoso (blatni, kaljužan, od kaljuže).

Blaznoća: adulazione (blaznost, milovanje, njegovanje, milolaža, blaznenje, gladenje, mazanje); PŠ: *blaznòća.*

Blejav: garrulus (šapljiv, žamorit, čeljuskan, mrmošan, tlapiv, zanovetan); Š: *blȅjav.*

Blenut: confusus (zablenut, smeten, zameten, smućen, neredan, neuredan); ŠF: *blȅnūt.*

Bludivost: lusso (bludnost, ženoljublje, ženoljuban).

Bludnoljuban: lascivibundus.

Bludničar: scortator (kurbar).

Blustrica: pixidicula.

Bobovka: cyamus (trava, zvana bobovka iz Alesandrije); PŠF: *bòbovka.*

Bodotinica: punctiuncula.

Bogonik: atheus (tkoji zanikuje, da nije Boga, nijedna vira, bogonikavac, bogonevirac, tkoji ne poznaje ijednog Boga i zakona).

Bogoželjnost: anagogia (stvar, koja k' Bogu lepi, izgovor k nebu vodeći).

Bojariti: decerto (pobiti se, rvobojiti); pugno (biti boj, rvati, rvati se s kimekodi na boju, zaticati, nasrtati protiva drugomu u boju, biti se, pobiti se na boju; po prines. razložiti, inaditi se, protiviti se govorenju, braniti, otpirati, otiskivati od sebe čiji razlog svojim razlogom).

Bojarni: belliger.

Bolezljivac: malaticcio; PSF: *bolèžljivac.*

Branar: occator (koji razbija grumene oliti luće zemljene, grabljar).

Brazdenik: sulcator (koji brazdi).

Brbotavac: atypus (razumi se oni, koj ne more da lipo izgovara, tepavac). Š: *brbòtavac.*

Brijucati: rasito (briti često). Š: *brijúcati.*

Brimenenje: aggravamento (tovarenje, naprćenje, pritisnuće, oteščanje).

Brkljast: cervi (sohe brkljaste, prilične jelinskom rogu). PŠS: *bȓkljast.*

Brmbelj: scarofaggio (gundelj, govnovlj). PŠ: *bȓmbelj.*

Brojnost: computatio (cinjenost).

Brusište: cotenae (ruda od brusja, brusje). Š: *brùsište* »brus«.

Brusje v. *brusište.*

Brzorodac: numeri (brzorodci, brez truda materina).

Bubnjiti: tympanizo (zvoniti bubanj).

Budalbariti: desipio (budaliti, poluditi, pobudaliti, iznesvistiti se, izhajti van svisti).

Budast: torosus.

Buložan: seditiosus (buniv, uzbunjen, smutljiv, neskladan). ŠS: *búložan* »smutljiv«.

Buložnik: concitator (uzbuditelj), urkanik, naurkanik).

Bunjav: criniger (kosmat). Š: *bȕnjav.*

Busiv: glebulentus (lućav, grumenit). Š: *bùsiv* »busiva trava«.

Cerovište: quercetum ((h)rastovište).

Cerovit: querquetulanus ((h)rastovit).

Cikanje: pipatus (c. sitnih pticah, žuberenje mali tičic). PŠD: *cíkanje.*

Ciknuće: entorecela (puknuće). S: *ciknúće zore.* ARj ima glagol *cìknuti* u značenju *puknuti, prasnuti.*

Cikotina: rima (puklotina). P: *cìkotina*, S: *cìkotina.*
Cikotinav: rimosus (ispucan). Š: *cìkotinav.*
Cikotinica: rimula.
Civiti: fistulo (šupljiti).
Cvililac: plorator (cvilioc, plačnik, koji plače, naricaoc).
Cvitonosan: florifer. ARj ima *cvjetònos* s potvrdom iz Jambrešićeva rječnika i *cvjetònosac* s potvrdom iz Belostenčeva dikcionara.
Cvitovan: floridus (cvaten). ARj zna za *cvjetovit.*
Čadorak: tentoriolum (čadorčić). Ovaj drugi oblik ima i ARj s naglaskom: *čadòrčić.*
Čarovnija: veneficium (čarka, čaranje). FŠ: *čaròvnija.* U istom značenju ARj ima oblik *čaròlija* i k tome imenice *čaròvnica*, *čaròvnīk* i pridjev *čaròvnīčkī.*
Časovnjak: oriolo. ARj zna samo za oblik *čāsōvnīk.*
Čavljik: clavulus (č. mali). U istome značenju ARj ima *čāvlić.*
Čedašce: pupulus. Za isti pojam ARj donosi oblik *čědānce* s potvrdom iz Vukova rječnika. FŠ: *čědāšce.*
Čelonja: fronto. PŠSF: *čélonja.* U P znači »ćelav čovjek«, inače »čovjeka s velikim čelom«.
Čeljuskan v. *blejav.* U ARj dolazi imenica *čèljuska*, a znači »u puške kremenjače dva gvožđa, među kojima stoji kremen« i »donja polovina ama, koja konju stoji preko prsiju«.
Čeljustiv: bucculantus (razumi se, koji je veliki usta). ŠF: *čeljùstiv.*
Čemerikav: helleborosus (koji imade potribu ot čemerike). SŠF: *čemèrikav* u značenju »pun jada«. U istome značenju ARj ima *čemèrikast.*
Čemunjati: detero (očemunjati, vrći kao žito, derati, izderati, harati, razdirati, satrti, satirati, tući, otući). P: *čemùnjati* u značenju »vaditi bob iz mohunje«. U S u istom značenju govori se gl. *omùnjati*, na pr. omunjati kukuruz.
Čeprizovina: cupressus (čepriz). U istom značenju ARj ima *čèmpresovina*, *čèmpres* i *čèpris.*
Česminica: quisquilium (rakitica, mali dubić). ŠF: *čèsminica.* U ARj deminutiv glasi *čèsvinica.*
Česnut: intermortuus (na po mrtav, prinemožen). ARj ima glagol *čěsnuti* u značenju lat. avellere. Jurin je riječ upotrebio u prenesenom, a ARj u pravom smislu.
Četveroduplíti: quadruplo (četverostručiti, umnožati četiri puta još toliko). ARj ima u istome značenju *četveròduplati* s naznakom, da je riječ uzeta iz Belostenčeva rječnika.
Četverogode: quadriennium (četiri godine). ARj nema te riječi, ali ima pridjev *četvèrogodan* i imenicu *četvèrogodac.*
Čipost: stitichezza (tisnoća). Vjerojatno je istoga postanja kao i pridjev *čīpav*, za koji Daničić u ARj kaže, da je možda izveden od korijena *skup*, koji znači »tiskati«.
Čmad, i, f.: caligo (magla). U P danas se govori *čmàdina.*

Čopast: zoppo (sakat jednom nogom). PŠ: *čȍpast* »sakat u bilo kojemu udu«. U Dubrovniku u tom značenju postoji oblik *čȍpav.* (v. Rešetar, Der št. Dialekt, 231.)

Črvar: carinarius, infector, minicularius (koji črvi). ARj ima samo glagol *črviti,* koji znači »mastiti, bojiti«. Za ARj uzet je iz Vrančićeva rječnika.

Črvitelj: infector (koji črvi, črvar).

Črvarica: lutea (trava, kom se črvi vuna).

Črvilac »črvioc«: bapheus (mastjelac, mastioc, mastnik).

Črvotočka: caries (smrdljivost). Š: *crvòtočka.* Za isti pojam ARj ima *crvòtočina* i *cr̄votōk.*

Čudnoća: mirabilitas (čudnost, zamirje). ARj ima samo *čūdnōst.*

Čvrstonog: solidipes (koji imade čvrste noge, tvrdonog, stavnonog). ŠD: *čvrstònog* u značenju »koji ima brze noge«.

Ćordati se: digladior (rvat se na boju ko će bolje, sić se, sabljiti se, mačiti, ratiti, ratit se s' mači i sabljam na boju, po prines. prigovarat se, nadgovarat se, prit se).

Dankati: birboneggiare (hiniti, mamiti, skitati se proseći, hinećі). Š: *dánjkati.* U istom značenju ARj ima *dànkljati.*

Dankavac: birba *(dajkavac,* to jest pitalo, koji sveđer pita, skitnja, hinac, mamioc). Š: *dánjkavac,* P: *dànjkavac.*

Darovanik: donatarius (koji prima dar).

Desnuja: dextera (desnica, ruka desna).

Dičinjiti: juvenor (dičinji govoriti, ditiniti, zabavljati se kao dičica u besidenju nesputno). Š: *dȉčinjiti.*

Dioniti: communico (općiti, skazati, pokazati, prikazati jedan drugomu dio od koje stvari). ŠS: *dìoniti* i znači isto što »baštiniti«.

Diplar: ascaules, citharaedus (guslar). ŠS: *dìplār.*

Ditinjost: infantia (ditinstvo), pueritia (čedstvo). ŠS: *dìtinjost.*

Dlanast: palmatus (naredkan poput palme). PF: *dlānast.*

Dnevak: diecula. ŠS: *dnèvak.*

Dobrostiviti: benefacio (to jest činiti dobro). U ARj dolazi pridjev *dobròstiv* i imenica *dobròstivōst.*

Dogonitelj: vectuarius (gonioc). ŠF: *dogònitelj.* Riječ je načinjena od gl. *dogòniti,* koji ARj posjeduje.

Dokrajiti: finio (dokončati, zaglaviti, dospiti, svršiti, dovršiti). U istome značenju ARj ima *dòkrājčiti.*

Domejašiti: limito (domiriti, krajati, miriti, mejašiti, izmejašiti, po prines. stisnuti u manje).

Domišljenost: solertia, techna (vještina, umićnost, okretnost, oštroumnost). Za isti pojam ARj ima *domìšljatōst.*

Dorestaj: depuber (koji nije moga doprit u dorstaj, neodrasni, nedorestan, koji nije doresta). U istom smislu ARj navodi imenicu *doraslost* s pozivom na Stulićev rječnik.

Domorotka: indigena (mišćanin, mišćanka, domorodac). ŠSF: *domòrotka.* ARj zna samo za *domòrodica* u istom značenju.

Dostojanost: dignatio (dostojnost).

Dovodnik: deductor (dovoditelj, pratioc, dovodac). ŠSF: *dòvodnik.* U ARj nalazi se u istom smislu imenica *dovòditelj,* k tomu i imenica *dòvodnica,* ali u značenju »snaha, nevjesta«.

Dovršnik: confector (svršitelj, koji dospiva, razmeće, razrušuje, svršnik, dospitnik, dospitelj).

Dozivanik: invitator (nukovnik, koji zove navlastito na večeru, zvanik). Jurin daje imenici aktivno značenje. Inače, ovakve imenice imaju rijetko aktivno značenje. (Isp. Maretić, Gram. i stil. str. 280. b.).

Dozovnuće: resipiscentia (pozvanje sebe istoga).

Dragoljupstvo: »dragoljubstvo« propensio (prignuće, priklonstvo).

Drobar: trippa (koji prodaje drobove). SŠF: *dròbār.*

Drobenjak: minuzzeria (mrva, drobičak). ARj zna samo za *drobíčak* s istim značenjem.

Drobonja: trippone (kulješa, trbušnjak). PŠSD: *dróbonja.* Za ARj u istome značenju »u naše vrijeme« zabilježio je u Lici J. Bogdanović augmentativ »kùlješa«, za koji Jurin ima stariju potvrdu iz sjeverne Dalmacije.

Droska: turda. Za muški rod *turdus* Jurin ima tri oblika *drozad, drozog* i *drozak,* od kojih se u ARj nalazi samo oblik *drôzak.* Prema Jurinovu *drozad* ARj ima *drozd.*

Drugarstvo: accompagnamento (družestvo, družina, druženje, sadruženje, družtvo). PŠSF: *drugárstvo.* Slično značenje ima u ARj *druževstvo* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Drugojačiti: vario (razlikovati, privraćati, drugojako činiti, razlučiti jedno od drugoga, prominiti), differo (nesličiti, mučiti, zloglasiti, očitovati, podnositi, trpiti, produljiti, produljivati, otmicati, različiti).

Drugojakost: ironia (inoslovka). ARj zna samo za prijevode *drugojàčī, drugojàčijī* i *drûgojāk.*

Družbiti: coeo (hoditi zajedno). U istome značenju ARj ima *družbeniti* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Dubanac: altum (dubina od mora, visina od neba). ŠSDF: *dubánac.* U Š još i *dumbánac.*

Dubilac: »dubioc«: circumfossor (koji dube, vadi uokolo). Isto značenje u ARj ima *dubitelj* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Dvogođe: biennium (vrieme od dvi godine). Za taj pojam ARj ima *dvògodina* i *dvoljeće.*

Dvolitra: dipondius (oka). U ARj isto značenje ima *dvolitrje.*

Dvolitren: bilibris (od dvi litre). ARj ima *dvolitran.*

Dvopedak: didores. U ARj nalaze se samo pridjevi *dvoped* i *dvopedan.*

Dvoperica: bipennis (motika dvoperica). ARj ima pridjev *dvoperan.*

Dvoputica: ambivium (dvopuće). ARj ima samo *dvòpūće.*

Dvorodnica: gemellipara (dvoplodnica). ARj nema ni jednu ni drugu Jurinovu imenicu, nego mjesto njih u istome značenju ima *dvoporodnica* i *dvorodulja* i pridjeve *dvòplodan* i *dvòrodan.*

Dvoumnik: haesitator, (sumnik, raz. koji sumlji, podvoji oli koji trtoši. tepa, i t. d., tepavac). ARj ima pridjev *dvòuman* i glagol *dvoumniti.* prema kojima je riječ načinjena.

Dvoumost: haesitatio (sumlja, trtošenje). U istome značenju ARj ima *dvoumnost.*

Dvoustan: culeum »sud dvousni«.

Dvoveslica: biremis (dv. lađa, vrsta plava, gusarska, ilirička, fusta gusarska).

Gabanica: laena (toga, plašt, čoja, odića kraljeva i drugi vitezova, divan). P i Vodice kod Š: *gaban* i *gabanica,* s tom razlikom, što se u P izgovaraju *gàban, gabànica,* a u Vodicama *gabān,* (gabanĭca).

Gadav: succidus (pun soka, nečist), sordidus (nečist, smrdljiv, zakaljan, izkaljan, izmrljan, omrljan, gnusan, smradan, halan). F: *gȁdav.* Isto značenje u ARj ima *gȁdan.*

Gagričica: curculiunculus. ŠF: *gàgričica.* ARj zna samo za imenicu *gàgrica.*

Gamižati: invio. Isti glagol u ARj glasi *gamizati.*

Galebiti: forio (krkaliti, đubriti). S: *galebiti.* U ARj dolaze samo imenice *gàleba* i *bȁlega.*

Ganucati: muovere (ganuti, krenuti, okrenuti). Š (samo jedan informator): *ganúcati.*

Ganutivost: mobilitas (ganuće, prominuće, laganost, brzina, lasnost, pomičnost). U istome značenju ARj ima *ganùtljivost.* Tako se govori i u Jurinovu rodnom mjestu P.

Ganjač: conamentum, hamus (zakučka gvozdena, udica), oncino (kuka, trkmar). P: *gànjač.* Za isti pojam ARj ima *gȁnac* i *gȁnač.*

Gladovan: famigerabilis (poznat po gladu). ŠF: *glàdovan.* ARj zna pored pridjeva *gládan* još za *gladòvit.*

Glagoljenje: locutus (govorje). ARj ima glagol *glagoljȉti,* od kojega je imenica izvedena i k tomu *glagolanje* od gl. *glagolati.*

Glavičav: clivosus (brdovit, nuzbrdit). F: *glàvičav.* U ARj nalazi se pridjev *glàvičast,* koji znači »koji je sličan glavici« i prema tome razlikuje se u značenju od Jurinova oblika *glavičav.*

Glĭbiti: deluto (oglibiti, omrljati glibom, izkaljati kalom). ARj ima *glĭbati,* ali u značenju »hoditi, gaziti po glibu«.

Gnjidurast: strumosus (gnjidurav, ko trpi bolest od gnjidura). U Vodicama: gnjidȕrast. Za isti pojam ARj ima *glindurast* i *glindurav.*

Gnjidurav: glandulosus (žlizdiv), v. *gnjidurast.*

Gnjidurica: glandula (željudić, žir). Š i Vodice: *gnjȉdurica.* U ARj: *gnjȉdura* »zaušnjaci«.

Gnjizdišće: nidamentum.

Gojilica: nutricula (mala gojilica), altrix (hraniteljica, gojiteljica). ŠF: *gòjilica.* U ARj u istome smislu dolazi *gòjiteljica.*

Golubinka: columbarium (golubinjak). ŠF: *golùbinka* obično jama, u kojoj se gnijezde golubovi. Za isti pojam ARj ima *golùbinjāk, golubnjak, golùbinac, golubnik* i *golùbīšte.*

Gomiliti: circumaggero (g. okolo, nalagati), acervo (naslagati, navaljati, prikupljati, stavljati na (h)rpu). Za isti pojam ARj zna samo za oblik *gomȉlati.*

Gordost: boria (oholija). F: *górdost.*
Gordostiv: borioso (ohol, uznosit).
Gorjanin: contadino (gorjak, težak, seljanin, sebar, seljak, poljak, gorštak). U ARj isto znače *gòranin, gòran* i *gòrjanīk.*
Gostilac: »gostioc« oste (koji dočika goste, putnike). U ARj u istome značenju dolazi *gostenik* i k tomu imenica ž. roda *gostilica.*
Gozbenje: epulum (čast općena). F: *gòzbenje.* U ARj dolazi glagol *gozbiti,* od koga je imenica izvedena.
Grabnja: rapacità (grabljenje).
Grdelin: carduelis. ŠDSF: *grdèlin,* ptica »češljugar«.
Grdnorodan: monstrifer (nakazan).
Gređe: contignati (pod).
Grišpav: rugatus (vraskav, nagrišpan). PŠSDF: *grīšpav.* ARj ima *grěšpa* »bora« prema tal. grespa i glagol *grěšpati.*
Grizičav: tineosus (pun grizicah). ŠDS: *grìzičav.*
Grlast: gutturosus (koji imade veliko grlo). ŠF: *gŕlast.* D: grlasto je na primjer crno jagnje, koje je oko vrata bijelo.
Grmež: tuono (grmljavina). P: *gŕmež.* ARj za isti pojam ima *gŕmljavina* i *gŕmljēnje.*
Grobničar: copiata (groboder). ŠF: *gróbničar.* Isto značenje u ARj ima *grobòder.*
Guća: larinx (g. oli pluća, zjalo berikate iliti gućina). Š (samo najstariji informator): *gȕća.*
Gućina v. *guća.* Š (isti informator): *gȕćina.*
Gujinav: verminosus (pun crvi iliti gujinah, crvljiv, crljiv, črljiv). ŠDSF: *gùjinav.*
Gusarac: praedonulus (lupežić).
Gusinac: bruchus (črv, koji pase travu i svako listje, gusina). Vodice: *gusīnac,* Š: gusínac. ARj zna samo za *gùsjena* i *gùsjenica.*
Guvance: areola. ŠS: *guvánce.*
Guvnar: areator (koji čisti guvno). Š: *gùvnar* »vlasnik guvna«. Za isti pojam ARj ima *gumnar.*
Gvakati: gracchiar (gv. ka i vrana). ŠF: *gvákati.*
(H)aznar: quaestor (dohodarnik, koji prigleda, ima oko svrhu blaga, koje ulazi oli izlazi iz krovišća iliti azne kraljeve, blagoskrovnik). U istome značenju ARj ima *haznàdār.*
Hitrodomišljat: astutus (vuhovit, vuhven, šarovit, varan). Vodice: *hitrodomišljȁt.*
Hlīpav: cachinabilis (tkoji se smije brezredno). P: *hlīpav.* U ARj nalazi se glagol *hlipati* s oznakom »na jednom mjestu u pisca čakavca XVII. vijeka nejasna značenja«.
Hostovina: vinacetum. P: *hròstovina.* U ARj *hòstine, hùstolina* »što ostane od grozda (grožđa), kad se s njega obrune sva zrna«.
(H)rastovit: v. *cerovit.* U istome značenju ARj ima *hrastovast,* t. j. »gdje ima mnogo hrastova«.
Hripljiv: rheumaticus (nastinut). ARj ima glagol *hrípati* »teško dihati, pijehati«.

Hrzac: trifigor (priki lupež, trostruki lupež).
Hudovština: tristezza (opačina, zloća).
Hvaljenik: laudator (faljenik, pofalitelj). U istome značenju ARj ima *hvàlilac* i *hvàlitelj.*
Inadba: discrimen (inad, smućnja, razprava, nesklad, troha, gombanje, ričmanje; razlikost, pogibil, pogibija, pogibnost, poguba). ARj zna samo za *ìnād* i *ináda.*
Inadivac: detrectator (i. od neposluha, neposlušnik, smutljivac, odbačenik, koji odbacuje). Š: *ìnādivac.* Za isti pojam ARj ima *ìnāditelj* i *inádžija.*
Inadivica: jurgatrix. ARj zna samo za *ìnāditeljica, inadnica.*
Inadljiv: rixosus (pričljiv), concertatus (zvadljiv, inadiv). ŠF: *ìnādljiv.* ARj ima s istim značenjem *ìnādiv.*
Inadljivac: certator (rvalac). ŠF: *ìnādljivac.*
Ishodit: »izhodit« successus (stvar, koja izhodi dobro). S nešto drukčijim značenjem ARj ima *ìshodan.*
Ishodnica: dedux (izhodni, izhodnik, početnik). U ARj ima drugo značenje riječ *ishodnjica.*
Iskašljanje: pytisma (često isk., česta pljuvotina). ŠSF: *iskašljánje.*
Iskašljavati: excreo (pljuvati s naglošću). ARj ima *iskašljívati.* PŠSDF: *iskašljávati.*
Iskašljiv: »izkašljiv« exscreabilis.
Iskavac: inquisitor (išćitelj, iziskanik), postulator (pitaoc, prositelj, pitaonik), fugitarius (raz. koji hita sluge bižeće i dovodi ji opet gospodarom njiovim; raz. i svaku drugu stvar, koja biži). ŠF: *ìskavac.* U istom značenju ARj ima *ìskāč, ìskalac, ìskatelj.*
Iskolišenje: excentricitas, »izkolišenje«.
Iskonje: elementum (početak ot svake stvari, prvostvorje).
Iskoriće: decorticatio (ogulenje, obluštenje), »izkoriće«. U ARj i u Jurinovu K. nalazi se glagol *iskoriti,* koji na prvom mjestu znači »izvaditi iz korica (nož, nožić)«, a na drugom mjestu »oguliti (koru), oblušćiti.«
Iskožiti: decorio (derati, odriti), »izkožiti«, iz kože izvaditi.
Iskustiti: exspisso (kustiti), »izkustiti«.
Iskušanik: discussor (izkušitelj, izpitanik, izpitnik), »izkušanik«.
Iskušanost: comprobatio (izviđenost, potvrđenost).
Iskušenost: examinatio, »izkušenost«.
Ispiniti: despumo (opiniti, očistiti), »izpiniti«. ŠSFD: *ìspiniti.*
Ispisanik: copista (pripisavac, ispisavac, ispisnik, pripisanik).
Ispisanija: praescriptio (razumi se i zapovid, uprava, zakon, naredba i ost., pripis, nadpis, ispis). Istoga je značenja u ARj riječ *ìspīsānje.*
Ispisnica: descriptiuncula (malo ispisanje, pisnica mala).
Ispisnik: librarius (knjigopisnik, knjigočija, izpisaoc knjigah, knjižnik), v. i *ispisanik,* »izpisnik«.
Isplaznuti: crepo (razpuknuti, po prines. grditi, tužiti, vastati, besiditi od koje stvari brez temelja). PŠF: *ìsplaznuti* na primjer jezik, čemu u ARj odgovara gl. *ìsplaziti.*

Isplisniviti: muffarsi (okrenut se u gnjilad), »izplisniviti«. F: *isplìsniviti*, P: *isplišnjiviti*. Za isti pojam ARj ima *ispljesnuti* »posve popljesniviti«.
Isporeditelj: agguagliatore (koji jednači, izjednačitelj) »*izporeditelj*«.
Isprosnik: impetrator, »izprosnik«. U istom značenju ARj ima *ispròsilac, ispròsitelj*.
Istaložiti: defaeco (raz. oprati, očistiti od taloga, muteža, smrada, očistiti od muteža), »iztaložiti«.
Istomačenost: explicatio, enarratio, »iztomačenost«.
Istrkmariti: inunco (doseći s trkmarom, zakučenjem, dokučiti, izkučiti), »iztrkmariti«. P: *istrkmáriti*.
Isvitlanje: repumicatio (i. s'plivutkom).
Iščenuti: deplanto (izkoreniti, izguliti), diffugio (izmaknut se, ne htiti, bižati, varkati se ovamo onamo), »izčenuti«. ŠDSF: *iščénuti*.
Išćitelj: v. *iskavac*.
Izabranost: dilectus (izabranje), electio.
Izagnanost: depulsio (iztiranje, izagnanje, odbacenje). Za isti pojam ARj ima *izàgnānstvo*.
Izbavniv: privativus (lišiv, uhiljiv, tko imade jakost ulišiti). U istom značenju u ARj dolazi *izbàvljiv*.
Izbinar: pabularius. U jekavskom govoru riječ bi glasila *jezbinar*. Načinjena je od imenice *jezbina*.
Izbiniti: devescor ((h)ranit se), v. uz esco. Za isti pojam ARj ima *jezbinovati*, koji posjeduje i Jurin uz tal. *pasteggiare*.
Izbistritelj: enarrator, v. i uz interpres.
Izbiti: esco (izbiniti, sitit se pićom, pićiti). Isp. *izbiniti*.
Izgrda: deformitas (naruženje, ružnoća, nagrda). F: *ìzgrda*.
Izgrizenost: erosio (izgrizenje).
Izjednačitelj: aggiustatore (koji jednači, upravlja, miri, čini s razborom od pameti). ARj ima samo gl. *izjednáčiti*.
Izlisičiti: vulpinor (lisičiti, s lažami i s himbom istinita i pravedna privrnuti, okrenuti u nepravedna, dilovati, raditi po načinu lisice).
Izlišenje: exsortium (raz. od baštine, ulišen). ARj zna samo za glagol *izlíšiti*.
Izlupljiniti: glubo (svući iz kore, ljubljine, razkoriti). Za isti pojam ARj ima *izlupiti, ìzljuskati* i *izljúštiti*.
Izmejašiti: limito (domejašiti, domiriti, mejašiti, miriti, krajati, po prines. stisnuti u manje). ARj ima gl. *izmedívati* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.
Izmetiv: ejectitius (tvar, koja izbacuje iz sebe, izvit). U ARj kao da isto znači *izmetav*.
Izmetnik: destructor (razrušitelj, razrušnik, razčinitelj). Š: *ìzmetnīk*.
Izna(h)od: excogitatus (iznaodenje, domišljanje). Čini se, da isto značenje ima *iznàhoda* u ARj.
Izna(h)odan: excogitatus (izna(h)odit, iznašast). U ARj u istome značenju dolazi *iznahòdīv* »koji se može iznaći«.
Izna(h)odit: v. *iznahodan*.

Izna(h)odivac: excogitator (iznaodnik), inventor. ARj ima za isti pojam *iznahòdilac, iznahòditelj.*

Izna(h)odnica: inventrix (naoditeljica, izmišljiteljica). Za isti pojam ARj ima *iznahòditeljica.*

Izna(h)odnik: conditor (činitelj, iznaoditelj, sagraditelj, stvornik, temeljnik, upravinik, stvorac). Isp. *iznahodivac.*

Izna(h)odljivac: machinator (iznahodnik, motritelj, iznahodljivac kojemudrago stvari, izmišljavac). Isp. *iznahodivac* i *iznahodnik.*

Izneviriteljica: rebellatrix.

Izopačenost: corruptela (izopačenje, izštetenje). PSF: *izòpačenōst.*

Izrtiti: cacumino (učiniti rt, naoštriti).

Izustitelj: pronuntiator (izgovaraoc, izgovornik). ARj zna samo za gl. *izústiti.*

Izvidnik: expertor (kušaoc, koji izviđa), conquisitor (izviditelj, izaskavac, uhoditelj). PŠ: *ìzvidnik.* U ARj za taj pojam dolazi *izvjèdilac, izvjèditelj.*

Izvidenost: v. *iskušanost.*

Izvišati: marasmus (bolest, koja čini usanuti, izvišati), emacio (izmršaviti, omlednuti).

Izvitrenost: vappa (vino izvitreno, stvar od nijedne koristi). ŠS: *ìzvitrenōst.*

Ižeg: crematio (gorenje), »izžeg«.

Jablanast: populifer. F: *jàblanast.*

Jablanište: populetum (misto posađeno jablani).

Jačmak: amictorium (ženski oli divojački zastor od pleća). Š: *Jàšmak.* Oblik *jàšmak* ima i ARj u istome značenju »rubac ili koprena, kojom Turkinje (a gdjegdje i hrišćanske žene) pokrivaju glavu i prsi«.

Jalovit: excastratus. ARj zna samo za *jȁlov* i *jȁlōvan.*

Jančaga: ascia (mlat, malj, bradva, sikira, poluga). Riječ se nalazi u Jurinovoj *Gramatici* (str. 369.).

Japnar: calcarius (klačinar). P: *jàpnjār*, u Vodicama: *japnār.*

Jaraničica: amansiuncula (mala ljubovnica). ARj ima samo: *jarana* i *jaràn*ica, a za muški rod *jàrān* i *jarànīk.*

Jaraničić: amansiunculus. Isp. Jaraničica.

Jaružiti: defodio (tubsti zarugu, dubsti, jamiti). SF: *jàružiti.*

Jasprenik: nummularius. ARj ima *jasprènjāk*, ali sa značenjem »zemljani (ili drugi sud) s jednom rupom kroz koju se u nj bacaju novci jedan po jedan, što se hoće štedjeti«.

Jednačje: exaequatio (jednakost). Pored *jednakost* ARj ima za isti pojam i riječ *jednačnost.*

Jednodružnost: unanimitas (jednodušnost, jednoslog, jednokupnost). ARj ima pridjev *jednodružan.*

Jednoduban: monoxylus, (od jednoga drveta).

Jednokupnost: v. *jednodružnost.* ARj ima pridjev *jednòkupan.*

Jednorodac: unigenitus (jedinac, jedinak, jedinorođen, jedan sami od svoji roditelja rođen, jedinorodnik). ARj ima pridjeve *jednorod* i *jednorodan.*

Jednorodnik: unigena (jedini, jedinorodni, jednorodni).
Jednoslog: v. *jednodušnost.*
Jednostjeni: monolithus (jednokameni).
Jehovina: alnus (j. stablo, joha, jovina).
Jeketav: tonitralis. ARj ima imenicu *jȅkēt* i glagol *jekètati.*
Jematvar: vendemiatore (jemač, trgač). U istome značenju ARj ima *jèmāč.*
Jematviti: vindemio (jematvariti, brati grozdje, trgati). Za isti pojam ARj ima *jèmati.*
Jesenika: crataegum (jagode o zrnje o. sime jesenike).
Jidit: rabiosus (jidan, gnivan, pun jida, gniva, rasrđen). Za isti pojam ARj ima *jedòvit.* SŠF: *jȉdit.*
Jiducati: ambadedo (žderati, jisti naokolo, trti, gristi). Š: *idùcati* »pomalo isti«. U istom značenju ARj ima glagol *jedùkati.*
Jitkost »jidkost«: affilatura (oštrina).
Kadinjak: (thuribulum) (kadionik, kadilo). PŠF: *kádinjāk.* ARj ima u istom značenju *kàdīljnjāk.*
Kaljužan: foeculentus (mutežan). SF: *kȁljūžan.*
Kamatiti: defoenero (krasti po kamati), prestare ad usura (kamatovati, dati na kamatu). PŠSF: *kàmatiti.* ARj zna samo za glagol *kȁmatovati.*
Kapijan: perdus (ljuta zvir, lavoris).
Kapular: caeparius. F: *kapùlar* »koji jede ili prodaje kapulu«.
Kasapnik: macellaio (komadar). ARj ima za ženski rod *kàsapnica,* a za muški *kàsap* i *kàsapin.*
Kasniv: morans (kasneći, odmičući). F: *kàsniv.*
Kezmešce: sucula. SŠDF: *kèzmešce.*
Kezmica: porcula (mala prasica). ŠSDFP: *kèzmica.*
Kikast: jubatus (kikav, grivav, uhoran, vlasiv, kosat). PŠSFD: *kȉkast.*
Kikav: v. *kikast.*
Kikor: ascia (oruđe za mišati japan). Upotrebljava se u Vodicama kod Šibenika s naglaskom *kikor.* Riječ je grčkoga postanja (Isp. grčki gl. κυκάω »miješati, pomiješati, smiješati«).
Kisnucati: fermentesco.
Kisovina: larix (dub kis).
Kišiv: pluvialis (kiševit, daživ). F: *kìšiv.* ARj za isti pojam ima *kišèvit* i *kišòvit.*
Kitilo: ornamentum (urešaj, naprava, ures, nakićenje, poštenje, dostojanstvo, napravljenje).
Klačiv: rudeatus.
Klijanik: incolatore (klijalac, sliepitelj). ARj ima samo oblik *klȉjalac* iz Stulićeva rječnika.
Klijav: glutinosus (hitav).
Klijeti: glutino (oklijeti).
Klinav: cuneatus. Isto značenje ima u ARj pridjev *klȉnast.*
Klupčenje: glomeratio (omotalj, omotavanje, samotavanje), »klubčenje«.
Kljunuće: beccata (udarac od kljuna).

Kmek: gannitio (k. lisičji; po prines. kojamudrago vika, jauk). F: *kmȇk.* Za isti pojam ARj ima *kmȇka.*

Kmetinjica: colona (težaškinja).

Knežarija: praetorium (dvor knežev, palača vladaoca, misto, gdi se trga pravda, sudišće), pretorio (dvor knežev).

Knjigoštija: lector (štioc, štionik).

Kočinja: imperiosità (oholo zapovidanje). Isti smisao ima u ARj imenica *kóčēnje.*

Koguma: cucuma (sud za tepliti vodu). PŠSF: *kôguma.*

Kolinčiti: geniculo (uzljiti). SF: *kòlinčiti.*

Kolišanje: anfractus (krivopuće, okoliš, krivoputica, put na zavode, zavodica od puta). PŠS: *kolíšanje.*

Kolišati: regiro. PŠSF: *kolíšati.* ARj ima u istome značenju *kolíšiti.*

Koljnica: macellum (gdi se kolje blago za prodavat).

Komadar: v. *kasapnik.*

Kopilište: brephotrophium.

Koprtla: agguatare (plesti komu koprtlu ispod mukla, pripravljati, zasidati, snovati zaside).

Kostinica: ossuarium (grobnica, gdi se sasiplju kosti mrtvaške). U istome značenju ARj ima *kostènica.*

Kostiv: osseus. U istome značenju ARj ima *kòstast* i *kostav.*

Kosurenje: rixa (inad, pravdanje).

Kosuriti: sillogizzare (razložiti), *k. se* – rixor (k. se s drugima kroz koju stvar, inaditi se, pravdati se).

Koturač: »koturaç« vassoio (spara). Isto značenje u ARj ima imenica *kotùljāč,* s potvrdom iz Vukova rječnika.

Kozjar: haedile (tor, gdi stoje koze o. kozlići, kozlićar).

Kovčetina: ploxemum (stara skrinja).

Krečje: ramale (okresje, kršje, šuma, to jest grančice, koje se odsikuju berući drva), sterpo (hreb, panj).

Krivopuće: v. *kolišanje.* Za isti pojam ARj ima *krivòputica.*

Krivotvoran: falso, adulterinus (izopačen, pričinjen, nezakonit). ŠS: *krivòtvoran.*

Krivozub: valgus (krivostran, krivonog, krivogled, krivoust).

Križatka: decussis (jaspra koja nosi deset bajoka).

Krkanje: coryza (kašalj). Š: *kŕkanje.* ARj ima glagol *krkati* »zagušljivo a počesto kašljati«.

Krmeljiviti: lippio (okrmeljiviti). Isto značenje u ARj imaju *krmèljati, krmèljīti* i *krmèljōčiti.*

Krmetar: porculator (koji rani prasce, svinjar).

Krošnjarica: cistellatrix (sluškinja, koja nosi krošnju). PŠ: *krȍšnjarica* »tkalja«. U ARj nalazi se imenica *krošnjonoša* »čeljade što nosi krošnje« s potvrdom iz Della Bellina i Stulićeva rječnika.

Krpar: stracciaio (koji krpi). U istome značenju ARj ima *krȍpāč.*

Krpetinar: scrutarius (otrajčar, koji kupuje i prodaje otrajčine, obojčar).

Krpiteljica: racconciatore (krpitelj, ponapravitelj, ponapravnik, ponapraviteljica). ARj ima samo imenicu m. r. *krȍpitelj.*

Kršje: v. *krečje.* P: *kȓšje* »malo granje«. Š: *kȓšje* »sitniž od drva« i »polje u kršu, krševita njiva«. ARj: *Kršlje* selo u Bosni.

Krunar: coronaio (koji gradi krune). Š: *krùnar.*

Krunarica: vitrix (krunašica, koja načinja krune).

Krvopijstvo: matricidium (matere svoje ubojstvo). U istome značenju ARj ima *krvoprolíće* i *krvoprolijstvo.*

Krvotek: cruor (krvoranotek). Za isti pojam ARj ima *krovotok.* S: *krvòtok.*

Krvušćina: sanguiculus. ARj ima samo *krvùšina.*

Kuditelj: vituperator (pogrditelj, grditelj, mrzitelj, mrzioc) improbator (mrzljivac). ŠSDF: *kûditelj.* ARj ima samo *kûdilac.*

Kuditeljica: contemptrix (pogrditeljica). Š: *kuditèljica.* ARj ima za isti pojam *kûdilica.*

Kujbaba: trixalis (skot priličan skakavici). P: *kulinbàba.*

Kuljer: coralium, gorgonia.

Kumit: trierarchus (vojvoda od galije).

Kunjirep: millefolium. F: *kùnjirēp.*

Kupalica: balneatrix. ARj ima za muški rod *kúpalac* »čovjek, kojemu je posao pomagati i služiti kod kupanja«.

Kupinast: senticosus (po prines. obadni). SF: *kùpinast.* Vjerojatno isto značenje ima u ARj pridjev *kupinan.*

Kupinište: rubetum, roveto.

Kupljarica: colletrix (kupilica). Za isti pojam ARj ima *kûpilica.*

Kurbalište: lupanar (bludničko misto, bludnišće). U ARj za isti pojam dolazi oblik *kurvarište.*

Kurbovanje: v. publico (staviti svoje tilo, to jest svoje poštenje na kurbovanje). ARj ima glagol *kurvòvati.*

Kustiti: exspisso (izkustiti).

Ladariti: naviculor (trgovati po moru, brodariti). SŠ: *ladáriti* »vozati se u lađi od mista do mista«.

Laštivost: offucia (gladkost, laštvo, po prines. privara). ARj zna samo za pridjev *làštiv* i imenicu *làštivac.*

Lavka: laeena (lavica). ARj zna samo za *lāvica.*

Laznuće: linitus (lizanje). ARj ima samo glagol *làznuti.*

Lažast: mendax (laživ). Za isti pojam ARj ima *lāžav.*

Lažetina: bugione (laščina). ŠF: *lažètina.* ARj zna samo za oblik *làščina.*

Letucati: intervolito (meu politati, letiti sridom, po sridi). Š: *letúcati* »letati simo tamo«.

Licimirčiti: fingo (vuhviti, prikazivati, iznaoditi što nije i što je, hiniti, lisičiti, pričinjati, motriti), detraho (dignuti, ugrabiti poštenje, diku i čast, uzimati, uzeti, odnositi, raspravljati, tračiti, zloglasiti, ozloglasiti, muzuviriti, vuhviti, protresati drugoga). U istome značenju ARj ima *licimjeriti* i *licùmjeriti.*

Licimirka: simulatrix (žena koja motri, vuhovnica). F: *licìmīrka.* ARj u istome značenju ima *licùmjerka* s potvrdom iz Šulekova rječnika.

Lidžbanje: licitatio. ARj zna samo za imenicu *lîdžba.*

Lidžbenica: »ličbenica« sectrix (žena koja kupuje dobra na ličbu). ARj ima samo pridjev *lidžben.*

Lidžbenik: sector (trvenik, rizač, rizaoc, sičioc), »ličbenik«.

Lidžbiti: subhasto (prodavati na ličbu), »ličbiti«.

Lihati: lineare (redkovati, potegnuti redke). ARj zna samo za imenicu *lijèha.*

Linilo: desidiabulum (linstvo, pribivanje od linosti).

Lipotinje: decentia (pristojnost, priličnost, pristalost). U istome značenju ARj ima *ljepòtinja.*

Lipucan: politulus (ljucakan), bellulus (ljepotni, ljepotan). Za isti pojam ARj ima *ljèpušan* i *ljepušat.*

Listopis: charta (knjiga za pisati).

Litičav: scopulosus (grebenit, po prines. mučan). Za isti pojam ARj ima *lìtičev.*

Livavica: diarchaea (srdobolja, griža, čestica). PŠF: *lívavica.*

Lizenje: reptatio (plazenje). ŠSPF: *lìzēnje.*

Lojitelj: allex (primamitelj). ARj zna samo za glagol *lòjiti,* »mazati lojem, umakati u loj«.

Lojiteljica: adulatrix (gladiteljica, blazniteljica).

Loštura: muriatim (poput lošture). ŠP: *lòštura.* Vodice: *loštūra.* U istome značenju ARj ima *lùstura* i *ljùštura.*

Lošturar: murilegulus (lovac lošturа).

Lovo: nisus (ptica lovo). DF: *lóvo.*

Luća: gleba (grumen). Istu riječ ima Tanclinger–Zanotti (v. Rad Jugosl. ak. 293, str. 266). P: *lūća.*

Lućar: glebarius (koji razbija grumene).

Lućav: glebulentus (grumenit, busiv). Istu riječ u istome značenju ima i Tanclinger–Zanotti (isp. Rad 293, str. 266). P: *lūćav.*

Ludariti: effutio (hvastati, ludo govoriti, brezumno besiditi, glagoljiti tašćine). ARj ima imenicu *ludar* »lud čovjek« s potvrdom iz J. Kavanjina 335a i V. Vrčetića, niz. 17.

Ludostan: infacetus (neslastan, neotesan, divji), stultus (ludostiv, lud, ludovan, mahnit, budalast, nesvistan, brezpametan, lukav).

Ludostiv: vesaniens (ludovan, lud, mahnit, budalast), v. i stultus.

Ludovan: fatuus, ineptus, stultus, vesaniens, v. *ludostiv.*

Ludovnjak: nugivendus (koji prodaje šuškarije, jaja i ost.).

Ludulinka: cassita, galerita (bahuljača ptica).

Lukavnjak: cacodaemon (vrag udivi, duh zlobni). ARj ima *lùkāvnīk* u značenju »lukavan čovjek«.

Lulav: demens (mahnit, smamjen, nesvistan, mamen, prespametan). PŠSDF: *lūlav.* U istome značenju riječ dolazi i u Tanclingerovu rječniku (isp. Rad 293, str. 266).

Lule: dalivus (mahnitalo, luđak). PŠSDF: *lúle.*

Lupetina: furator (lupež). P: *lupètina,* ŠSF: *lūpetina.* Za isti pojam ARj ima *lùpežina.*

Ljubeznicav: zelotes (ljubeznik, ljubavnik, ljuboželjnik, ljubomilnik). ARj zna samo za pridjeve *ljubèzniv* i *ljubèznivan*, k tomu i za imenicu *ljubèznivik* u značenju »ljubezniv čovjek«.

Ljubomorje: suspicio (sumnja). Za isti pojam ARj ima *ljubòmor* i *ljubomora.*

Ljubomorka: zelotypa (žena koja ima ljubomornost). ARj ima samo imenicu m. roda *ljubòmorac* »ljubomoran čovjek«.

Ljubovčica: uxorcula (ženica).

Ljucakan: politulus v. *lipucan.* F: *ljũcākan.*

Mahavica: flabellifer (koji nosi mahavicu za ladit se od vrućine).

Mahnitalo: dalivus v. *lule.* ŠSF: *mahnítalo.* U istome značenju ARj ima *mahnítalac, màhnitac* i *mahnìtāš.*

Makljevan: acernus (makljev, od makljevine, učinjeno od makljena). Za isti pojam ARj ima *mäkljenov.*

Mamljivac: parasita (koji mami, mamljivica, koja mami). ŠSF: *màmljivac.* U istome značenju ARj ima *mámilac, màmitelj.*

Mamljivica: v. *mamljivac.* Za isti pojam ARj ima *màmiteljica.* ŠSF: *màmljivica.*

Mamuranje: halo (raz. od pijanstva prošastog). Š: *mamùranje.* U istome značenju ARj ima *mámuran.*

Mareći: asininus (tovareći, ošljev). Riječ je izvedena od *mârha – mârva:* marheći – mareći prema magare – magaret-ji – magareći. Možda je to skraćeni oblik od *magareći.*

Maslinar: olivitor (koji radi o maslina, reditelj maslina).

Mastogonja: affacchinare (bastiti kao jedan mastogonja).

Mazavac: palpator (pipaonik). Isti smisao u ARj imaju *mäzalac, mazatelj,* »čovjek koji maže«.

Medenost: mellilla (moje srce medeno, moja slatka ljubavi).

Medičar: centrini (nike mušice, koje su na smokvenici, običajno reče se medič).

Medvitka: orsa »medvidka« (zvizda medvidica, medvidica). Za isti pojam ARj ima *mèdvjedica* i *medvjednica.*

Mekanost: morbidezza (mekšina, mekota). ARj ima samo *mekòta* i *mekšìna,* k tomu i *mekost.*

Mekinjast: furfurosus. U ARj isto značenje ima *mekinjav.* PF: *mèkinjast.*

Mekoputiti: masturbo (prolivati naravno sime, činiti stvari stidne), eviro (uškopiti, ujaloviti).

Mekoputnjak: masturbator (koji prosiplje oliti proliva svoje sime naravno). U istome značenju ARj ima *mekòputnīk.*

Melemiti: imviastrare (činiti meč oliti melem, činiti obliž).

Micalac: »micaoc« motor (zibaoc, kretaonik).

Milostiti: fortuno (dobrostiti, srićiti, dobrosrićiti, čestititi), propitio (podariti, unižiti žrtvom, pomoći, pomagati, po prines. utihati, utišiti, umiriti). Isto značenje ima u ARj gl. *milostiviti.*

Mladičak: tirunculus (mladić). Š: *mladičak.* U istome značenju ARj ima *mladíćak.*

Mladičiti: germino (pušćati klice, mladice, pupe itd., izniknuti, prorasti, pupati, listati, rasti, napridovati, nicati, niknuti, poniknuti).
Mladinka: juvenis (mladica, mladić, mladac). ARj ima samo za m. rod *mlȁdjenac.*
Mladovan: juvenilis (mlađahan, mlad), novellus (novak, mlad). ARj u istome značenju ima: *mladovit.*
Mladucan: tenellus (mlad). Za isti pojam ARj ima *mlȁđašan, mlȁđahan* i *mlađehan.*
Mlikovan: lactarius (mlikovni, ko imade mliko, mlikovit). ARj ima u istome značenju oblik *mlikovit,* s potvrdom samo iz Šulekova rječnika.
Mohunjica: silicula. P: *mohùnjica.* ARj ima u istome značenju *mohunica.*
Molionica: sacrarium (svetište, oblačnica, crkvica, svetnica). ARj ima imenicu *molionik,* koja znači »isto što molilac«, a preuzeta je iz Stulićeva rječnika.
Molucati: erogito (moliti često). U istome značenju ARj ima *moljákati.*
Moritelj: vexator (koji mori, muči, cvili i ost., dosadnik, dodijanik). ARj zna samo za glagol *mòriti.*
Mosurat: mucosus (slinav). U istome značenju ARj ima *mosurast* s potvrdama iz Voltićeva i Stulićeva rječnika.
Motriv: commentatus (izvodit), fictus (obrazovan, slikovan, vuhven).
Mozgast: medulosus (od mozga o. moska). Za isti pojam ARj ima *mozgav* s potvrdama iz Vitaljića i Stulićeva rječnika. PŠF: *mòzgast.*
Mravinski: formicinus (mravinji, mravolji). U istome značenju ARj ima *mràvinjī.*
Mravolji: v. *mravinski.*
Mrgilj: terminus (griblja, konac, kraj, sinja(l), granica). DF: *mȑgilj* (mrgij). Za isti pojam ARj ima *mȑgīn, mȑgīnj, mȑgit.*
Mrskav: plicatilis (prigibljiv, savitan). ŠDF: *mȑskav.* ARj zna samo za imenicu *mȑska.*
Mršalina: gracilitas (tančina), defrugatio (raz. od zemlje), macies (mlednost, suhokosnost). ŠF: *mȑšalina.*
Mrvutak: tritollo. ŠSDF: *mrvútak.* U ARj isto znači *mrvoljak.*
Mrzilac: »mrzioc« v. *kuditelj.* U istome značenju ARj ima *mȑzitelj.* Š: *mȑzilac.*
Mrzoćan: detestatus (mrziv, proklinjat, odrican). U ARj za isti pojam dolazi oblik *mrzotan.*
Muškost: virilitas.
Muzuvirnik: detractor (muzuvirac, tračnik, zlorek, raspravljalac, raspravnik). Za isti pojam ARj ima *muzuvirac* i *muzuviritelj,* k tomu i pridjev *muzuviran.*
Mužatka: marita (žena mužatica). ARj ima samo *mùžatica.*
Načetnik: institutor (načelnik, začetnik, postavnik, početnik, naučitelj), dictatura (posao o. dilo načetnika o. načimaoca). ARj ima samo pridjev *načetan* »onaj, koji načinje, počinje«, s potvrdom iz Stulićeva rječnika.
Načetnost: dictatura (n. raz. posao o. dilo načetnika o. načimaoca).
Načimalac »načimaoc«: dictatura, v. *načetnost.*

Načimanje: prologus (n. besidenja), pridgovor, pridslovlje, pridgovorje). ŠSP: *nàčimanje.* U istome značenju ARj ima *nàčinjanje.*

Nadimeniti: cognomino (prizimeniti, prizivati). ARj u istome značenju ima *nadimenovati* »dati kome nadimak«, s potvrdom samo iz Voltićeva i Stulićeva rječnika.

Nadložak: consectarium (nadostavak, nadostava).

Nadodaja: epitheca, sequela (slidba), aggiunta (nadostavak, pristava, priložak).
Za isti pojam ARj ima *nadòdadba, nadatak.*

Nadodarenje: rimunerazione (uzdarje). ARj zna samo za glagol *nadodariti.*

Nadodarje: ricompensazione (nadokladenje, nadovrženje, nadomirenje od plaće, od harnosti), compensatio (nadomira, nadoplaća, uzdarje, poznanost).

Nadodarovati: ricompensare (nadomiriti, nadodariti, nadoplatiti, za*znati* harnost). ARj ima samo gl. *nadodariti.*

Nadodavalac »nadodavaoc«: aggiugnitore (priložitelj, pristavitelj). ARj ima samo glagol *nadodávati.*

Nadomet: austarium (razumi se ono, što je suviše od mire, sve ono, što je priko mire, nadometnuće). U istome značenju ARj ima *nadometak.*

Nadostava: appendix (nadometak, nadometnuće), accessus (nadopunjenje, pristupanje), consectarium (nadložak). U istome značenju ARj ima *nadostavak* i *nadostavka.*

Nadostavnik: adjunctor (pristavnik, nadodanik, pridružitelj).

Nadučitelj: magister (koji je svrhu učenika, učitelj, naučitelj, koji upravlja drugoga u nauku).

Nadučiteljica: magistra.

Nagluhnuti: exsordesco (biti nagluh). PŠSF: *nàgluhnuti.*

Nagrišpan: rugatus (grišpav, vraskav). ARj ima gl. *nagrišpati.*

Najmavac: conductor (najmenik). ARj u istome značenju ima *najmilac.* Š (samo najstariji informator): *nájmavac* »koji naimlje sobe, kuću i sl.«

Nakićenost: adornatus (dika, čast, krasnoća).

Naličit: subsimilis. PŠSF: *náličit.*

Naljućenje: irritazione (razdraženje, nadraženje, poticanje, razljutenje, prigoda).

Nametavac: parasitaster (koji se nameće). FPSŠ: *namètavac.*

Namrk: suffuscus (mračan), subobscurus (pomrk). S: námrk, ŠF: *nàmrk.*

Namrtac: lethale (smrtno). ŠPF Vodice: *namȑtac.*

Napisteniti: calamistrum (gvozd za napisteniti o. narubiti vlase).

Napojnik: potor (napojitelj). ARj u istome značenju ima samo *napojitelj.* Ima i *napojnjak*, ali u značenju »škaf, u kojem se drži napoj za stoku«.

Napravljanik: refector. U ARj dolazi za isto značenje *napravljalac,* s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika.

Napridnik: accrescitore (koji napriduje, koji umnožaje, nasporitelj). P: *nápridnik.* ARj ima *naprednica* u značenju »antifona« s potvrdom iz L. Terzića.

Napridnost: prosperitas (blagosrića, dobrosrića, čestitost, zdravlje), emolumentum (napridovanje, korist), crescentia. ŠS: *nápridnost.* Za isti pojam ARj ima *napredljivost.*

Napuz: popolazione (čestinja od puka). ARj ima glagol *napuznuti* »napasti, navaliti, udariti« i imenicu *nápuža,* koja znači »množina gladne čeljadi, izjelice«.

Nares: crepiculum (glavni nares, nakit, ures). Za isti pojam ARj ima *naresaj.*

Narešenost: concinnitas (naprava). PŠ: *nàrešenost.*

Naricalac »naricaoc«: plorator (cvilioc, plačnik, koji plače).

Naruđenost »narudenost«: hirsutia. ARj ima oblik *narudnost* s opaskom »riječ tamna značenja«. Sudeći po kontekstu riječ bi imala značiti isto što Jurinova »naruđenost«, t. j. ukrašenost.

Nasrnitelj: aggressor (naskočnik, nasrtnik, koji nasrće na drugoga, naskočitelj), objurgator (koji nasrće karajući, svisteći, pokaranik, posvistitelj, koji svisti), irreptor (koji otimlje, nasrtavac). Riječ bi zapravo morala glasiti *nasrnutelj – nasrnut-elj.* Jurin je svoj oblik načinio prema imenicama kao *roditelj, spasitelj,* od kojih je uzeo čitav *-itelj* kao nastavak i dodao ga osnovi *nasrn-itelj.* U ovakvu obliku riječ se govori u ŠS s naglaskom *nasȓnitelj.*

Nasrtavac: v. *nasrnitelj.* P: *nasȓtavac.* Za isti pojam ARj ima *nasȓtač* i *nàsrtalo.*

Našastvo: inventum (našašće, iznašašće). ARj ima za isti pojam *našašće.*

Naticalo: concertator (naticanik, naticavac). ARj u istome značenju ima *natjecanik* i *natjecavac.*

Naticanica: aemula (protivna naslidnica, zatočnica). U istome značenju ARj ima *natjecalica.*

Naticavica: competitrix (koja se nameće). ARj ima samo *natjecalica.*

Natrk: subacidulus (naljut). P: *nàtrk* < *natrpak* < *na-trpьkъ.*

Naurkanik: concitator, v. *buložnik.*

Naurkanje: incitamentum (potaknuće, poticanje). ARj ima glagol *naurkati* »nadršKati, navrkati«.

Nauzljiti: aggroppare (nauzljati, zamrsiti, nakupiti, navaljati, napribavljati). U istome značenju ARj ima gl. *nauzlati.*

Navistiv: enuntiativus.

Navlasanik: accotonatore (zaruditelj). ARj ima samo gl. *navlasati.*

Navlasanje: accotone (zarudenje, začešljanje).

Navrtnik: inoculator (koji navrće pupe). Š: *návrtnik.*

Nazvanik: nuncupator (imenitelj), nominatore (imenitelj, prozvanik). ARj zna samo za *nazvanje* i *nàzvati.*

Nebojaznost: libertas (tkoga nije stid reći svoj razlog, nepodložnost, sloboda, slobod).

Nedoistinit: suspensus (sumljiv, obišen, zavezan, zavišen), ambiguus (dvostručan, mnogostruk, sumnjiv, zahodit). U ARj nalazi se pridjev *nedoistiniv,* ali u značenju »koji se ne može dokazati«.

Nedoistinitost: suspensio (uspregnuće sloboda, obustavljanje, zaveza crkovne oblasti, gradenje naoko, sumlja). U ARj dolazi *nedoistinivost* i znači »svojstvo onoga, što je nedoistinivo«.
Nedugovitost: volubilitas (nestanovitost, obrnost).
Neiskazljiv: »neizkazljiv« indemonstrabilis (neiskazan, neizmiran). PŠSF: *neiskȁzljiv*. ARj ima samo *neìskāzān*.
Nejačnost: debilitas (nejakost, slabost). ŠS: *nèjačnost*. ARj ima samo *nejákost*.
Nemilnost: barbaries (usilnost). ARj ima samo pridjev *nemilan*.
Nemiloština: austeritas (osornost, žestina, tvrdost). Za isti pojam ARj ima *nemilošta*, »isto što nemilost«.
Nenadnja: improvidentia. S: *nènadnja*, Š: *nenádnja*, P: *nenádinja*. ARj ima samo pridjev *nènādnjī*.
Neopranost: obscoenitas (nečistinja, smradnost, smrad, nestid), inquinamentum (nečistoća). ŠS: *nèopranōst*. ARj ima *neopranje* u značenju »neopranština«.
Neosvetan: inultus (neosvetljiv, nepedipsan, nepokoran, neuvriđen, neozleđen).
Neosvetljiv: v. *neosvetan*.
Neprijateljnost: inimicitia (nenavidost, propast, himba, neprijateljstvo).
Neraspadnut: incorruptus (cilovit, neprivnut, neraščinjen). PŠSF: *nerȁspadnut*.
Neraspadanje: incorruptio (cilovitost). ŠF: *nerȁspadanje*. ARj zna za *neraspadenje*.
Nerastajanje: individuum (narastajnost). ARj ima *nerastanuće*. ŠF: *nerȁstajanje*.
Nerastajnost v. nerastajanje. Za isti pojam ARj ima *nerastavnost*.
Nerazmotrenost: inconsiderantia (neprividenje). P: *nerȁzmotrenost*.
Neslasnost: insuavitas (neugodnost, dosada). ARj zna samo za *neslatkost*.
Nestid: impudicizia (nesram, nečistoća). ARj ima samo pridjev *nestidan*.
Neurednjak: simius (čovik neuredan, po prines. muna). P: *neurèdnjak*, ŠSF: *neùrednjak*.
Neurod: caritas (glad, patenje). ARj zna samo za pridjev *neurodan* »isto što nerodan«.
Neuzdrilost: cruditas (sirovina). U istome značenju ARj ima *nezrelost*.
Neza(h)odiv: inocciduus (nezaodan). ARj ima samo *nezáhodan*, »koji ne zahodi, ne obilazi, ne okoliši«.
Neznabožiti: idolatrare (krivo klanjati se laživim bogovom).
Nezvanica: mors (samodošlica, smrt). ARj ima prilog *nezvanice* »nezvano, bez znanja, na pr. doći kamo« i imenicu *nezvanik* »koji nije zvan«.
Nožat: cultratus.
Nugljiv: angulosus (nuglen). ARj u istome značenju ima *nuglast*.
Nuzbrdica: aspretum (misto ljuto, strmenito), proclivitas (slazenje, po prines. prignuće, pognuće, povedenje). P: *nùzbrdica*. U istome značenju ARj ima *nìzbrdica*.
Nuzbrdit: catabathmus (misto nusbrdito, ponor). P: *nùzbrdit*.

Obastiralac: »obastiraoc« circuitor (okolišnik).
Obastiranje: stipatio (obloženje, steranje, slidba, dvorenje, pratenje, tiskanje, navala).
Obduljar: giostratore. ARj ima obduljaš, ali znači »konj valjan za obdulju«.
Običajak: mosculus.
Obitavac: promissor (obitaonik, koji obiće). Za isti pojam ARj ima *obijetalac.*
Oblažiti: emollio (omladiti, omehčati).
Obljutiti: muceo (uplisniviti se).
Obnoćati: contenebro (omrknuti), noctescit (učiniti se noć, omrknuti). PSF: *obnòćati.*
Obosiniti: obumbro (zastupiti svojim osinom, zastupljenjem, obranom i ost. zaosiniti, uosiniti).
Obranjenost: clientela (obrana, koja brani). U istome značenju ARj ima *obranjenstvo* s potvrdom iz Kašićeva Rituala.
Obranost: electio (izabranost).
Obrnost: vivicitas (veselje).
Obuzreći: obloquor (muzuviriti protiva komu, obsovati, oboriti na koga zlom besidom, slavopisjem i ost., prisići komu govorenje, protiva besiditi, opriti se komu s' besidom, skladno pivati, skladopojke popivati, medousno, priugodno pivati, proklinjati, zlo besiditi, potvoriti).
Očemunjanje: frondatio (oč. raz. listja).
Odabranost: delegatio. PŠ: *òdabranost.* ARj zna samo za *odabranje* i za gl. *odabrati.*
Odavnjiti: invetero (ostariti, ukripiti se, utvrditi se, ustanoviti se), inveterasco (ostariti). P: *odàvnjiti,* ARj ima pridjev *odavnji* »onaj koji je odavna«.
Odavnost: vetustas (davnost, davnina), inveteratio (ostarenje). Š: *odávnōst.*
Odbačenik: destitutor (hupušćenik, zapustitelj), detractor (koji odbacuje, smutljivac, neposlušnik, inadivac od neposluha). P: *odbačènīk* »koji je odbačen«. ARj zna samo za gl. imenicu *odbačenje.*
Odbačenost: detrectatio (neulog), inprobatio (neiskušanost).
Oderčina: scruta (otrajčina, krpetina, obojak). ŠF: *òderčina.*
Odgrmiti: remugio (odriknuti, odjeknuti prema jeku, odmuknuti) ŠPF: *odgȑmiti.*
Odlučenost: deliberatio (odluka). U istome značenju ARj ima *odlučnost.*
Odmicalo: morator (kasnitelj).
Odmuknuti: v. *odgrmiti.* ŠF: *odmúknuti.* ARj za isti pojam ima *odmukati* »mučući odazvati se«.
Odnositelj: ablator (koji odnosi). ARj ima za ženski rod *odnositeljica.*
Odobiti: deseneo (ostariti).
Odražanje: delectamen (ugodnost, naslada, ljubstvo). ARj ima samo gl. *odràžati* i *odražávānje,* ali ovu drugu u značenju »reflexion«. ŠF: *odražánje.*

Odriniti: palmo (napravljati loze na odrine). P: *ȍdriniti* »praviti zid u vinogradu uz loze«.
Odsponjiti: disfibbiare (odpučiti, odpeti, rasponjiti). ŠSF: *odspònjiti* (odponiti). ARj ima samo *odsponjati.*
Odsrkivati: resorbeo (odsrkivati često, prisrknuti). ARj ima perfektivni gl. *odsŕknuti* »srknuvši otpiti«. PŠF: *odsrkívati.*
Oduženik: exactor (koji se odužuje). P: *oduženȉk.*
Oduženost: exactio (pomnost). ARj ima *oduženje.*
Odveza: solutio (odrišenje, odvezanje, razdrišenje, platenje, izbrojenje). PŠS: *ȍdveza.*
Ogladnjenje »ogladnenje«: esurio (lačnost). Isto značenje u ARj ima *ogladnuće* s potvrdom samo iz Mikaljina rječnika.
Oglednost: circumspectio (opaza, opaznost). ARj ima *Oglednica* »planina kod Prizrena«, *oglednik* »koji gleda« i *Oglednik* »brežuljak u okrugu topličkom«.
Oglibiti: luto (umazati kalom, uglibiti), deluto (omrljati glibom, izkaljati kalom, glibiti). FS: *oglíbiti.*
Ognjorotka »ognjorodka«: ignigena (rođena iz ognja). Za isti pojam ARj ima *ognjorod* i *ognjorođenik.*
Ogovorka: mantelum (o. za pokriti zloću, plašt, ogrnjač, po prines. kojemudrago pokrivanje, tajanje oli ogovorka). Pisac je upotrebio riječ u značenju »izgovor, izlika«.
Ohmik: asellus *(ohma,* tovarčić). U ARj ima *ȍhmāk, ȍhmica,* s tom razlikom. što Jurin navedene riječi upotrebljava za mladu magarad, a ARj za mlade konje.
Ohmičav: pubes (koga je podbila ohmica oliti zalimah, to jest koji je odresta, odresten, koji je već za ženidbu, koja je za udaju, stvar podobna za plodити, po prines. zdrio, la, lo).
Oholoština: superbia (uznositost, pelivanost, ponosnost, oholost). PŠ: *oholóština.* ARj za isti pojam ima pored *ȍholōst* još i *oholstvo.*
Oigrati: circumsilio (igrati oko, skakati oko). ŠF: *ȍigrati.*
Oistiniti: certisso (dojti u poznanje istinito od koje stvari, izistiniti).
Obasniti: illustro (osjati, prosvitliti, osvitlati).
Oklijeti: glutino (v. *klijeti).*
Okolišenost: pervolitantia (obletenje).
Okolíšiv: limitans (domirući). ŠF: *okolíšiv.*
Okoloviti: obsideo (o. jedno misto, siditi okolo, obsidnuti), incingo (okolišiti, opasati), succingo (podpasati, pasati, zapasati, obastriti), incurro. FŠ: *okolȍviti.* ARj u istome značenju ima *okolovati.*
Okopač: occatore (koji okopaje, okopanik). U istome značenju ARj ima *okopavalac.*
Okošuljiti: incamiciare (obući u košulju). F: *okȍšuljiti.*
Okrač, či, f.: muscus (okračina, maah, koja raste oko vode i oko dublja, maah, svilina).
Okračina: v. *okrač.*
Okrenutelj: tergiversator (o. pleća).

Okresak: schidia (okresci od drvlja, kresotine), fragmen (odcip, utarak, otesak, ustrižak, ostanak mrva, ulomak). SF: *òkresak.*

Okresje: v. *krečje*, ARj ima *òkresina* u značenju »okresana grana«.

Okrmeljiviti: lippio (krmeljiviti). U istome značenju ARj ima *krmeljiti.*

Okrvati: insanguinare (krvaviti, okrviti). ARj ima u istome značenju *okŕviti.*

Olotrenje: crapula (žeranje, proždrlstvo). FS: *olotrénje,* »pijanstvo«.

Omašje: stolo (mladice neplodne). F: *òmašje* »divlje mladice oko panja od loze«.

Omazanost: circumlitio (o. naokolo, mazanost, pomazanost). ARj zna za imenicu *omazanje* i gl. *òmazati.*

Omacoliti: demoveo (ganuti, krenuti, skinuti, prominiti, promaknuti, odmaknuti s mista).

Ometine: quisquiliae (listje opadnuto, otribine, raz. svaka stvar, koja jest od male cine, po prines. čeljadina, izmet, neopranost). FŠS: *òmetine* »smeće«. F: *òmetina.*

Omirka: circinus (šetka), quintupetal (o. oli pravilo od pet nogu).

Omišljat: obscurus (vragovit, šarovit, laživ, tamnorođen, neplemenit, od priprosne krvi, tminav, pun tmina, taman, smrknut, tmast, mrkli, slip, nevidan, prines. mučan, zamršen, sumnjiv, neistinit, pokriven, vuhovit).

Omuževljiti: marito (oženiti, udati, udomiti, dovesti doma).

Onelagoditi: debilito (onemoćati, oslabiti, mlohaviti, onejačati, iznejačat se).

Onemoćanje: aegrotatio (nemoć, boo, boli).

Onikati: diffiteor (zanikati, zatajati, izpoviditi).

Opašnik: balteum (o. od sablje, oli od mača). F: *òpašnik.* ARj ima u istome značenju *opašnjaš.*

Opečje: lateramen (o. ugrađeno s opekami).

Ophodište: amburbium.

Ophoditeljica: »obhoditeljica« aggiratrice (o. tka obahodi naokoliš).

Opilaviti: depredare (robiti, porobiti, pliniti, popliniti, zapliniti).

Opitomiti: mansuefacio (popitomiti). PŠF: *opitòmiti.*

Opočivalac: cessator (dangubnik, ležaja). FS: *opočivalac.*

Opovitka: »opovidka« denuntiatio (napovid, navištenje). ARj ima *opòvjediti, opovjednica, opovjednik.*

Opožnjenje »*opoznenje*«: segnitia (poznoća, linost). ARj ima samo gl. *opòzniti.*

Oprosnost: condonatio (odpuščenost, presnost).

Opsovka: convicium (psovanje s' ričma).

Optoka: orlo (kraj, skuto, obtok, obtoka, rub, otoka). F: *òptoka.* U istome značenju ARj ima *òptok.*

Oravniti: delaevo (ujednačiti, činiti ravno, uravnati). ARj ima pridjev *oravan* »podosta ravan«, s potvrdom iz Šulekova rječnika zn. naz.

Orizavati: deputo (orizati, obrizati, rizati, odsicati, sići, cinit, procinjivati, razmišljati). ŠSF: *orizávati.*

Orkulica: olivastro (divlja maslina, divomaslina). U ARj dolazi za isti pojam *orkula* »neka maslina«. ŠP: *òrkulica.*

Osaditi: obsero (posaditi, osijati, sijati, posijati).
Osičenost: concisio (porizanost). ARj zna za *osječenje.* ŠS: *osìčenōst.*
Osid: canesceus (koji se čini sid). ŠSF: *ōsīd.*
Osinav: opaco (neproziran, zastupni). SF: *òsinav.*
Osititi: obsaturo (nasititi).
Osjati: illustro (ojasniti, prosvitliti, osvitlati), irradio (osjajnuti, prosvitliti s'drakom), colluceo (sjati).
Oskubiti: decerpo (oteti, odniti, otimati, ugrabiti, očemunjati, listobrstiti). ARj ima za isti pojam *oskubivati.*
Oskutiti: abbendare (skutiti, zaviti, omotati krajem oliti trakom).
Oskvrnjenost: »ockvrnjenost« macula (ockvrnjenje, ckvrn, mrlj, prikor, ozloglašenje). Za isti pojam ARj ima *oskvrnjénje, oskvrnost.*
Oskvrnjivac: profanator. Za isti pojam ARj ima *oskvrnitelj.*
Oslabljenost: stemperanza (raslabljenje, razmućenje). ARj zna samo za *oslabljenje.*
Osliđivati: observo (nastojati, ogledati, razgledati, zamirati), speculor (uhoditi, gledati, stati na stražnici, zamirati, otkriti, razmišljati, promišljati).
Osmoljenje: gummitio (zasmolenje). ARj ima gl. *osmòliti* u značenju »smolom namazati«.
Osmoveslica: catascopium (o. niki brod).
Osmoženac: octogamus (čovik, koji je prominio osam žena). U istome značenju ARj ima *osmoženidbac.*
Ostinati: delapido (oškaljati, otribiti od stina, po prines. razteći, razasuti, raspršati). F: *ostìnati.*
Oškaljati: dilapido (otribiti kamenje), v. i *ostinati.* ŠPSF: *oškàljati.*
Ošljebadika: trivolo (ošljebad), cactos (nika ošljebadika). ŠF: *ošljebàdika.* U ARj ima isto značenje *ošljebad.*
Oteknuće. sufflatio (naduće), turgor. ARj ima samo gl. *oteknuti.* PŠF: *oteknúće.*
Otesak: resex, fragmen (utarak, okresak, odcip, ustrižak, mrva, ulomak).
Otklijiti: eliquo (razmrznuti, rastopiti, raskrabiti). ARj ima *otklijati* u značenju »odlijepiti«.
Otkrivenost: detectio (odkrivenje), revelatio (očitovanje). ŠP: *otkrivenost.* ARj ima za isti pojam *otkrivenstvo* i *otkrivénje.*
Otočnjak: insulanus (domorodac iz otoka).
Otpir: trudes (odpir, za otiščivati brodove, otišć).
Otrajčar: scrutarius (koji prodaje i kupuje otrajčine).
Otrajčina: scruta (krpetina, obojak, oderčina).
(O)trubičav: porriginosus (mekinjav). ARj ima samo *otrubi* i *otrubice,* »mekinje, posije«.
Ovasnica: tragum (pulenta od ovasa).
Ovažati: circumveho (o. brodom, kolim, nositi naokolo).
Overužiti: incatenare (staviti, postaviti u verige želizne, vezati verugami, uuziti, zakovati u sindžire). F: *ovèružiti.*

Ovezati: obligo (svezati izokola, vezati, opasati, obaviti naokolo, stegnuti, usilovati, podložiti, podlagati, uvitovati, uvit s' kime učiniti, navesti, potegnuti koga za učiniti koje zlodilo oli dobro, ukrasti, biti uzrok od koje kradbe, podvezat, podložit se pod jaram vojništva i ost.), obstringo (zatvoriti, otisnuti, usilovati, nagnati, vezati), circumvincio (navezati oko, naokolo), deligo (oviti, ovijati, zaditi).

Ovratka, ke, f.: millus (ovratak, koji se stavlja psu na vrat). ARj ima za isti pojam *ovratak* i *òvratnīk*.

Ovrimeniti: senesco (ostariti, dojti na tančinu), consenesco (oteščati od starosti, ostariti). P: *òvrimeniti*.

Ovršenost: decacuminatio (haštrenje, osići vrhe dublju).

Ozled, di, f.: laesio (uvriđenje, naudenje, uvrida). U istome značenju ARj ima *òzleda*. P: *òzled*.

Oznanje: notitia (poznanje, razumljenje). Za isti pojam ARj ima *oznanjenje*.

Oznanik: demonstrator (ukazanik). Isto značenje u ARj ima *oznanitelj*, s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika.

Ožimalište: calcatorium (misto, gdi se ožimlje o tuče grozdje).

Ožimalo: praelum (ties, iztis, oruđe, koje iztiska iliti ožimlje stvari vlažne, kako na pr. masline, grozdje i ost.) Ista riječ ima drugo značenje uz latinski *torcularius* »*ožimavac*, koji ožimlje grozdje u jesen ili masline na ties iliti *ožimalo*«. ARj nema ni *ožimavac*. Ima samo *òžimati, òžimānje, ožimav*.

Pahavica: patagium (zlatna p., zlatni trak).

Paklinast: resinaceus (od pakline). P: *pàklinast*.

Palilac »palioc«: ustor (goritelj, palitelj, koji gori, pali, žeže, prli tilesa). U istome značenju ARj ima *palitelj*.

Panjiti: zappare (kopati prvi put kako vinograd). PDF: *pánjiti*.

Paroženje: piato (pravdanje, prija, prienje), advocatus (p. prija, koji odgovara za drugoga u priji iliti paroženju). Istoga je značenja gl. *parožiti se*, koji dolazi u ARj.

Parožljiv: litigioso (karljiv, inadljiv), rissoso (inadljiv, svadljiv, zavadljiv, karljiv). F: *pàroženje, pàròžljiv*.

Pasilac: pabulator (koji pase, pasioc).

Pasjanica: cynocephalium (p. trava, travopsetka).

Pčelinka »čelinka«: calveare (čelinja kuća, ulište, prisid, sud od čela). Pored *pčèlinjāk* ARj ima u istome značenju *pčelište*.

Pečurkav: fungosus (lagahan kao pečurka).

Pećinar: latebricola (špiljostanik). F: *pèćinar*.

Pehnuti: pungere (bacnuti, obosti, bosti, obadati). Š (najstariji informator): *pèhnuti*.

Pelivanost: superbia (v. *oholoština*).

Perčinanje: accapigliatura (čupanje, raskosanje, skubljenje od vlasi, drpanje kosah po redu oli zajedno).

Perivo: ablutio (pranje, umivanje, opranje). PF: *pèrivo* »roba za pranje«.

Perućav: calostratus (koji trpi zlo prvoga mlika). SF: *perùćav*. U istome značenju ARj ima *perućan* i *perućast*.

Perušinav: pennatus (krilat, peran, perat, perast), plumeus (od perja, perušan), cristatus (runjav). U istome značenju ARj ima *pernast, pȅrnat, perjat.* F: *perùšinav.*

Petogođe: quinquennium (pet godina). ARj ima pridjev *petogodan* u značenju »onaj, kojemu je pet godina«.

Petoprstice: depalmo »šinuti koga petoprstice« (zaušiti koga zaušnicom). ARj ima imenicu *petoprstica* kao »ime biljkama«.

Pijatac: lancula (mala zdilica). U istome značenju ARj ima *pijatić.* F: *pijàtac.*

Pilanje: serrago, PŠSFD: *pìlanje.*

Piljac: spica (klas, vlat). Riječ se nalazi u Jurinovoj *Gramatici* (str. 412). P: *pȉljac.* Govori se na pr. »salata otišla u piljac, počela se sjemeniti«.

Pirič: oryza. P: *pìrič.* U ARj isto značenje ima *pìrinač.*

Pirijan: jusculum (čorbica, jušica).

Pisucati: scripto (često pisati).

Pivčen: gallicinium »pivčeno doba«.

Plakucati: vagito (često plakati).

Pleven: zizanium (pleven, na, m., ljulj, vrat, ti, f., po prines. nemir, nesklad, smućnja). Riječ je uzeta iz stsl. jezika, u kojemu glasi *plevelъ.* U ARj riječ glasi *pljevel* »ljulj, zla trava, koju treba pljeti«.

Plevnica: tugurium (pojata, hiža, kučanica).

Plisnad: muffa (plisnivi, promazljivi hljeb).

Plivutak: lapis (plovutak, kamen koji pliva, itd.), pumex.

Plodivost: fertilitas. ARj ima pridjev *plodiv, plodljiv, plodnat,* k tome i *plȍdnōst.*

Plosnice: sandalium (pl. f., plitki postoli).

Plovitelj: natatore (plovac, plivaoc, plovnik). FŠ: *plòvitelj.*

Plovutak: v. *plivutak.* U istome značenju ARj ima *plovúćac.*

Počimavac: inceptor (početnik, načelni). auctor (iznaoditelj, početnik). U istome značenju ARj ima *počimalac.*

Poćudnost: voluptas (stvar koja ide po ćudi, zadovoljnost, sladost, ugodnost, slatkost). ŠFS: *pòćudnōst.*

Podaplivati: subternato (plivati pod). F: *podàplivati.*

Podbuditelj: instinctor (podbunitelj, podražitelj), incitatore (podbunitelj, probuditelj, koji pobuđuje na koju stvar). PŠ: *podbùditelj.* ARj ima samo glagol *podbuditi.*

Podiljenost: retributio, tributio. Za isti pojam ARj ima *podjeljenje.*

Podiljivac: promus (koji pripravlja i sprema stvari, izbinar, kućni vidok), praestator (koji podiljuje, daje, davaonik, darovnik). U istome značenju ARj ima *podjelilac* i *podjelitelj.*

Podnoriti: subnato (podplivivati). ARj ima samo *podnorac* u značenju »ribarska sprava s mnogo olova, da dublje nori«.

Podobitost: probabilitas (potvrdivost, istinopriličnost). ARj ima samo pridjeve *pòdoban, podobit* i glagole *podobati, podobiti.*

Podrubljenje »podrubenje«: orlatura (porubenje). S istim temeljnim značenjem ARj ima *pòdrub, podrúbiti, podrubívati.*

Podsijavati: subsero (sijati pod, saditi). ARj zna samo za perfektivni glagol *podsijati.*

Podvažati: subremigo (p. izpod vode, voziti ispod vode). U ARj isto značenje ima *podvòziti.*

Podvojenost: par (dvojica). P: *pòdvojenost.* ARj zna samo za *podvojan* i *podvòjiti.*

Pogibnost: periculum (pogiba, ginuće, pogib, poguba), pericolo (pogibil, pogiba, ginuće), discrimen (pogibija, inadba, inad, smućnja, razprava, nesklad, troha, gombanje, ričmanje, pričnja). ARj ima samo *pogiban, pogibnja* s istim temeljnim značenjem.

Pogrđenost: dedecus (rugo, prikor, nepoštenje, sramota, zloglasje, pogrda), despectio (pogrdenje). Za isti pojam ARj ima *pogrdenstvo.*

Poilica: deglutatus (raspikuća, sladokusan). ARj zna samo za *pojelić* u značenju »pojedljiv dječak«.

Pojitelj: potator (koji poji, koji natapa, natopanik, pivnik). Istu riječ Jurin upotrebljava i u smislu »pivač, pivaoc, pivnik«, lat. poeta. F: *pòjitelj,* »koji poji«.

Pojiteljica: potatrix (opojnica, koja opija).

Pojkinja: psaltria (koja popiva skladne pisme).

Pokaranik: objurgator (posvistitelj, koji svisti, nasrnitelj, koji nasrće karajući, svisteći), correptor (pedipsanik, pokratnik, pokratitelj, skratnik, skratitelj), reprehensor (koji kara, osvadnik), castigator (svistitelj). ARj ima u istome značenju *pokaralac.*

Polužanje: lixivia (zaluženje). S istim temeljnim značenjem ARj ima *polúžiti.*

Poljariti: ruro (nastojati, raditi o polju, seljaniti).

Pomanjkanost: »pomajkanost« defectio (čeznuće, prinemaga). U istome značenju ARj ima *pomanjkanje.*

Pomazanost: inunctio (pomazanje), circumlitio (omazanost, o. naokolo, mazanost). Za isti pojam ARj ima *pomazánje.*

Pomka: dactylus (datala, voće od pomke).

Pomrsnik: delitor (pobnik, koji pobija koju stvar).

Pomrznuće: aggelazione (smrznuće, led). ARj zna samo za *pòmrznuti.*

Ponadut: tumidulus.

Ponakititi: suborno (ponaresiti, pofaliti, podmititi, podvratiti). FŠ: *ponàkititi.*

Ponapravnik: conformator, corrector (ispravnik, ispravitelj), racconciatore (ponapravitelj, ponapraviteljica, krpitelj, krpiteljica). U istome značenju ARj ima *ponapravitelj.*

Ponaresiti: suborno (v. ponakititi), interpolo (ponoviti, učiniti iznova, pokrpiti, ponapraviti). ŠF: *ponarésiti.*

Ponavljanik: repetitor (ponavljalac). ARj ima u istome značenju *ponavljalac, ponavljavac.*

Ponavljavica: novatrix (ponoviteljica).

Ponenavidan: subinvisus. ARj zna samo za gl. *ponenavidjeti.*

Ponovljenost: restauratio (ponovljenje), redintegratio. Za isti pojam ARj ima samo *ponovljénje.*

Ponožit: cultellatus (raz. učinjeno poput noža).
Poočistiti: purgito (čistiti često).
Poosvaditi: subacenso, (osuditi sa strane).
Pootvrdnuti: indurésco.
Popitomiti: mansuefacio (opitomiti), mitifico (pripitomiti, udobrovoljiti, umiriti, upitomiti). FŠ: *popitòmiti.*
Poprisušiti: subsicco.
Popudben: viaticus »poputben« (brašnen). ARj zna samo za *pòpudbinu.*
Poravnitelj: complanator.
Porođe: obortus (rođenje). ARj ima u istome značenju *porođénje.*
Poručak: merenda (jidenje meu obidom i večerom). FŠ: *pòručak.*
Poručkovati: merendare (popojisti posli obida). PŠ: *pòručkovati.* ARj ima porúčati, ali u drugome značenju »ručajući pojesti i pojesti jedno za drugim i pojesti štogod malo«.
Poskoknuti: saltellare (skoknuti, skakucati). U istome značenju ARj ima *poskòčiti.*
Posmihitelj: irrisor (grditelj, kuditelj). ARj ima *posmjehavavac,* ali u značenju »onaj, koji se posmjehava«.
Posmihivost: irridiculum (smišnost, stvar smišna). ARj ima *posmjehiv* i *posmjehívānje.*
Posrtalac: offensator (posrtanik, nastupitelj, nastupnik).
Posrtav: labidus (posrnut). F: *posȑtav.*
Postavljenost: constitutio (naredba, odredenje). ARj zna samo za *postavljenje.*
Postidljiv: impudentiusculus. ŠF: *postìdljiv.* U istome značenju ARj ima *postidiv* i *pòstīdan.*
Potakljivac: sonipes (p. konj, koji zapliće nogami, kljusina). P: *potàkljivac.*
Poteženje: acceleratio (itnja). U istome značenju ARj ima *potežanje.*
Potežit, festinatus (hitiv).
Potežitelj: acceleratore (potežnik, pristupajući).
Potežív: properus (brz).
Poticanost: incitatio. U istome značenju ARj ima *pòticānje.*
Poticavac: stimulator (poticanik, podbadavac, nutkavac), sollicitator (podbadavac, nutkavac, napasnik). ARj ima za isti pojam *poticalac.*
Potipalac: cespitator (koji se potiplje, posrće). ARj zna samo za *potipanje* i za *potipati.*
Potkorina: demeaculum (slazišće, slazenje, raz. u potkorine), latebra uotaja, misto od otaje, sakrivanje, pećina, špilja, ogovor, ogovaranje, izmišljanje). PF: *pótkorina* »pećina, spilja«.
Potrepanje: attritus (potrepano kako nogam, trvenje, potrvenje, trepanje). Isto temeljno značenje u ARj ima gl. *potrepati* »pogaziti, zgaziti, zgnječiti«.
Potrtiti: depascor (popasti, pasti, izpasti). Š: *potȑtiti.*
Potvrdnik: confirmator (potvrditelj, utvrditelj). ARj ima *potvrdnica,* ali u značenju »pismena potvrda«.

Potvrđenost: comprobatio (iskušanost, izviđenost). U istome značenju ARj ima *potvrđénje.*

Pouzljiti: pronecto (povezati, uvezati veće stvari zajedno, zavezati).

Povid: historia (povidanje, povist, skaza stvari prošasti). ARj u istome značenju ima *povijedanje* i *pòvijest.*

Povidanik: historicus (koji skazuje povist). U istome značenju ARj ima *povjèdāč* i *povjedatelj.*

Povijavica: nausea (stuženje, podvijanje, tuga, gadenje, podvijanje utrobno).

Povrženost: negligentia (nepomlja, nebojanje). ARj ima *povrženje.*

Pozemljuška: gurgustiolum (mala kućica). FŠ: *pozèmljuška.*

Pozlatnik: deaurator (pozlatitelj). U istome značenju ARj ima *pozlatitelj* i *pozlatilac.*

Pozniti: tardo (opozniti, kasniti, zakasniti, okasniti).

Poznoća: segnitia (linost, opoznenje).

Prahuljak: polverino (prašak). ARj ima *prahulja* u značenju »zemlja, koja se praha, meka zemlja«.

Pramenak: lanoculus (p. vune, kojim se krije tkoj beteg od oka). Isto temeljno značenje u ARj ima *prāmēn.*

Pramsunčje: apricitas (misto pram suncu zimi).

Prasećar, prasetar: scrofipascus.

Prasetište: volutabrum (misto, gdi se prasci valjaju u blatu).

Prasetnica: hara (obor, gdi stoje krmad, prasci oli guske).

Prasetnjak: suile. ŠSFD: *prāsetnjāk.*

Pravopisje: orthographia (redopisje, redopis). U istome značenju ARj ima *prāvopīs.*

Praznikovati: agito (obadati, uvriditi, ozlediti, progoniti, žalostiti, cviliti, vladati, upravljati, prociniti, promisliti, ukazati, kretati često, stresti, rastresti, rastresati, ganuti, vijati, micati, lelijati, culjati, svetkovati). PŠ: *prâznikovati.*

Prdeljak: carcinethron. P: *prdeljak.*

Pribava: procuratio (priprava), compẹndium (zbiranje), adauctus (pribavljenje, nadometnuće, nadostavljenje). Osim glagola *prìbaviti* i pridjeva *pribavan* ARj ima i imenicu *pribavka,* koja znači »dodatak« i djelomično se u značenju podudara s riječju Jurinova Kalepina.

Pribavitelj: procurator (pribavnik, naredbenik, nastojnik, upravitelj carstva, prigledavac). U istome značenju ARj ima *pribàvljāč.* FŠ (najstariji informator): *pribàvitelj.*

Pribaviteljica: procuratrix (upraviteljica, nastojnica, naredbenica).

Pribaždati: imbastire (prišiti jedno za drugo, smožditi). PŠ: *pribáždati.*

Približnost: proximitas (blizoća, približanje). PŠ: *príbližnōst.*

Pribradanje: transjectus (pribrođenje, prohod). U istome značenju ARj ima *prebrođenje,* k tomu i gl. *prebrađati se.*

Pričljiv: rixosus, v. *inadljiv.*

Pričnja: discrimen (ričmanje, gombanje, itd. v. *pogibnost),* jurgium (inad, karba, prigovaranje), turba (smutnja, smetnja, mnoož, držba, družina), certatio (inad).

Pričinljivac: falsarius (pričinitelj, izopačenik, izopačitelj).
Pridimenak: pronomen (zaimenak, zaime). ARj ima *prezimenak*, ali u značenju »isto što prezime«.
Pridslovlje: prologus (pridgovor, pridgovorje, načimanje besidenja), praefacio (učiniti jedno pridslovje, načeće govorenja, početi, načeti, sloviti).
Prijateljnost: amicitia (prijateljstvo), benevolentia (ljubav, dobrotinstvo). ARj ima u istome značenju samo *prijatéljstvo*.
Prijažljivost: familiaritas (prijaznost, prijateljstvo), comitas (dobrostivost). PŠ: *prijàžljivōst*. Za isti pojam ARj ima *prijaznivost*.
Prikazanost: affictio, dicassis (posvetenje). U istome značenju ARj ima prikazánje.
Prikladit: conferendus (p. za prilikovati). U istome značenju ARj ima samo *prìkladan*.
Prikriž: »svezati na prikriž« – jugamento (ujarmiti, pregnuti). PŠSF: *nàprikriž*, Š: »ulice su naprikriž«.
Prilaza, ze, f.: trajectura. U istome značenju ARj ima samo *prijèlaz* »mjesto, gdje se prelazi«.
Prilazitelj: trajector. U istome značenju ARj ima *prèlaznīk*.
Prileţina: novale (njiva, koja prileži za dogodine, za unapridak). SDF: *príležina*.
Primavac: susceptor (najmavac). U istome značenju ARj *primalac*.
Primljenost: complexio (zagrljenost). Za isti pojam ARj ima *primljénje*.
Prinačinjanje: réfectio (pričinjenje). Za isti pojam ARj ima *prinačinjenje*.
Prinemaga: defectio, v.*pomanjkanost*. U istome značenju ARj ima *prenemágānje*.
Prinosivac: exagoga (koji prinosi vanka). Pored gl. *prenosivati* ARj ima u istome značenju imenicu *prenositelj*.
Priokupiti: reassumo (opet priuzeti, iznova priokupiti). SF: *priòkupiti*.
Prioteščati: praegravo (pridodijati, priko reda dozlogrditi, pritežati, navaliti brime koje se ne more nositi, jaran, kojim se ne more vladati). F: *priotèščati*.
Priotvrdnuti: resaevio. ARj zna samo za pridjev *preotvrdnut*.
Pripisavac: copista (pripisnik, ispisanik, ispisavac, ispisnik). U istome značenju ARj ima *prepisalac*.
Priplotiti: intersepio (utvrditi građom, učiniti plot, prigraditi).
Prironiti: transnato (priplivati noreći). PŠF: *prirònīti*.
Prisizanje: giuramento (zakletva, priseżba). U istome značenju ARj ima *prisižba* i *prisežba*. PF: *prisizanje*. Jurin ima i *prisezanje* (dejurium), za koju ARj nema potvrde, a znači isto što *prisizanje*.
Prisižbati: dejuro (priklinjat se, klet se, p. zakletvom, priseći). Za isti pojam ARj ima *prìsizati*, *prisezati*.
Priskočitelj: desultor (priskočnik, koji skače s konja na konja). ARj zna samo za *preskočenje i preskočiti*.

Prisobniti: gravido (biti prisobna, noseća, skotna, natruhnuti, nabređati, obrimeniti, i t. d.). ARj ima samo *prisobnica* »prisobna »žena«, *prisoban* i *prisobnost.*

Pristrojiti: retero (izčistiti, očistiti, pričistiti). P: *pristròjiti* »ponovno rešetati, na pr. žito«. U ijekavskom govoru riječ bi glasila *prestrojiti* za razliku od *pristrojiti,* koji dolazi u ARj, i »nejasna (je) i nesigurna značenja«.

Pritipati: ricalco (p. iznova).

Pritipavac: calcator (pritiskavac, koji pritiska o. ožimlje).

Pritiskalica: calcatrix. ARj ima za muški rod *pritiskalac* u značenju »štampar«.

Priudarati: repeto (iznovice ponoviti udarce, pritipivati, popićivati, ponavljati). ARj ima glagolsku imenicu *preudaranje,* za koju kaže da je načinjena od *preudarati,* »kojemu glag. nema potvrde«. SF: *priùdarati.*

Priuzvišenje: excellentia (p. gospostva, uzvišenost, izvrsnost). U istome značenju ARj ima *preùzvišenōst* i *preuzvišenstvo.*

Privarčica: captiuncula.

Privarka: fallacia (laž).

Privídanje: providentia (privid, razbornost, domišljanje stvari došasni, pomlja, opaz). PŠ: privíđanje, S: *pridvídanje.*

Probav, vi: coctio. U istome značenju ARj ima samo *pròbava.*

Probavljenost: concoctio (probava). Za isti pojam ARj ima *probavljenje.*

Probitnost: penetratio (prominuće, probijenje). U istome značenju ARj ima *probijenje* pod 2.

Procurenje: pollutio (zamrljanje, oskvrn, oskvrnenje, opoganenje). ARj ima samo gl. *procúriti.* SF: *procúrenje.*

Produljenost: diffissio (otmaknuće). P: *prodúljenōst,* Š: *pròduljenōst.* Za isti pojam ARj ima *produženstvo.*

Produljitelj: prorogator (odmicaonik), allungatore (produljujući). ARj ima *produžitelj,* ali u značenju »onaj, koji je dugotrpljiv«.

Proglasilac: proclamator »proglasioc« (koji proglasuje vičući). U istome značenju ARj ima *proglasitelj.*

Prohodit: fugax (raz. i stvar koja prohodi brzo, brz, minujući). P: *pró-hodit.* Za isti pojam ARj ima *pròhodan,* »onaj, koji prohodi u vremenu, prolazan«.

Prokosuriti: puto (rizati, obrizati, orizati, okositi pruće neplodno, obrizati grane zaludne iliti nekorisne, razabrati, misliti, ciniti, promišljati, omislit se, držati, prociniti, izviditi).

Prolićar: caurus (vitar prolićar).

Prolivavica: coeliacus morbus (p. od trbuha, srdobolja, čestica). PŠSF: *prolivavica.*

Prolitašce: verculum (o ugodno srce moje, priurešeno prolitašce).

Promazljiv: muffito (plisniv).

Promišljavac: contemplator (razbirnik). ARj ima za isti pojam *promíšljalac.*

Propadalo: commeator (koji grede ovamo onamo).

Propisanje: proscriptio (uzeće dobarah za općenu aznu, priključenje čijikod dobarah u kraljevu aznu, ispis).
Proročanstven: propheticus.
Prosiv: mendicatus (koji prosi, pita).
Prosnost: condonatio (oprosnost, odpuštenost), munificentia (posobnost, samosloboda).
Prostorje: latitudo (prostor, širina), interstitium (u prostorju vremena, međupađe).
Prosvitalj: lumen (p. koji čini da je svitlo, vidilo blaženstva, koje gledaju sveti u vječnoj slavi, svitlost, svitlenje, sjanje, jasnost, svitljina, zrak, zraka).
Protivnjak: refragator (protivnik). ŠF: *pròtivnjak*. Za isti pojam ARj ima *pròtivnik*.
Protresalo: nebulo (tamnjak, zločešnjak, rugo, rđaković), obstrigillator (zavidnik, koji zavidi iliti nenavidi čije diločinje, suditelj, *protresavac)*. FSŠ: *protrésalo, protrésavac*. Za isti pojam ARj ima samo *protrésalac*.

II.

U Jurinovim Kalepinima ima velik broj i takvih riječi, za koje ARj donosi potvrde iz izvora kasnijega doba ili iz naših dana. Tu u prvom redu dolaze u obzir rječnici: Voltićev (1803), Stulićev (1806), Vuka Karadžića (1818), Šulekovi (1860 i 1874), Daničićev (1863–1864) i Popovićev (1895). zatim djela pojedinih pisaca, ekscerpirana za ARj, a objelodanjena poslije Jurinove smrti (1801), i konačno rječnička građa, koju su za ARj skupili razni sakupljači u raznim stranama naše domovine. Pored toga u Jurinovim Kalepinima ima riječi, koje se ne nalaze ni u jednom našem starijem rječniku. Neke su od takvih riječi upotrebljavali pisci prije Jurina, u 16. i 17. vijeku, druge opet pisci njegova vremena. Kako su mnogi od tih pisaca svoja djela pisali daleko od Jurina, u posve drugom i drukčijem govornom području našega jezika (Dubrovniku, Crnoj Gori, Bosni, Slavoniji i Srbiji), a vrlo je problematično, da li je Jurin ta djela imao u rukama i da li ih je čitao, njegovi nam rječnici dokazuju, da je za njih znao i njihov auktor i da su se one govorile i u Jurinovu rodnom kraju. To napose vrijedi za one riječi, koje su upotrebljavali pisci novijega vremena. Svi ti slučajevi nisu bez interesa.

Daleko bih otišao, kad bih ovdje stao nabrajati sve takve primjere, jer ih je dosta velik broj. Ja ću se ograničiti samo na riječi, za koje Jurin donosi najstariju potvrdu, a od ostalih, za koje ARj ima potvrdu iz pisaca 16. i 17. vijeka, navest ću jedino one, kojima Jurin objašnjava značenje ili pruža drugu ili treću potvrdu, a ta je potrebna. Usput ću istaknuti, za koje su riječi znali moji informatori.

Arežina: gausapina (ogrnjač runjavi). U ARj riječ dolazi u množini *arežine* s istim značenjem »podebeo pokrivač od vune i kostrijeti«. Riječ je za ARj zabilježio M. Pavlinović.

Bašenje: rigoglio (oholost). ARj ima za tu riječ potvrdu iz E. Pavića, Jurinova suvremenika, i Vukova rječnika.

Besidiv: dictiosus (govorljiv). Za tu se riječ ARj pozivlje samo na Stulićev rječnik.

Biličast: subalbus (nalo). ŠSD: *bìličast.* ARj ima riječ samo iz Vukova rječnika s opaskom, da se govori »u naše vrijeme«. ARj bilježi je s naglaskom *bjèličast.*

Biliženje: notificazione (zlamenovanje, zamiranje). Prema podacima ARj riječ je u 17. v. upotrebio M. Radnić, a od leksikografa ima je samo Vuk Karadžić. Jurin nam svjedoči, da se riječ upotrebljavala i u 18. vijeku.

Bilježitelj: notaio (pisac). notarius (koji piše slovotajno skraćenicam, slovotajnik, pisac), actuarius (pisaoc). ARj prenosi riječ iz Stulićeva rječnika s opaskom, da se nalazi samo u njemu.

Bilježiteljica: signans (bilježitelj). I za tu je riječ ARj našao potvrdu samo u Stulićevu rječniku.

Biloloza: ampeloleuca. S: *bilolóza.* Od izvora ARj ima riječ samo Šulekov *Imenik bilja.*

Bistroglasan: clarisonus (koji ima bistar glas, zuk). ARj se pozivlje samo na Stulićev rječnik uz opasku »za koji će biti i načinjeno«.

Blagodarenje: benedictio (blagosov, blagodarstvo). U istome značenju dolazi samo u ispravama 13. i 14. v., između rječnika, na koje se pozivlje ARj, u Daničićevu i Stulićevu.

Blagodatan »blagodatni«: beneficus (blagodarni, dobročini, dobročineći). Prema ARj riječ upotrebljavaju pisci 19. v. Vuk K., Daničić i M. Pavlinović. Između leksikografa zabilježio ju je jedini Stulić.

Blatav: caenosus (glibav, pun gliba, blatni), v. i palude. PSŠ: *blàtav,* ARj: *blȁtav,* ističući, da se riječ nalazi u Stulićevu rječniku i da se govori u »naše vrijeme«.

Blazinja: culcitra. Š (najstariji informator): *blàzinja.* ARj za istu riječ pozivlje se na M. Marulića, Vitaljića i na Vukov rječnik.

Blizniti: gemino (dvojiti, dvostručiti, činiti po dvoje, rađati po dvoje, rastaviti, združiti, upasti, popuziti u koje dilo, priličiti, sličiti). S: *blízniti.* U ARj glagol je neprelazan. Dolazi u rječnicima Stulićevu i Vukovu i u djelima M. Đ. Milićevića i Đ. Daničića. Stulić navodi riječ u značenju lat. *duplicare* i *geminare,* za koje Daničić veli da »nema potvrde«. U Jurina glagol ima isto značenje kao i u Stulića.

Bojazanje: formido (predanje, strahota). U istome značenju riječ je upotrebio Jurinov suvremenik J. Banovac, na koga se ARj pozivlje.

Bosiljak: ocimum (bosilje trava). Od izvora prije Jurina ARj ima potvrdu samo iz Š. Menčetića. Između rječnika nalazi se samo u Vukovu i upotrebljava se »danas u narodnom govoru«. PŠ: *bòsiljak.*

Bradavičav: verrucosus. ARj veli, da se riječ govori u »naše vrijeme«, i da dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Brezobraziti: depudeo (biti brezobrazan, biti brezročan, ne sramit se, brezstidit se, ne biti stidan). Između izvora ARj glagol dolazi u Stulićevu rječniku i glasi *bezòbraziti se.*

Brezputica: avius (brezputni, misto brez puta). U ARj riječ glasi *bèsputica* s potvrdom iz P. Petrovića i opaskom »u naše vrijeme«.

Brezvodica: sitis (žeđa, žeđanje, po prines. prika želja kojemudrago stvari). Riječ je za ARj zabilježio u Dalmaciji J. Grupković. Od pisaca upotrebio ju je M. Pavlinović.

Brijalište: tonstrina (brijaonica). ARj veli, da se riječ nalazi samo u Stulićevu rječniku, za koji je i načinjena.

Brimenica: metreta (vučija). Prema podacima ARj riječ je u Jurinovo doba upotrebio Đ. Rapić, u 19. vijeku S. Pelivanović, Nar. pjes. petr. i Vuk u svome rječniku.

Brojač: computator (brojitelj, cinitelj). Za tu riječ ARj ima potvrdu iz Vukova rječnika i iz djela J. Kavanjina, Đ. Daničića i Vuka Karadžića.

Bucanje: fremitus (buka, zveket, stresanje, ustresanje, režanje, škripanje, cokotanje, revanje, rzanje). PD: *búcanje.* U ARj riječ znači a) exagitatio aquae i u tom značenju dolazi u Stulićevu rječniku, b) laceratio s potvrdom iz Vukova rječnika .

Buložiti: romoreggiare (činit viku, praskati). Riječ je za ARj u Dalmaciji zabilježio J. Grupković.

Busje: caespes (grumen zemlje s travom). To značenje odgovara u ARj značenju pod b), za koje se našla potvrda samo u Nar. pj. Jukićevim. ŠS: *bûsje.*

Cerovina: quercus (rastovina, rast). ARj ima za istu riječ potvrdu iz slavonskih pisaca: I. Jablancija, J. S. Reljkovića te iz Stulićeva i Vukova rječnika. S: *cèrovina.*

Cič: agghiadamento (udah, utrnenje od velika ciča iliti leda, smrznuće, groz). U ARj riječ ima dva značenja, od kojih prvo dolazi u Jurinovu rječniku. Za nj se veli u ARj, da se govori u »naše vrijeme« i da između rječnika dolazi samo u Vukovu.

Cipotka: trigarium (s' kojom se bije s' voza od tri konja). Za ARj riječ je zabilježio M. Pavlinović u prvotnom značenju »cjepanica«.

Cokot: stridor (cokotanje, škripanje, škrinuće). U istome smislu riječ dolazi u ARj s potvrdom iz zabavnika »Dubrovnik« (1870).

Crkavica: mentigo (c. životinja, bolest). ŠPSD: *cŕkavica,* na pr. »vino ko crkavica«. U tome značenju ARj ima potvrdu iz Vukova rječnika, gdje se kaže, da se govori u Risnu.

Čarovan: magicus (vilen, vilinji). ARj ima potvrdu za riječ u tome značenju iz S. Rose, Jurinova suvremenika, i iz Stulićeva rječnika.

Čavliti: configo (začavliti, zabiti, zabijati, zaključati). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Čelast: frontatus (koji imade čelo). Š (srednji informator): *čȅlast.* ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika. Daničić smatra, »da će biti načinjeno za rječnik«.

Čereg: quadrans (četvrt, jedna četvrt), artuatim (na čerege, udo po udo, na uda). ARj ima tu riječ iz A. Tomikovića, Vukova rječnika i njegovih nar. pjesama.

Česmika: v. acylos (rakita). ARj ima potvrdu za riječ samo iz Šulekova *Imenika bilja.*

Četverokutan: quadrarius (četverokutni, četveronugli). Za riječ ARj pozivlje se samo na Stulićev rječnik, a za njegov sinonim *četveronuglen* samo na A. Tomikovića.

Četveropuće: quadrivium (raspuće, to jest put na četiri strane okrenut. rastvoren na četvero). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Četverostran: quadripartitus (razdiljen na četiri strane, na četiri dila, krila i ost.). P: *četvèrostran.* Za riječ se ARj pozivlje na I. Đorđića i na Stulićev rječnik.

Četverozuban: quadridens. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Čikati: provoco (kako da izađe na rvanje, na boj, pozivati, potaknuti. zadirati, zaticati koga na rvanje, zvati da izađe i ost.). Između izvora ARj riječ je upotrebio M. Đ. Milićević i V. Karadžić u svome rječniku.

Čuđestvo: mirum (čudnotvorje, dilovanje čudes), portentum (izgled, nakaz, nakaza, neman, čudo), cataplexis (zamišljenost, začuđenje). ŠS: *čuđèstvo.* ARj ima tu riječ iz V. Vrčevića.

Čudnotvoran: mirificus (čudnovat, zamiran). Za riječ se ARj pozivlje samo na I. Đorđića.

Čvrstina: solidum (tvrdina). P: *čvrstìna.* ARj ima tu riječ iz J. S. Reljkovića i Vukova rječnika.

Ćudorede: ethica (ćudorednost, nauk ot ćudi). Između izvora ARj riječ dolazi u Stulićevu rječniku i u M. Pavlinovića.

Daždonosan: nimbifer (vitronosan, stvor, koji donosi daž ili vitar, daždiv). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Deseteran: decemplex (deseterostruki, raz. deset puta više). Riječ dolazi u jednom spomeniku iz 15. v. Otale u Daničićev i Akademijin rječnik.

Dilotvorac: operator (truditelj), artifex (dilotvornik, dilotvorica, rabotnik, rabotnica, rukotvorac, rukotvorica). ARj ima riječ iz T. Ivanovića i iz Stulićeva rječnika.

Dilotvorje: ars (diločinje, rukotvor, dilotvor, tvorba, nauk, zanat). ARj ima riječ samo iz Tomikovića.

Dilotvornik: effector (tvornik), actor (činioc, dilovaoc, činitelj, opravitelj, tvoritelj, osvadnik). Za riječ se u ARj veli, da dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Divka: puella (gospodična, gospojica, diete, otročica, divičica, divojčica). Prema podacima ARj riječ dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Divoloza: feravitis. ŠSD: *dìvoloza.* ARj: *divoloza,* s dodatkom, da dolazi samo u Šulekovu *Imeniku bilja.*

Dobojevati: deludo (dobojiti, svršiti rvanje). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Dobročinost: beneficentia. Za riječ se veli u ARj da dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Dobroglasje: evangelium (blagovišće, evanđelje). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.

Dobroglasnik: evangelus (blagovisnik, koji donosi dobre glase). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Dobrostivan: benevole. Od izvora ARj riječ dolazi samo u J. Kavanjina.

Dobrotan: probus (cio, vridan, pošten, čovik pošten, bogostrašan, pravedan, dobar, prav). Prema podacima ARj riječ dolazi u B. Kašića i u Stulićevu rječniku.

Dočka: saltus (zasida, busija, dubrava, klanac, ljut, zavod). Riječ dolazi u Jurinovoj *Gramatici* (str. 388). Za ARj zabilježio ju je u Lici J. Bogdanović.

Dodijavanje: fastidium (dodijanje, mrzoća, omrznuće, grstenje, tuga, grdenje). ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika. Govori se u PŠSD: *dodijávanje.*

Dojčica: mammilla (mala sisa). U ARj dolazi s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Domovanje: habitaculum (pribivanje, pribivalište). PŠ: *domòvanje.* ARj za tu riječ ima potvrde iz Stulićeva rječnika i Martićevih Osvetnika.

Donositelj: legumlator (d. zakona). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.

Doploviti: denato (plivati, ploviti, odploviti, doploviti, plaviti, odplaviti). Za riječ ARj ima potvrdu iz A. Dalmatina i iz Nov. pj. čak.

Dopuštenost: concessio (odpušćenost). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Dosadivost: divexatio (tuga, omrznuće). Za riječ ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika, gdje se kaže, da je uzeta iz ruskoga.

Dosadnik: vexator (moritelj, dodijanik, koji mori, muči, cvili i ost.). Između izvora ARj riječ se nalazi samo u Stulićevu rječniku.

Dospitnik: definitor (istomačnik, ovršnik), confector (dovršnik, dospitelj, svršnik, svršitelj, koji dospiva, razmeće, razmrsuje). Za tu riječ ARj ima potvrdu samo iz F. Lastrića.

Dovršiv: finitivus (svršiv). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika. Budmani veli za nju da je »slabo pouzdana« u značenju »koji može biti dovršen« i s naglaskom *dovŕšiv.* Riječ je bila poznata jednome od mojih informatora i on ju je izgovorio s nagl. *dovŕšiv.*

Dozlogrditi: praegravo (prioteščati, pridodijati, priko reda dozlogrditi, pritežati, biti tegotno, navaliti brime, koje se ne more nositi, jaran, kojim se ne more vladati). Prema podacima ARj riječ je u 18. v. upotrebio Jurinov suvremenik I. P. Lučić, a od leksikografa 19. v. samo Vuk Karadžić. Riječ i danas živi u PŠDS: *dozlogŕditi.*

Dragokrvan »dragokrvno«: basio (ljubit dragokrvno), facete (ugodno). Riječ je kao pridjev za ARj zabilježio M. Pavlinović.

Dragušica: ceraunia (niki dragi kamen, koji svitli kako dragušica). U značenju »munja« riječ je upotrebio prvi Kačić u Korabljici, odakle ju je Stulić uvrstio u svoj rječnik, a ARj preuzeo od obadvojice.

Dražanje: oblectatio (odražanje, naslada, nasladenje, dragočinje, ugodnost, dragost). ARj za ovo značenje ima samo iz Vukova rječnika.

Dražati: libet (biti drago, ugodno, povoljno i ost.). U tome značenju ARj riječ ima iz *Blago turl.*

Drpanje: scarificatio (struganje). ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika. Govori se u PŠSD s naglaskom *dŕpanje.*

Državstvo: civilitas (upravljat državstvo). Za istu riječ ARj ima potvrdu iz S. Rose, nešto starijeg Jurinova suvremenika.

Dubravar: saltuarius (čuvaoc dubrave oli skočilah, skočioc). Š (najmlađi informator): *Dùbravār* »čovjek iz sela Dubrave«. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Dubravišće: fruticetum (voćišće). Za istu riječ ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Du(p)čac: serrata (dučić). Za ARj riječ je zabilježio na Braču A. Ostojić. Osim toga u ARj preuzeta je iz Šulekova *Imenika bilja.*

Dugouhast: plautus (plepeuhast, uhast, koji imade velike i duge uši, ravnonog). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.

Dvočelan »dvočelni«: bifrons (od dva čela). ARj ima potvrdu iz Stulićeva rječnika.

Dvodilan: »dvodilni« biceps (to jest od dva dila, dvoglavni). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Dvokonji: bijugus (dvokolni). ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Dvoplodan: geminus (dvojan, podvojan, dvorodni, blizni, slični, nalični, naličit). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika, gdje se kaže, da je riječ ruska.

Dvostručan: geminatus (dvojan, podvostručan). ARj ima istu riječ iz I. M. Matteija i Stulićeva rječnika.

Dvostručnost: conduplicatio (podvostručnosi). U istome značenju između izvora ARj dolazi samo u Stulićevu rječniku. Dolazi i kod F. Lastrića, ali kod njega znači isto što »laživost«.

Dvovratni: biforis (stvar, tka ima dvoja vrata). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Dvozuban »dvozubni«: bidens. I tu riječ ARj ima samo iz Stulićeva rječnika.

Gadiv: contaminatus (oskvrnjen, opoganjen), damnabilis (udiv). U ARj riječ dolazi s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika.

Gledotrovan: basiliscus (zmaj gledotrovni, koji samim gledom truje). Za tu riječ ARj ima potvrdu samo iz I. J. Lučića, Jurinova suvremenika.

Glibav: limosus (blatav). ŠS: *glȉbav.* ARj ima potvrdu samo iz Vukova rječnika.

Gnjidura: lactis (žljizda). Za ARj riječ je u Kaštelima (Dalmacija) zabilježio J. Aranza.

Gogoljati: sgargarizzare. ŠS: *gogòljati.* ARj ima tu riječ samo iz J. Kavanjina.

Gojidba: nutrimen (uzgajanje, hrana, odrana). ARj ima tu riječ iz pisaca »našega vremena« S. Ljubiše i M. Pavlinovića.

Gonjaj: jugeratim (g. po gonjaj, vrit po vrit), jugerum (vrit, razumi se dan rali, što more uzorati jaram volov, to jest dva vola). U ARj veli se za tu riječ, da je nejasna i da dolazi »na jednom mjestu XVI. vijeka« kod P. Zoranića. Jurin pruža drugu potvrdu i kaže, što riječ znači. Ona i danas živi u Jurinovu rodnom mjestu P u nešto izmijenjenu obliku *gònjal,* ali u istome značenju.

Gonidba: vectura (nosidba), advectio (kirija, nosidba, vozidba). Za ARj riječ je uzeta iz Šulekova rječnika.

Goruštica: saurion (trava g.). U ARj za nju se kaže, da se govori »u naše vrijeme u Dalmaciji«. Zabilježio ju je Đ. Lambl.

Gospodaritelj: dominator (vladavnik). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Gospoština: feudum (raz. pod uvit). Prema podacima ARj riječ je u tome značenju prvi upotrebio M. Radnić, onda narodni pjesnik u Vukovim nar. pjesmama.

Govorkati: loquitor (g. sveđer, žuberiti s ričma kao ptica, govoriti mnogo). Za isti glagol ARj ima potvrde iz M. Đ. Milićevića te iz Stulićeva i Vukova rječnika. ŠS: *govòrkati*, u ARj: *gòvorkati*.

Govorljivac: multiloquor (koji mnogo besidi, govorljiv). Istu riječ ARj ima iz A. T. Blagojevića i Vukova rječnika.

Gozben: convivalis (trpezan), epularis. Za riječ se u ARj veli, da dolazi u »pisaca našega vremena« M. Đ. Milićevića i S. Ljubiše.

Gozbenik: conviva *(gozbenica)*, epulo (koji ima pomlju svrhu trpeze). Između izvora ARj dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Grabiteljica: captatrix (koja išće za ugrabit). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Grabljar: occator (branac, koji razbija grumene oliti luće zemljene). Za ARj riječ je zabilježio u Lici J. Bogdanović.

Grašnjak: vicia (kukolj). ARj ima riječ samo iz Šulekova *Imenika bilja*.

Grdiv: fastiditus (kudiv, dosadan, dosadiv, mrziv), despectus. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Grdnja: detestatio (mrzoća), ignominia (pogrda, ozloglašenje, nepoštenje, sramota, prikor, ukor, nečasnost). Za riječ se u ARj veli, da dolazi u »naše vrijeme i u Vukovu rječniku«.

Grešika: labrusca (divoloza). ŠSD: *grèšika*, »grožđe, koje nije sazrelo u vrijeme berbe«. U istome značenju ARj navodi riječ pod b) s opaskom, da dolazi u Vukovu rječniku i u Šulekovu *Imeniku bilja*.

Groboder: humator (grobokopnik, mrtvokopnik, koji kopa mrtva tilesa), copiata (grobničar). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Grohotit se: cachinno (hlipat se brezredno). U ARj glagol nije refleksivan. Između izvora ARj dolazi samo u Stulićevu rječniku. Budmani veli za glagol da je nepouzdan. Međutim govori se i u Jurinovu rodnom mjestu s naglaskom: *gròhotit se*.

Grozdiv: racemosus (loza puna grozdja). I za tu riječ veli Budmani u ARj da nije »dosta pouzdana«. Međutim, pored Stulića donosi je i Jurin u svome latinsko-hrvatsko-talijanskom Kalepinu.

Groz, za: perfricatio. ARj ima riječ iz J. Barakovića (17. v.) i iz L. Milovanova (19. v.).

Grstiv: nauseabundus (stuživ, podvijav). PŠS: *gŕstiv*. ARj ima istu riječ iz Stulićeva rječnika.

Grumenak: zolla picciola. Za riječ se veli u ARj, da dolazi samo u Stulićevu rječniku. Govori se u Š: *grumênak*.

Gugutva: chaerephillion. Istu riječ ARj ima iz Šulekova *Imenika bilja* i iz Lambla, koji ju je zabilježio u Sinju, gdje se i sada govori: *gùgutva*.

Gundelj: scarafaggio (brmbelj, govnovlj). P: *gundèlj*, u ARj: *gùndēlj*. Za naglasak u ARj Budmani veli da ga je Vuk »jamačno griješkom« zabilježio. Inače, ta riječ dolazi s potvrdama iz Vukova rječnika, A. Ostojića, K. Crnogorca, J. Pančića.

Gunjac: saio (vrsta odiće). U Š: *gúnjac* »isto što koparan«, u SD: *gúnjac* »isto što biljac«. U ARj znači »neku haljinu« i s potvrdama iz I. Zaničića, Jurinova suvremenika, J. S. Reljkovića, Nar. prip. Vrčevićevih, Martića, Stulićeva i Vukova rječnika.

Gustilo: densitas (gustina, gustost, usirenje, sledenje). ARj ima riječ samo iz *Tužne Jele* M. Vodopića.

Gutunar: vomica (poganac). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Hantav: dedecoratus (grdan, sramotan, nepošten). P: *hântav* »neredan u odjeći«. Za ARj riječ je u istome značenju na Braču zabilježio A. Ostojić.

(H)arčenje: impendium (tratnja, kamata). SD: *(h)ȁrčenje*. Od izvora ARj prvi ju je upotrebio A. dalla Costa, zatim Stulić i Vuk u svojim rječnicima.

Hiljadnik: chiliarchus (vojvoda, iljadnik). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Himbeniti: cavillor (razložiti himbeno, izvoditi, izmišljati himbene razloge). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Hitnik: festinator (poteţnik). ARj riječ donosi s potvrdama iz Vukova *Života* i Stulićeva rječnika. Riječ ima BIRj.

Hitrogrāđa: architectonice (*način od tvorenja građe*). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Hmela: paleae (slama, puh, osje). Riječ se nalazi u Jurinovoj Gramatici (str. 385). U ARj glasi *hmelja* s potvrdom iz Stulićeva rječnika. Budmaniju se činila nepouzdanom, možda zato, što za nju nije imao drugih potvrda.

Hotnost: volentia (odluka, volja). ARj ima riječ iz Dubrovčanina A. Kalića, Jurinova suvremenika.

Hropac: catarrhus (kašalj, hropot). PŠS: *hròpac*. U istome značenju ARj ima potvrdu samo iz Vukova rječnika.

Hudopstvo: scelus (»hudobstvo«, grih, nepravednost, zločinstvo, himba, propast, opačina, zlobšćina, zlobstvo). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Hudoća: nefas (opačina). P: *hudòća* »slabost«. Između izvora ARj dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Hvastavica: ostentatrix. ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Inadiv: concertatus (inadljiv, zavadljiv). Za istu riječ ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Iskopavanje: tubulatio (isk. poput žliba). PŠ: *iskopávanje*. ARj ima riječ iz Jagićevih *Priloga* i Vukova rječnika.

Iskušavanje: mostra di soldati (isk. od vojnika). ŠPS: *iskušávanje*. Iz Jurinova vremena ARj ima potvrdu samo iz I. Jablancija; ostale su potvrde iz 19. vijeka.

Ispićivati: quaero (upitati, iziskavati, izvidati, pitati, iskati, iziskivati, potanko izdaleka kao skrovopisnik). PŠ: *ispićívati.* U posavskom govoru *ispićávat* (Rad 197, str. 62). ARj ima riječ samo iz M. Bijankovića (17. v.).

Ispiljkati: aggottare (izpiljkati dno od plava, opaljati). Riječ je za ARj zabilježio u Stonu M. Milas.

Ispitanik: discussor (izpitanik, izpitnik, izkušanik, izkušitelj). Za riječ se u ARj veli, da je u naše vrijeme načinjena od *pisaca*, s pozivom na *Juridisch-politische Terminologie* (Wien 1853).

Ispitnik: »izpitnik« v. *ispitanik.* Inače ARj ima za istu riječ potvrde iz knjiga, koje su pisane crkvenim jezikom (Domentijan: Život sv. Simeuna, Beograd 1865, F. Miklošić: Lexicon palaeoslov.). Riječ su u naše vrijeme načinili pisci (B. Petranović).

Isporče: abortus (izvitje, izbitje, izjalovče). S: *ìsporče.* ARj ima potvrdu samo iz I. Bandulavića.

Isporiti: fissiculo (izporiti iznutarnja živine). ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika i njegovih »Pisama«.

Izbaciv: exclusorius (čin, kojim se izmeće). ARj ima riječ iz Stulićeva i Šulekova rječnika.

Izbaviteljica: redemptrix (oslobiteljica, otkupiteljica). Za istu riječ ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Izberitelj: selector. ARj ima riječ samo iz A. Dalmatina.

Izgovaralac: »izgovaraoc« pronunciator (izustitelj, izgovornik). ARj ima potvrdu za tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Izgubiv: desperatus (neufan, brezufan, izgubljen, izgubljeno ufanje, neuzdan, neufajuć). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Izgubljenost: clades (izgubljenje vojske, pobijenje, porazenje, poraz). Riječ je za ARj uzeta iz *Razgovora* A. Della Belle.

Iziskanost: exquisitio (iziskanje). Prema podacima ARj riječ dolazi samo na jednom mjestu kod B. Kašića.

Izlučiti: excenturio. U tome obliku i u tome značenju ARj ima glagol iz Stulićeva rječnika, M. Pavlinovića i Šulekova Hrv.-njem.-tal. rječnika zn. nazivlja. ŠSD: *ìzlúčiti.*

Izminiv: successorius (pristupiv). P: *izmìniv* »što se može promijeniti«. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Izmledniti: emarcesco (izmršaviti). ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Izmuzanje: mulctus (muzenje, struženje). F: *izmúzanje*, koje može značiti i »izrabljivanje«. Riječ je za ARj zabilježio u Lici J. Bogdanović.

Izmuzati: mulgeo (izažimati, istiskivati mliko, stružiti, musti, pomusti). Riječ je u naše vrijeme za ARj zabilježio J. Bogdanović. P: *izmúzati.*

Iznejačiti se: debilito (oslabiti, mlohaviti, onejačati, onelagoditi, onemoćati). ARj za riječ donosi potvrdu samo iz Stulićeva rječnika, gdje dolazi bez refl. zamjenice *se.*

Iznemaganje: addebolimento (prinemoženje). ARj ima riječ samo iz Šulekova rječnika.

Izopačnik: vitiator, falsarius (izopačitelj), corruptor. Za riječ se u ARj veli, da »u naše vrijeme« dolazi samo u Šulekovu rječniku.

Izuditi: deglubo (izuditi meso, mesoglobiti, oguliti, rasići), lacero (razuditi, razdriti, razkinuti, razdrpati, rasparati, po prines. nauditi, ucviliti, uvriditi, taknuti u poštenje, ozloglasiti, obsovati), affettare (isići na komade kao meso, raskomadati, isprisicati na kriške kao kruh, rizati, izrizati). ARj pozivlje se za istu riječ na Novakovićeve *Srpske narodne zagonetke* (Beograd 1877) i na Daničićev prijevod Sv. Pisma.

Izutrobiti: eviscero (izčenuti utrobu, crieva). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika s opaskom »nepouzdano«. Međutim, Jurin nam pruža drugu potvrdu za istu riječ.

Izvlačenje: subductio (potegnuće jednog plava na kraj, procinenje, brojenje). ŠP: *izvlâčēnje.* U ARj riječ ima isti naglasak s potvrdom iz Vukova rječnika.

Izvršnik: executor (izvršitelj, izpunitelj, opravitelj). U ARj kaže se za riječ, da je »načinjena u naše vrijeme« s pozivanjem na *Juridisch-pol. Terminologie.*

Jačmer: orzajuolo. PŠSF: *jâčmēr.* Riječ je za ARj zabilježio M. Pavlinović.

Jajat: coleatus (koji imade jaja). ARj ima tu riječ iz Daničićevih *Poslovica* (Zagreb 1871).

Jaka: collare (ogrlje). PS: *jâka.* Za riječ u istome značenju ARj ima potvrde iz L. Terzića (18. v.), zatim iz Vukovih Nar. poslovica, Bosanske vile (1889). Osim toga riječ su za ARj zabilježili Đ. Šurmin i F. Hefele.

Jamar: lautumarius (pećinar, koji pribiva, domuje u pećina, po prines. tamničar). Prema podacima ARj riječ ima više značenja i dolazi »u naše vrijeme« (Progr. spal. 1880, Slovinac 1880, Šulekov rječnik i Nar. pjes. istr.).

Jecav: singultatus. ARj ima tu riječ iz Čakavisch-kroatische Studien, D. Nemanića i Vukova rječnika.

Jednostručan: privus (pojedini, jedan po jedan, jedin po jedin, posoban, svakomu ponase, svakomu po redu, vlastito, osobno, naponase). ARj ima potvrde za istu riječ iz Stulićeva rječnika i »pisaca našega vremena«, M. Derenčina i Zbornika zakona.

Jematvica: vindemiola (jesenica). Između izvora ARj dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Jeseniti: autumno (biti vrime od jeseni). Isto značenje ima glagol i u ARj s tom razlikom, što je u njemu glagol refleksivan, a u Jurina nije. ARj *ima za nj* potvrdu samo iz Vukova rječnika.

Kalašiti: aerusco (mamiti pare). S: *kalâšiti* »skitati se, ne raditi«. U Jurinovu značenju glagol dolazi i u ARj s potvrdama iz Stulićeva i Vukova rječnika i s opaskom, da se govori u Dubrovniku.

Kamenast: petrosus (kamenit, stinljiv). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika s opaskom »nije dosta pouzdano«, valjda zbog toga, što se našla samo jedna potvrda.

Kerep: ratis (kerep, pa, m.). Za istu riječ ARj pozivlje se na Vukov rječnik, gdje se ističe, da se riječ govori u Hrvatskoj. Osim toga za ARj zabilježili su je Lj. Stojanović i F. Hefele.

Kezme: porcellus (malo prase, praščić). PŠSD: *kèzme*, ARj: *kèzme*. Riječ je u istome značenju za ARj zabilježio Lj. Stojanović i M. Pavlinović. Pored toga u ARj nalazi se potvrda iz lista »Zemljak« (1871).

Kipić: statuncula. PŠSD: *kìpić*, ARj: *kípić*, s potvrdom iz *Radiše* M. Pavlinovića.

Klepast: flaccus (klepeušast, koji imade velike uši položene obijene). PŠSD: *klèpast*. S istim naglaskom riječ je za ARj zabilježio »u naše vrijeme« J. Bogdanović.

Kletan: maledicus (zlorečen, zlogovoran, proklinjući, psujući, obsovan). ARj ima tu riječ iz Vukovih nar. pjesama, Pjevanije crnogorske i Stulićeva rječnika, gdje ima drugo značenje »koji pripada zakletvi«.

Klicast: »kljicast« surculosus (pun kljica). Između izvora ARj dolazi »samo u Stulićevu rječniku«.

Kneževstvo: pretura (knezovina). U istome značenju ARj ima riječ iz M. Pavlinovića i Zbornika zakona (1871).

Knjati: veternosus (mrtvosan, koji knja u mrtvilu). SŠD: *knjâti*. U ARj riječ znači 1. »bolno drijemati« i 2. »bojiti knom«. U oba značenja riječ je za ARj zabilježio M. Pavlinović.

Knjigopisac: librariolus. P: *knjigopísac*. ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika, gdje se ističe, da je riječ ruska iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Kočijariti: carreggiare. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Kolačnik: crustularius (griješkom crostularius). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika, gdje se kaže, da je riječ ruska.

Komarnik: zanzariere (zastor oko postelje napravljen za branit se komaricam), conopoeum. ARj ima tu riječ u istome značenju iz J. S. Reljkovića, Stulićeva i Vukova rječnika.

Korav: crustosus (krastav). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.

Kotluša: pultarius (sud za kuvati puru). Za riječ u istome značenju ARj se pozivlje na Vukov rječnik, Vukove nar. poslovice, Nar. blago mehm. beg kap. i Bosansku vilu. S: *kòtluša*.

Kotva: anchora (sidro, vira uzdanje). Riječ se nalazi u Jurinovoj *Gramatici* (str. 367). U ARj kaže se, da je riječ praslavenska i da dolazi u Stulićevu rječniku i u Šulekovu rječniku zn. nazivlja.

Krasnoća: lautitia (uzoritost, lipota, veličanstvo). Isto značenje ima riječ u ARj s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Kratkoričje: laconismus (besidenje ukratko). Za riječ ARj ima samo jednu potvrdu iz A. Kanižlića, kod kojega kao da znači isto što *kratica*.

Kresotine: schidia (kresotine, okresci od drvlja). U ARj riječ dolazi u jednini s potvrdom iz M. Pavlinovića.

Kripostiv: virtualis. Isto značenje riječ ima u ARj, gdje dolazi samo u jednom primjeru iz E. Pavića.

Krivnost: falsum (stvar kriva, neupravna). Za istu riječ ARj kaže, da dolazi »u pisaca našega vremena« s pozivanjem na *Jur.-pol. Terminologie.*

Krivoglav: valgus (krivostran, krivozub, krivogled, krivoust). S: *krívòglav.* ARj ima riječ u istome značenju samo iz Vukova rječnika.

Krivonogac: anguipes. Riječ u ARj glasi *krivonožac* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Krivostran: obstipus (pognut, ukrivan). S: *krívòstran.* U tome općem značenju ARj ima riječ iz Šulekova rječnika i iz rječničke građe M. Pavlinovića.

Krivoštovac: superstitiosus (domišljavac, učitalac). U ARj riječ znači »krivoštovan čovjek« s pozivanjem na Stulićev rječnik, gdje riječ dolazi »s drukčijim značenjem«.

Krkalina: editus (k. od živine, galeba). Istu riječ za ARj zabilježili su M. Pavlinović i M. Milas. ŠSD: *kŕkalina.*

Krkaliti: forio (krkaliti žitko, galebiti, đubriti). S: *krkáliti.* ARj ima riječ iz Nar. bl. mehm. beg kap.

Krkoriti: frigutio (pivati kao zeba). P: *kŕkoriti,* na pr. vapno krkori, kad se gasi, ARj: *kŕkoriti.* ARj ima jednu potvrdu iz M. Đ. Milićevića i drugu iz Vukova rječnika.

Krmešce: porculus. U istome značenju ARj ima riječ iz Vukova rječnika. S: *kŕmešce.*

Kroviti: consterno (sterati po zemlji, razastriti, kriti, pokrivati). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika s opaskom »nije dosta pouzdano«.

Krpat: cybium (k. ribe slane). Riječ su za ARj zabilježili M. Pavlinović u Dalmaciji i J. Bogdanović u Lici.

Krstilac: baptizator (koji krsti, krstitelj). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Krtočić: fiscina. P: *krtólčić,* ŠSD: *krtóčić,* ARj: *krtòčić,* s jednom potvrdom iz *Bosanske vile* (1889).

Krvoločnik: spiculator (obojica). S: *krvòločnik.* Između izvora ARj dolazi samo u Vukovu rječniku.

Krvotočnica: menstruans (žena krvotočnica, koja imade cvit, čisteći se, krvotočan). ARj ima tu riječ samo iz *Blaga turl.*

Kucukati: pulso (zvoniti, pribirati, kučiti, pokučiti, udarati često, po prines. smućivati). S: *kùcukati,* ARj: *kùcukati* s potvrdama iz Stulićeva i Vukova rječnika, te iz Petranovićevih, Hörmannovih nar. pjesama i pripovijedaka V. Vrčevića.

Kuharnica: coquina (kuhinja). P: *kuhàrnica* »kuhinja na otvorenu, ljetna kuhinja«. ARj u tom značenju ima riječ iz Vukova rječnika i njegovih Narodnih pripovijedaka. Za razliku od P u ARj riječ ima naglasak: *kûhārnica.*

Kujica: canicula. P: *kùjica* »nožić s drvenim drškom«, ARj: *kûjica,* gdje ima dva značenja 1. dem. kuja i 2. vrst džepnoga noža. U prvom značenju dolazi u Mikuličićevim Nar. pripovijetkama i Novakovićevim Nar. zagonetkama, a u drugom ju je u Lici zabilježio J. Bogdanović. Riječ ima oba značenja u D: *kùjica.*

Kukuruzovnica: poltiglia. ŠSD: kukúruzóvnica »kruh od kukuruzova brašna«. ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika i iz rječničke građe, koju je za ARj skupio u Lici J. Bogdanović.

Kukviža: noctua (ćuk, kukvežin, na). ARj ima riječ iz M. Pavlinovića i Vulićevića. ŠSD: *kùkviža.*

Kulješa: trippone (drobonja, trbušnjak). ŠSD: *kùlješa.* S istim naglaskom riječ je za ARj u Lici zabilježio J. Bogdanović.

Kupljač: strictor (koji kupi rukom masline). PS: *kûpljāč*, ARj: *kùpljāč* s potvrdom iz rječničke građe M. Pavlinovića.

Kupljačina: collectum (prošnja). SŠ: *kùpljačina.* ARj ima istu riječ u istome značenju iz S. Matavulja i rječničke građe J. Bogdanovića i M. Pavlinovića.

Kupnik: coemptor (koji kupuje). U istome značenju ARj ima riječ iz Š. Budinića.

Kupovište: emptorium (trg, trgovišće). ARj ima tu riječ iz Šulekova rječnika.

Kurbišće: gonea. ARj: *kurvište* s opaskom, da dolazi samo »u Stulićevu rječniku«.

Kuželjati: confervesco (strujiti zajedno, vriti, zgrijati se). P: *kužèljati.* Za istu se riječ u ARj kaže, da ju je u Šibeniku zabilježio M. Pavlinović.

Listati: pullulo (cvatiti, prozeleniti, prorasti, proresti, klijati, proklijati, pustiti klice, pupati). SD: *lìstati.* U aktivnom obliku ARj ima riječ iz J. S. Reljkovića te Stulićeva i Vukova rječnika.

Lišiv: privativus (izbavniv, uhiljiv, tko imade jakost ulišiti). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Litopisac: annalium scriptor (litopisnik). ARj ima potvrdu za tu riječ iz Daničićeva rječnika i njegova prijevoda *Istorije* A. Majkova.

Livajica: sinistra (livoruka, liva ruka). SP: *livàjica,* D: *livájica,* »čovjek, koji radi lijevom rukom«. U Jurinovu značenju ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Ljubac: basiator (koji ljubi). U ARj riječ ima više značenja, od kojih ovdje dolazi u obzir samo prvo »čovjek, koji ljubi«, s potvrdama iz Daničićeva rječnika, Stefana Prvovj., Monumenta serbica, Domentijana, J. Kavanjina i Nar. pjes. istarskih. S: *ljûbac.*

Ljubavnik: zelotes (ljubeznik, ljubeznivac, ljubomilnik, ljuboželjnik). PŠS: *ljùbavnīk.* U tome značenju ARj ima riječ samo iz Đ. Daničića.

Ljuboželjnik: v. *ljubavnik.* ARj ima istu riječ iz A. Kanižlića.

Ljuljast: lolarius (ljuljev, od vrata trave). U ARj riječ dolazi iz Stulićeva rječnika, gdje znači »lolio plenus«. Radi toga kaže se, da riječ nije pouzdana.

Lju(d)skost: liberalitas (uljudnost, čovištvo, dobrota). ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika.

Makazice: axicial, (nožice). SDŠ: *màkazice.* ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika i iz M. Đ. Milićevića.

Maličak: parvulum (malo). SD: *malíčak.* ARj ima istu riječ iz *Glasnika* srpskog učenog društva (knj. 56) i iz S. Matavulja.

Masnik: bapheus (koji masti). Od četiri značenja u ARj ovdje dolazi u obzir samo pod 4. »mastilac, bojadžija«. U tome značenju ARj ima potvrdu samo iz A. Blagojevića.

Mastilo: infectus. Od dva značenja u ARj Jurinovu odgovara značenje pod br. 1. »boja, mast, crnilo, tinta«. Prema podacima ARj u istome značenju riječ dolazi u Stulićevu i Vukovu rječniku.

Mazgač: mulio, mulattiero (mazgar). U istome značenju riječ je za ARj zabilježio M. Milas na *Stonskom Ratu.*

Maznuti: sublino (m. vlase). P: *mȁznuti* »udariti«, S: *màznuti* »udariti i malo namazati«. U Jurinovu značenju ARj ima riječ iz F. Lastrića, Vukova rječnika i rječničke građe J. Bogdanovića.

Međugređe »međugreje«: intertignium (prostor između greda). ARj ima riječ u istome značenju iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Mekinjav: porriginosus ((o)trubičav), furfureus. ARj ima tu riječ samo iz Šulekova rječnika znanstv. nazivlja.

Mekoputnik: mastruca (po prines. čovik mekoputnik; koža). ARj ima za istu riječ potvrde iz Đ. Bašića i Stulićeva rječnika.

Mesnast: pulposus (pun jez(g)re), carnosus. Istu riječ ARj ima iz Stulićeva rječnika i rječničke građe M. Pavlinovića.

Mesnat: carnoso. PŠSD: *mẽsnat.* ARj ima tu riječ samo iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Midar: aerarius (koji kuje mido, kotlar). S: *mìdar.* Za istu riječ ARj ima potvrdu samo iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Milolažiti: adulor (prodavati, prikazivati laži, blazniti, mazati, lojiti, gladiti). ARj ima tu riječ iz V. Došena i Stulićeva rječnika.

Mirotvorje: quies (tišina, počivanje). U ARj riječ znači »pomirna žrtva« s potvrdom iz I. Bandulavića.

Mislitelj: existimator (mišljenik, cinjenik). ARj ima tu riječ iz Stulićeva, Šulekova i Popovićeva rječnika.

Mišinar: utrarius (tko nosi u mihu vino, ulje, vodu i ost.). S: *mìšinar.* ARj ima riječ iz sarajevskog govora s potvrdom iz Đ. Šurmina.

Mladičav: fructicosus (pupav, pupni, množ. od mladica, koje niču, klicaju i t. d.). U istome značenju ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Mladikov: tener (mek, mlad, ljucak, ljubovan). ARj ima riječ iz P. Zoranića, D. Nemanića i Vukova rječnika.

Mladstvo: juvenilitas (mladost, mladoštvo). Za istu riječ ARj ima potvrde iz Daničićeva rječnika i *Glasnika* (knj. 11).

Mlikovit: lactarius (mlikovan, mlikovni, trava mlič, mličac). Za taj pridjev ARj se pozivlje samo na Šulekov rječnik zn. nazivlja, »kao izraz iz područja botanike za njem. milchig, tal. lattoso«.

Mlitavac: scrupeda (koji zapliće nogam). U značenju »mlitav čovjek« istu riječ ARj ima iz Pavlinovića i rječničke građe J. Bogdanovića. PSŠ: *mlȉtavac.*

Mlivenje: pistura. U istome obliku ARj ima riječ iz Bogišićeva zbornika, dok u obliku *mljevenje* ima potvrdu iz Đ. Daničića i Popovićeva rječnika. P: *mlìvēnje,* S: *mlivénje,* ARj: *mljèvēnje.*

Mnogolistan: multiramis (odiven lišćem, mnogolistiv). ARj ima tu riječ samo iz Šulekova rječnika zn. nazivlja kao botanički izraz za latinski multifolius.

Mnogostručiti: multiplicare (umnožiti, nasporiti). ARj za isti glagol ima potvrdu iz Stulićeva rječnika, gdje je gl. refleksivan: *mn. se.*

Moča: pluvia (daž, kiša). U ARj riječ ima više značenja, od kojih ovdje dolazi u obzir samo značenje pod 1. a) »mokrina, vlaga« s potvrdama iz M. Pavlinovića, M. Kušara, Zbornika za narodni život i običaje (knj. 5) i iz Luke Zore.

Močilo: balneum (misto, gdi se kupa, moči, plače, plakalo, kupalo). Od dva značenja, koja riječ ima u ARj, ovdje dolazi značenje pod a) »mjesto u vodi, gdje se moči kudjelja i lan« s potvrdama iz Vukova rječnika, S. Margitića, Vukovih Poslovica, Etnografskog zbornika (knj. 4) i J. S. Reljkovića, gdje je značenje riječi nejasno.

Molitvenica: oratorio (misto od molitve, pomolište, molitvište). U istome značenju ARj ima tu riječ iz I. Velikanovića.

Momčuljak: adulescentulus (mladić). ŠS: *momčúljak.* ARj ima riječ s istim naglaskom iz Vukova rječnika, M. Pavlinovića, Zbornika za narodni život i običaje (knj. 6 i 7).

Morast: furvus (ocrn, nacrn). PŠSD: *mörast.* U ARj riječ dolazi s potvrdama iz Vukova rječnika, iz *Glasnika* (knj. 56), S. Tekelije i iz Hrvatskih narodnih pjesama, ali u nešto drukčijem značenju nego u Jurina.

Motav: curvabilis (vijat). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Možden: nervosus (jak, čvrst, žilast, žilav). S: *mòžden.* U ARj riječ znači a) »što pripada mozgu« i b) »krepak, jak«. U tom drugom značenju ARj ima primjere iz Martića, M. Pavlinovića.

Mramorje: marmoratio. ARj ima tu riječ iz Vukova i Daničićeva rječnika.

Mravinji: formicinus (mravlji, mravinski). ARj ističe uz tu riječ, da dolazi »samo u Vukovu rječniku«. Međutim davno prije Vuka riječ je uvrstio Jurin u svoj rječnik.

Mrčište: myrteta (misto mrčom iliti jagodam posađeno). Istu riječ ARj ima iz Stulićeva rječnika.

Mren: barbus (m. iz rike, trilja, riba morska). ARj ima za tu riječ potvrde iz G. Lazića, M. Medića, J. Boškovića i M. Rešetara.

Mrska: plicatura (prigiba, savoj). Za riječ u istome značenju ARj ima potvrde iz Vukova i Popovićeva rječnika te iz G. Martića i L. Zore. S: *mŕska.*

Mrtvosan: veternosus (koji knja u mrtvilu), lethargus (mrtvilo). Istu riječ ARj ima samo iz Stulićeva rječnika.

Mrznuće: agghiadamento (groz, udah, utrnenje od velika cića iliti leda, drhtanje, groz primrzli). ARj ima tu riječ iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Mudroknjižnik: literatus (mudroslovac, mudroslovan). U ARj riječ dolazi iz Stulićeva rječnika.

Mumljati: borbottare (režati, mrmljati). PŠDS: *mùmljati.* Za riječ u istome značenju ARj se pozivlje na Vukov rječnik, na K. Crnogorca i M. Pavlinovića.

Murećep: atramentum (crnopis, crnilo, ingvas). U istome značenju i u istome obliku ARj ima riječ iz Bogišićevih nar. pjesama, Pevanija crnogorskih i Vukovih narodnih pjesama.

Muškić: mas (muško). P: *muškīć,* SD: *mùškīć.* Riječ u istome značenju ARj ima iz Vukova rječnika, Vukovih nar. pjesama, M. Pavlinovića, Bogišićeva zbornika, S. Ljubiše i Zbornika za narodni život i običaje (knj. 7 i 8).

Nadarnik: privilegiarius (komu darovana jest kakova milost). U tome značenju ARj ima riječ samo iz A. d. Coste.

Nadgrađe: tutulus (najvišja strana grada). Istu riječ ARj ima samo iz Stulićeva rječnika.

Nadičiti: condecoro (napraviti, nakititi, naresiti, uljuditi). P: *nadíčiti* »nahvaliti«. U XIX. vijeku riječ je za ARj zabilježio u ironičnu smislu J. Grupković »*osramotiti*«. U Jurinovu smislu ARj ima riječ samo iz D. Obradovića.

Nadimenak: titulus (ime svrhu imena, nadpis, napis od kojega dostojanstva ili od koje stvari). Za istu riječ ARj ima samo jednu potvrdu iz L. Terzića.

Nadodariti: ricompensare (nadomiriti, nadoplatiti, nadodarovati, saznati harnost). Istu riječ ARj ima samo iz L. Terzića.

Nadobrojiti: accenseo (brojiti). ARj ima tu riječ samo iz Grgura iz Vareša. P: *nadobròjiti.*

Nadopisati: adscribo (pisati, nadodati, nadometnuti pišući). P: *nadopísati.* ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Nadslovka: prosodia (oblast ispravnoga izgovaranja). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika, a taj iz I. Jablancija.

Nakaznost: bruttezza (grdnost, oskvrnjenje). P: *nàkaznōst.* ARj ima istu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Namišljenost: conceptus (začeće, zavrženje). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Napovid: denuntiatio (opovidka, navištenje). PŠSD: *nàpovīd.* ARj ima istu riječ s potvrdama iz Popovićeva rječnika, B. Petranovića i Zbornika za narodni život i običaje (knj. 10).

Napribavljati: aggroppare (navaljati, nakupiti). SDŠ: *napribávljati.* Riječ je za ARj u Lici zabilježio J. Bogdanović.

Napuštanje: aizzamento (rasrđenje, razgnivljenje, razljutenje). ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika i Šulekova rj. znanstvenoga nazivlja.

Naravstvo: naturalitas (bistvo, otenje, naravnost). Za tu riječ ARj ima dvije potvrde, jednu iz J. Kavanjina, drugu iz Stulićeva rječnika.

Nasad: ajata (vršalj, razumi se, koliko može ujmiti jedno guvno žita). P: *násad* »tek zasađen vinograd«, S: *násad* jaja za leženje«. Riječ i u ARj ima više značenja. U Jurinovu značenju riječ dolazi samo pod 1. b) s potvrdom iz Vukova rječnika.

Naselišće: colonia (misto, koje se iznova počimlje seliti, naselenje). U ARj riječ glasi »*naselište*« i znači isto što *naseobina* s potvrdom iz *Osvetnika* G. Martića.

Nasićenik: saturator. U ARj ima pasivno značenje »čovjek nasićen« s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika.

Naskočnik: aggressor (nasrtnik, koji nasrće na drugoga, naskočitelj, nasrnitelj). Za riječ u istome značenju ARj ima dva primjera iz A. Kadčića.

Nasladiv: delectabilis. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Nasporitost: moltiplicazione (nasporenje, umnoženje, mnogostrukost). P: *násporitōst.* ARj ima tu riječ samo iz Popovićeva rječnika.

Nastajan: »nastajni« successivus. S: *nástajan,* na pr. doći nastajne nedjelje. ARj ima riječ iz L. Zore, koji kaže, da se riječ »govori u Konavlima«.

Nastajanje: successio. P: *nàstajānje.* ARj ima riječ s istim naglaskom iz Stulićeva i Vukova rječnika.

Naticanik: concertator (naticavac, naticalo), aemulator. ARj ima riječ samo iz A. d. Coste. Za nju Maretić kaže, da je nepouzdana, valjda radi toga, što se nije našla nego jedna potvrda.

Naticavac: v. *naticanik.* ARj ima za riječ dvije potvrde iz *Razgovora* A. Della Belle.

Naučnost: docilitas (dobrotijost). ARj ima riječ u nešto drukčijem značenju iz Popovićeva rječnika i iz B. Leakovića.

Nauznačiti: supino (okrenuti uzbrdo, po prines. izravniti). U ARj glagol je refleksivan s potvrdama iz M. Pavlinovića i Zbornika za narodni život i običaje (knj. 8).

Navist: enuntiatio (osuda, izustenje). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Navistionica: nuntia. ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Nazdravljanje: propinatio (napiti u čijegod zdravlje, napijanje). ŠSDP: *nàzdravljānje.* Riječ s istim naglaskom ARj ima iz S. Ljubiše i Vukova rječnika.

Nečistinja: oscenità (nečistoća, gnusoća), obscenitas. ARj ima tu riječ samo iz Bernardina Splićanina.

Nedužnost: indebitum. ARj ima istu riječ iz Šulekova rječnika za njemački Unschuld, zatim iz *Katekizma* (1561) i S. Ljubiše.

Neposlen: ociosus (brezposlen, gubodnevan, praznujući, dangubeći, dangubni, zaludni, počivajući, nekorisni). ARj ima tu riječ iz J. S. Reljkovića i Stulićeva rječnika.

Nepovoljstvo: involuntarium (nepovoljnost). ARj ima potvrde za tu riječ iz Stulićeva rječnika i L. Milovanova.

Neprevidenje »neprevidenje«: inconsiderantia (nerazmotrenost). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Nerazmišljenost: incogitantia (neotinstvo, nesmišljenost). ARj ima riječ samo iz Popovićeva rječnika. P: *nerȁzmišljenōst.*

Nesmišljenost: v. *nerazmišljenost.* Riječ je za ARj u Lici zabilježio J. Bogdanović.

Netilesnost: »netelesnost« incorporalitas. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Neudaća: miseria (žalost, siromaštvo, bieda, potriba, nevolja, tuga). Za istu riječ ARj ima potvrde iz T. Mrnavića i Popovićeva rječnika.

Neumića: disipientia (brezumnost, neumićnost, neznanost). Riječ su za ARj zabilježili J. Bogdanović (u Lici) i S. Ivšić (u Grižanima s naglaskom *neumȉća).* P: *neumíće.*

Neupravnost: iniquitas (nepravednost, nepravda, propast, zloća, himba). P: *neuprávnōst* »pomanjkanje dobre uprave u kući«. ARj ima riječ samo iz M. Dobretića.

Nezdravost: insalubritas. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Ništost: futilitas (praznost, nekorisnost). ARj ima riječ samo iz P. Kneževića.

Nogast: pedatus (koji imade noge). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Nosonja: nasaccio. ARj ima tu riječ iz rječničke građe J. Bogdanovića, zatim iz Zbornika za narodni život i običaje (knj. 6) i M. Đ. Milićevića. PŠSD: *nósonja.*

Novstvo: novitas (novina). ARj nema potvrda prije Stulićeva rječnika.

Obdaniti: diluceo (ogranuti, svitliti, raz. svitliti, osjati). Glagol u ARj ima dva značenja a) isto što predaniti i b) isto što svanuti. To drugo značenje odgovara značenju Jurinovih Kalepina i dolazi u primjerima uzetim iz S. Ljubiše i Hrvatskih narodnih pjesama.

Obiliška: delineatio (brazda). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Oblost: globus (okrug, krug, okoliš, raz. svaka stvar, koja je obla, okrugla i t. d.). ARj ima tu riječ samo iz Stulića.

Obnovljenje: encoenia (prazništće za posvetiti crkvu). P: *obnovljénje.* ARj ima za istu riječ potvrde iz Stulićeva, Vukova i Daničićeva rječnika, zatim iz *Novina srpskih* i Vukova prijevoda Sv. Pisma.

Oboružanje: armamento (oružje). ŠPS: *oboružánje.* ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Obranište: circumvallo (činiti obranište, ometereziti, o. napravu, ogradu, meterize oko grada, mista obastrt, obsidnuti naokolo, oko). ARj ima tu riječ samo iz P. Kneževića, koji »uzima tu riječ samo u sroku«.

Obrizanik: verpus (obrizani Žudija). ARj ima tu riječ iz Stulićeva i Šulekova rječnika.

Obručar: vitor (koji dila obruče). U tome značenju ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika i Etnografskog zbornika (knj. 7).

Obustraniti: circumjicio (zagrliti, primiti, položiti, namistiti okolo). ARj ima za tu riječ samo jednu potvrdu iz T. Mrnavića.

Obvoditi: aggirare (obhoditi, obastirati). ARj ima za tu riječ potvrde iz Stulićeva i Vukova rječnika te iz Bogišićeva zbornika.

Obvoj: vimen (obvoj iliti obavoj, koji služi obaviti, obviti, vezati uokrug, vez, ovoj, uvoj). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Ocidina: retrimentum (kaljuža, talog). P: *ócidina* »čorba od zelja«. ARj ima za tu riječ potvrdu iz Šulekova rječnika zn. nazivlja, k tomu i iz Vukova rječnika, ali u množini *ocjedine.*

Očemunjati: decerpo (listobrstiti, oskubiti, oteti, odniti, otimati, ugrabiti silom), detero (vrći kao žito, čemunjati, derati, izderati, harati, razdirati, satrti, satirati, tući, otući). P: *očemùnjati.* Riječ je za ARj zabilježio u Orahovici (Slavonija) S. Ivšić.

Odajnik: proditor (koji odaje otajna, skrovita, izdajnik, koji izdaje). ARj ima tu riječ iz Šulekova njem.-hrv. rječnika i Popovićeva rječnika.

Odaniti: dilucescit (svanut se), lucet (odanit se, rasvanut se posve). ARj ima za tu riječ potvrde iz Popovićeva rječnika te iz rječničke građe M. Pavlinovića.

Odgojenik: alumnus (othranjenik). Za riječ u istome značenju ARj ima potvrde samo iz M. Pavlinovića.

Odjačati: valesco (podjačati, učiniti se jaki). ARj ima istu riječ iz Vukovih nar. pjesama, Vukova rječnika i iz J. S. Reljkovića.

Odjeknuti: reboo (odjeknuti kao planina planini, brdo brdu, odjeknuti jek, jeku, razligati, odligati), remugio. U ARj glagol ima više značenja. Njegovo treće značenje odgovara Jurinovu i dolazi u primjerima iz Vukovih narodnih pjesama i S. Ljubiše.

Odlaženje »otlazenje«: digressio (dilenje, odašašće, otšašće, otlazenost). U istome značenju ARj ima riječ iz Lučićevih *Naredaba* (18. v.), Vukova rječnika i M. Pavlinovića.

Odmastiti: vindico (pedipsati, vratiti zlo za zlo jur učinjeno, osvetiti, osvetiti se, tvoriti osvetu). ARj ima taj glagol samo iz Vukova rječnika.

Odobičajiti: desuefacio (odučiti). ARj ima isti glagol iz Stulićeva i Popovićeva rječnika.

Odrbine, nah: decotes (raz. haljine razdrte, oprcane). P: *òdrbine.* ARj ima riječ u jednini »odrbina« s potvrdom samo iz Vukova rječnika.

Odrikati: muggire (odjeknuti, odmuknuti). ARj ima taj glagol samo iz Stulićeva rječnika.

Odriknuti: remugio (odjeknuti prema jeku, odgrmiti, odmuknuti), admugio (odriknuti kao vo volu na buktanje, mukati, rikati, bukati). ARj ima i taj glagol samo iz Stulićeva rječnika.

Odriz: resectio (riz). ARj ima riječ samo iz Divkovićevih *Besjeda.*

Odzvoniti: resono (odjeknuti glasom). PS: *odzvòniti.* U istome značenju ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika i Radnića.

Oglasitelj: nuntiator (navistionik). Za istu riječ ARj ima potvrdu samo iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

Ognjiliti: increto (omazati, pomazati, umazati, pokriti gnjilom). U ARj riječ ima više značenja. U Jurinovu značenju dolazi u potvrdi iz Stulićeva rječnika.

Ognjorodan: ignigenus (koji porađa oganj). ARj ima istu riječ i u istome značenju iz Stulićeva rječnika.

Ogrlje: monile, collare (jaka), hypotrachelium (pas, o. od stupah). Za riječ u istome značenju ARj ima potvrde iz Martića, iz rječničke građe M. Pavlinovića, S. Ivšića i S. Pavičića.

Oklopčić: loricula (prsica), cataphracta. ARj ima istu riječ iz Stulićeva rječnika.

Okopavanje: v. occatore (okapanje, razgrumenje). PD: *okopávanje*. ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika.

Okopiliti: degenero (izroditi, izroditi se, opoganiti pleme, izopačiti, izštetiti, prominit se). U ARj glagol je refleksivan i u primjeru iz Vukova rječnika znači »postati kopilica«, a u Lici »roditi kopile« s potvrdom iz rječničke građe J. Bogdanovića.

Okretalo: circumactus (vrtilo, okret). ARj ima tu riječ samo iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

Okruživ: spheroides. ARj ima potvrdu samo iz Stulićeva rječnika.

Okrviti: contemero (izmrljati, omrljati, ognjusiti, okaliti). Iz vremena prije Jurina ARj ima tu riječ samo iz Michelangela (16. v.), a iz vremena poslije Jurina samo iz Hrvatskih nar. pjesama.

Olajati: conlatro (vikati protiva, nalajati, lajati). U istome značenju riječ je za ARj zabilježio u Lici J. Bogdanović.

Olipiti: maltho (slipiti). ARj nema potvrde za riječ prije Vukova rječnika.

Olistati: frondeo (pustiti listje, listati). ARj ima riječ samo iz Milićevića.

Olotriti se: adbibo (piti, dobro piti, pripiti, to jest opiti se). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Oloviti: plumbo (zaoloviti, zaliti, zatvoriti olovom koju stvar). Riječ u istome značenju ARj ima samo iz Stulićeva rječnika.

Omač, ča, m.: laganum (rezanice). ARj ima istu riječ iz Zbornika za nar. život i običaje (knj. 1 i 6) i iz Etnografskog zbornika (knj. 10).

Ometeriziti: circumvallo (o. obranište). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Omirisati: olfacto (očutiti vonj, mirisati). U istome smislu ARj ima riječ iz Vukova rječnika, Vukovih nar. pjesama, Daničića i Milićevića.

Omisao: circumspicientia. ARj ima tu riječ samo iz M. Pavlinovića. Maretić misli, da je riječ u značenju »domisao« nepouzdana. Međutim za to značenje daje nam Jurin drugu potvrdu iz druge polovine 18. v.

Onejačati: debilito (iznejačat se, onelagoditi, oslabiti, onemoćati, mlohaviti). U tome značenju prema podacima ARj dolazi u Divkovića i govori se u Lici (J. Bogdanović).

Onemoćati: v. *onejačati*. Riječ u istome značenju ARj ima iz Vukova rječnika, Vukovih nar. pjesama, Daničića i Milićevića.

Opar: combusta (oparenje, izgorenje). ARj ima tu riječ iz Stulićeva i Popovićeva rječnika te iz M. Rešetara.

Opečatiti: obsigno (zlamenovati očitim pečatom, pečatiti, zapečatiti, zabilježiti pečatkom). ARj ima tu riječ samo u primjeru iz B. Kašića.

Opisanje: circumscriptio (otisnuće miropisa). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika, Vuka Karadžića i Novina srpskih (1835).

Opojište: sicera (opoj, razumi se svako piće koje može opojiti, žitno piće). ARj ima riječ samo iz I. Bandulavića. Maretić drži, da je riječ nepouzdana u značenju »pivo, koje opaja«. No, baš u tome značenju i Jurin upotrebljava istu riječ i daje nam za nju drugu potvrdu.

Opozniti: tardo (pozniti, kasniti, zakasniti, okasniti). Za riječ u istome značenju ARj ima potvrde iz Vukova riječnika, Ogledala srpskog, S. Ljubiše i Vukovih nar. pjesama.

Oprijateljiti: concilio (poprijateljiti, pomiriti, umiriti). U ARj glagol je refleksivan s potvrdama iz Vukova rječnika, Daničića i S. Ljubiše.

Opsidovanje: obsessio (obsidovanje, obsidnuće). ARj ima tu riječ samo u jednom primjeru iz M. Divkovića.

Opuh: adoreum (bungur). Riječ je za ARj zabilježio u Delnicama Hirc.

Orizati: deputo (orizavati, sići, odsicati, rizati, obrizati, ciniti, prociniti, procinjivati, razmišljati). ARj ima tu riječ iz Vukova rječnika i P. Bolića (19. v.).

Osadnjenje: intertrigo (okosenje, kad se konj nasadi ili okosi od duga putovanja i jahanja). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Oskvrnik: corruptor (izopačnik, izštetnik). ARj ima istu riječ samo iz Lučića.

Osnov: praestructio (postava). U tome smislu ARj ima riječ iz Popovićeva i Šulekova rječnika zn. nazivlja, iz Bolića, Milovanova i Martića.

Osobiti: discrimino (razdiliti, razlučiti, razpraviti, razaznati). ARj ima potvrde iz Ančića i Kavanjina uz opasku, da je glagol »tamna značenja«. Značenje je glagola u Jurina jasno. Razabira se iz latinskog značenja. Još više iz značenja hrvatskih sinonima, koje je pisac glagolu dodao.

Ospičav: pustulatus (poprišćen, pun žulja, pigav). ARj za tu riječ nema starije potvrde prije Stulićeva i Vukova rječnika.

Osvidočenje: testatio (svidočba, svidočanstvo, svidočenje). ARj ima tu riječ samo iz izvora 19. vijeka: Šuleka, Petranovića.

Ošca: tendicula (zančica). Riječ je za ARj u Lici zabilježio J. Bogdanović.

Ošetati: obambulo (obšetati, ići, oblaziti naokolo). U tome značenju ARj ima potvrdu samo iz Hrvatskih nar. pjesama.

Oštroumac: agrutulus. ARj ima riječ samo u jednom primjeru iz D. Obradovića.

Oštroumnost: techna (domišljenost). P: *Oštroúmnōst.* ARj ima istu riječ iz Šulekova njem.-hrv. rječnika, Leakovića i Popovića.

Otik: rallum (otik, kojim se čisti lemiš od zemlje, kad se ore). ARj nema starije potvrde za tu riječ prije Vukova rječnika.

Otkritelj: index (kazalo, biliška, ukazitelj). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika s opaskom, da je »slabo pouzdana«.

Otročica: puella (divičica, divojčica, divka, gospodična, gospojica, diete). Najstariju potvrdu za tu riječ ARj ima iz Stulićeva rječnika.

Otročić: infantulus (ditićak), puelles (ditićak, divčić). ARj za istu riječ ima potvrdu iz Stulićeva i Daničićeva rječnika, Kolunićeva zbornika i iz istarskog govora.

Otrubica: porrigo (mekinja), cibarium (sitne otrubice, mekinje). ARj ima samo jednu potvrdu za tu riječ (Zbornik za nar. život i običaje, knj. 7).

Ozlatiti: inauro (pozlatiti), deauro (pozlatiti, zlatiti). ARj ima riječ samo iz Stulićeva i Daničićeva rječnika.

Ozlednik: offensor (naudnik). ARj ima istu riječ iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

Ozloglasje: probrum (nepoštenje, uvrida, oskrn, pogrda, sramota, grd, rug, prikor), nota (pismo, bilig, zlamen, obilježje, kaz, slovotaja, skraćenica). ARj ima za riječ potvrdu samo iz Š. Budinića.

Oznana: demonstratio (ukazanost, skaz), nuntium (poruka, novo znanje). Riječ u istome značenju ARj ima iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

Oznanitelj: indicator (ukazitelj, otkritelj, kazavac), nuntius (koji daje na znanje nove glase, poklisar, navistitelj, glasnik, novoznanik, naviesnik, poručitelj), praeco (navistitelj, objavitelj, koji objavljuje i razglasuje pofale inoga, trubnik). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Perat: depennatus (krilat). ARj ima riječ samo iz Zbornika za nar. život i običaje (knj. 10).

Perilja: balneatrix (kupalica). ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika.

Perjenica: pennacchio (perje). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika i Zbornika za nar. život i običaje (knj. 7).

Perušinica: cristula (perce). ARj ima tu riječ samo iz Vukova rječnika.

Petogodan: quinqueannalis (od pet godina). ARj pozivlje se kod te riječi samo na Stulićev rječnik.

Petolista: quinquefolium (p. trava, petoprstica). ARj ima riječ samo iz Šulekova *Imenika bilja.*

Petostručiti: quinquiplico (pridvostručiti pet puta). Između izvora ARj-a ta riječ dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Piljčić: scrupulus (kamenak). P: *piljčić*, ŠD: *pìljčić*, ARj: *pìljčić*, s potvrdom iz rječničke građe J. Bogdanovića, koji je riječ zabilježio u Lici.

Pirovnica: confarreatio. Značenje nije dosta jasno. U značenju »hljeb od pirova brašna« riječ su za ARj u Lici zabilježili Arsenijević i Bogdanović. Riječ ima i Stulić u svome rječniku, ali u značenju »ambar, u kojemu se drži pir«. To značenje Maretiću se čini nepouzdanim.

Piz: quadrilibris (piz od četiri litre, brime koje poteže četiri litre). PDŠ: *pîz*, ARj ima riječ iz *Rada* Jug. ak. (knj. 118) i Etnografskog zbornika (knj. 10). Osim toga riječ je za ARj zabilježio Jovićević u riječkoj nahiji.

Planikovina: arbutus (planika). ARj veli za riječ da dolazi »samo u Stulićevu rječniku«.

Plaušast: auricomus (plav, to jest, koji imade plave vlase). Isti je oblik za ARj zabilježio u Dalmaciji i M. Pavlinović. Inače u ARj dolazi samo oblik *plavušast*, s potvrdama iz Popovića i Milićevića.

Plavski: navalis. U ARj riječ dolazi s potvrdom samo iz Daničićeva rječnika.

Plinik: praedator (robitelj, robioc, ogulitelj, robnik). ARj ima jekavski oblik *pljenik* s potvrdom iz Daničićeva rječnika.

Plivalište: natatile (misto, gdi ribe oli ptice plivaju). ARj ima riječ iz Stulićeva, Popovićeva i Šulekova rječnika te iz Milićevića.

Plodiv: fructuosus (rodan, koristan). Prema ARj riječ se nalazi samo u jednom primjeru iz A. Kadčića.

Plotac: sepicula (plotić). U ARj riječ dolazi s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika.

Plotić: v. *plotac*. ARj ima riječ iz Vukova rječnika i iz istarskoga govora, gdje je riječ zabilježio Nemanić.

Plutovina: suberies (pluto stablo). ARj ima riječ samo iz rječnika: Stulićeva, Šulekova i Popovićeva. U Šulekovu rječniku zn. nazivlja znači »plutova kiselina«.

Pobiće: confutatio (pobitje, pobijenje, kako koje stvari, pisma, smetenje, potisnutje, otisnutje). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Pocidak: fiores (pocidak od vina, cvit najposlidnji od vina). ARj ima riječ u istome značenju iz vrbničkoga govora (Zbornik za nar. život i običaje, knj. 7).

Podiljiti: produco (prodiljivati, priniti, pomaknuti, kasniti, odmicati, izvesti, izvoditi, privest, privoditi, izvaditi na očigled, na vidilo, stvoriti, roditi, rađati, produljiti vrime, protegnuti). ARj ima potvrdu za riječ samo iz Stulićeva rječnika, gdje ona griješkom znači i *podići*.

Podlaziti: subeo (podajti, ići pod, uzajti pod ili nad, ulisti, ulaziti pod). U tome značenju ARj ima riječ iz Vukova rječnika i Milićevića.

Podmetnuće »podmetnutje«: suppositio (stavljanje jedne stvari namisto druge). Riječ u tome značenju dolazi samo u Stulićevu rječniku.

Podušnice: tonsillae. P: *pódušnice*. ARj ima riječ iz Vukova rječnika, s naznakom, da se govori u Risnu, iz Zbornika za nar. život i običaje (knj. 8) i iz stonskoga govora.

Poduzglavlje: pulvinar (uzglavnica, jastuk, loža bogovah u templi i isti templi). ARj ima riječ samo iz G. Martića s opaskom, da je riječ nejasna značenja.

Poginjati: proclino (saginjati, priginjati, prignuti, prikloniti, klanjati se). U istome značenju ARj ima riječ iz Vukova rječnika i iz Šulekova rječnika zn. nazivlja.

Pogodnost: obsequium (p. ćudi, zadovoljstvo, zgodenje, pogod, ugodenje, ugodba), suavitudo (ugodnost). ARj ima riječ samo iz Šulekova i Popovićeva rječnika.

Pogospoditi: nobilito (povlasteliti, ugospoditi, učiniti koga plemićem, uzvisiti koga na koje dostojanstvo, poznati, glasovita kogakodir učiniti u dobri oli u zli dili). U ARj glagol je refleksivan s potvrdama iz Vukova rječnika, Obradovića, Vukovih nar. pjesama i poslovica, Daničića, Milićevića i Vrčevića.

Pogrijanje: excalefactio. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Poklisariti: lego (poslati poklisare, poslati navistitelje, zapoviditi, dati da imade pomlju od koje stvari, ostaviti namisto sebe koga da upravlja, ostaviti u didinu u najposlidnjoj napomeni, ostaviti pod uvezu). U ARj riječ znači »biti poklisar« s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Pokostina: tergus. ARj ima riječ iz L. Zore, F. Kurelca i M. Pavlinovića.
Pokrata: correptio (p. jedne slovke). ARj ima riječ samo iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.
Poluglasan: semivocalis (napoglasan). ARj ima riječ iz Stulićeva i Šulekova rječnika.
Polumokar: semimadidus (na po stopljen). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Polumorski: semimarinus (p. i gorski). Između svih izvora ARj-a riječ dolazi samo u Stulićevu rječniku.
Poluopran: semilautus. ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Poluprazan: seminanis. ARj i tu riječ ima samo iz Stulićeva rječnika.
Polusirov: semicrudus (napo sirov). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Pomam, mi, f.: rabies (p. psa bisna ujid, bis, bies, po prines. gnjiv, sržba, razdraženje). ARj ima riječ iz Martića. Obrađivač ARj-a Maretić sumnja u značenje riječi.
Pomoziv: auxiliaris (pomoćni). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Pomoženost: suffragatio (pomaganje). ARj ima riječ samo u primjeru iz B. Kašića. Maretić veli, da je riječ »slabo pouzdana«.
Pomrk: pullulus. U tome značenju ARj ima riječ iz Radićevića i Petranovićevih nar. pjesama.
Ponenaviditi: subinvideo. ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Popara: moretum (prga). ARj nema za tu riječ potvrde prije Vukova rječnika.
Poplemeniti: rigentilire (oplemeniti, učiniti plemićem). ARj ima tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Poprijateljiti: concilio (pomiriti, izmiriti, oprijateljiti). ARj ima za riječ potvrdu iz Stulićeva rječnika, gdje je glagol bez refleks. zamjenice *se* kao i kod Jurina.
Poputan: viaticus (sprava za poputbinu). ARj ima riječ samo iz Mateica.
Porizanje: exulceratio (obrizanje). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Porodnik: procreator (poroditelj, roditelj, otac). U istome značenju ARj ima riječ u primjeru iz I. Đorđića, koji tu riječ uzima za Boga Oca.
Porodnost: nativitas (porođenje, narođenje). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika s nešto drukčijim značenjem: »svojstvo onoga koji je porodan«.
Porubljenje »porubenje«: orlatura (podrubenje). ARj ima i tu riječ samo iz Stulićeva rječnika.
Poslidnost: posteritas. U istome značenju ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika.
Postavan: defixus (zadit, zapačen, zapazen, zagledan, zadiven). U tome značenju ARj ima riječ iz Daničićeva rječnika.
Postrašivati: territo (često plašiti). U ARj glagol je refleksivan s potvrdom iz Stulićeva rječnika.
Posveta: sanctificatio (posvećenje). U istome značenju ARj ima riječ samo iz Popovićeva rječnika. PŠ: *pòsveta.*

Pošakati se: pugno (udriti na šake, popestati se). U istome obliku i u istome značenju ARj ima riječ iz ličkoga govora, gdje je riječ zabilježio J. Bogdanović. PŠD: *pòšakati se.*

Potegnuće »potegnutje«: subductio. V. *izvláčēnje.* ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Poticanik: provocator (zadiravac, koji nuka drugoga na rvanje, na smutnju i ost.), stimulator (poticavac). ARj ima samo jednu potvrdu iz B. Kašića. Maretić kao obrađivač ARj-a veli, da bi se očekivalo pasivno značenje riječi mjesto aktivnoga. Međutim i Jurin je upotrebljava samo u aktivnom značenju.

Potič: cohors (četa, busija). ARj ima riječ samo iz J. Barakovića. Maretić kao da nije bio na čistu, što riječ znači. On veli, da riječ znači »potoč. potjera«. Kod Jurina značenje je riječi jasno.

Potpir: arundulatio (podpir od trsti za penjati mlaze od stabala). Između različitih značenja riječi u ARj ovdje dolazi značenje pod br. 2. s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Potvrda: ratihabitatio (potvrdenje). Između značenja, koja riječ ima u ARj, dolazi u obzir samo značenje pod a) s najstarijom potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Považati: remigo (zavesti, jako voziti). ARj ima riječ samo u primjeru iz S. Reljkovića.

Povečera: collazione dopo la cena (povečerak). P: *povèčera.* Riječ je za ARj u Stonu zabilježio M. Milas.

Povečerak: v. povečera, comissatio (sidba posli večere). ARj ima riječ iz Vukova rječnika i iz Bogišićeva zbornika.

Povezač: caliptra (p. glave, nika odića). ARj ima tu riječ iz Etnografskog zbornika (knj. 8) s dodatkom, da se govori u Kučima.

Povezača: nimbus (p. oliti povez, kojom žene povezuju nadčelje za činit vidit, da su malena čela, to jest za lipotu, po prines. nenadnja, suprotivnost, vihor, poplavica, poplav, vitar nagli, poplavica s vitrom, oblak). Riječ u tome značenju ARj ima iz Vukova rječnika, Bogišićeva zbornika, Krasićevih nar. pjesama i iz Zbornika za nar. život i običaje.

Povlažiti: humesco. ARj ima riječ samo iz Popovićeva rječnika.

Pozledica »pozledice«: pupulae (prišći). Riječ se nalazi u Jurinovoj *Gramatici* (str. 385). ARj ima istu riječ samo iz Martićevih *Osvetnika.* P: *pòzledica.*

Prapunica: prosocrus (žene moje bàba). ARj za riječ nema potvrde starije od Stulićeva rječnika.

Pratetka: proamita (sestra moga pradida). ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika, *Slovinca* (1884) i L. Zore, s opaskom, da je kod njih značenje krivo postavljeno.

Pratast: prosocer (žene moje did). I za tu riječ ARj ima potvrde iz Stulićeva rječnika, *Slovinca* (1884) i L. Zore.

Pravosudan: justificus (koji uprav sudi). ARj ima riječ iz Stulićeva, Šulekova i Popovićeva rječnika, D. Obradovića i *Jur.-pol. Terminologie.* U ARj za riječ se kaže, da je uzeta iz ruskoga.

Prebirač: choraules (pivač, popivnik). ARj ima riječ samo iz Vukovih nar. poslovica.

Predav: timidus (plašiv, strašiv, bojazan). U tome značenju za ARj našla se samo jedna potvrda kod Zuzerija.

Predoslovlje: praefatio (pridslovlje, pridričje). U istome značenju ARj ima riječ samo iz Kačića.

Prga: v. *popara.* U tome značenju ARj ima potvrdu iz Vukova rječnika, iz govora u Lici (zabilježili Bogdanović i Kasumović) kao iz govora Turske Hrvatske (Zbornik za nar. život i običaje, knj. 6) i Marulića.

Pribrajanje: ratiotinium (broj), noverazione (brojenje). P: *pribrájānje.* S istim naglaskom ARj ima riječ samo iz Vukova rječnika.

Pridiliti: subdivido (opet razdiliti). Najstariju potvrdu za istu riječ ARj ima iz Šulekova njem.-hrv. rječnika.

Pridomišljanje: praesagium (omišljanje, proročanstvo). P: *pridomíšljānje.* U tome značenju ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Pridreći: praemonstro (priukazati, prioznati, ukazati). ARj ima najstariju potvrdu iz Daničićeva rječnika, gdje dolazi, kao i u ostalim izvorima, samo particip pasivni.

Prigib: suffrago. ŠP: *prígib.* ARj: *prẽgīb* s potvrdama iz govora županjkog kotara, Like i Ozlja.

Prigiba: plicatura (savoj, mrska). Riječ je za ARj zabilježio u Stonu M. Milas.

Prigled: praesentia (obličje, očigled). P: *prígled,* ARj: *prẽglēd* s najstarijom potvrdom iz Vuka Karadžića i Daničića.

Prigrizanje: inconsequentia (izidanje govorenja, kada se ostavljaju stvari oli riči, koje bi se imale staviti u slidenju od onoga, što se je imalo prije reći). ARj ima riječ samo iz Vukova rječnika.

Prikomoran: transmarinus (prikomorski). U istome značenju ARj ima riječ iz S. Ljubiše.

Prikopavanje: repastinatio (griješkom prikovavanje). ŠP: *prikopávānje.* S istim naglaskom riječ dolazi u ARj s potvrdom iz Vukova rječnika.

Prilazište: trajectio (priodenje s jednoga mista na drugo). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Primama: illex (pritegnuće). ARj: *prīmama* s potvrdama iz Šulekova njem.-hrv. rječnika i iz Milićevića.

Prinosnik: renuntius. ARj ima tu riječ iz Šulekova i Popovićeva rječnika i iz *Jur.-pol. Terminologie.*

Prioravanje: iteratio (podmitanje, priuzeće iznova). PD: *priorávānje.* S istim naglaskom ARj ima riječ iz Vukova rječnika i u primjeru iz Bolića.

Pripisnik: amanuensis. ARj: *prepisnik* s potvrdom iz Vukova rječnika, gdje se kaže, da se riječ govori u Dalmaciji. Maretić ističe, da se druge potvrde nije našlo u sabranoj građi za ARj. Prema tome, drugu i stariju potvrdu pruža nam Jurinov rječnik.

Priploviti: praenato (doplivati prije, vriti ispod, vriti kao rika ispod koga mista), transno (noriti priko, ploviti). ŠP: *priplòviti.* Riječ u istome značenju ARj ima iz Vukova rječnika, Vukovih nar. pjesama i iz *Ogledala.*

Pripovidnik: praedicator (razglasitelj, falioc, slovitelj, pripovidaoc). ARj ima riječ iz Stulićeva rječnika i iz J. Kavanjina. P: *pripòvidnik.*

Pripust: admissura. ARj ima riječ samo iz Popovićeva rječnika.

Prisižba: dejurium (prisizanje). ARj ima riječ samo iz T. Mrnavića.

Priskitivati se: supervagor (pr. se amo tamo). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Pritminav: praenubilus (mnogo oblačan, pun magle i oblaka). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Priukazati: praemonstro v. *pridreći.* P: *priukázati* »iznova reći, kazati«. ARj ima i tu riječ iz Stulićeva rječnika.

Priuzimavac: defraudator (himbenik, priuzimanik, prihinik). ARj ima riječ samo iz *Blaga* Nikole Turlota.

Privid: providentia (prividanje, razbornost, domišljanje stvari došasni, pomlja, opaz). ARj: *previd* s primjerima iz J. Kavanjina.

Proklijati: praegermino (pr. prije, procvasti). U tome značenju ARj ima riječ samo iz Vukova rječnika i Milićevića. PŠ: *proklijati.*

Prolaznik: excursor. ARj ima potvrdu samo iz Martićevih *Osvetnika.* PŠ: *pròlaznīk.*

Prolom: sedimentum (prolomnenje, usidnuće, prosidnuće). U tome značenju ARj ima potvrde iz Šulekova i Popovićeva rječnika. Daničića, Milićevića, Hrvatskih nar. pjesama i rječničke građe A. Jovićevica. P: *prólom*, ARj: *pròlom.*

Prominuće: transmutatio (privrnuće). ARj ima riječ samo iz A. Kadčića.

Prosilac: petitor (prosioc, pitaoc, prositelj). ARj za tu riječ ima najstariju potvrdu iz Vukova rječnika.

Prosjačan: mendicatus (siromaški, ubog, isprošen, prošen). ARj ima riječ samo iz Stulićeva rječnika.

Prosukati: transfodio (pr. sa strane na stranu, probiti, prokopati). ARj za istu riječ ima potvrdu samo iz Vukova rječnika.

Protiranje: propulsatio (raspršanje, prognanje). Između izvora ARj-a riječ se nalazi samo u Stulićevu rječniku.

III.

Uspoređivanjem rječničkoga blaga Jurinovih rječnika s rječničkim blagom Akademijina rječnika ustanovio sam, da neke riječi imaju drugo značenje kod Jurina, a drugo u Akademijinu rječniku. Takvi su slučajevi vrlo zanimljivi za povijest pojedinih riječi, jer nam oni govore ne samo, u kojemu je značenju te riječi upotrebio Jurin, nego što je još važnije, kako su te riječi u povijesti našega jezika u raznim stranama i kod različitih pisaca imale različita značenja. Takve su riječi:

Anatemnjak: U ARj *anatemnjak* znači isto, što *anatemnik*, lat. dignus anathemate s potvrdom iz Vukova rječnika i iz M. D. Milićevića. Kod Jurina ta riječ znači isto što lat. diabolus, hrvatski *sotonjak, vrag, lukavac.*

Bad: Ta riječ u ARj ima dva značenja: 1. isto što lat. punctus i 2. isto što lat. scopulus, greben. Za razliku od njih kod Jurina *bad* znači »*sikavica*, koja raste na livadi«, lat. luma.

Blaznivost: ARj ima tu riječ iz Stulićeva rječnika u značenju lat. *stultitia.* Kod Jurina ona znači što i »*milovanje*«, lat. palpum.

Brečiti: U ARj glagol znači »oboriti koga na zemlju, kao da zvekne, o zemlju lupiti«, s jednom jedinom potvrdom iz Vukova rječnika. Jurin navodi taj glagol uz tal. *zanzare*, a u značenju »žamoriti, zučiti kao komari, ose«.

Branik: Riječ ima četiri značenja u ARj: 1. munimentum, propugnaculum, mjesto načinjeno za obranu, 2. zemlja, koja ima svoga gospodara te je zabranjena drugom, s potvrdom iz Vukova rječnika, 3. u puške odozgo što pokriva obaraču, 4. lijevi, debeli kraj u raonika od ušiju pa gore do nokta. Kod Jurina riječ znači isto što »branitelj«, pomagaoc, koji pomaga, brani, pomoćnik«, lat. adjutor.

Bungur: U ARj *bungur* znači isto što »prekrupa, polenta« s potvrdama iz Vuka Karadžića. Ista riječ Jurinu znači *sorta di farro*, lat. sandalum.

Cijuk: erythacus (trlj, trtak, ptica). ARj ima riječ u dva sasvim drukčija značenja: a) cika, cijukanje i b) kao nadimak čovjeku.

Čestica: caeliacus morbus (prolivavica od trbuha, srdobolja). U ARj čestica znači a) uopće djelić s potvrdom iz I. Kraljevića (18. v.) i b) mrvica, kojom se pričešćuje, s potvrdom iz Vukova rječnika.

Čimak: Tu je riječ za ARj zabilježio u Srbiji I. Pavlović u značenju »ko posljednji bije, kad se djeca igraju kupe«, i s naglaskom *čimâk.* Kod Jurina ona naprotiv znači isto što *čimavica, kopanjica*, lat. cimex. U tome značenju ona se i danas govori u Jurinovu rodnom mjestu P s naglaskom *čímak.*

Ćuknuti: Za taj se glagol veli u ARj, da znači »viknuti kao ćuk« i da se govori »u naše vrijeme«. Između izvora ARj-a dolazi u Vukovu rječniku i u Martićevim Osvetnicima. U Jurinovu rječniku riječ znači isto što »zviždati, zviždnuti« lat. subbio. U tome značenju glagol se danas govori u ŠD: s naglaskom istim kao i u ARj *ćúknuti.*

(D)litar: Za J. Stulića *dljetar* znači »čovjeka, koji gradi dlijeta«. Od njega je riječ u istome značenju poprimio ARj. U Jurinovu rječniku riječ dolazi bez početnoga *d-* i znači onoga »koji riže (d)litom, koji urizuje«, lat. scalptor.

Dovodac: U ARj riječ znači »muško dijete, koje žena dovede mužu ili muž ženi« s potvrdom iz Vukova rječnika. Za Jurina *dovodac* znači isto što »dovodnik, dovoditelj, pratioc«, lat. deductor.

Dubnik: Ta riječ u ARj može značiti lat. quercetum »grmik« s potvrdom iz Stulićeva rječnika, a »u naše vrijeme kao ime mjestu (u Srbiji)«. U Jurinovu rječniku ona znači onoga, »koji dube«, lat. cavator.

Dvojan: ARj ima za tu riječ potvrda u značenju a) duplex, dvojak, dvostruk, b) dubius, sumnjiv i c) koji pripada dvojici. Jurinu *dvojan* znači »dvoplodan, dvorodan, blizan«, lat. geminus.

Gostinja: U ARj ta riječ znači 1. isto što gozba i 2. ime livadi, a u Jurinovu Kalepinu isto što *gostoljublje*, lat. hospitalitas. Isto značenje u Jurinovu rječniku ima i riječ *gostinje*, tal. ospitalità, dok u ARj *gostinje* je ime selu u Hrvatskome Zagorju.

Hudnik: cruciarius (h. od višala), furcifer (raz. kako jedan čovik zao, opak, zločest, himben, etc, koji je dostojan visila). Ista riječ u ARj ima dva sasvim različna značenja: 1. čovjek, koji hudi s potvrdom iz Stulićeva rječnika, 2. debelo platno, s potvrdom iz Prigorja, gdje je riječ zabilježio F. Hefele.

Iskučiti: U ARj glagol ima aktivan i refleksivan oblik. U prvome slučaju znači »prikučiti iz kakva mjesta« u pravom i prenesenom smislu, dok u drugom znači »izbaviti se«. U Jurinovu rječniku glagol dolazi u značenju lat. *inunco* kao sinonim glagolima kao »iztrkmariti, doseći s' trkmarom, zakučenjem, dokučiti«.

Iskušenik: U ARj ima pasivno značenje. Označuje đaka ili mlada čovjeka »koji prije nego čim osobitim (kaluđerom) postane, uči se i iskušava«. Naprotiv ona u Jurinovu rječniku ima aktivno značenje i dolazi kao sinonim imenicama »izviditelj, iskušitelj«, lat. scrutator.

Java: ARj ima za tu riječ potvrdu iz J. Kavanjina u značenju »javljanje, objava«. Kod Jurina ona znači isto što lat. carina (tal. fondo di nave): »java, ve, java od broda, plava etc«.

Jekanje: ARj navodi tu riječ u značenju »djelo, kojim se ječe«, lat. affirmatio, s potvrdom iz Šulekova rječnika zn. nazivlja. Za Jurina je *jekanje* isto što »jek, jeka, mukanje, rikanje«, tal. muggito (lat. mugitus).

Jesenica: U ARj zabilježena je ta riječ samo kao ime raznim mjestima. Jurinu ona znači »jematvica«, lat. vindemiola.

Jesenje: ARj ima za tu riječ potvrda samo u značenju imena dvjema mjestima u Hrvatskoj. Jurin je donosi uz lat. autumnus kao sinonim riječima »jesen, jematva«.

Kablina: ARj donosi tu riječ s potvrdama iz Stulićeva i Vukova rječnika s oznakom, da je ona augmentativ od *kabao*. U Jurinovu rječniku kao i u govoru Šibenika i njegove okolice ona znači posudu, koja služi za bacanje i nošenje nečisti, gnoja i sl. P: *kȁblina* »staro vidro«. Jurin joj značenje ovako tumači: »kablina, sud, kojim se čisti poslušnica, to jest guza«, lat. lasanum.

Kela: asina (magarica, tovarica). ŠP: *kêla*. ARj ima za istu riječ potvrdu iz F. Kurelca u značenju »ime ovci u Dalmaciji«.

Kesar: U ARj *kesar* je isto što i *cesar*, a u Jurinovu rječniku čovjek, koji kroji kese, lat. manticularius. S: *kẽsār* »čovjek koji ima dobru kesu«.

Kis: ARj ima tu riječ u dva značenja: 1. glas, kojim se zove pas s potvrdama iz Stulićeva rječnika i iz dubrovačkoga govora, 2. oxydum (u kemiji), što postoji, kad se koje počelo spoji s kisikom. Ista riječ kod Jurina znači stablo ili »dub kisovinu«, lat. larix.

Kliniti: U potvrdama, koje donosi ARj, taj glagol znači »kleti, zaklinjati, nakričavati«. Za razliku od njih u Jurinovu rječniku *kliniti* odgovara značenju lat. cuneo (kovati, cipati), što bismo mogli prevesti sa »činiti klinove«.

Kneževina: praetura (knezovina, sučevina). Ista riječ u ARj znači »kneževa država, zemlja, kojom knez vlada«, s potvrdama iz Stulićeva rječnika, Petranovića, Pavlinovića i Zbornika zakona (1865).

Kolobaran: rotundus (obal, okružen, okružan). U ARj za riječ se veli, da je »načinjena u naše vrijeme« u značenju »koji pripada kolobaru«, s jednom jedinom potvrdom iz Šulekova rječnika.

Koljiti: U ARj glagol ima dva značenja: 1. koljiti »metati snoplje u kolje« s potvrdom iz Dobrosela, gdje je riječ zabilježio M. Medić, i 2. koljiti »u dječjem jeziku mjesto klati« s potvrdom iz istoga mjesta. Jurin bilježi riječ u značenju »zadivati kolje, ubijati koce u zemlju«, lat. palo.

Konjarica: hipago (brod, koji privozi konje, plavokonjka). ARj ima za tu riječ potvrde samo u značenju »suvrst krupne okrugle šljive«.

Konjica: Ta riječ u ARj može značiti 1. konjaništvo, 2. »hrpa od četiri ili pet oraha, kestena ili česa sličnoga i to tako, da jedan na drugome leži« s potvrdom iz riječkoga govora, i 3. mjesno ime. Jurina ta riječ znači isto što *konjušnica,* lat. equile (tal. *stalla da cavalli).*

Konjušak: mannus (ždribe, mali konjić). ARj pozna tu riječ samo u značenju »ime mjestu u Srbiji u okrugu kruševačkom«.

Kopanjica: cimex (čimavica, čimak), mactrilla. P: *kòpanjica* »živinica slična čimavici«, S: »posuda, u kojoj se nosi vapno«. Posljednjemu značenju srodno je značenje u ARj »sud izduben iz jednoga komada drva«, s potvrdama iz 16. i 19. vijeka.

Kopljenica: hastile (drvo o držalo ot kopja). ARj ima za tu riječ jednu potvrdu sa značenjem: »ime selu u Bosni, u okrugu bihaćkom«.

Kotlenka: lebes (kota, leđen). U ARj *kotlenka* je »prostor, kamo se kotao namješćuje«. U tome značenju riječ je za ARj zabilježio u Sisku F. Hefele.

Koturac: »koturaz, za, m.« cesticillus (spara), tal. cercine. ARj bilježi tu riječ u posve drugom značenju: »dobričava trava«.

Krasoća: mundum (ženske naprave, čistinja, ženska naprava, kitilo). Ista riječ u ARj znači isto što *krasnoća* ili *ljepota* s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Krasulja: U ARj ta riječ znači »ime kravi« s potvrdama iz rječničke građe D. Hirca, koji je riječ zabilježio u Bastaji kod Daruvara. Tu riječ Jurin donosi u značenju »stara krava«, tal. vacca sterile (lat vetula).

Krmica: ARj ima tu riječ u značenju »dem. od krma«, a *krma* znači ili »stražnja strana broda«, lat. puppis, ili »isprva hrana uopće, poslije samo za stoku«. Jurin pozna tu riječ samo u značenju »prasica«, lat. porca.

Krstilo: Za tu riječ ARj ima potvrdu u značenju »prezime ili muški nadimak«. Jurin je navodi uz lat. baptisterium u značenju krstionice, »gdi se peru čeda ot griha istočnoga«.

Kruć: Prema podacima ARj-a ta je riječ bila »nekadašnje ime sela Krućević«. Za Jurina je *kruć* sinonim riječima »osnov života, tilo, život, kip«, lat. corpus.

Krup: corpulentus (krupan, osnov života, sastavan). U ARj *krup* je »sitni grad«.

Kud: contemtio, tal. disprezzo (kud, a, pogrda). U ARj *kud* je prilog, kojemu u lat. odgovaraju qua, quo.

Kupuščić: cauliculus (mali prisad). U ARj *Kupuščić* je prezime s potvrdom iz 14. vijeka.

Kutiti: quadro (k. na četiri strane ili dila, četverougliti, izmiriti na četvrt, raznugliti, upraviti kutno, po prines. izčistiti, dovršiti). Isti je glagol za ARj zabilježio S. Vulović u značenju »zamišljeno u bolesti ćutati«.

Ladan: lada (I. trava). Ista riječ ima u ARj još dva značenja: 1. hladan vjetar, s potvrdama iz narodnih pjesama i 2. prezime s potvrdom iz Šematizma bosanskih franjevaca.

Ležaja: cessator (opočivalac, dangubnik). U ARj *ležaja* je »zemlja u lazini, položina«. P: *ležája* u Jurinovu značenju.

Ljosnuti: morir da bestia (crknuti, slipsati, sopisati). ARj ima za tu riječ potvrdu iz Vukova rječnika u značenju »pasti s bukom«. PŠSD: *ljösnuti* »pasti«.

Ljubočašće: veneratio (častenje, poštovanje, počitanje). Između izvora ARj-a riječ ima Daničićev rječnik s potvrdom iz 14. vijeka, gdje riječ »kao da znači uživanje«.

Maman: delinitus (nigovan, ljubovan, mazen, dragovan). Riječ u ARj ima druga dva različita značenja: 1. pomaman s potvrdama iz nar. pjesama i 2. muško ime s primjerom iz Daničićeva rječnika.

Maskarenje: pipulum (ruganje, špotanje), tal. beffa, oltraggio. S: *màskarēnje.* U ARj *maskarenje* je »djelo kojim se ko maskari« s potvrdom iz Stulićeva rječnika.

Mazalo: liaculum (mazalo, kojim se bile zidovi), tal. stromento con cui si puliscono le intonacature de muri. Ista riječ u ARj može značiti: a) rđav slikar s potvrdom iz Vukova rječnika, b) »mazalo, koji rasteže beside i navija na slatko govorenje« s potvrdom iz poljičkoga govora.

Mediti: mellifico (načinjati, graditi, kupiti med kao čela). U ARj mediti znači a) zaslađivati medom s primjerima iz V. Došena i s potvrdama iz Stulićeva i Vukova rječnika, b) sa *se* mediti se, osipati se medljikom s pozivanjem na M. D. Milićevića.

Milovan »milovni«: gratiosus (drag, prijatni, ljubezni, milodarni, nadaren, koji imade mnoge milosti, prijateljstva i t. d.). U ARj *milovan* je a) muško ime ili b) ime ovnu ili jarcu.

Mrskati: concriminor (osvaditi, mrziti). ARj pozna tu riječ samo u značenju »nabirati«.

Mudroslovac: literatus (knjigoslovac, mudroslovnik, knjigoslovnik, koji posiduje, koji razumi slovotis, mudroknjižnik, knjižni, knjigoučan, slovoznan, slovoučni, slovopisni, mudroslovni, koji znade slova, koji

izvižban vele jest u slovlju, knjigoslovan). ARj navodi tu riječ za lat. philosophus s pozivanjem na Šulekov Rječnik zn. nazivlja.

Načelstvo: exorsum (počelo), tal. principio. U ARj načelstvo znači »vlast, oblast, poglavarstvo«.

Nahodnik: inventor (koji najprvi najde koju stvar, iznaodnik, iznaoditelj, iznaodivac). *Nahodnik* je u ARj isto što »nađeno dijete« s potvrdama iz Vukova rječnika i Martićevih Osvetnika, gdje se »ne razabira značenje«.

Naplav: subflavus, t. j. »napola plav«. Ista riječ u potvrdama ARj-a može značiti a) isto što nanos, mulj, s napomenom, da se govori oko Duvna u Bosni i b) isto što *potop* s pozivanjem na Belostenčev rječnik.

Naprsnica: manica (rukavica, naručnica, ručica). U ARj dolazi ta riječ u značenju 1. kao epitet za zmiju s potvrdom iz narodne pjesme i 2. ime salašu u Slavoniji.

Nastupitelj: offensator (posrtanik, posrtaoc, nastupnik), Ista riječ u ARj ima četiri značenja: a) onaj, koji nastupa, nagazi, naiđe na koga, b) tko nasrne na koga, c) tko naslijedi koga i d) tko čini sablazan. Ni jedno od ta četiri značenja ne podudara se sa značenjem u Jurinovu rječniku.

Obojčar: scrutarius (krpetinar, otrajčar, koji prodaje i kupuje otrajčine). U ARj obojčar je »jaki snijeg, kad se zameću velike pahuljice«, s opaskom, da se govori u Stonu, i da je postanje riječi »nejasno«.

Oboraviti: dedisco (zaboraviti, zaboravit se, odučiti se prvanje oboravit, slideće ne uporavit). U ARj glagol je refleksivan i znači »oporaviti se« s potvrdama iz B. Kašića.

Obriz: oculatio (obriz pupa lozeni). U ARj *obrez* je a) mahala u »okružju tuzlanskom«, b) neko zemljište kod Valpova i neko zemljište blizu Virovitice.

Ogledan: objectus (protivan, suprotivan, stavljen protiva, prid oči, suproć, zapričen, zaprični). U ARj *ta riječ označuje onoga,* »koji služi za ogled«, s potvrdom iz Šulekova i Popovićeva rječnika.

Oklopnica: armatura (oklopje, oklop), v. i lorica. U ARj *oklopnica* može značiti: a) oklopljenu, okovanu lađu s potvrdama iz Popovićeva rječnika i Milićevića i b) pločastu obodu oko puta s pozivanjem na Paljetkovanje L. Zore.

Olovac: plumbarius (olovnik, koji gradi olovo). U Šulekovu rječniku zn. nazivlja, na koji se ARj pozivlje, riječ znači »ime mineralu«.

Omišljanje: U ARj ta riječ znači isto što »misao, mišljenje«, kako se razabira iz Vukova rječnika i primjera uzetih iz Mateića i Pavlinovića. U Jurinovu rječniku riječ odgovara lat. praesagium, hrv. »pridomišljanje, proročanstvo«.

Opaženje: »opazenje«: Prema podacima ARj-a riječ dolazi samo na jednom mjestu kod Dalla Coste i znači »pomnja«. Kod Jurina riječ dolazi kao sinonim »razgledanje oko«, lat. circumspectus.

Opoj: sicera (opojište). Za tu riječ ARj ima dvije potvrde, jednu iz Š. Menčetića, drugu iz M. Pavlinovića i u oba slučaja ima preneseno značenje: *oduševljenje.*

Orašnica: naucum (kora oli lupljina orihova). U ARj orašnica je »neka lokva u Hercegovini«.

Osijati: U ARj glagol ima dva značenja: a) isto što obasjati, osvijetliti i b) isto što otići, odmaći. U prvome značenju dolazi u potvrdama iz Popovićeva rječnika i Obradovića, a u drugom samo iz Martićevih *Osvetnika.* Naprotiv kod Jurina glagol znači isto što »posijati, saditi, osaditi, posaditi«, lat. circumsero, consero, obsero.

Osik: lucus (dubrava, lug). Ista riječ u ARj ima sedam drugih potpuno različnih značenja: 1. obor, tor, ovčara, 2. topografsko ime, 3. šuma u Srbiji, 4. sve što je pod krovom u drvenih kuća, 5. zemljište, što pripada kojemu selu, 6. hrid i 7. glagolska imenica od osjeći.

Osvadnica: accusatrice (osvaditeljica, okriviteljica, opoviditeljica, oboditeljica). U ARj osvadnica je »pismeni akt, kojim se tko osvađuje«, za ARj uzeta iz Šulekova njemačko-hrv. rječnika.

Ošljar: onager (ošljar divlji, oso divlji). ARj ima za tu riječ dvije potvrde u značenju »čovjek, koji goni ili pase osle«.

Ošlje, ta n.: ancarinus, tal. asino. ARj pozna riječ *ošlje,* gen. *ošljega* u značenju sela u dubrovačkom kotaru i u značenju posvojnoga pridjeva od imenice *osao.*

Otaja: latibulum (misto zaklonito, gdi se ne more lako najti misto od zakloništa, skrovitje). ARj bilježi riječ u značenju »tajnost« s potvrdom iz Stulićeva rječnika. Za Stulićevo značenje Maretić veli, da je nepouzdano.

Otajati: denego (nikati, posve zanikati, zatajati, zanikati). U ARj glagol *otajati* ima isto značenje kao i glagol *otajiti* »potajati, sakriti, zabašuriti« s potvrdom iz Stulićeva rječnika i iz E. Pavića, gdje smisao riječi nije potpuno jasan.

Otponac »odponac« (strilin zadivak), lat. crena, tal. cocca della freccia. Prof. Deanović za tu riječ u svome Talijansko-hrvatskom rječniku (Zagreb 1948) donosi na prvome mjestu značenje »(za)rez, m. na strijeli«. U ARj *otponac* znači »obarača, t. j. ono, čim se otpinje, odapire puška« s opaskom »samo u Vukovu rječniku«. J. Grupković zabilježio je istu riječ u Dalmaciji sa značenjem »vrime, što triba, da se puška omakne«.

Otpravljenik: missor (koji šalje, slanik, poslanik). tal. mandatore, che manda. U ARj ima pasivno značenje »onaj, koji je otpravljen« s potvrdama iz Stulićeva rječnika, *Jur.-pol. Terminologie* i iz Rose, gdje je značenje riječi nejasno.

Ovaljati: circumveho (ovaljati oko, nositi naokolo, ovažati brodom, kolim). U ARj *ovaljati* znači »svršiti valjanje«, s opaskom, da se nalazi samo u Popovićevu rječniku.

Ovršiti: decacumino (osići vrhe dublju, haštriti, ohaštriti). U ARj glagol ima dva značenja: 1. isto što izvršiti, učiniti i 2. isto što ovrijeći, ali ni jedno od njih ne podudara se sa značenjem u Jurinovu rječniku.

Ožestiti: obsaevio (ož. protiva, užestiti, razljutiti). Isti glagol u ARj znači: učiniti, da bude što žestoko, t. j. tvrdo, otvrditi s potvrdama iz

Stulićeva rječnika i Š. Budinića, kod koga nalazimo aktivne, pasivne i refleksivne oblike.

Pečatka: diploma, bulla (požurak, mihurak, jagodica). ARj bilježi tu riječ u značenju »sprava za pečaćenje, pečatanje« s potvrdom iz Šulekova rječnika.

Pirić: farriculum, t. j. sitni pir. ARj navodi riječ u dva značenja: 1. prezime nejasna postanja u Srbiji, 2. sramni ud u muške djece. Govori se u Vrbniku (na Krku).

Piriti: confarreo (pirovati), hraniti pirom. U ARj ta riječ ima četiri posve drukčija značenja: 1. isto što flare, 2. gorjeti, plamtjeti, 3. vrebati, 4. rasti, napredovati, ali ni jedno od njih ne odgovara značenju u Jurinovu rječniku.

Plodina: matrix (utroba, postelja od začeća naravi ženske, matica). P: *plòdina* »utroba, materica«. U ARj plodina je: a) isto što plod, uzeto iz češkoga, b) proizvod, c) eufemizam za stidno udo muškoga spola u životinja.

Plovnik: natatore (plovitelj, plovac, plivaoc). Ta riječ u ARj znači isto što *plovnica*, t. j. »onaj dio neke vode, kojim lađe plove«, s naznakom, da dolazi samo u Šulekovu rječniku.

Pobadati: excito (p. da se čini koje dilo, nagovarati, zbuditi, probuditi, ganuti, poticati, potaknuti, nukati). U ARj *pobadati* je imperf. glagol prema perfektivnome *pobosti*. Naprotiv *pobadati* je u Jurina isto što *podbadati*.

Pobrdit: Taj pridjev u ARj znači isto što *uzbrdit*. Za razliku od ARj-a on kod Jurina znači isto što »planinast«, lat. jugosus, tal. abbondante di monti, montuoso.

Polivka: dureta (sud od polivanja). U ARj *polijevka* je »juha, čorba« s naznakom »između rječnika samo u Vukovu, gdje se kaže, da se govori oko Gline«. Istu je riječ za ARj zabilježio Hefele u selu Bistraču kod Sunje u značenju »čorba začinjena kajmakom«.

Pomazanik: unctor (mazač). U ARj riječ ima pasivno značenje »onaj, koji je pomazan«.

Pomodar: sublividus (namodar). Pomodar je u ARj »onaj, koji se odijeva po modi, kicoš« s opaskom, da se riječ u tome značenju govori u okolici Vinkovaca i drugdje po Slavoniji. Osim toga *pomodar* je u Srijemu ime od dragosti za muškarca.

Popovnica: presbyterium (popovišće, misto u crkvi, gdi se sabiru popovi, to jest svitovnji misnici). ARj ima za riječ jednu potvrdu iz *Slovinca* (1880) u značenju »vrsta mreže, koja se zove i popunica«, ali nije »jasno, zašto se tako zove«.

Porodnost: nativitas (narodenje, porodenje). U ARj ta riječ znači »svojstvo onoga, koji je porodan« s potvrdom samo iz Stulićeva rječnika, gdje dolazi za lat. *generandi vis*.

Posmihiv: deridiculus (dostojan poruganja, porugan, nagrdan, špotan). U ARj *posmjehiv* označuje onoga »koji se posmjehuje« s primjerom iz Kašića i iz Stulićeva rječnika.

Pranica: baptisterium (gdi se peru mala dičica od griha istočnoga, krštenica). Istu riječ ARj bilježi u značenju »žensko vrijeme, pranje« s potvrdom iz Vukova rječnika.

Pranik: fullo (pralac, koji pere, čisti odiću, svitu, sukno, stupar). *Pranik* je u potvrdama ARj-a isto što *fosfor.*

Pridgovorje: praelogium. U ARj *predgovorje* je *predgovor* (lat. praefatio) na katoličkoj misi.

Pridvornica: oecus (privraće od izbene sprave). ARj ima tu riječ u jednom primjeru iz Jukićevih nar. pjesama u značenju »podvornica, t. j. zemljište pod dvorom«.

Prihitati: fraudo (uzimati drugom s himbom, s privarom, s krivinom, privariti, priuzeti, prihiniti). Taj glagol u ARj ima dva različna značenja, ali se ni jedno od njih ne slaže sa značenjem u Jurinovu rječniku. U ARj on znači: a) isto što hvatati, prihvatiti i b) hitjeti, žuriti se.

Prilaziti: praegredior (prihoditi, projti naprid, po prines. nadojti, nadrvati). U ARj *prelaziti* znači: a) prehoditi, prelaziti preko nečega, b) nadlaziti, nathoditi, c) u nekoliko slučajeva pojedinačna značenja, ali se ni jedno ne podudara sa značenjem u Jurinovu rječniku.

Priuzetnik: interceptor (koji prije ugrabi, otme). ARj donosi za tu riječ potvrdu iz M. Pavlinovića, kod koga znači isto što »čovjek preuzetan«.

Prividan: providus (poman, razborit, razboran). U ARj *previdan* je »onaj, koji se previdi«.

Prividiv: praesensus (priviđen, ćutiv, koji ćuti prije vrimena, koji priviđa što ima biti). Isti pridjev u ARj ima pasivno značenje: *onaj, koji se može previdjeti.*

Produg: diphtongus (dugoričje, dugoslovlje). U ARj *produg* je pridjev i znači isto što *duguljast* s potvrdom iz dubrovačkoga govora, gdje je riječ zabilježio M. Rešetar.

IV.

U bogatoj rječničkoj građi Jurinovih Kalepina ima nekih imenica, koje pored uobičajenog roda ili oblika imaju drugi rod ili oblik, stran današnjemu književnom jeziku. Ovdje navodim samo one, za koje sam mogao to utvrditi, jer nekima se ne može sa stalnošću odrediti, kojega su roda.

Čemerika: Ta imenica u Jurinovu Kalepinu dolazi u izrazu: »koji imade potribu od čemerike«, lat. helleborosus, iz čega se može razabrati, da joj nominativ glasi *čemerika.* Medutim, uz lat. veratrum ista imenica glasi *čemerik,* muškoga je roda i označuje vrstu biljke. U posljednjem značenju ona dolazi u BIRj (I, 155) i u ARj, ali samo u obliku *čemerika,* lat. helleborus, veratrum i ženskome rodu.

Gizd: U Jurinovu rječniku ta je riječ muškoga roda i stoji uz tal. bellezza (lipost, lipota, ljepota, krasnost, krasnoća, uljudnost, pristalost, ures, struk). No, pored tih sinonima tu se nalazi i riječ *gizda* u izrazu »gizda od lica«. Kako posljednji oblik dolazi iza *gizd*, moglo bi se pomisliti, da je on genitiv jednine od *gizd*. Da tu sumnju otjera, pisac je oblik *gizda* upotrebio u navedenom izrazu i od oblika *gizd* rastavio zarezom. I ARj ima oba oblika, s naznakom, da se *gizd* nalazi u Stulićevu rječniku. Kako je Jurin sastavio svoje rječnike nekoliko decenija prije nego je štampano Stulićevo *Rječosložje*, on nam daje stariju potvrdu za muški rod.

Hala, le, ž.: squalor (gnusoća, će, ž, po prines. tuga, nevolja, žalost). Za istu latinsku riječ Jurin bilježi i muški rod te imenice: *hal. la. m.* ARj u istome značenju ima samo *hala, le*, za koju kaže, da je turskoga porijekla i da znači isto što »nečistoća, gnusoba«. Naprotiv, *hal, hala*, m. u ARj znači »bijeda, napast, nevolja«.

Iskupa »izkupa«: redenzione (odkupljenje, izbavljenje, odkup, odkupa, izbava). ARj u istome značenju ima samo oblik *iskup*, koji je muškoga roda.

Japan: Za tu riječ, kao imenicu m. roda, ARj se pozivlje samo na dva pisca iz 18. vijeka (Blago N. Turlota i na A. Kadčića). Mjesto toga oblika redovno se upotrebljavao oblik *japno*, koji, prema podacima ARj, potječe još iz 16. vijeka i imaju ga gotovo svi naši stariji rječnici. Jurin obje riječi donosi za tal. calcina (klak). Budući da ni jedan stariji leksikograf nije zabilježio muški rod *japan*, Jurin, koji nam pruža treću potvrdu, čini u tome iznimku.

Kut: ARj i BIRj imaju samo taj oblik riječi, koju bilježe s naglaskom kût. Jurin za razliku od njih uz tal. angolo pored *kut* i *nuglo* ima i *kuto*. Uz lat. angulus bilježi samo *kut, ta, m.* i *nuglo, la, n.* Ne zna se, da li je pisac zaista čuo u narodnom govoru svoga kraja riječ *kuto* ili ju je možda skrojio prema imenici *nuglo*, koja mu je bila poznatija nego imenica *nugao*, jer ovu posljednju uopće ne navodi na navedenim mjestima. Navodi je, koliko sam mogao ustanoviti, samo u izrazu »na nugle«, lat. angulatim.

Neslog: Ta riječ u Jurinovu rječniku dolazi uz tal. svario (razluka, drugojakost), lat. discrimen. Imenicu *nesloga* Jurin uopće nema. Mjesto nje on upotrebljava *nesklad, neskladnost, nemilost, smutnja* i sl. (v. lat. discordia). *Neslog* u ARj ima tri značenja; a) isto što nesloga s potvrdom iz Badrića i Kuhačevića, b) neslaganje u računima s potvrdom iz Šulekova rječnika zn. nazivlja i c) nejasno značenje kod Lekušića. Kod Jurina ista riječ znači *neslaganje* uopće.

Ogrljaj: vèzzo (ogrlje, jerdan, ogrica). U tome značenju Jurin je primio riječ od Della Bella. Osim Della Bella riječ ima i Stulić u svome rječniku. Za ARj nju je u Dalmaciji zabilježio M. Pavlinović. U istome značenju on je zabilježio i riječ *ogrlje*. ARj ima za *ogrlje* potvrdu i iz Martićevih Osvetnika. No, Jurin nam za nju daje treću, ali najstariju potvrdu.

Okret: lat. versura (okrenutje, obraćenje, priobraćenje, obrnutje). U ARj riječ je muškoga roda *okret, okreta, m.* Za razliku od ARj kod Jurina je ženskoga roda i i-deklinacije: *okret, ti, ž.* ARj ima riječ iz Milićevića, Zbornika za nar. život i običaje (knj. 5), iz Stulićeva rječnika, gdje je muškoga i ženskoga roda, Šulekova njem.-hrv. i Popovićeva rječnika. Pored toga za ARj zabilježili su je Pavlinović i Grupković. Prema tome, Jurin nam za tu riječ daje najstariju potvrdu.

Os, osa, m.: ARj pod brojem 1. kaže, da *os* znači isto što i *osa* uz opasku, da se između rječnika nalazi »samo u Vukovu«, a između pisaca u Milovanova, u narodnim pjesmama i u vareškom govoru. Za razliku od nje imenica *osa* nalazi se u svim rječnicima osim Daničićeva i u mnogim izvorima od početka 16. v. dalje. Jurin ima oba oblika u istome značenju za lat. *vespa.* U odnosu prema izvorima, koje navodi ARj, on nam za *os, osa, m.* daje najstariju potvrdu i svjedoči, da se ta imenica govorila u njegovo doba u Šibeniku i njegovoj okolici.

Otaj, ja, m.: tacitum. Ista riječ u ARj pod brojem 1. znači isto što zamjenica *taj, ta, to,* a pod brojem 2. bez ikakva naglaska isto što prilog *tajno, potajno.* Jurin nam za razliku od ARj daje riječ s novim značenjem.

Ovratak: millus (ovratak, koji se stavlja psu na vrat). Osim toga oblika Jurin bilježi uz istu latinsku riječ i oblik *ovratka.* Da ne bi čitaocu došla sumnja, da je drugi oblik genitiv jednine od *ovratak,* pisac pobliže označuje rod imenice, navodeći genitivni nastavak i oznaku roda: *ovratka, ke, ž.* ARj ima samo imenicu *ovratak.*

Ped: Riječ dolazi u prvom Kalepinu uz lat. palmus (pedalj, lja, m, dlan ruke) i muškoga je roda, kako to označuje sam pisac: *ped, da, m.* U ARj naprotiv riječ je ženskoga roda *ped, di, f.* s potvrdama iz Della Bellina, Stulićeva, Vukova i Daničićeva rječnika. I u drugim je izvorima, koje ARj navodi, riječ ženskoga roda. Jurin jedini ima riječ u muškome rodu.

Pjesan: U svim izvorima ARj riječ je ženskoga roda: *pjesan, pjesni, f.* Za razliku od njih Jurin ima tu riječ u muškome rodu: *pisan, na, m.* carmen (pojka, ke, začinka, ke, ž.). Da bi svaku sumnju otjerao, on uz *poema* bilježi riječ u ijekavskom i ikavskom obliku: *piesan* i *pisan,* ali drugi put u vezi s pridjevom *ugodni pisan.* Nadalje, uz lat. Aeneis između ostaloga piše »*piesan Virgiliov*«.

Plino: bottino (plinenje, robljenje, otimanje, porob). U latinskome Kalepinu uz lat. praemium ima obični oblik *plin, na, m.* pored drugih sinonima (dobića, će, ž., korist, ti, ž, porob, ba, m., robnja, nje, ž, svučenje, ja, na., dar, ra, m, plaća od pedipsanja, najan, ma, m.). ARj ima i *plijen* i *plijeno,* s naznakom, da se *plijeno* nalazi u Stulićevu rječniku. Prema tome, Jurin bi bio prvi naš leksikograf, koji je riječ u tom neobičnijem obliku zabilježio.

Po(h)lep: tal. avidità (žudnja, želja). Pored toga Jurin ima i *pohlepa, pe, ž.* lat. aviditas (str. 146), gdje dolaze još i sinonimi: *žudnost, želja, smaž, ži, ž.* Ne zna se, kojega je roda imenica *pohlep,* jer pisac

ne označuje njezina roda. Vjerojatno je muškoga roda, jer je i u ARj muškoga roda. ARj ima za *pohlep* potvrdu iz Voltićeva i Stulićeva rječnika. Neovisno od njih Jurin nam pruža treću i najstariju potvrdu.

Poplav: Uz lat. exundatio riječ je samo muškoga roda: *poplav, va, m.* Uz lat. inundatio riječ je i muškoga i ženskoga roda, kako to ističe sam pisac: *poplav, va, ž.* i *m.* (potop, pa, m.). U ARj riječ je muškoga roda s napomenom, da je »u jednoga pisca poplav ženskoga roda«. Taj je pisac Grga Martić, kako se razabira iz primjera, koji su uzeti iz njegovih *Osvetnika*, na pr.: Jedna poplav splavi Potočane, druga sleti palit Bukovčane. Jurin nam i ovdje daje najstariju potvrdu.

Prikaz: Jurin donosi riječ za lat. simulamen. Za istu lat. riječ on donosi i *prikaza, ze, ž.* Obje riječi znače isto što tal. *rappresentazione.* U tom smislu ARj navodi riječ *prikaza* pod c) s potvrdom iz Della Bellina, Belostenčeva, Stulićeva. Šulekova rj. zn. naz. i Popovićeva rječnika kao i nekih pisaca. Za *prikaz* u tome značenju nema niti jedne potvrde. Jurin nam daje prvu i jedinu potvrdu.

Retka: »redka« tal. linea (redak, trak, riz). U tekstu *redka* se nalazi ispred *redak.* Razlikovanje dvaju oblika jasno je u latinskom Kalepinu uz riječ linea: *redka, ke, ž.* i *redak, ka, m.* Pored njih tu još dolaze sinonimi: trak, ka, m., riz, riez, za, m., brazda, de, ž., prutac, ca, m., brazgotina, ne, ž., žica, ce, ž., oranj, ornja, m., trag oli traga, ge, ž., mejaš, ša, m., granica, ce, ž., kraj, svrh i ost. BIRj (II, str. 339) ima samo *redak.*

Skuto: tal. orlo (rub, obtok, otoka, obtoka, kraj). Pored *skut, skuto* dolazi uz tal. lembo i lat. gremium (krilo, la, n., srida, de, ž.). *Skuto* dolazi još uz lat. crepido, fimbria, limbus, sinus. BIRj (II, 419) ima samo *skut.* Isto tako i Della Bella uz lembo (str. 433), dok uz orlo (str. 528) nema ni *skut* ni *skuto.* To znači, da je Jurin uzeo riječ *skuto* iz drugoga izvora ili iz govora rodnoga kraja.

Slezen: Jurin ima četiri različna oblika te riječi: *slezen, slezena, slizen* i *slizena,* od kojih prvi stoji uz tal. milza, drugi u izrazu »tko trpi bolest od slezene« uz tal. spienza. Uz tu talijansku riječ dolazi i oblik *slizen,* dok četvrti oblik *slizena* dolazi uz lat. splen i uz tal. milza. I za razliku od ostalih triju oblika jedino je njemu označen genitiv jednine i rod, i to samo uz lat. splen. Della Bella ima u svom Dikcionaru samo tal. milza i uza nj hrv. *sljezena, ne, ƒ.* (str. 487). BIRj (II, 424) donosi oblike: *slezina* i *šljezina* (II, str. 535) sa sekundarnim *ě* u drugome slogu prvoga i u prvom i drugom slogu drugoga oblika. I glas *i* u Jurinovim oblicima *slizen, slizena,* refleks je sekundarnoga *ě,* dok su *slezen* i *slezena* izvorni oblici.

Slobod: libertà (nepodložnost, sloboda), animosità (rabrenost srca, jakost, sloboda, smioni slobod), libertas (sloboda, de, ž., slobod, di, ž., nebojaznost, sti, ž., nepodložnost, sti, ž.). Kako se vidi iz tih navoda, Jurin upotrebljava isto tako često *slobod* kao i *sloboda.* Nego, tu imamo još nešto zanimljivo. Imenica *slobod* uz tal. animosità muškoga je roda: *smioni slobod,* a uz lat. libertas ženskoga roda: *slobod, di, ž.* U ovom drugom slučaju on je pod uplivom Della Bella, koji za tal.

libertà u svom Dikcionaru pored *sloboda, de, f.* bilježi i *slobod, di, f.* (str. 437). BIRj ima samo *sloboda* (II, str. 426).

Staklo: Ta imenica u Jurina jedamput glasi *caka,* drugi put *caklo. Caklo* stoji za tal. *vetro,* dok *caka* pored *caklo* stoji uz lat. crystallum: *caklo, la, n., caka izvrstiti* i uz lat. vitrum: *caka, cakao, la, m., caklo, la, n.* Prema podacima ARj *caklo* je starije. Imaju ga između leksikografa Mikalja i Della Bella. *Cakao* je mlađi i, kako misli Đ. Daničić, nastao je od caklo »pomiješavši se s riječima muškoga roda«. U ARj dolazi samo u potvrdama iz J. Filipovića i J. Banovca. Jurin nam daje treću potvrdu i prvi je od leksikografa, koji je riječ zabilježio u svome rječniku.

Tutnja: tal. squillo (zuk, zveket). Della Bella nema naziva *squillo,* pa prema tome nema ni riječi *tutnja.* BIRj ima u tome značenju imenicu muškoga roda *tutanj* (II, 607).

Ujida: mordacitas (ujida, de, ž., ujid, da, m., ujidanje, ja, n., štunutje, ja, n.). Kako se razabira iz teksta, Jurin jasno razlikuje rod i oblik imenice *ujida* i *ujid,* od kojih je prva ženskoga, a druga muškoga roda. BIRj nema ni jedne ni druge. Isto tako ni Della Bella, koji se u drugom dijelu svoga Dikcionara kod riječi *mordacitas* (str. 105) pozivlje na *bruciore, mordacità, mordimento* i *piccante,* ali ni uz jednu ne bilježi ni *ujida* ni *ujid.*

Ures: Ta je riječ u BIRj muškoga roda (II, str. 658). Jednako i u Della Bellinu Diokcionaru uz tal. *ornamento* (str. 529). Jurin je navodi uz lat. lenitas: *urefs,* što je po svoj prilici čitao *ureš.* Pored nje on tu bilježi još: lipota, te, uljudnost, sti, ž., mehčina, ne, mekanost, sti, ž., tihost, sti, ž., tihoća, će, ž., dragost, krotkost, poniznost, blagost, sti, ž., ljustvo, va, n. Za imenicu *ures* značajno je, da je ženskoga roda i i-deklinacije, kako to sam pisac ističe: *ures, si, ž.*

Uš: pidocchio (ušenak, švenak). U tome tekstu nije označen rod imenice. Za lat. pedicellus naveden je samo deminutiv *švenčić.* Pisac je *uši* odredio rod u izrazu *tičji uš,* koji se susreće uz tal. naziv *pollino. Uš* je kod Della Bella ženskoga roda i dolazi uz tal. pidocchio, vermicello noto (str. 562). Ženskoga je roda i u BIRj (II, str. 670). Za razliku od njih kod Jurina je muškoga roda.

Varoš: borgo (Zagradje, sker). Pored toga Jurin tu riječ donosi uz lat. *suburbium* i *vicus.* U talijanskome Kalepinu nije označen rod imenice. Naprotiv u latinskome Kalepinu na oba mjesta sam pisac označuje rod bilježeći genitiv jednine i stavljajući kraticu m. iza riječi: *varoš, ša, m.* Imenica je muškoga roda i u Della Bellinu Diokcinaru *varoš, varoša, m.,* tal. borgo (str. 145). U BIRj riječ je ženskoga roda: *varoš, f.* (II, 700).

Vlas: pilus (vlas, sa, m., dlaka, ke, ž.). Riječ je, kako se iz teksta vidi, muškoga roda u jednini. Ona je muškoga roda i u množini. To se razabira iz izraza: koji čini opasti *vlase.* Kod Della Belle nisam se namjerio na tu riječ. Uz tal. *pelo* on donosi tri druga sinonima: *dlaka, runja, kosmura.* BIRj u rodu imenice slaže se s Jurinom s tom razlikom, što *vlasi* u množini prema njemu mogu biti i ženskoga

roda. Za potvrdu navodi se primjer iz Daničićevih poslovica s opaskom, da se »tako govori i u sjev. Hrv.« (II, str. 730).

Zuk: Taj oblik Jurin upotrebljava, kad dolazi u sklopu s kojom drugom riječi, na pr. *zuk* od čela, lat. *bombus* (str. 159), *čelinji zuk*, lat. *bombitatio* (str. 159), *zuk čela*, lat. bombitatio (str. 217). Naprotiv oblik *zuka* bilježi, kad stoji sam za sebe, neovisno od koje druge riječi, na pr. *zuka, ke*, ž., lat. bombus (žamor čela, str. 217). Prvi oblik *zuk* ima i Della Bella za tal. mormorio (str. 498) i za tal. susurro (str. 719). Na oblik *zuka* kod njega se nisam namjerio. BIRj ima i *zuk* i *zuka* (II, str. 855), ali ne u istome značenju kao Jurin, jer u BIRj *zuk* znači: 1. djetinja igračka, što se vrti te zuči i 2. bubina, što zuči, kad leti, a u Jurina isto što *zuka*.

Željez: Mjesto uobičajenoga oblika *željezo, za, n.* Jurin ima *željez, za, m., ferrum* (gvozdje, ja, n). Riječ je, kako ističe sam pisac, muškoga roda. BIRj ima samo oblik *željezo*. No, zanimljivo je, da se u njemu nalazi i jedan primjer iz narodne pjesme, gdje mjesto *željezo* stoji *željez:* U *željez* ga dvožde okuj teško. Obrađivač rječnika iza tih riječi dodaje objašnjenje u zagradama (= u željezo – gvožđe).

Iz iznesenoga gradiva, iako ono nije iscrpljivo izneseno, može se dosta lako uočiti vrijednost Jurinovih Kalepina i njihovo značenje za povijest hrvatske leksikografije. Uza sve formalne i stvarne nedostatke oni zaslužuju pažnju filologa, ako ne ni radi čega drugoga, svakako radi obilne rječničke građe, u čemu i stoji njihova najveća vrijednost. Da je Jurin uspio svoje Kalepine dotjerati i štampati, oni bi u starijoj hrvatskoj leksikografiji zauzimali vidno i istaknuto mjesto. Bez pretjerivanja može se reći, da bi u tom slučaju Jurinovi Kalepini bili za južnu Hrvatsku, što su u to doba bili za sjevernu Hrvatsku Belostenčev *Gazophylatium* ili Jambrešićev *Lexicon*. No, kako su oni ostali u rukopisu, za njih je u našoj javnosti malo tko znao. A najveća je šteta, što su oni na taj način ostali zakopano blago za veliki *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, koji od 1880. izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Pišući ovu radnju, kao i radnju *Kalepini fra Josipa Jurina*, imao sam na pameti, da našoj javnosti skrenem pažnju na toga našeg zaboravljenog filologa i leksikografa, koji je za života toliko nastojao da svojom *Gramatikom* i svojim rječnicima obogati hrvatsku filološku znanost. U njegovim rječnicima ima mnoštvo riječi, koje bi vrlo dobro došle urednicima Akademijina rječnika kod njegove dopune. Sve je to razlog, zbog čega naša filologija ne smije šutke prijeći preko Jurinove osobe, nego ga mora oteti zaboravi i dati mu počasno mjesto u povijesti naše leksikografije.

(Primljeno na 5. sjednici V. odjela od 15. V. 1954. za »Rad«)

Pavle Rogić

LIČNA I PORODIČNA IMENA U JEZIKU

(Prinos proučavanju naše antroponimije)

I.

Poznato je, da je čovjek društveno biće, i život se njegov teško može zamisliti izvan zajednice. I danas čovjek, koji izbjegava ljude i društvo, smatra se čudakom. To pripadanje zajednici čovjek duboko osjeća i očituje u svakoj prilici. Zajednica može biti veća ili manja, šira ili uža. Najstarija je zajednica bila rod (pleme), koji potječe od jednoga praoca. Kod primitivnih naroda takav praotac ne treba da bude ni čovjek, može biti životinja, kakva stvar ili predmet, totem, koji se poštuje kao opća svetinja, u kome je rod utjelovljen. S kultom totema vezan je i običaj eksogamije, prema kome se među članovima iste zajednice zabranjuje bračna veza, a time se zajednica zaštićivala od krvne degeneracije, koja je bila to opasnija, što je zajednica bila malobrojnija i slabija.

Svaki rod imao je svoje rodovsko ime, koje se nasljeđivalo i po kome se očitovala rodovska pripadnost. U mnogim primitivnim zajednicama imenu roda pridavala se neka svetost i magičnost. Pripadnici roda između sebe razlikovali su se na taj način, što su imali lična ili individualna imena, koja se ne nasljeđuju, i što se rod više razmnožavao i dalje cijepao u porodice, imena su se sve više gomilala i češće mijenjala. Te su promjene u ličnim imenima zavisile od ukusa ljudi, od načina života, od prilika, u kojima je čovjek živio, i što se više primičemo našem vremenu, promjene su bile češće, i ličnih imena ima sve više. Deminutivi, augmentativi, hipokoristici, pejorativi obogatili su i povećali broj ličnih imena.

Naši preci donijeli su sa sobom iz svoje pradomovine mnogo ličnih imena, od kojih su se neka sačuvala do danas (Cf. T. Maretić, O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, Rad Jugosl. ak., knj. 81 i 82). Ta su imena u velikoj mjeri bila složenice od dva člana kao Berivoj, Dêdomir, Dobrovit, Domanêg, Ljubomir, Vuk(o)mir, Zdedrag i sl., a u daljem razvitku od jednoga člana tih praslavenskih dvočlanih imena bili su izvedeni hipokoristici kao Ljubac, Dobreša, Vukoj, Vukota i sl. (Vidi više primjera u Supetarskom kartularu, lingvistička obrada Dra P. Skoka, str. 252 i d.) Narodna muška imena kao Berislav, Bogdan,

Braten, Bratko, Budislav, Cvetko, Dragonja, Dragoš, Dragoslav, Nedeljko, Poznan, Rade, Ratko, Radoslav, Radoš, Stojan, Stojvuk, Živan, Živko, i ženska Borka, Cvetna, Crnka, Dančica, Dragava, Lepka, Vida i sl. pored mnogobrojnih svetačkih i biblijskih nalazimo u drugoj polovici XIV. stoljeća u Zagrebu (cf. Tkalčić, Povijesni spomenici grada Zagreba, knj. 5.). Stara narodna imena, koja su sama po sebi nosila pogansko obilježje, gube se postepeno, otkako su naši preci počeli primati kršćanstvo i s novom vjerom nova kršćanska imena. U primorskim krajevima i gradovima, gdje je kristijanizacija bila jača i po vremenu ranija, taj je proces gubljenja narodnih slavenskih imena bio završen ranije, a u unutrašnjosti i u planinskim predjelima proces je bio sporiji, i stara su se imena više sačuvala. Po odredbi Tridentinskog koncila (1563) obavezno je bilo, da se na krštenju daju imena samo kršćanskih svetaca. Kako su narodna i kalendarska svetačka imena živjela jedna pored drugih, navodim zanimljiv primjer iz originalnog rukopisa najstarije matice krštenih i vjenčanih u općini Sv. Juraj, kotar Senj. Matica obuhvaća vrijeme od 1696.–1750. i na više mjesta zabilježena su oba imena, narodno i svetačko: Božica aliti Anastažija, Rožalija aliter Ljubica, Volfanga aliti Vuka, Marija aliter Vuka, Cvita aliti Vicenca, i t. d. Opće je poznato, da je i u naše vrijeme još crkva potiskivala narodna imena uvodeći biblijska i svetačka.

Prema tome, da li je kršćanstvo došlo k nama preko Grka ili Romana, i nova kršćanska imena imaju romanski ili grčki lik. Ako je u nekim krajevima kult kršćanskih svetaca bio naročito razvijen, onda imena tih svetaca najčešće nalazimo kao lična imena pojedinih ljudi u tome kraju. Kao što su se često u porodicama davala i još uvijek se daju imena po precima, roditeljima, kumovima, a naročito po kakvom istaknutom članu porodice, tako su u najnovije vrijeme zbog nacionalnih i političkih razloga došla u običaj imena pojedinih ličnosti, koje su se bilo čime istakle u javnom ili političkom životu.

Lična imena, njihova tvorba i likovi od velike su važnosti u našoj onomastici, jer su od ličnih imena i njihovih raznovrsnih oblika izvedena mnoga porodična imena ili prezimena. Korisno bi stoga bilo pobilježiti lična imena, kako se ona nalaze u pisanim spomenicima i u živom jeziku, i poređati ih prema tvorbi i podrijetlu. U slovenskom je jeziku pobrojano nešto više od 200 ličnih imena, prema kojima su izvedena mnoga današnja slovenska prezimena.

Najuža zajednica je obitelj ili porodica i iz potrebe, da se obilježi pripadnost porodici, razvilo se porodično ime, ili, kako se u nas obično kaže, prezime.[1] Prezime se javlja s plemenskom organizacijom, a izvodi se obično iz imena očeva, djedova ili pradjedova, često iz nadimka i zanimanja, a rijetko iz imena majčina ili babina.

[1] Složenica prezime postala je od prijedloga *prez* (*prê-zъ), kojemu je prvobitno značenje *trans, per,* a tek se kasnije razvilo značenje *sine.* Prema tome složenica *prez-ime* značila je preko imena, imenom. U starim našim spomenicima (prva polovina XVI. vijeka) i pisala se odvojeno, a tek kasnije, pošto se pomalo izgubilo osjećanje za pravo značenje te sveze, počela se osjećati kao imenica prezime u nešto izmijenjenom značenju (cf. ARj s. v. prez i prezime).

U primitivnim zajednicama, koje su s vremenom postajale sve veće i mnogobrojnije, lično ili individualno ime nije bilo dovoljno, jer su ta imena često kod više pojedinaca, koji su pripadali istoj ili drugoj zajednici, bila ista ili slična. Da se zadovolji sve veća potreba, koja je rasla s brojem stanovnika i sa sve složenijim odnosima, razvio se vrlo rano sistem filijacije, t. j. pored ličnog imena navodila se i oznaka oca, gdjekad i majke, a iz takvih oznaka izašla su postepeno prava prezimena na -ić, -ević, -ović, -inović. Filijacija je bolje zadovoljavala potrebe u denominaciji čovjeka nego prvobitni jednoimeni sistem golog ličnog imena, što su ga naši preci donijeli iz svoje pradomovine. Sistem filijacije susrećemo i u spomenutom Supetarskom kartularu, iz koga vidimo, da su Romani i Hrvati skraja XI stoljeća poznavali i upotrebljavali takav onomastički sistem. I u sudbenim pozivima i presudama u drugoj polovici XIV stoljeća u Zagrebu često se na taj način identificiraju zagrebački građani. Filijaciju je mogla zamijeniti i naznaka mjesta (topički naziv), odakle je tko bio ili gdje je stanovao, ili naznaka po narodnosti (etnički naziv), zanimanju i sl., ali su svi ti načini i sistemi denominacije imali jedan veliki nedostatak, što nisu bili stalni, nepromjenljivi, t. j. nisu prelazili na potomke, nego su uglavnom prestajali smrću lica, na koje su se odnosili. Kako je administrativno-politička, socijalna i ekonomska struktura državne zajednice, odnosno slobodnih gradova postajala sve složenija, osjećala se paralelno s time potreba, da se u onomastički sistem unese više čvrstoće i stalnosti. Toj potrebi mogli su zadovoljiti samo patronimici ili porodična imena, koja su ubrzo postala nasljedna, jer u jednoj zajednici, u kojoj se baštinilo imanje i dostojanstvo, moralo se baštiniti i ime. To je najprije ušlo u običaj kod porodica, u kojima su se pojedinci bilo u čemu isticali (kao junaci, nosioci kakve vještine, kao glavari, imućni ljudi i sl.), pa su željeli, da to osiguraju i za svoje potomke. Porodično ime bilo je važno sredstvo, da se to dostigne, naročito kad se to imalo utvrditi i pismeno (u oporuci, povelji i sl.). Patronimici su se dakle javili najprije kod pojedinaca i porodica, koji su imali povlašteni položaj (plemstvo i svećenstvo), a onda je s vremenom nastao takav običaj i kod onih, kod kojih nije bilo ekonomske ili praktičke potrebe, da se preko porodičnog imena osiguraju dobivene ili izvojevane društvene prednosti za potomke. Svatko je htio, da na jeftin način zadovolji svoje socijalne potrebe i ambicije (contagion sociale). Jireček smatra, da uvođenje stalnih patronymica i metronymica u dalmatinskim gradovima stoji u svezi s izdvajanjem gradskih patricijskih rodova kao gradskog plemstva, koje je kao kasta s nasljednim povlaštenim položajem morala voditi računa o stalnosti imena. Stvaranje takvih porodičnih imena išlo je polagano, i možemo ga postepeno pratiti u 13. i 14. vijeku. Potkraj Srednjega vijeka imaju već stalna imena i trgovačke porodice »de populo« na isti način kao »nobiles«, ali obrtnici (zlatari, kujundžije, pekari i sl.) u Dubrovniku oko 1550 još nemaju stalnih porodičnih imena (cf. Die Romanen in den Städten Dalmatiens, I, Denkschriften 48, 74).

Čim je porodično ime postalo opća svojina svih klasa, moćno i gordo plemstvo pošlo je korak dalje i tražilo način, da se njihova porodična imena razlikuju od porodičnih imena nižih klasa. Kako su posjedovali zemlje, gradove i zamkove, oni su svojim porodičnim imenima dodavali nove nadimke. Tako su postali kod nas Zrinski, Blagajski, Tržački, Peranski, Bužimski ili od Bosiljgrada, od Mlake, i t. d. (cf. kod Nijemaca dodavanje porodičnom imenu von, kod Francuza de, kod Talijana di).

Nezavisno od ličnog i porodičnog imena javljaju se vrlo rano i nadimci.[2] Upotreba nadimaka, t. j. drugog imena, što ga tko ima pored svoga pravog imena i prezimena, vrlo je stara. Nadimke susrećemo već kod starih Rimljana, koji su prvi stvorili onomastički sistem »tria nomina« (cf. Marcus Tullius Cicero, Gaius Julius Caesar). Njihovi nadimci (cognomina) imaju sva ona svojstva, koja su značajna i za nadimke kod većine evropskih naroda.

Tako su se u Francuskoj u srednjem vijeku stvarali nadimci zbog različitih uzroka. Jedan od njih bio je sve manji broj krsnih imena, koja su bila omiljela i koja su se najčešće upotrebljavala. Montaigne (Essais 1, 46) spominje jednu svečanu gozbu u XII v., na kojoj su bili učesnici samo ljudi sličnog imena. Na toj gozbi bilo je sto i deset vitezova s imenom Guillaume ne računajući neplemiće i poslugu. Da bi se mogli razlikovati mnogobrojni ljudi s imenom Guillaume, Jacques, Jean, Nicolas, potrebno je bilo pribjeći novim imenima, koja su se stvarala na taj način, što su se mijenjala i deformirala krsna imena (cf. Guillemet, Guillemot, Guillemin, Guilleminot, Colas, Colin, Colinet), ili se ličnom imenu dodavalo zanimanje (Jean le Fournier, Guillaume le Chaussetier), ili nadimak prema tjelesnim i moralnim osobinama (Legrand, Camus, čovjek tupasta i plosnata nosa, Appert, bistar čovjek), ili prema mjestu stanovanja i kraju, odakle se tko doselio (Chazal, trošna kuća, ruševina, Dupont, Dubois, Davignon, Bourguignon).

Nadimci su se pridijevali pojedincima, a s njih su se često prenosili na članove njihovih porodica, i tako su postajali nasljedni, t. j. prenosili su se s jednog koljena na drugo. Čim je državna vlast jedan nadimak unijela u svoje knjige, on u najviše slučajeva automatski dobiva stalnost, nepromjenljivost i nasljednost. Nadimci su katkada imali takvu snagu, da su potiskivali ili sasvim istisnuli porodično ili plemensko ime primajući potpuno njihovu funkciju. Sin čovjeka, koji se istakao i dobio uz porodično ime i nadimak, želio je dabome, da taj nadimak svoga oca zadrži, jer ga je već sam taj nadimak izdvajao između drugih. Ako je sin nastavljao očevo zanimanje, a to je u Srednjem vijeku u doba cehovskog zanatstva bilo najčešće, naslijedio se i nadimak, koji se vrlo često davao prema zanimanju. Nadimci, koji su se dobivali zbog kakve naročite fizičke osobine (visine, debljine, niskog stasa, ljepote, ružnoće, boje kože, kose, očiju, načina govora, pripadnosti nacionalne ili vjerske i sl.) ili psihičke (moralne), mogli su se prenositi i na potomke, ako su se takve osobine pojavile kod potomaka. U protivnom slučaju ti su nadimci

[2] Od prijedloga nad i od kraće osnove imenice ime, cf. naramak.

nestajali sa smrću njihovih nosilaca. Slična je sudbina bila i s nadimcima, koji su imali pejorativni karakter, t. j. koji su se pridijevali zbog kakvih nedostataka fizičkih ili psihičkih. Nekoliko takvih nadimaka susrećemo već u Supetarskom kartularu, ispor. Grbica, Čudina, Pšenica, Platihleb, Rakonja, Mačka i sl. Sam osnivač samostana Petar, po kome se i zove Kartular na lat. jeziku, mada je starinom iz romanske porodice, nosi hrvatski nadimak Črni, koji se piše Zerni i Cerni. U Senju (Hrvatsko Primorje) poznavao sam čovjeka, koji je bio poznat pod imenom Umjetnina, jer je tu riječ vrlo često upotrebljavao, gdje treba i gdje ne treba.

U našim selima obična je stvar, da više ljudi imaju isto ime i prezime,[3] i oni se u svagdanjem saobraćaju razlikuju samo po nadimcima. Dok se nisu na krštenju davala narodna imena, jer ih je crkva suzbijala, a broj kalendarskih imena bio je prema pojedinim krajevima ograničen, takvih pojava bilo je još više nego u naše vrijeme. Nadimci su se stoga često unosili i u službene knjige (općinske, trgovačke, crkvene matice) i na taj način automatski dobivali stalnost i postali nepromjenljivi. Bilo je i takvih slučajeva, da je jedan čovjek mogao imati više nadimaka, jedan po nekoj od svojih osobina, drugi po mjestu stanovanja, treći po zanimanju. Koji je od tih nadimaka prevladao, zavisilo je od naročitih okolnosti.

Moderna država ima velikih zasluga, da su porodična imena dobila svoj današnji oblik, t. j. da je svaki građanin dobio svoje stalno porodično ime, koje se samo u izuzetnim prilikama i samo uz odobrenje državne vlasti može promijeniti.[4] Što je državna mašinerija u svome razvitku postajala složenija, t. j. što je stvarala bolju administraciju, javljala se sve veća potreba, da ima čvrst i stalan onomastički sistem. Državne ustanove, kao što su vojska, sud, škola, gruntovnica, pa dužnosti građana, kao što je plaćanje poreza, i prava, kao što su biranje predstavnika u niža i viša predstavništva, bez čega se moderna država ne može ni zamisliti, traže, da svaki pojedinac bude identificiran i registriran, t. j. da ima svoje stalno ime i prezime. Red i sistem u imenima jedna je od fundamentalnih potreba u modernoj i dobro organiziranoj državi. Najbolji

[3] Pisac ovih redova, kad se 1914. g. morao kao vojni obveznik prijaviti kod vojnog zapovjedništva u Rijeci, konstatirao je, da se iz iste općine još šest vojnih obveznika istoga imena i prezimena nalazi u vojnom registru.

[4] Napominjemo, da proces diferencijacije po porodičnim imenima i u naše doba nije zaustavljen, t. j. nova prezimena i pored stalnih i utvrđenih neprestano se stvaraju, jer ih izaziva svagdašnja potreba. U mnogim većim selima (naročito u Slavoniji) ima mnogo porodica ili kuća, a malo porodičnih imena. U Babinoj Gredi na pr. na 1000 kuća otprilike dolazi 12 osnovnih prezimena, u selu Sikirevcima odmah do Babine Grede na oko 400 kuća samo 7 osnovnih prezimena, u selu Bošnjacima ima samo Lešića oko 130 kuća. Za vlast je dakako od važnosti samo osnovno prezime, ali se u samom selu pripadnici pojedinih kuća ili porodica istoga prezimena znaju i prezivaju po drugim, novim prezimenima. Tako na pr. u Bošnjacima ima Lešića, koji su samo »po pismu«, t. j. u službenim knjigama Lešići, a »po selu«, t. j. kako ih zovu u selu, oni su Nikolići, Petrovići, Ivanići i t. d. U ličkim selima dobiva se na pr. ovakav odgovor, kad se pita za porodično ime: »Iz pisma« zovu se Starčevići, a mi im rečemo Petrići.«

nam primjer pruža nova Turska, koja stalni onomastički sistem dobiva tek u naše doba. Tvorac i reformator moderne Turske Kemal-paša Ata Turk donosi 1934. zakon o porodičnim imenima, koji u prvom svom članu određuje, da je svaki pripadnik turske države dužan uzeti porodično ime i unijeti ga u stambeni registar i rodni list i mora ga upotrebljavati u svima javnim i privatnim odnosima zajedno sa svojim ličnim imenom. Zakon u svom 3. članu propisuje čak, da u govornom i pisanom jeziku porodično ime dolazi na prvo, a lično ime na drugo mjesto.

II.

Porodična imena u našem jeziku najčešće postaju od posvojnih pridjeva na -ov, -ev, t. j. od očeva je ličnog imena ili od riječi, kojom se označivalo očevo zanimanje ili kakvo svojstvo, načinjen pridjev (Petrov, Pavlov, kovačev, majstorov, Bošnjakov), kome je onda pristupio deminutivni nastavak -ić (kao grad-ić, prst-ić), i takva je tvorba značila upravo Petrov, kovačev, majstorov, Bošnjakov mali sin. Nosilac posesivnosti u takvoj tvorbi bio je nastavak -ov, -ev, a -ić, koji je primarno bio deminutivni sufiks, prestaje vršiti funkciju deminucije, a dobiva novu funkciju, t. j. poimeničuje posesivni pridjev označujući rodovsku i porodičnu descendenciju.[5]

U bugarskom i u ruskom jeziku posvojnom pridjevu obično ne pristupa nastavak -ić, nego za prezime služi sam posvojni pridjev (cf. Solovljev, Petrov, Kostov). Takvih tvorba ima i kod nas u Slavoniji, Srijemu, Bačkoj i Banatu kod Hrvata i Srba (cf. Jakovljev, Mirkov, Popov, Stojkov, Vlajkov), a u prošlosti ih je bilo još više. Ima ih i na otocima srednje i sjeverne Dalmacije (cf. Stojanov, Jerolimov, Miškov). Takva porodična imena su pravi patronimici. Kao prezime može služiti gdješto i posvojni pridjev na -in, sam ili s deminutivnim nastavkom -ić (cf. Grgin, Marin, Nenin, Terzin, Vuin, Vlainić, Vlajinić).

Ali među našim prezimenima ima neobično mnogo tvorba na -ić, a to -ić nije pristupilo posvojnom pridjevu na -ov, ev, nego je od ličnog imena (Petar, Grgur, Andro, Ante, Stipan) ili od riječi za zanimanje (kovač, kolar) načinjen izravno deminutiv (Petrić, Grgurić, Antić, Andrić, Stipanić, Kovačić, Kolarić, Horvatić i sl.) U takvim tvorbama nedostaje elemenat posesivnosti, i one su prvobitno bile pravi deminutivi (ili hipokoristici), t. j. značile su mali Petar, mali kolar i t. d. (cf. i danas Ivić, Franić, Vladić, kako roditelji često nazivlju odmila svoje dijete). Takve su tvorbe tek u svojoj sekundarnoj upotrebi postale porodična imena. Slično je i s kajkavskim prezimenima na -iček, gdje su upravo dva deminutivna nastavka ič-ek (štok. ić-ak) pristupila ličnom imenu (cf. Pavliček, Juriček, Ivaniček, Lovriček, Vlašiček).

[5] Rocznik slawistyczny XIV, 86, Skok u ocjeni S. Rospond: Poludniowo-slowiańskie nazvy miejscove z sufiksem – itj.

Porodična imena tipa Blažićević, Grgićević, Ivićević postala su od deminutiva Blažić, Grgić, Ivić, od kojih je načinjen posvojni pridjev Blažićev, Grgićev, kojima je onda pristupio nastavak -ić. Nastavak -ac, koji češće susrećemo u našim porodičnim imenima, pristupa ili posvojnom pridjevu na -ov, -ev (Jovanovac, Markovac, Rakovac) ili, kad je prezime načinjeno prema zavičaju, imenu mjesta (Vukovarac, Somborac). Porodična imena mogu u našem jeziku postati i od materina imena (Agatić, Anić, Barbarić, Jagić, Katić, Mašić, Nežić). To su deminutivi, kojima je vjerojatno bilo primarno značenje: sin, koji se poslije očeve smrti rodio od majke Kate, Ane, Agate, Jage, Neže, Maše ili je majka bila poznata zbog neke naročite osobine, a moglo se tako nazvati i vanbračno dijete.

Velik je broj porodičnih imena u našem jeziku, koja su postala po kakvom nadimku (pridjevku, prišvarku), koji se davao zbog kakve tjelesne, moralne ili uopće kakve osobine, navike i sl., koja je bilo u čemu odudarala, a mogla se ticati lično pojedinca ili njegove porodice, narodnosti, kraja, odakle je došao, vjere i t. d. U takvim tvorbama često susrećemo mnogo originalnosti, duhovitosti, pronicljivosti, težnje za ruganjem i šalom. Ovamo pripadaju lična imena, imena životinja, biljaka, plodova, riječi za oznaku starosti, rodbinskih veza, jela, različnog oruđa, praznovjerja i sl., koje ili same služe kao prezimena ili su prezimena od njih izvedena. Te nam tvorbe očituju neobičnu širinu i dubinu stvaralačke snage naših naroda. Donosim ovdje nekoliko tipova takvih prezimena iz službenog Imenika javnih službenika Hrvatske i Slavonije, Zagreb 1906, iz Šematizma eparhije pakračke za godinu 1898 i iz Plemenskog rječnika lička-krbavske županije (Zbornik za narodni život i običaje Jug. ak., knj. 21, sv. 1, str. 285–344). Od svih tih riječi ima, dakako, i velik broj izvedenica. Prezimena, koja su postala: a) od ličnog imena: Anton, Augustin, Blažek, Broz, Budimir, Filip, Gašpar, Gostimir, Grgur, Jug, Juras, Marač, Marijan, Njegovan, Osman, Perat, Radoslav, Velemir, Velimir, Vladimir, Vujasin, Vukas, Vuksan. – b) od imena životinje: Čagalj, Čorak, Ćuk, Gak, Gavran, Golub, Grmuša, Jarebica, Jelenić, Jelenka, Ježek, Karas, Kokot, Komar, Konjević, Konjović, Kopun, Kos, Kozlica, Kurjak, Kvočka, Kukavica, Labudić, Lastavica, Lepir, Lisac, Lisica, Luben, Mačak, Maček, Medved, Mravak, Muha, Oroz, Oslić, Patak, Paun, Piplica, Pupavac, Puran, Ptica, Ptiček, Rak, Slavujac, Šljuka, Vrabac, Vrabec, Vuk, Vuga, Zeba, Zajc, Zec. – c) imena biljke ili ploda: Blitva, Bukva, Drača, Grahor, Jasika, Javor, Javorina, Koren, Kruška, Misirača, Narančić, Ovas, Peršun, Pšenica, Smokvina, Travica, Žafran. – d) od riječi za dijelove tijela: Batak, Brnjica, Desnica, Dlaka, Drobac, Surla, Trtica, Žila. – e) od riječi za hranu ili jelo: Baškot, Cicvara, Gibanica, Kajgana, Kiselina, Korica, Krušac, Ječmenica, Popara, Proha, Skorup, Uštipak, Varenika. – f) od riječi za oruđe i različite predmete: Baglama, Bakrač, Budak, Bukarica, Cjepanica, Čanak, Čavlina, Čutura, Gužvica, Kantar, Klipa, Klipina, Kundak, Križ, Lopar, Motika, Pećina, Pepeonik, Poluga, Poskurica, Pralica, Prečanica, Randa, Sikirica, Stula, Tesla, Torbica, Tojaga, Varićak, Vatralj. – g) od riječi za rodbinske sveze i oznaku starosti: Amidžić, Burazer, Burazor, Čiča, Do-

mazet, Dozet, Nećak, Starčić, Starec, Strika, Svast. – h) od riječi, koje označuju stepen državne ili crkvene hijerarhije: Ban, Biškup, Car, Despot, Erceg, Knez, Kralj, Remeta, Župan. – i) od riječi za zanimanje i nomina agentis: Adžija, Barjaktar, Birač, Bravar, Ćurčija,[6] Dugandžija, Hajduk, Kaštelan, Kaluđer, Kartalija, Kockar, Klobučar, Končar, Lončar, Mazalica, Mastilica, Mutabdžija, Oklobdžija, Poturica, Prebeg, Predavec (starosjedioci, koji su se predali Turcima i služili u njihovoj neredovitoj vojsci), Ribar, Samardžija, Serdar, Skok (koji je Uskok ili koji ima značajke Uskoka), Žagar. – j) od toponimičkih imena: Beč, Brestovac, Cetina, Dubrovac, Gerovac, Krbavac, Misir, Pećanac, Velebit, Zagorac. – k) od riječi, koje imaju izvor u narodnom praznovjerju: Gatalica, Sotonica, Vilenica, Vještica, Vrač, Vračar, Vunjak. – l) od riječi za bolesti: Groznica, Kuga. – m) od riječi za oznaku vremena i godišnjih doba: Mrak, Mraz, Oblak, Oluja, Sjever, Studen, Svakidan, Veljača, Zima. – n) od apstraktnih imenica: Busija, Muka, Navala, Opala, Polovina, Popravak, Požar, Razum, Suša, Šteta, Tišma.[7] – o) od pridjeva ili participa: Čađen, Mlađen, Popržan, Popržen, Zaklan. – p) od stranih riječi, najviše iz romanskih jezika: Armada, Basta, Bolta, Eror, Korda, Muselin, Nakarada, Šuper, Varda, Vizir, Vuruna. – r) od složenica: Banjeglav, Bjelobaba, Bodegraj, Crnobrnja, Crnokrak, Derikrava, Gologaža, Galogaža, Gazibara, Krivokuća, Krivošija, Mastikosa, Milobara, Mrkobrad, Munižaba, Palikuća, Pecikoza, Pletikapa, Ražokrak, Sitvuk, Stanivuk, Stokuća, Svrzikapa, Traživuk, Tvrdorijeka, Uščebrka, Vukobrad, Vukoder, Vodogaz, Zjajvuk.

Maretić navodi i profilaktična imena, t. j. takva, koja su praznovjerni roditelji davali djeci, da bi od njih tobože otklonili u životu nesreću (cf. Grdan, Grđan, Grubić, Grubišić, Grubor, Mrkša, Mrkšić, Mrkušić).

III.

Rekli smo, da su državna organizacija i administracija najviše pridonijele, da se onomastički sistem dvaju imena, t. j. ličnog i porodičnog ustalio i da je zamijenio prvobitni jednoimeni onomastički sistem. Između evropskih naroda najprije se to dogodilo kod Francuza, i to u početku samo kod povlaštenih slojeva, koji već u ranom Srednjem vijeku pored ličnog imena počinju uvoditi i porodično ime. Francuski kralj Henrik II izdaje 1556. naredbu, po kojoj se kažnjava svaka osoba, koja bi bez dopuštenja promijenila svoje porodično ime. To se odnosilo, dakako, na plemstvo, ali su se za plemstvom brzo počeli povoditi i ostali slojevi,

[6] Od Ćurčija postalo je dalje stezanjem Ćûrčîn, od Ćurčijin (sin), cf. Hàdžîć od Hàdžijić, Mûftîć od Mûftijić, Dèlîć od Dèlijić.

[7] Po Daničiću, Korijeni 84, od tištma, srodno sa tištati. U Vuka, Ivekovića, Pavlinovića isto što naloga, navala, stiska. Riječ je stara, imaju je već pisci XVIII v. Bačić, Banovac, Kanižlić i Tomiković. Ispor. i zapis u manastiru Rmanju (Lj. Stojanović zap. i natp. 5, 117): Igumenom Vasilijem zovomi Tišmom.

tako da je potkraj 16. stoljeća porodično ime pored ličnog postalo opće. Bavarska je dobila zakon o imenima 1677., Austrija 1776., Pruska 1794., a Turska tek 1934., i ti zakoni vrijedili su za sve stanovništvo, a ne samo za povlaštene slojeve. Državne vlasti počele su provoditi popis stanovništva radi državne statistike, i tako su porodična imena morala postati stalna, nasljedna i nepromjenljiva.

Kod naših naroda susrećemo upotrebu porodičnih imena vrlo rano. Obilna onomastička građa nalazi se u mnogobrojnim ispravama i spomenicima javnog i privatnog života počevši već od XIII stoljeća. Spominjemo samo najvažnije: Acta croatica (izd. Kukuljevićevo i Šurminovo), Codex diplomaticus (I–XV knjiga), Monumenta ragusina (knj. I–II), Povijesni spomenici grada Zagreba (I–XI, sabrali i izdali I. K. Tkalčić i E. Laszovski), Lopašićevi Urbari i Spomenici Hrv. Krajine i Smičiklasovi spomenici o Slavoniji XVII stoljeća (sve izdanja Jug. akademije), K. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens, II i III (1901–1903), Miklošićeva Monumenta serbica, Pucićevi Spomenici, Svetostefanska hrisovulja, Dečanske hrisovulje, hrisovulja Dušanova (oko 1348., cf. Glasnik srpskog učenog društva 15, 264) i Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi (knj. I–VI, Beograd 1902–1926). Svi nam ti spomenici pružaju obilno potvrda o porodičnim imenima na čitavom području našega jezika već od XIII i XIV stoljeća, i to ne samo kod pripadnika povlaštenih slojeva, nego i kod običnih građana i ljudi. Ta je upotreba stalno potiskivala stariju upotrebu golog ličnog i očeva imena, po kome se prvi potomak nazivao, i taj bi se proces vjerojatno na čitavom području našega jezika završio isto onako kao i kod zapadnoevropskih naroda, da velik dio naših zemalja nije u XV i XVI stoljeću došao pod tursku vlast. Tursko gospodstvo nad našim narodima zaustavilo je taj proces, a u Sloveniji, koja nije bila pod turskom vlašću, taj je proces završen u XVI i XVII vijeku. Kao svi semitski i orijentalni narodi Turci nisu poznavali čvrstog onomastičkog sistema dvaju imena – nisu ga poznavali ni stari Grci (cf. Sokrat, sin Sofroniskov, Tukidid, sin Olorov) – nego imena stvaraju prema neposrednom pretku (ocu, djedu), mijenjajući ga kod svakog koljena.[8] U svojoj administraciji služili su se Turci takvim sistemom i u našim zemljama, i tako zaustavili raniji razvoj, po kome su stalna porodična imena sve više dolazila u upotrebu mjesto individualnog i očeva imena. Ne može se stoga prihvatiti mišljenje Maretićevo (Rad. Jug. ak. 81, 84), da »u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Crnoj Gori, Hercegovini vlada od pamtivijeka evropski običaj, da se prezimena ne mijenjaju od sina na sina ... i da je u tim zemljama mnogo prije nestalo pravoga narodnoga običaja nego u Srbiji, koja je starome običaju dulje ostala

[8] U ispravi sarajevskog suda iz 1527. navode se kao svjedoci: Hasan, sin Ismaila, Oruč, sin Jusufa, Hasan, sin Abdullaha, Haman, sin Abdullaha iz sela Otigošća, Demirhan, sin Abdullaha iz sela Trnovci i d. U jednoj lat. ispravi iz 1638. zabilježeni su Aly, filius Abu Talib, Abubekir, f. Abu Kahun, Omer, f. Hatam, Osman, f. Uffan i t. d. (cf. Starine Jug. ak. 17, str. 79 i 80).

vjerna«. Vidjeli smo, da je nasljedno porodično ime ušlo u običaj u zapadnoevropskim zemljama postepeno tek u XVI, XVII i XVIII stoljeću, a iz spomenutih spomenika s područja stare srpske države može se zaključivati, da su se porodična imena počela bilježiti na tom području prije turske dominacije. Svetostefanski hrisovulj (Beč, 1890), koji je dao napisati Stefan Uroš II Milutin 1318. sagradivši iznova crkvu sv. Stefana u Bańskoj i bogato je obdarivši, sadržava bogatu toponomastičku i onomastičku građu. U tom se hrisovulju navode mnogobrojna imena meda i ļudi 50 poklońenih sela i katuna. Samih ličnih imena ima nekoliko stotina, i ta gola imena predstavljaju jamačno prvobitni jednoimeni onomastički sistem, koji je u to doba bio u upotrebi. Međutim pored golih imena u denominaciji ļudi ima potvrda, gdje se uz ime nalazi ili nadimak, deminutiv ili oznaka, načinjena od posesivnoga pridjeva, koja se po svom obliku poklapa s pravim patronimikom, samo joj nedostaje drugi važan elemenat, stalnost ili nepromjenljivost, t. j. ta patronimička oznaka vezana je samo uz lice, koje ju nosi. Navodimo potvrde za nadimak ili deminutiv, iz kojih su se mogla razviti prava prezimena: Vojihna Bojićь (28),[9] Hrane Lulićь, Bogdanъ Veleglavъ (29), Radoslavъ Zlatokosъ. Strojilo Velimirićь (30), Radota Dudetićь (34), Beloslavъ Drag'tićь. Druže Radomirićь, Stanimirъ Brat'haničь. Patronimici, načinjeni od posesivnog pridjeva: Dobroslav Step'kovićь (23), Vojihna Dobrodêvić (28), Hranislav Maďerović[10] (28), S'mil' Srьdanovićь (29), Bogdanъ Predilovićь Mojanъ (32), Rajko Bratanovićь, Hranislavъ Hrьsovićь, Rajulъ Draganovićь (34), Staverъ Kragujevićь, Vojihna Ljubojevićь, Beroje Stankovićь (35). Istu onomastičku sliku pružaju Dečanske hrisovulje, koje su nešto mlađe i sadržavaju još bogatiju građu. I tu prevladava golo ime u denominaciji, ali ima i deminutiva ili hipokoristika: Milošъ Berislaljićь (6) = mali Berislavov sin, Prьvoje Bratoslaljić (9), po ocu Bratoslavu; ima i Bratosaljić; Pobratъ Budislajićь (10), po ocu Budislavu, u sva tri deminutiva ispada v ispred lj; ispor. Budislavić (Mon. croat. 60); Bogoje Dobrobudićь (8), po ocu Dobrobudu, Radoslavъ Draž'čićь (9), po ocu Draško, ispor. patronimik Drašković; Vitanъ Milovaničь (9), po ocu Milovanu, Milošъ Utolčićь (12), po ocu Utolu, cf. Popъ Utolъ a synъ mu Gojislavъ (11); Dragoslavъ Bogišićь (12), po ocu Bogiši; Rudъ Dobromislićь (14), po ocu Dobromyslu; Rajko Bog'šićь (15), po ocu Bog'ši i t. d.

Nadimci: Umenъ Bratujevićь Drokunъ (5), Bogoje Blьsović (8), cf. busović = telal, praeco; Hranislavъ Grьbavčićь (12); Rajko Krušev'cь (14), cf. selo ili zaselak Kruševac u staroj srpskoj državi blizu Dečana; Pribislavъ Šapranъ (17, cf. u istom selu Grmočelju Drajko Šapranovićь, Deč. hris. 60), Smilъ Kusačićь (15), cf. Kusak, mjesno ime u staroj srpskoj državi (Mon. serb. 199); Milošъ Lojeoča (15), vjerojatno u svezi s lojiti = ulagivati se; Tvrьdoje Bal'vanъ (15) i t. d.

[9] Broj u zagradi znači stranu Svetostefanskog hrisovulja i Dečanskih hrisovulja.
[10] Sin maďerov, cf. grč mágeiros (kuhar).

Patronimici: Dragošь Bogdanovićь, Hvaloje Ivanovićь, Milošь Pobratovićь (5), Bogoje Berojevićь, Mil'ko Bogdanovićь (6), Dragošь Šakojevićь (7), ispor. na istoj strani Dražoje a synь mu Šakoje; Miloš Ivanovićь (8); Bogoje Živaljevićь (11); Dmitrь Milovanovićь (15); Raš'ko Dabojevićь (15), cf. Dabojevići, selo u Bjelopavlićima; od Dabojević postalo je sažimanjem Dabović i t. d.

Crkva je u Srednjem vijeku strogo zabranjivala bračnu vezu među bližim rođacima, pa je zbog toga dolazila u sukob i sa svjetovnom vlašću. Da se toj dužnosti zadovolji, morali su svećenici dušobrižnici voditi točnu evidenciju o svojoj pastvi. Oni su po svojoj dužnosti morali voditi knjige (matice vjenčanih, rođenih i umrlih), u kojima je denominacija rodovska i porodična bila od najveće važnosti. Naročito su se u katoličkoj crkvi takve knjige morale voditi poslije Tridentinskog koncila. U Bosni i Hercegovini u vrijeme turske vlasti vodili su dušobrižničke poslove za katoličku pastvu franjevci, a za pravoslavnu svjetovni svećenici i kaluđeri. U njihovim maticama ili jednostavnim zapisima, koliko su nam se sačuvali, nailazimo na porodična imena, koja nose sve značajke stalnih porodičnih imena, od kojih mnoga i danas žive. Dovoljno je spomenuti same franjevce XVII stoljeća Matiju Divkovića, Stjepana Matijevića, Pavla Papića, Ivana Bandulavića i Ivana Ančića, koji su se svi rodili u Bosni i poznati su nam po svojim književnim radovima. U razdoblju od XVI–XVIII stoljeća iselilo se iz Bosne i Hercegovine u Dalmaciju, Hrvatsku, Slavoniju i Ugarsku mnogo naroda svih triju vjera, a na njihove zemlje naseljavale su turske vlasti seljake i pastire iz južnih krajeva, najviše iz Poibarja, Polimlja, Potarja, od Pive i Morače, kod kojih je kao ranijih podanika turskih već bio uobičajen sistem nazivanja po najbližem svom pretku ili po zanimanju.

I među muslimanima viših i najviših socijalnih slojeva (među begovima i spahijama) u Bosni i Hercegovini susrećemo stalna i nasljedna porodična imena, ali su to mahom potomci nekadašnje bosanske vlastele, koja je ili iz ličnih razloga, ili da sačuva svoj povlašteni položaj dobrovoljno primila islam. Porodična imena Branković, Borovinić, Filipović, Hercegović, Hrasnica, Hranušić, Ljubović, Predojević, Vidaić, Vranešević čuvaju se kao porodična svetinja i prenose s koljena na koljeno, ma da je utjecaj turskih vlasti i njihova onomastičkog sistema bio i kod njih vrlo jak. Muslimanske redove u Bosni znatno su pojačavali i pravi Turci, koji su po službenoj dužnosti kao vojnici i državni službenici dolazili u te krajeve i tu ostajali. Takvim došljacima pripada i poznata begovska porodica Čengića u Hercegovini. Ako dodamo, da se veliki broj muslimana poslije Karlovačkog mira 1699. iz oslobođenih oblasti u Podunavlju, Slavoniji, Hrvatskoj i Dalmaciji vratio u Bosnu i Hercegovinu, pa mnoge činovničke porodice, koje su poslije okupacije Bosne 1879. i aneksije 1908. iz svih krajeva Austro-Ugarske došle u Bosnu i ondje ostale, onda nam je razumljivo veliko onomastičko šarenilo u toj našoj oblasti.

IV.

Promatrajući na osnovu najstarijih pisanih spomenika historijski razvitak onomastičkog sistema u našem jeziku s obzirom na njegovu geografsku raširenost, očituje se ovakva razvojna crta. Prije dolaska Turaka onomastički sistem na čitavom području našega jezika bio je uglavnom jednak, t. j. u denominaciji ljudi prevladavao je sistem golog imena (jednoimeni sistem), ali je sve složenija društvena stvarnost tražila, da se pored ličnog ili individualnog imena sve češće javlja denominacija po zanimanju, po nadimcima ili po očevu (rijetko materinu) imenu. Dominacija turska zaustavila je taj proces, i on se nesmetano razvijao dalje samo u krajevima, koji su bili izvan turske vlasti. U sjeverozapadnoj Hrvatskoj i u Istri podudara se taj razvitak sa sličnim razvitkom u Sloveniji. Bogata onomastička građa, koja se nalazi u 5. knjizi Tkalčićevih Povijesnih spomenika grada Zagreba u drugoj polovini XIV stoljeća potvrđuje nam tu pretpostavku. Uz jednoimeni sistem, koji prevladava u gradu Zagrebu XIV stoljeća, javlja se i sistem filijacije, a nadimci uz imena pokazuju sve karakteristične osobine, iz kojih su se kasnije mogla razviti prava porodična imena. Patronimici su još vrlo rijetki. U latinskom tekstu najčešće se navodi golo ime: Georgius contra Stephanum, Clemens contra Iuanum, Thomas contra Paulum i t. d., ili se uz ime bilježi zanimanje: stacionarius, famulus, jobagio. pellifex, mercennarius i t. d. Kako je tada u Zagrebu pored Hrvata bilo i naseljenika Nijemaca, Talijana i Madžara, susrećemo pored ličnog imena češće oznaku: Gallicus, Hungarus, Teutonicus, Bohemus. Da je tih naseljenika bilo mnogo, najbolje se vidi po tome, što je u gradskom sudu pored predsjednika suda, koji je mogao pripadati bilo kojoj od spomenutih narodnosti, bilo i osam prisežnika, po dva od svake narodnosti, a kada je 1377. bilo birano uz njih i 20 zastupnika (consiliarii), onda je i u njihovu sastavu bio strogo proveden princip proporcionalnosti po narodnostima. Sve veći broj stanovnika i potreba diferencijacije izaziva bogatstvo u tvorbi ličnih imena. U tim tvorbama prevladavaju deminutivi i hipokoristici, ispor. Ivček, Ivek, Ivko, Ivšić, Ivančec, Ivančić, Ivana, Ivanica, Ivanka; Vlček, Vlčić, Vlčinić, Vlk, Vlkan, Vlkanić, Vlkec, Vlkmanić, Vlkmanica, Vlčković, Vlković, Vlkovica, Vlkovoj, Vlkovojec; Vida, Videc, Vidko, Vidkovica; Draga, Dragava, Dragčica, Dragica, Dragoj, Dragonja, Dragoš, Dragovan, Dragoslav, Dražić, Draško, Draža i sl. Nadimci pokazuju pravo šarenilo u svojoj tvorbi. Najčešći su nadimci po zanimanju. Uz lično ime susrećemo ovakve nadimke: Brodarić, Filar, Hlebopek, Hlebopečica Kata, Iglar. Iglić, Kipar, Kiparić, Kovač, Kovačić, Kozarić, Lokotar, Malar, Mlinar. Mošnar, Mošnarić, Orožnik, Orožniković, Platnar, Rakar, Ribar, Ribarić, Sedlar, Šoštar, Šoštarić, Šišaković (šišak = kaciga, šljem), Špan, Solar, Solarić, Žitarić. Po kakvoj fizičkoj ili moralnoj osobini ili nedostatku nadimci su ponajviše smiješni i porugljivi, često duhoviti i originalni, tako: Babojeb, Biškup, Devetisodec, Grd, Grdak, Grdavac, Grdec. Grdina, Grdonja, Guzka, Guzica, Guzičić, Grdogaj, Hudolep, Hudolepec.

Hudolepović, Juha, Kratkaroka, Kukavičić, Kopon, Kopun, Koponović, Maček, Mehotreb, Milogled, Osmonog, Paradečalma (češće), Pazar, Pazarić, Pravdić, Prdić, Puh, Sprdnen, Škurjanec, Štakor, Tepec, Vuglen, Volek, Vrag, Vragović, Zdalkalep (?), Zlatobradičić. Proces asimilacije u Zagrebu počeo je vrlo rano, i to se može zaključiti po tvorbi mnogih nadimaka, u kojima hrvatski sufiks dolazi na tudu osnovu: Gemez, Gemzina, Gemzinović, Gozel (Gocel), Gozlević, Huzaren, Huzar, Huzarenović, Hergotinica, Herketić, Herko, Herkovica, Lojtra, Lojtrić, Nandrag, Nandragović, Ortof, Ortoflić, Plaht, Plahtić, Putan, Putanić, Hermanov sin postaje Hermanić, Šibov Šibić ili Šibičić, štacunarev Štacunarić. Od imena Odolas[11] nastaje Odolašević, od Dolas Dolašić, Delašić, od Augustin Augustinović, od Andrija Andrejević, od Križan (Crisanus) Križanić. Po imenu majke Agate ima deminutiv Agatić, Borke Borčić, Magde Magdić ili posesivni pridjev na -in: Dragyn Thomas, Grdnyn Georgius, Jelchyn Ivan, Babin Ivan. Po nacionalnoj pripadnosti pored spomenutih Hungarus, Bohemus, Teutonicus ima Vogrin i nekoliko puta Cigan i Cygan; a po mjestu, odakle je tko: Zagor(e)c, de Černomer(e)c, de Gračan, de Mikulić, de Jarun i t. d.

Sasvim je druga slika onomastičkog sistema, kako nam je pružaju Lopašićevi Urbari (od 1486–1686) i Spomenici Hrv. Krajine (I, od 1479 do 1610; II, od 1610 do 1693; III, od 1693 do 1780). Istina, u najstarijim urbarima (Modruški iz 1486, Urbar grada Dubovca iz 1579 i 1581) čuva se još tu i tamo jednoimeni sistem golog imena, pa sistem filijacije, oznake po zanimanju ili kraju, odakle je tko, ali uglavnom prevladava sistem dvaju imena, t. j. porodična imena, bilo da su pravi patronimici, bilo da su postali od deminutiva i nadimaka, dobivaju stalnost i nepromjenljivost. To se može razumjeti iz okolnosti, što su urbari zamjenjivali na neki način današnju gruntovnicu i katastar, a obično su donosili i registre tlake i daće, pa je trebalo utvrditi identičnost pojedinca, a to se moglo postići samo tako, da je svaki pojedinac imao svoje stalno i nepromjenljivo porodično ime, koje je s oca prelazilo na sina. Mnogobrojni spiskovi vojnika u Lopašićevim Spomenicima Hrv. Krajine pružaju u tom smislu bogatu i uvjerljivu onomastičku građu. Mnoga od tih prezimena žive još i danas.

S istih razloga nalazimo stalan onomastički sistem dvaju imena u Glagolskoj notarskoj knjizi vrbničkog notara Ivana Stašića (izdanje Staroslavenske akademije krčke, 1911). Notarske knjige bile su prave gruntovne knjige, i pojedinci su na osnovu njih ili prijepisa iz njih mogli dokazati pravo vlasništva.

U spomenutoj notarskoj knjizi nalazi se oko 800 porodičnih imena iz Vrbnika na Krku i njegove okoline u vremenu od 1637.–1652. Mnoga od tih prezimena sačuvala su se do danas. Zanimljivo je za tvorbu tih prezimena, da su u golemoj većini deminutivi na -ić tipa Antončić,

[11] Muško ime Odola je po svoj prilici u svezi s glag. odoljeti i znači vjerojatno Victor. Njegove su inačice Odeljan, Odolja, Odoljen (cf. ARj s. v. Odola). Daničić u rječniku starina navodi potvrdu iz Mon. serb. 31: Ja Odola, sinъ Predenъ isъ Krajina.

Juranić, Martinčić, Matanić, Milošić, Božanić, Barbarić, Dvorničić, Fugošić, Magašić, Mrakučić, Parčić, Tomašić, Topolić (Topol), Trinajstić, Vitezić, Volarić, Žgonbić. Pravih patronimika, koji su izvedeni od pridjeva na -ov (-ev) -ić, ima samo 14, i jedan na -ov-ac. Navodim ih redom: Barićević, Dobrijević, Dujmović, Dužević, Jugović, Jurković, Mavrović (od Mavrov, a to od Mavro, ispor. selo Mavrov na Krku), Morović (od Moro = Maurus), Ostrogović, Pilčević, Pohmijević, Šmrikovac, Tomković, Valković, Vlahović. Gotovo sve te patronimike susrećemo u Lopašićevim Urbarima ili Spomenicima Hrv. Krajine. I pored stalnog porodičnog imena bilo je i nadimaka. Tako su Juraj Šparožić i Juraj Brusić imali nadimak Bilac, a njihove porodice Bilci, Matija Ostrogović i njegova porodica bili su Dubani ili Dubanići, Ivan Dvorničić i njegova porodica zovu se i Ivančići, Ivan Volarić i njegova porodica Jurčići, Harbić Mara i njena porodica Kmeti, Juraj Bozanić i njegova porodica Vodopije, pok. Matija Ostrogović i njegova porodica Ježeščići, Matija Dvorničić i njegova porodica Marguti, Bolonići su bili Tripani ili Tripanići. Po mjestu rođenja Kata Fugošića bila je Baščanka, a neka Kata Dobrinjka.

Prezimena u gradu Rabu, kako se navode prema popisima bratovštine sv. Krištofora (od XV stoljeća dalje) i prema štampanim prijepisima isprava od 1600. do 1780., koji se čuvaju u župnom arkivu u Rabu (cf. Srpski etnogr. zbornik 38, str. 312 i 313) potvrđuju, da je onomastički sistem dvaju imena kod patricija i pučana grada Raba od XV stoljeća dalje bio već ustaljen. Mnoga porodična imena žive još i danas. Sporiji je proces bio na selima, jer se u spomenutim popisima imena seljaka navode još po nadimcima ili po zanimanju. Sličan je proces bio i u gradu Pagu. Iz sačuvanih popisa patricijskih porodica i pučana 1399., 1409. i 1433. g. vidimo (cf. Srpski etnogr. zbornik 38, str. 317–319), da su građani novoga Paga, u koji su se preselili iz stare Kise i Staroga grada, već u XV stoljeću imali stalna porodična imena. Od XVI do XIX stoljeća vrši se stalno i lagano doseljavanje na otoke Rab i Pag iz velebitskog Podgorja i Like, zatim sa Kvarnerskih otoka, iz Istre, Zadra i dalmatinskog kopna. Novi naseljenici donose sa sobom ustaljeni onomastički sistem, a neki od njih, koji se žene i odlaze na ženino imanje (»na lašte«), napuštaju svoje prezime i primaju ženino.

Kakav je sistem denominacije bio u Splitu, vidi se najbolje iz spomenutog već Supetarskog kartulara, koji nam pruža onomastičku građu s kraja XI stoljeća. Ta građa obuhvaća uglavnom lična imena (muška i ženska) latinska i hrvatska. Kako samo lično ime nije moglo zadovoljiti potrebe sve složenijeg gradskog života u Splitu, u kome su pored autohtonog romanskog stanovništva počeli da se sve više afirmiraju i slavenski došljaci Hrvati, pored golog ličnog imena počinje da se javlja i sistem filijacije, koji se bilježi na različite načine s naznakom imena očeva, gdjegdje majčina, vrlo rijetko i oca i majke. Prije smo već spomenuli, da ima i nadimaka, i to latinskih i hrvatskih. Iz te onomastičke građe izveo je prof. P. Skok u lingvističkoj obradi Kartulara (str. 257) važan zaključak, da su se Hrvati počeli naseljivati u bizantsko-roman-

skom Splitu mnogo prije svršetka XI stoljeća i da je potkraj toga stoljeća hrvatski jezik u Splitu živio u simbiozi s romanskim. U čitavoj onomastičkoj građi Kartulara nalazi prof. P. Skok samo u jednom sigurnom primjeru porodično ime, koje je zabilježeno u obliku Uilkiki, a koje on čita Vučić. Po svom obliku to je upravo deminutivna tvorba i značila je mali sin oca, koji se zvao Vuk, ili je čisti hipokoristik (ispor. imena od milja Vladić, Antić, Franić), a tek u daljem razvoju i sekundarno postao je porodično ime.

U latinskim i talijanskim ispravama XI i XII stoljeća pored ličnih imena, koja se u denominaciji ljudi najčešće upotrebljavaju, spominju se pored ličnih gdješto i imena plemena, roda ili porodice. Tako u Popisu zemalja samostana sv. Ivana u Biogradu kod Zadra iz 1059. zabilježen je Pribinne Gussichi (cf. Rački doc. 163); u ispravi Petra Krešimira iz 1069. stoji u tekstu »iuxta terram Mogorouici« (cf. doc. 75); u Splitu 1178. »alcuni Schiauoni Cucaro« (cf. Codex dipl. 2, 156); u Zadru 1183., zabilježeni su Radonja Virović, Tolimir, sin Stjepana Šubića i Murun Ščemeščević (Scemesceuich, cf. Codex 2, 186); u Zadru 1189. Toliša Tugomirić ... Milonja sa sinom iz plemena Kršelac (de Genere Criszelzo, cf. Codex 2, 234); u darovnici samostanu sv. Krševana u Zadru 1194. Lapčani Ljuboš i Vučin, Polečić Kozan, Hljevljan Vratko, Kamenjanin Dragoš Toljeni, Ramljanin Mireša i t. d. (cf. Codex 2, 268); u Zadru 1201. Prediha Lapčanin (natione Lapcianus cum filio Dragomiro, cf. Codex 3, 2). U potvrdi crkve sv. Petra u Bubnjanima kod Zadra 1207. među osnivačima crkve, koji su zabilježeni samo po ličnom imenu svome i svoga oca, navode se i Nikola i Prodan Gusići, sinovi Dominikovi, a među svjedocima Dujam Mogorović, Tatar Hljevljanin, Čudomir Kačić, Jutroš i Slavomir Lisničići, Pavoš (?) Virević, Strojko Dlamočanin i Uste (?) Čudomirić. Po svojoj tvorbi sve su to ili deminutivi (Čudomirići, Gusići, Kačići, Šubići, Tugomirići), ili toponimička imena (Lapčani, Hljevljan, Kamenjanin, Dlamočanin), ili nadimci (Kukar, Kršelac), ili patronimici (Mogorović). Sva su ta plemena imala u staroj hrvatskoj državi povlašćeni položaj, pa kako su privilegije prelazile na potomke, t. j. bile nasljedne, moralo se i plemensko ime prenositi na nasljednike, jer je ime u pismenoj ispravi ili oporuci bilo jako dokazno sredstvo o pripadnosti plemenskoj s jedne strane, i o stečenom pravu na privilegije s druge strane. Ima isprava, u kojima se pod plemenskim imenom navodi čitav niz ličnih imena, koja su pripadala različnim porodicama, t. j. pojedine porodice jedne veće plemenske zajednice nisu još imale svojih posebnih imena. Tako na pr. u ispravi iz 1190., kojom Dubrovčani ugovaraju mir s Kačićima, navode se pod nomina Cazichorum, qui iurati sunt 15 muških ličnih imena, koja pripadaju plemenu Kačića, ali različnim porodicama (cf. Codex 2, 241). Razvoj je s vremenom išao dalje. Kako su plemena brojila sve više porodica (kuća, hiža), pored primarnog plemenskog imena počela su se javljati nova porodična imena, koja su kasnije sasvim istisnula stara plemenska imena. U obligacijskoj ispravi iz 1459. u Steničnjaku spominje se »knez Šimun Slavković, knez lički meju plemenitimi ljudmi

Mogorovići ... mi sudci po imeni Mikula Mihalić od hiže Petričević i Vladušić, i tolikoj Petar Volenčić od hiže Kuklić, i takoje Grgur Budišić od hiže Vrhovac, i takoj Grgur Veselčić od hiže Tugomerić, i takoj Miklouš Juranić od hiže Metka (cf. Šurmin, Hrv. spomenici 150). U ispravi o prodaji plemenštine iz 1484. u Tržiću (današnje Pazarište) spominju se suci buškoga stola: »Ivan Kosinski i Stipan Vukanić z Mohlić, ta oba od plemena Stupić, i Šimun Vukšić s Kučan plemene Poletčić, i Tomaš satnik z Gvozdnice od plemene Kršelac. I tada bihu pristavi rotni po imenu Blaži Zrčić z Dugopolac od plemene Stupić, i Mikula Dobrečić z Vasce od plemene Lapčan (cf. Kukuljević, Acta croatica 120). U Zapisu popa Martinca u Grobniku 1493. spominje se fratar Franko po imeni Budišić, plemene Mogorović (Kukuljević o. c. 156). Presuda ličkog stola u Crnoj Vasi 1497 počinje se: Mi Juraj Sladojević budući špan meju plemenitimi ljudi Mogorovići v Lici i mi sudci rotni ... po imenu Jakov Sopčić od Petrićević, i Jakov Račić od Ždralić. i Ivan Starac od Vrhovljan, i Grgur Nevković od Podknežinić, i Petar Sudčić od Tugomerić (cf. Kukuljević o. c. 166), gdje se jasno vidi, kako su se nova porodična imena stvarala od nadimaka po zanimanju, starosti i sl. Takvih primjera mogli bismo mnogo navesti, i što su spomenici mlađi, to se sve više gubi onomastički sistem golog imena i filijacije, a mjesto njih javljaju se stalna porodična imena.

Genetički razvitak onomastičkog sistema od jednoimenog do stalnog i nasljednog još se najbolje ogleda u gradu Dubrovniku i na području dubrovačke republike. Na osnovu arhivske građe sabrao je dr. Ilija Sindik za čitavo područje nekadašnje dubrovačke republike obilan i dragocjen toponomastički i onomastički materijal u svojoj opširnoj antropogeografskoj studiji Dubrovnik i okolina (Srpski etnografski zbornik 38, str. 1–249). Stanovništvo Dubrovnika bilo je u starini podijeljeno u tri staleža: u vlastelu (nobiles), pučane (de populo) i u seljake – kmetove. Glavna mjesta u državnoj administraciji pripadala su vlasteli, i oni su davali Republici i značaj aristokratske države. Kako su vlastela bila u glavnom romanskoga podrijetla, u najstarijim ispravama iz X i XI stoljeća nalazimo mahom romanska imena. Proces slavenske asimilacije trajao je u samom Dubrovniku nekoliko vjekova i smatra se, da je uglavnom bio završen u XIV i XV stoljeću. Visoka romanska kultura dugo se odupirala biološkoj slavenskoj nadmoći. Most, preko koga se vršio proces asimilacije, bila je po Jirečeku žena. Od 211 ženskih imena među vlasteoskim porodicama između 1200.–1300. g. slavenskog su podrijetla 129. Lična i porodična imena najbolje nam pokazuju napredovanje slavenske asimilacije. Na osnovu najstarijih popisa stanovništva Dr. Sindik je izračunao, da je broj romanskih imena od X do XIV stoljeća porastao u Dubrovniku za $5^1/_2$ puta, a slavenskih za $21^1/_2$ puta. Dok u najstarijim popisima prevladava u Dubrovniku sistem golog ličnog imena, uz koje se u početku rijetko i postepeno sve više javljaju nadimci i patronimici, dotle su u popisu bratovština Sv. Duha i Sv. Spasa iz 1348. (cf. o. c. str. 220–224), u kome se navodi oko 400 imena

građanskih, ustaljena već porodična imena. Isto je tako s popisom iz 1417. g. (cf. str. 224 i 225), u kome se donosi oko 120 porodičnih imena ulice Prijeko u Dubrovniku. Prevladavanje stalnog onomastičkog sistema u Dubrovniku već u XV stoljeću bit će jamačno posljedica državne administracije. Poznato je, da je dubrovačka republika već u prvim vjekovima svoga života imala odlično uređenu administraciju, u kojoj je svaki dubrovački građanin bio registriran. Useljavanje u Dubrovniku i na područje Republike iz zaleđa, dalmatinskih gradova, iz Kotora, Budve i Bara bilo je vrlo živo, i po sačuvanim uredbama vidimo, da je Republika strogo vodila računa o takvim seobama i doseljenicima. Nije bilo lako postati dubrovački građanin, naročito zbog carinskog zakona od 1449., po kome je dubrovački građanin plaćao mnogo manju carinu za uvezenu robu na dubrovačko tržište.

U velikim metanastasičkim seobama, koje su se izvršile u XVI, XVII i XVIII stoljeću na velikom području, gdje žive naši narodi, prešlo je iz naših jugoistočnih krajeva (Srbije, Bosne, Crne Gore i Hercegovine) u sjeverozapadne (Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Podunavlje i Potisje) mnogo naroda. U popisima tih doseljenika, koji su nam se sačuvali, nalazimo neobično mnogo onomastičke građe. Tako je Austrijska komora, koja je poslije odlaska Turaka iz Slavonije upravljala cijelom Slavonijom (osim Vojne granice), izvršila popis t. zv. komorske Slavonije od 1697.–1702., i taj popis nalazio se kao prilog relaciji grofa Caraffe, koji je Komori imao prikazati vrijednost osvojene zemlje i njene prihode, da se može utvrditi približno cijena, po kojoj bi se zemlja mogla prodati i porez utvrditi. U tome popisu nalaze se i »nomina incolarum«, koja su često netočno zapisana, jer su ih bilježili ljudi, koji nisu poznavali naš jezik, ali unatoč tome lična i porodična imena u tom popisu pružaju bogatu građu za poznavanje naše onomastike u Slavoniji XVII stoljeća (cf. T. Smičiklas, Spomenici o Slavoniji u XVII vijeku, izd. Jug. ak. 1891). U Slavoniji je tada pored prorijeđenog (zbog čestih ratova) starinačkog stanovništva bilo i mnogo doseljenika iz Bosne, Hercegovine, sjev. Dalmacije, Hrvatske, Srbije, Podunavlja i Potisja. Iz imena, kako su u spomenutom popisu zabilježena, može se sa sigurnošću utvrditi, da je jedan dio tadašnjeg stanovništva Slavonije imao ustaljena već i nasljedna porodična imena (od najveće česti patronymica), od kojih većina i danas postoje, ali ima i velik broj stanovnika, koji još nemaju svog ustaljenog porodičnog imena, nego se u popisu bilježe ili po zanimanju, ili po narodnosti, kraju ili mjestu, odakle su se doselili, ili po nadimku, koji su dobili zbog neke fizičke, moralne ili druge osobine.

Od mnogobrojnih primjera navodim samo neke.

Imena prema staležu ili zanimanju. U selu Petrijevcima (u popisu Petrovicz, 1697) zabilježeni su: Tomo Harambaša, Marko Špan, Krsta Spaja (t. j. Spahija), Jurica i Mihok Majstor, Tomas Vodeničar, Ivan Barjaktar, Kolar Martin, Pandur Grgo; u osječkom predgrađu (suburbij) iste godine: Terzija Ivan, Risto, Jakob, Mato Ćurčija, Grgo Tatarin (cf.

Tatarin kao ime u Deč. hrisovulji, p. 24), Lovro i Vidak Čarugdžija,[12] Jakob Medar, Marijan, Ivan i Jakob Terzija, Ivan Mutafčija (koji pravi konjske pokrivače i sl.), Jakob Češljar; u Valpovu (1702): Marijan Desetnik, Marko Čordaš, Pavel Prokuratur, Stipan Prakatur (pogrešno zapisano Frakatur), Mihalj Lončar, Ivan Kolundžija i t. d., i t. d. U toj grupi imena ima najviše kovača, kolara i lončara, a to je razumljivo, jer je tih zanata bilo tada u svakom slavonskom selu.

Imena prema narodnosti ili zavičaju. U istom selu Petrijevcima (1797): Tomas Arnaut, Janoš Madžar, Antol Vukovarac, Jurko Brodanac (po selu Brodancima), Jurko i Andris Topoljanac (po selu Topolju), Boža Bošnjak; u Dalju (1697): Jovan Laćmanin (tako su obično zvali doseljenike iz Bačke i Banata), Plavša Vukovarac, Dobriša Bačvanin, Relja Leskovčanin (po selu Ljeskovu), Radovan i Branko Mačvanin, Mihajlo Daljac, Vuk i Stojak Bošnjak, Vuk Klišanin (danas pustara Klisa kod Tenja), Pejo Tišinac (po selu Tišini kod Osijeka), Vukadin Hercegovac i t. d., i t. d. Naročito se često susrećemo s imenom Bošnjak, jer je iz Bosne bilo najviše doseljenika.

Imena prema nadimku: U selu Petrijevcima (1697): Krsta Kokan, Ilija Golja, Gluhi Martin, Simo i Stanko Mali, Nikola Pauk, Mijat Suša, Crveni Stanko; u Osijeku (1702): Matija Pečenka i t. d.

Ista ili slična imena nalazimo u popisu poreskih glava među budimskim Srbima iz početka 18. stoljeća, dakle iz istog vremena, iz koga je spomenuti popis stanovništva Slavonije. U popisu »budimskih majstora, trgovaca i bakala« između 1710.–1720. (cf. Spomenici iz budimskog i peštanskog arhiva u Glasniku srp. učenog društva II, knjiga 3 i 4.) nalazimo bogat onomastički materijal iz vremena, kad i državnoadministrativni razlozi počinju zahtijevati, da se utvrdi i ustali onomastički sistem dvaju imena. Pored porodičnih imena patronymica, kao što su Dimitrijević, Petrović, Ratković, Stefanović, Milošević, Vojmirović i t. d. susrećemo u tom popisu velik broj imena prema zanimanju: Anto Tabak, Vladisav Bojadžija, Dabo Kopač, Pavao Bakal, Vitoš Kovač, Ivko Sabov, Nikola Grk, Sava Kaplar, Todor Terzija, Nedilko Kasap, Nikola Hajduk, Dačo Kapamadžija, Vuk Ekmedžija, Janja Grk Šajkaš, Nikola Lovac, Lazo Kašikar, Živan Čoban, Đurka Jager, Petar Vodeničar i t. d., i t. d.

Prema narodnosti ili kraju: Ilija Bošnjak, Hristo Bugarin, Vučko Arnaut, Todor Rus, Simo Rudničanin, Jančika Vlah, Nikola Šijak i t. d.

Prema nadimku, koji se osniva na nekoj osobini fizičkoj ili psihičkoj: Stipo Stari, Ivan Kobila, Stipan Koza, Antonije Brzi, Jakša Hromi, Hranisav Čolak (t. j. kljast), Ilija Starac, Simo Čarapa Mali, Hranisav Crni, Miho Beg, Stanoje Delija, Petar Mazgov, Petar Zubati, Krsman Dugi, Sava Bećar, Mrđen Ćoso, Janko Kopčica, Todor Bradati, Stipan Čutura, Maksim Zec, Janko Šteta, Ostoja Koledanin, Radosav Sakresan i t. d., i t. d.

[12] Pogrešno zapisano Čarupčija; od tur. çarik (obuća od neučinjene kože), čarugdžija, opančar.

Kolebljivost i promjenljivost porodičnih imena u prvoj pol. 18. stoljeća potvrduje nam i jedan rukopisni izvor iz Hrv. Primorja. Pred nama su matice rođenih, vjenčanih i umrlih općine Sv. Juraj u senjskom kotaru. To su najstarije matice, koje obuhvaćaju razdoblje od 1694.–1780. Doseljenici su bili iz graničnih krajeva sjev. Dalmacije, dakle sa periferijskih područja turske države, i spomenute matice sadržavaju imena prve i druge generacije tih došljaka. Dosta ima primjera, gdje su porodična imena zabilježena u dva lika: Jure Miškulin aliter Blagdan, malo dalje: Jure Blagdan, to jest Jure Miškulinović; Juraj Šimunović aliter Iveško, Jure Šimunov; Ilija Vukelić aliter Matešinović, Mikula Vukelić aliter Matešić, Luka Turinić aliter Matulan, Luka Turina aliter Matulan; Martin Babić aliter Skrbinović, Ivan Babić rečeni Skrbin; Vice Puntarka, žena Ivana Lukanovića aliter Puntarovića, Marko Dujminović aliter Babić, Jure Babić aliter Lužnjak, Janja Lužnjakova, Nikola Savić aliter Milošević, Paval Biondić aliter Miloš, Ivan Kirin, Ivan Kirinović, Mare Kirinova. Prezimena Skorup, Glavaš, Perat, Osmokruh, Turina, Gržeta, Samaržija, Bevandić zabilježena su i u liku Skorupović, Glavašević, Peratović, Osmokruhović, Osmokrović, Smokrović, Turinić, Turinović, Gržetić, Samaržić, Bevanda.

Naizmjence bilježe se Jerkov i Jerković, Šaketa i Šaketić, Brkljača i Brkljačić, Škrgati i Škrgatić, Mesinov i Mesinović, Šimunov i Šimunović, Bulj, Buljev i Buljević, Veljac i Veljačić, Maras, Marasov i Marasović, Matulan, Matulanov, Matulanović, Vrban i Vrbanović, Golac i Golčević, Grbac i Grbčević, Marelja i Marelić, Bijonda, Bijondić i Bijundić.

Prema zavičaju: Mate Grižanac, kalafat Ivan Lošinjanin, Jure Jablančanin, Jure Istrijanin, Matija Senjanin.

Prema zanimanju: Mihaljica Drvodilja, Jure Kovač, Ivica Kovač, Jakov Valković aliter Kovač, Franko Malinar.

Prema različitim osobinama: Luka Kopriva, Luka Veljačić alias Bego, Petar Šikavica, Ilija Šikavičić, Ivan Stulina aliti Benković, Jakov Crljeni, Ivan Crni, Anastažija, žena Franka Crnoga.

U Srbiji se čvrst i stalan onomastički sistem dvaju imena javlja tek potkraj XIX i u početku XX stoljeća kao postulat modernog državnog uređenja. Do toga vremena prevladavao je uglavnom sistem denominacije po neposrednom pretku (ocu, djedu), mijenjajući prezime kod svakog novog koljena. U zapisu niškog mitropolita Janićija iz 1734. g. (cf. Glasnik srpskog učenog društva knj. 49, str. 12) nazivaju se ljudi još po ličnom imenu, uz koje dolazi oznaka po zanimanju, mjestu stanovanja ili po kakvom nadimku. U spomenutom zapisu nalazi se oko 70 imena varošana Prokuplja i knezova iz prokupske nahije, koji su kod pašina saraf-baše uzeli zajam od 1240 groša i potpisali se kao jemci jedan za drugoga. Njihovi su potpisi: Živan ćurčija, Nikola kaftandžija, Đura tufekdžija, Jovan samardžija, Stojko terzija, Jakim sapundžija, Gmija mehandžija, ot Kapulice knez Marinko, ot Muzaća Vučeta, ot Rašice Janko, ot Smrdića Ćorko, ot Rasohače Ćora, ot Batušnice Ćora, ot Balanice Ćorgo, ot Plane Nikola Jablan, ot Babotinca samardži-

Stojan, ot Ćešulovca Jovan šindar, ot Klekuša Mitar Stanbolija. Samo je jedan potpis patronimik po neposrednom pretku: ot Sudimne Jovan Milošević.

Protokol šabačkog magistrata od 1808. do 1812. (cf. Glasnik srpskog učenog društva II, knj. 1, str. 1–222) pruža nam obilnu onomastičku građu s početka XIX v. Tu već prevladava denominacija po neposrednom pretku, ali još ima dosta slučajeva denominacije, gdje je pored ličnog imena samo oznaka po zanimanju, po mjestu stanovanja ili po kakvom nadimku. Navodim samo potvrde s prvih 20 strana: Jovanče terzija, Nikola Muzikrava, Vuk Čarukčija (str. 1); Petar Tarana, Pantelija Birmanac, Danilo buljukbaša (str. 6); Ilija Spuž, Jovan terzija, Nikola Rvat, Milovan iz Drenovca (str. 7); Janko Cincar, Marko Špirta, Jovan Mosta (str. 9); Petar Ćoravi, Jovan Baštovanović (str. 10); Sima Tarla, Sima Jegulja (str. 19); Jovan Cervendlakić, Petar Čarkadžija (str. 20) i t. d.

Milićevićev Pomenik znamenitih ljudi u srpskog naroda, Beograd 1888. pruža zanimljivu onomastičku građu za XIX v. Denominacija se uglavnom podudara s Protokolom šabačkog magistrata. Navodim nekoliko karakterističnih potvrda. Anastasijević Miša, poznatiji kao Kapetan-Miša, veliki dobrotvor današnjeg beogradskog Univerziteta, zvao se tako po ocu Anastasu. Poznati junaci iz Prvog srpskog ustanka Birčanin Ilija, Dobrača Jovan, Dobrnjac Petar, Paštrmac Sima dobili su imena po selima Birču, Dobrači, Dobrnju i Paštrmi, gdje su se rodili. Đorđe Ćurčija zvao se najprije Obradović, ali je zadržao prezime Ćurčija, jer se bavio tim zanatom. Stanoje Glavaš nazvao se tako po velikoj glavi, Gluvac Mijajlo, jer je bio tvrdih ušiju, Miloje Đak (Đakova buna), jer je u djetinjstvu učio knjigu, Mutap Lazar, jer je bio mutav, t. j. mutavdžija (čovjek, koji pravi pokrovce za konje i vreće). Otac Filipa Višnjića zvao se Stojan Vilić, a Filip se prozvao po majci Višnji. Namjesnik Toma Vučić Perišić ima ime Perišić po ocu Periši, a nadimak Vučić dao mu je knez Miloš. Poznati protivnik kneza Miloša i Vuka, a pristalica Karađorđev Lazar Arsenijević spominje se samo po nadimku Batalaka (t. j. Bata Laka, Laza), kako ga je prozvao Dimitrije Davidović. Ilija Garašanin nosi ime po selu Garašima u kragujevačkoj nahiji, a otac mu se zvao Milutin Savić. Karađorđe je nadimak, a po ocu Petru bio je Petrović. Knićanin Stevan zvao se najprije Stevan Petrović, a otac njegov Petar Komadinović. Ime Knićanin dobio je po selu Kniću u Gruži. Ilija Kolarac zove se po selu Kolarima u smederevskoj nahiji, a po ocu Milosavu bio je Milosavljević. Lunjevice se zovu po selu Lunjevici u rudničkoj nahiji, Vuk je Stefanović po ocu Stevanu, a braća Milan i Miloš Obrenović po ocu Obrenu. Osnivač Čupićeve zadužbine Nikola Čupić zvao se u mladosti po prezimenu svoga oca Nikola Kurtović, kasnije je napustio to prezime i počeo se zvati prezimenom svoga djeda, materina oca Stojana Čupića.

Postanje i tvorba riječi za porodična imena zanimaju ne samo stručnjaka, nego i svakoga čovjeka. U postanju porodičnih imena učestvovali su mnogi i raznovrsni faktori, subjektivni i objektivni, i stoga je mnoga

imena teško objasniti. Potrebno je dobro poznavati prilike i vrijeme od XIII do XVIII stoljeća, u kome su se u našem jeziku stvarala porodična imena, a to je neobično složeno područje, jer se na njemu isprepleću najraznovrsniji kulturni, socijalni, gospodarski, vjerski i ratnički utjecaji. Proučavanje tih pitanja skopčano je kod nas s velikim poteškoćama, jer nemamo još onomastikona, t. j. rječnika, koji bi obuhvatio sva naša imena i prezimena. Pred više od 100 godina bavio se tom mišlju P. J. Šafarik, djed po majci K. Jirečeka, ali ga je u spremanju građe za taj veliki posao zatekla smrt. I T. Maretić osjeća nedostatak takve knjige, od koje bi bilo mnogo koristi ne samo za filologa, nego isto tako za historika i etnografa. Onomastička građa, koja se obrađuje u ARj, nedovoljna je, naročito u prvoj polovini rječnika, gdje su izvori, iz kojih se uzimao onomastički materijal, bili vrlo oskudni. Budući naš onomastikon treba da nam pruži geografsku raširenost porodičnih imena, t. j. gdje su pojedina imena nastala, kuda su putovala i gdje se danas nalaze, a tek tada moći će se pristupiti njihovoj semantičkoj i etimološkoj obradi. Za našu kulturnu historiju takva je knjiga vrlo važna i potrebna.

(Primljeno za štampu u »Radu« na 5. sjednici V. odjela od 15. V. 1954.)

LITERATURA

Maretić T., O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, Rad Jugosl. ak. knj. 81 i 82.

Bunc S., Pogled v slovensko onomastiko, Slav. revija, Ljubljana, IV 1. 1–2, str. 77–86, 1951.

Pulgram E., Historisch-soziologische Betrachtung des modernen Familiennamens, Beiträge zur Namenforschung, B. 2, p. 132–165, (1950) 51.

Dauzat A., Onomastique (članak u zborniku Où en sont les Etudes de français, suppl. 1935–1948).

Tehnička redakcija i grafička oprema
RADOSLAV N. HORVAT

Korekturu izvršio
Prof. EDO MARUŠIĆ

Štampano u tiskari
Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije

Strojni slog
J. SCHMIDT, VJ. ŠKABERNA i F. REGEL

Prelom
M. GLOGOVŠEK

Štampali
VJ. ČEPIN i M. ŠTEFANEC

Uvezano u knjigovežnici
Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije

SADRŽAJ

Tomo Matić

Vitezovićev »Lexicon Latino-Illyricum« 5

Mirko Deanović

Istroromanske studije 51

Marko Kosor

Zaboravljeni trojezični rječnici Josipa Jurina 119

Pavle Rogić

Lična i porodična imena u jeziku 211